National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

S.O.U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:12
FINANSDEPARTEMENTET

UTREDNINGAR

ANGÅENDE

EKONOMISK EFTERKRIGSPLANERING

II.

Investeringsutredningens betänkande

med förslag till

INVESTERINGSRESERV AV STATLIGA, KOMMUNALA OCH STATSUNDERSTÖDDA ANLÄGGNINGSARBETEN FÖR BUDGETÅRET 1944/45

STOCKHOLM
1944

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne. Marcus. 71 s. **Jo.**
2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbefäl m. m. Beckman. 91 s. **Fö.**
3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. **Fi.**
4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Hæggström, 66 s. **S.**
5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. **S.**
6. Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. Marcus. 85 s. **Jo.**
7. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 215 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag angående revision av riksdagens arbetsformer. Norstedt. 114 s. **Ju.**
9. Processlagberedningens förslag till lag om införan av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. Norsted viij, 192 s. **Ju.**
10. Processlagberedningens förslag till lag om införan av nya rättegångsbalken m. m. 2. Motiv m. m. No stedt. 500 s. **Ju.**
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den t följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. D 4. Tiden juli 1942—juni 1943. Idun. 559 s. **Fo.**
12. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplan ring. 2. Investeringsutredningens betänkande me förslag till investeringsreserv av statliga, komm nala och statsunderstödda anläggningsarbeten f budgetåret 1944/45 Marcus. 272 s. **Fi.**
13. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplan ring. 3. Bilagor till investeringsutredningens betä kande med förslag till investeringsreserv av statlig kommunala och statsunderstödda anläggningsa beten för budgetåret 1944/45. Marcus. 77 s. **Fi.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnels bokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordni (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944: 12
FINANSDEPARTEMENTET

UTREDNINGAR

ANGÅENDE

EKONOMISK EFTERKRIGSPLANERING

II.

Investeringsutredningens betänkande

med förslag till

INVESTERINGSRESERV AV STATLIGA, KOMMUNALA OCH STATSUNDERSTÖDDA ANLÄGGNINGSARBETEN FÖR BUDGETÅRET 1944/45

STOCKHOLM 1944
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

447579

Innehållsförteckning.

Sida

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet 7

A. Inledning 9

1. Utredningens direktiv 9
2. Utredningsarbetets bedrivande 11
3. Översikt över primärmaterialet 16

B. Förslag till investeringsplaner 18

1. Allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning och omfattning 18

Olika slag av arbetslöshetssituationer s. 18. Investeringsreservens omfattning s. 20. Urval av investeringsobjekt med hänsyn till angelägenhetsgrad s. 22. Urval av investeringsobjekt med hänsyn till art och lämplighet ur sysselsättningssynpunkter s. 26. Omständigheter, som utgjort hinder för medtagande av eljest lämpliga objekt s. 32. Företagens utförande i egen regi eller på entreprenad m. m. s. 33. Investeringsplanernas uppställning m. m. s. 35.

2. Investeringsplan för postverket 35

Posthusbyggnader i Äppelviken s. 37, Linköping s. 38, Huskvarna s. 41, Skellefteå s. 42, Storuman s. 45 och Luleå s. 47.

3. Investeringsplan för telegrafverket 49

Telefonstationsbyggnader i Gustavsberg s. 54, Saltsjöbaden s. 55, Viggbyholm s. 56, Enköping s. 56, Katrineholm s. 57, Värnamo s. 58, Borgholm s. 59, Vimmerby s. 60, Västervik s. 60, Ystad s. 60, Klippan s. 61, Skara s. 62, Hagfors s. 63, Sunne s. 63. Arboga s. 64, Ljusdal s. 64 och Sollefteå s. 65. Kontorsbyggnad vid verkstaden i Nynäshamn s. 65. Förråds-, garage- och verkstadsbyggnader i Norrköping s. 66, Örebro s. 66 och Gävle s. 67. Förråds- och kontorsbyggnad i Västanfors s. 67.

4. Investeringsplan för statens järnvägar 68

Företag att bestridas av anslag å kapitalbudgeten 70

A. Byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar 70

I. Bangårdar med spår- och husbyggnader s. 70. II. Dubbelspårsbyggnader och linjeomläggningar m. fl. linjearbeten s. 75. III. Fortlöpande förstärkning av spåröverbyggnaden s. 80. IV. Broar och viadukter s. 80. V. Skenfria vägkorsningar m.m. s. 81. VI. Bangårdsmaskinerier s. 81. VII. Växel- och signalsäkerhetsanläggningar s. 81. VIII. Telefonanläggningar och kabelarbeten s. 81. IX. Elektriska belysningsanläggningar s. 82. X. Anläggningar för elektrisk tågdrift s. 82. XI. Anläggningar vid huvudverkstäder s. 83. XIV. Banelektrifiering s. 84. XV. Försvarsberedskap vid statens järnvägar s. 89. XVI. Dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten s. 90.

Sida

B. Rullande materiel 90

D. Automobiltrafik 90

E. Inventarier 91

Företag att bestridas av medel å driftkostnadsstat 92

5. Investeringsplan för statens vattenfallsverk 92

Kraftstation vid Forsmoforsen s. 103. Kraftstation vid Hölleforsen s. 103. Ett tredje maskinaggregat vid Stadsforsens kraftstation s. 104. Kompletterings- och förberedelsearbeten beträffande kraftstationer s. 105. Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk s. 105.

6. Investeringsplaner för försvarsväsendet 106

a. Försvarsstabens verksamhetsområde 107

b. Arméns fortifikationsförvaltnings ämbetsområde 108

c. Marinförvaltningens ämbetsområde 111

d. Flygförvaltningens ämbetsområde 115

e. Sjökarteverket 118

f. Försvarets fabriksstyrelses verksamhetsområde 119

7. Investeringsplan för statliga och statsunderstödda vägar och gator m. m. 119

Byggande av allmänna vägar på landsbygden s. 125. Byggande av städernas allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator s. 127. Stensättning av vägar och gator s. 130. Byggande av broar s. 131. Byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar s. 133. Vissa vägbeläggningar s. 133. Uppförande av garage- och förrådsbyggnader m. m. s. 135. Byggande av enskilda vägar s. 136. Särskild grovarbetsreserv s. 138.

8. Investeringsplan för civila flygplatser 139

9. Investeringsplan för handelshamnar och farleder 143

10. Investeringsplan för fiskehamnar 149

11. Investeringsplan för lotsverket 152

Fyrar s. 154. Hamnar och vägar s. 158. Lotsuppassningshus s. 165. Bostadshus s. 169.

12. Investeringsplan för statliga husbyggnader för verk och myndigheter m. m. 173

13. Investeringsplan för reparations- och underhållsarbeten å byggnader och anläggningar tillhörande statens fastighetsfonder 174

14. Investeringsplaner för vissa kommunala och enskilda arbeten 180

a. Investeringsobjekt för Stockholms stad 184

b. Vatten- och avloppsledningar 188

c. Skolbyggnader 189

d. Fritidsanläggningar 191

e. Torrläggningsföretag 192

Sida

f. Cykelstigar ... 192

g. Elektrifieringsarbeten ... 196

h. Diverse kommunala husbyggnader ... 198

i. Diverse byggnadsföretag för landstingen ... 199

k. Diverse kommunala anläggningsarbeten ... 199

l. Diverse enskilda arbeten ... 200

C. Investeringsreservernas finansiering ... 202

1. Allmänna synpunkter beträffande anslagsuppdelning, statsbidragsgrunder m. m. ... 202

2. Anslag till postverket ... 205

3. Anslag till telegrafverket ... 206

4. Anslag till statens järnvägar ... 207

5. Anslag till statens vattenfallsverk ... 209

6. Anslag till försvarsväsendet ... 210

a. Arméförvaltningens delfond ... 210

b. Marinförvaltningens delfond ... 211

c. Flygförvaltningens delfond ... 212

d. Sjökarteverket ... 213

7. Anslag till statliga och statsunderstödda vägar och gator ... 213

8. Anslag till civila flygplatser ... 216

9. Anslag till bidrag till handelshamnar och farleder ... 217

10. Anslag till byggande av fiskehamnar ... 218

11. Anslag till lotsverket ... 219

12. Anslag till statliga husbyggnadsföretag för verk och myndigheter m. m. 220

13. Anslag till reparations- och underhållsarbeten å byggnader och anläggningar tillhörande statens fastighetsfonder ... 225

14. Anslag till bidrag till vissa kommunala och enskilda arbeten ... 226

a. Vatten- och avloppsledningar ... 226

Ämbetsverk, som handlägga frågor rörande vatten- och avloppsledningar s. 228. Hittills tillämpade statsbidragsgrunder s. 230. Egnahemsstyrelsens förslag s. 233. Investeringsutredningens promemoria s. 234. Yttranden över promemorian s. 237. Investeringsutredningens förslag s. 242. Erforderligt anslag för budgetåret 1944/45 s. 245.

b. Skolbyggnader ... 246

c. Fritidsanläggningar ... 247

d. Torrläggningsföretag ... 248

e. Cykelstigar ... 249

f. Elektrifieringsarbeten ... 250

g. Diverse kommunala husbyggnader ... 250

Sida

h. Diverse byggnadsföretag för landstingen 252
i. Diverse enskilda arbeten 253
15. Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering 255

D. Åtgärder för komplettering och utnyttjande av investeringsplanerna 259
1. Fortsättning av förberedelsearbetena 259
2. Investeringsplanernas utnyttjande 266

E. Sammanfattning 270

Bilagor äro sammanförda i ett särskilt bihang till betänkandet (SOU 1944: 13)

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 mars 1943 uppdrog chefen för finansdepartementet den 21 maj 1943 åt statssekreteraren i socialdepartementet *T. Erlander,* dåvarande förste byråingenjören i kommunikationsdepartementet, numera extra byråchefen för tekniska ärenden därstädes *E. Sundström,* ordföranden i statens arbetsmarknadskommission, landshövdingen i Malmöhus län *A. Thomson* samt statssekreteraren i kommunikationsdepartementet *A. Westling* att såsom sakkunniga inom finansdepartementet enligt närmare angivna riktlinjer verkställa inventering och ombesörja planering av statliga, kommunala och statsunderstödda investeringar. Departementschefen uppdrog tillika åt Thomson att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Sedermera hava gatuinspektören *D. Blomberg* och förste kanslisekreteraren *C.-H. von Hartmansdorff* förordnats att som experter biträda de sakkunniga.

Såsom sekreterare hos de sakkunniga hava förordnats byråingenjörerna *H. Klintstedt* och *B. Petrelius* samt civilingenjören *T. Gustafsson.*

De sakkunniga, som för sin verksamhet antagit benämningen *utredningen angående statlig, kommunal och statsunderstödd investeringsverksamhet efter kriget (investeringsutredningen),* få härmed vördsamt överlämna betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45 jämte därtill hörande tabellbilagor.

Vid utförandet av utredningsarbetet för betänkandet har muntligt eller skriftligt samråd ägt rum med ett stort antal berörda myndigheter, institutioner och organisationer, och åtskilliga myndigheter hava även biträtt vid utredningsarbetet.

Till investeringsutredningen har hänskjutits ett flertal ärenden sammanhängande med de nu framlagda förslagen. Dessa ärenden, över vilka särskild förteckning uppgjorts och finnes tillgänglig hos utredningen, hava vederbörligen beaktats vid avgivandet av här föreliggande förslag.

Stockholm den 3 april 1944.

A. THOMSON

TAGE ERLANDER ERNST SUNDSTRÖM A. WESTLING

Harald Klintstedt *Bengt Petrelius* *Torsten Gustafsson*

A. Inledning.

1. Utredningens direktiv.

Utredningens direktiv äro angivna i protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för finansdepartementet den 21 maj 1943. Enligt protokollet har statsrådet till en början erinrat om att han vid anmälan den 19 mars 1943 av förslag om igångsättande av vissa utredningar rörande de med omställningen efter ett vapenstillestånd förbundna problemen bland annat anfört följande.

Även om den arbetslöshet som är att motse vid en demobilisering och en inskränkning av den krisbetingade produktionen i stor utsträckning kan väntas kompenserad genom ökade sysselsättningsmöjligheter inom expanderande produktionsområden, måste man räkna med risker för en omfattande krisarbetslöshet. För att möta denna kan det bli nödvändigt att igångsätta för ändamålet lämpade anläggningsarbeten. Erfarenheterna visa, att sådana arbeten måste omsorgsfullt planläggas för att resultatet skall bli tillfredsställande. Det synes därför önskvärt, att de här förordade utredningarna rörande vissa efterkrigsproblem kompletteras med en undersökning av föreliggande investeringsreserver och en förhandsplanering av anläggningsarbeten vilkas art och angelägenhetsgrad lämpar dem såsom arbetsobjekt, avsedda att under en övergångstid öka sysselsättningsmöjligheterna. Utredningarna böra i denna del omfatta icke endast statliga arbeten utan även kommunala företag och sådana investeringar som kunna påräknas inom industrien. Jag vill erinra om att de allmänna arbetena under krigsåren i väsentlig utsträckning inskränkts och att härigenom skapats en betydande investeringsreserv. Åtgärder ha även vidtagits för att underlätta en förskjutning av industriella investeringar till en senare, ur sysselsättningssynpunkt lämplig tidpunkt. För industriens del torde ifrågavarande problem komma att undersökas av industriens utredningsinstitut. Den statliga och kommunala investeringsreserven har delvis undersökts av arbetsmarknadskommissionen. Inventeringen torde i samråd med kommissionen böra fullföljas genom sakkunniga, representerande berörda myndigheter och investeringsområden.

Det utredningsarbete, som skulle utföras av sistnämnda sakkunniga, d. v. s. investeringsutredningen, skulle utsträckas att omfatta hela den statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsverksamheten med undantag tillsvidare för vissa delar av denna, vilka delar anförtrotts åt andra utredningsorgan. I enlighet härmed har investeringsutredningens uppdrag omfattat all ovannämnd anläggningsverksamhet med undantag för

a) investeringar och förbättringsarbeten inom jordbruket, varom utredning skulle verkställas av 1942 års jordbrukskommitté; och

b) anläggningsverksamheten inom skogsbruket, som skulle bliva föremål för undersökning inom skogsstyrelsen.

Motsvarande undersökningar handhavas, såsom ovan antytts på det in-

dustriella området av industriens utredningsinstitut och beträffande bostadsproduktionen av egnahemsstyrelsen och statens byggnadslånebyrå.

Efter under hand träffad överenskommelse med jordbrukskommittén och skogsstyrelsen hava statsunderstödda torrläggningsföretag räknats till den anläggningsverksamhet, som investeringsutredningen skulle behandla. Vidare har frågan om investeringsplan för cykelstigar i skogarna efter samråd med cheferna för jordbruks- och kommunikationsdepartementen upptagits av investeringsutredningen, sedan det visat sig att dylik plan icke av annat organ framlagts. Investeringsverksamheten beträffande handelshamnarna var ursprungligen undantagen utredningens uppdrag och avsedd att behandlas av kommerskollegium, vilken myndighet sedermera även verkställt en inventering av föreliggande byggnadsprojekt beträffande nämnda hamnar och angivit riktlinjer för utväljande av de företag, som i första hand borde komma till utförande under de närmaste åren. Kommerskollegii utredning har emellertid genom remissbeslut den 2 december 1943 överlämnats till investeringsutredningen för beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag. Vad slutligen investeringsverksamheten i fråga om väg- och järnvägsanläggningar beträffar, skulle investeringsutredningens arbete bedrivas i nära samarbete med statens trafikkommission.

Ur förenämnda protokoll må vidare citeras.

De sakkunnigas arbete bör närmast avse att inregistrera föreliggande investeringskrav inom de områden, som falla inom ramen för de sakkunnigas uppdrag. En första avgränsning av behoven torde lämpligen kunna vinnas därigenom, att uppgifter infordras endast om sådana investeringskrav, som enligt vederbörande statliga eller kommunala myndigheters mening böra tillgodoses under de närmaste två eller tre åren under förutsättning av den för fredsförhållanden normala angelägenhets- och produktivitetsbedömningen. Inventeringen av behoven bör följas av en gallring och inbördes avvägning som åsyftar att få fram de investeringsobjekt, vilka med tillämpning av såvitt möjligt enhetliga normer enligt de sakkunnigas mening framstå såsom så motiverade, att fullgod anledning föreligger att omedelbart utarbeta närmare planer för anläggningarna. De sålunda utvalda arbetsobjekten böra därefter på de sakkunnigas initiativ i kontakt med vederbörande departement bli föremål för skyndsam detaljplanering. Målet bör vara att nå fram till en total investeringsreserv motsvarande ungefär två års normala investeringsbehov, vilken är så noggrant förberedd, att den, om så anses önskvärt, kan fullt utnyttjas redan under ett första år.

Av det nu anförda framgår, att investeringsutredningen haft att leda ett utredningsarbete, som till väsentliga delar måst ankomma på de myndigheter, vilka normalt handhava investeringsverksamheten inom vederbörande områden. Utredningen har därför bemyndigats att från olika verk och myndigheter infordra för arbetet erforderliga uppgifter ävensom att föranstalta om vissa planeringsåtgärder. I fråga om de kommunala och statsunderstödda investeringarna har investeringsutredningen haft att hos berörda kommunala och andra organ hemställa om erforderliga uppgifter och beträffande detaljplaneringen förhandlingsvägen söka påskynda erforderliga åtgärder. Möjligheterna att underlätta planeringsarbetet genom bidrag för ändamålet till ekonomiskt svagare kommuner skulle även upptagas till övervägande.

Beträffande utredningsarbetets bedrivande anförde statsrådet vidare.

En undersökning av den art som här angivits kan givetvis icke betraktas som en engångsåtgärd. Den bör avse att bilda grunden för ett fortsatt vidmakthållande av en detaljplanerad investeringsreserv av offentliga arbeten. Med hänsyn därtill är det önskvärt, att de sakkunniga försöka vinna en såvitt möjligt fast organisatorisk ram för utredningsarbetet, som med lämplig anknytning till statsdepartementen kan äga bestånd, även sedan de sakkunnigas omedelbara uppgift blivit löst. Det är önskvärt att den grundläggande utredningen skyndsamt slutföres. De sakkunniga torde böra bedriva arbetet etappvis, så att delresultat inom varje särskilt område framkomma snarast möjligt och sålunda eventuellt påkallade praktiska åtgärder kunna komma till stånd redan innan utredningsarbetet i dess helhet avslutats. I första hand böra resultat eftersträvas beträffande de rent statliga arbetena.

Vid utväljande av sådana under den grundläggande inventeringen framkomna arbetsobjekt, vilkas art och angelägenhetsgrad gjorde dem lämpade att vid en arbetsmarknadskris öka sysselsättningsmöjligheterna, skulle särskild hänsyn tagas till arbetenas förmåga att snabbt bidraga till en höjning av nationalinkomsten. Sistnämnda urvalsgrund vore motiverad med hänsyn till att det ekonomiska läget efter kriget trots en måhända omfattande arbetslöshet likväl sannolikt komme att framstå såsom en bristsituation, i det att betydande eftersatta behov komme att föreligga samtidigt som landets produktionsmöjligheter i varje fall icke förbättrats. Ehuru risken för en arbetslöshetskris under omställningen efter freden vore så betydande, att den påkallade särskilda beredskapsåtgärder, finge detta å andra sidan icke leda till att man förbisåge den risk, som kunde finnas för en utveckling i motsatt riktning, nämligen att investeringar inom den fria marknaden kunde komma att taga sådan omfattning, att arbetskraften icke försloge att fylla behoven.

2. Utredningsarbetets bedrivande.

Som ett underlag för sitt arbete har investeringsutredningen verkställt en grundläggande inventering av de för de närmaste åren inom olika områden planerade eller ifrågasatta investeringarna i anläggningar och anskaffningar. Beträffande statliga företag har denna inventering utförts på sådant sätt, att genom vederbörande statssekreterares förmedling erforderliga uppgifter införskaffats från de under respektive departement lydande statliga myndigheterna. Avtryck av utredningens cirkulärskrivelse i ämnet och av tillhörande uppgiftsblankett äro bifogade betänkandet (*Bil. 1* och *2*).

Beträffande den kommunala investeringsverksamheten har investeringsutredningen genom en motsvarande cirkulärskrivelse *(Bil. 3)* hemställt om erforderliga uppgifter på en liknande uppgiftsblankett *(Bil. 4)*. Denna cirkulärskrivelse har utsänts till drätselkamrarna i samtliga städer och municipalnämnderna i samtliga municipalsamhällen ävensom till kommunalnämnderna i samtliga köpingar och i ca 800 av rikets ca 2 400 landskommuner. De landskommuner, till vilka hänvändelse gjorts, hava i första hand varit sådana, vilka tidigare visat sig arbetslöshetskänsliga, och sådana, inom vilka kris-

eller försvarsindustribetonad sysselsättning kunnat konstateras, samt vidare kommuner inrymmande större tätorter eller belägna invid stad eller annan större tätort ävensom slutligen landskommuner, vilkas befolkning, utan att respektive kommun kunnat hänföras till någon av ovannämnda kategorier, till avsevärd del är sysselsatt inom industri och hantverk. Inalles har hänvändelse gjorts till myndigheterna i 1 205 kommuner, varav 881 inkommit med uppgifter angående investeringsobjekt. Av övriga tillfrågade kommuner hava 258 meddelat, att inga arbetsobjekt förefunnes inom kommunen, och de återstående 66 kommunerna hava icke låtit sig avhöra.

Motsvarande hänvändelser hava även riktats till samtliga landsting och hushållningssällskap jämte ett stort antal andra myndigheter och sammanslutningar, som handhava verksamhet av kommunal eller statsunderstödd natur. En översikt av det uppgiftsmaterial, som på ovan angivet sätt införskaffats, lämnas i närmast efterföljande avsnitt.

De sålunda erhållna uppgifterna hava överförts på kort; faksimil av dylika kort, avsedda för statliga respektive kommunala investeringsobjekt, återgivas å *Bil. 5* och *6*. Det har ansetts nödvändigt att upplägga ett kortsystem, omfattande samtliga inkomna uppgifter angående investeringsobjekt, såväl i syfte att underlätta uppgifternas omedelbara bearbetning inom utredningen som för att möjliggöra att uppgifterna på ett smidigt sätt kunna sorteras och grupperas efter objektens art, geografiska belägenhet, angelägenhetsgrad o. s. v. Möjligheten till sådan gruppering har framstått såsom önskvärd för materialets framtida utnyttjande i olika tänkbara krissituationer på arbetsmarknaden.

Innan utredningen kunnat taga itu med uppgiften att bland de redovisade arbetsobjekten utvälja dem, vilka med hänsyn till sin angelägenhet och lämplighet ur olika synpunkter befunnits böra ingå i de investeringsplaner, som utredningen haft att utarbeta, har utredningen vidtagit vissa undersökningar av förberedande eller mera allmängiltig karaktär.

Av dessa må nämnas det samråd, som ägt rum med statens industrikommission och industriens utredningsinstitut för att söka erhålla en bedömning av möjligheterna att tillgodose det ökade materialbehov, som utnyttjandet av den blivande investeringsreserven skulle medföra. Vidare hava från industriens utredningsinstitut uppgifter inhämtats och sammanställts beträffande olika industriers, främst krigsmateriel- och ersättningsvaruindustriers, lokala fördelning och relativa storlek inom olika orter ävensom beträffande den bedömbara arbetslöshetsrisken inom olika industrier vid omställningen från nuvarande drift till fredsproduktion. De nu nämnda undersökningarna kunna av naturliga skäl icke för närvarande publiceras. För bedömande av olika anläggningsarbetens lämplighet ur renodlad sysselsättningssynpunkt hava vidare arbetslönernas andelar i totalkostnaderna för vissa kategorier av företag beräknats eller uppskattats; resultatet härav har sammanställts i en till betänkandet fogad bilaga *(Bil. 7)*. Slutligen må i detta sammanhang även nämnas, att uppgifter införskaffats för bedömande av storleken av den investering, som inom olika förvaltnings- och andra om-

råden är att anse som normal. Ehuru av annan art och med annan syftning må här även omnämnas den undersökning, som utredningen på ett tidigt stadium verkställt för att erhålla en uppfattning om möjligheterna att genom en forcering av pågående eller återupptagande av för tillfället nedlagda arbeten bereda ökade arbetstillfällen, därest behov härav hastigt skulle uppstå redan under innevarande budgetår. En redogörelse för denna undersökning torde i förevarande sammanhang icke vara påkallad.

Till förenämnda grupp av utredningsarbeten kunna även hänföras vissa undersökningar angående hittills gällande grunder för statsbidrag till olika anläggningsföretag ävensom vissa utredningar angående erforderliga ändringar av dessa grunder med hänsyn till det speciella läge, som kan förväntas inträda på arbetsmarknaden i samband med ett vapenstillestånd. Investeringsutredningen har även till behandling upptagit frågor om statsbidragsgrunder för vissa slag av anläggningar och arbeten, till vilka statsbidrag tidigare icke normalt utgått, men vilka utredningen ansett i fortsättningen böra komma i åtnjutande av statsunderstöd. Bland utredningar av detta slag må främst nämnas det förslag till statsbidragsgrunder för utförande av vatten- och avloppsledningar, för vilket närmare redogörelse lämnas å s. 226—246; beträffande utredningens preliminära promemoria i detta ämne hava, såsom av redogörelsen framgår, yttranden inhämtats från samtliga länsstyrelser jämte ett antal andra berörda myndigheter och sammanslutningar.

På grundval av nu antydda utredningsarbeten av förberedande, allmän eller principiell natur ävensom de överväganden i övrigt, som befunnits erforderliga, hava allmänna synpunkter och riktlinjer fastställts för utväljande av de arbetsobjekt, som sedan föreslagits skola ingå i investeringsreserven för olika förvaltningsenheter.

Nästa steg i arbetet har varit att för de olika områden, som omfattas av utredningens uppdrag, uppgöra investeringsplaner för budgetåret 1944/45, vilka i princip skulle innefatta dels en ordinarie del, bestående av de företag, som under nu rådande förhållanden beräknas komma till utförande under budgetåret, dels en investeringsreserv, vars storlek som regel ansetts böra utgöra skillnaden mellan den normala investeringen under två fredsår och förenämnda ordinarie investeringsprogram för budgetåret 1944/45, vilket för de flesta områden torde vara något mindre än det normala.

I fråga om de statliga investeringarna hava preliminära investeringsplaner utarbetats i nära samråd med de verk och styrelser, till vilkas ämbetsområden investeringarna hänföra sig, ävensom med de myndigheter, institutioner och utredningsorgan i övrigt, som befunnits böra höras i varje särskilt fall. Som exempel på samråd av sistnämnt slag må nämnas, att byggnadsstyrelsens utredningsbyrå anlitats för uppgörande av sammanställningar över och för preliminär angelägenhetsbedömning av flertalet statliga investeringsobjekt avseende ämbets-, institutions- och vissa sjukhus- m. fl. byggnader. I detta sammanhang må erinras om att Kungl. Maj:t den 25 februari 1944 fastställt av 1940 års civila byggnadsutredning uppgjort förslag till allmänna normer för planläggning och utförande av ämbetsbyggnader att i huvudsak lända till

efterrättelse vid den detaljplanering av sådana byggnader, vartill investeringsutredningen kunde komma att taga initiativ. Vidare hava yttranden inhämtats beträffande fiskehamnar från 1944 års fiskehamnsutredning, beträffande civila flygfält från 1944 års flygfältsutredning och beträffande vissa trafikanläggningar från statens trafikkommission etc. I stor utsträckning hava slutligen upplysningar inhämtats från och samråd ägt rum med representanter för statsdepartementen.

I den mån preliminära planer för statliga verksamhetsområden enligt vad nyss sagts blivit uppgjorda, har utredningen överlämnat dem till vederbörande departementschef med hemställan att det berörda verket måtte erhålla i uppdrag att skyndsamt ombesörja detaljplanering av de i investeringsplanen upptagna objekten. I den mån verken för planeringen varit i behov av anslagsförstärkning, har utredningen efter framställning från verket hemställt om eller tillstyrkt anvisande av erforderliga medel, som regel av det å allmän förskottsstat för budgetåret 1943/44 uppförda förskottsanslaget till planering av allmänna arbeten. I de detaljplaneringsuppdrag, om vilka utredningen på angivet sätt gjort framställningar, har vidare i allmänhet även inbegripits uppgörande av närmare förslag med tillhörande motiveringar och kostnadsberäkningar beträffande de företag, som utredningen preliminärt ansett böra ingå i investeringsreserven.

Beträffande den kommunala och statsunderstödda investeringen hava de från kommuner och annat håll redovisade företagen underkastats en första granskning, varvid sådana företag utgallrats, vilka uppenbarligen fallit utom ramen för de investeringsplaner, vilka utredningen haft att upprätta. Så hava t. ex. i investeringsplanerna icke medtagits kommunalt subventionerade bostadsbyggnader, vilka representera en byggnadsverksamhet, som varit under utredning i annat sammanhang och för vilken redogörelse lämnas i utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering I: 4 (SOU 1944: 7). Från egnahemsstyrelsen har till utredningen ingivits uppgift angående medelsbehov för tillskapande av bostadsegnahem och arbetarsmåbruk m. m. På grund av den i utredningens direktiv innefattade gränsdragningen har investeringsutredningen, efter samråd med egnahemsstyrelsens chef, ansett sig icke böra ingå på behandling av dessa spörsmål.

Beträffande såväl kommunala som statsunderstödda investeringsobjekt har utredningen funnit angeläget att söka närmare kontakt med uppgiftslämnarna för att erhålla ett vidgat underlag för bedömande av objektens värde ur de av utredningen företrädda synpunkterna. Ytterligare uppgifter utöver dem, som lämnats i de distribuerade formulären, hava sålunda inhämtats dels skriftligen, dels i stor utsträckning genom telefonsamtal med kommunala förtroendemän och i förekommande fall deras tekniska rådgivare. En ytterligare vidgad kännedom om förutsättningarna för arbetsobjektens ianspråktagande har erhållits genom att samtliga föreslagna skolbyggnader och liknande företag remitterats till överstyrelsen för yrkesutbildning respektive skolöverstyrelsen, vilken senare i sin tur från respektive folkskolinspektörer inhämtat de upplysningar, som icke centralt stått till buds. Utredningsarbetet inom skol-

överstyrelsen har utförts å de rotlar, till vilka de olika byggnadsförslagen enligt för styrelsen gällande arbetsordning överlämnats. Överstyrelsen har efter verkställd undersökning inkommit till utredningen med förslag till angelägenhetsgruppering av objekten och dessutom angivit vilka företag, som enligt överstyrelsens uppfattning kunna komma till utförande instundande budgetår.

På motsvarande sätt hava föreslagna vatten- och avloppsanläggningar remitterats till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som genomfört en angelägenhetsgruppering och särskilt angivit, vilka företag som med hänsyn till tillgången på material i första hand kunna tänkas komma till utförande. Vad beträffar torrläggningsföretagen har samråd ägt rum med lantbruksstyrelsen och respektive lantbruksingenjörer, närmast i syfte att söka utröna i vilken utsträckning de enskilda intressenterna i företagen vore villiga att medverka till att de företag, som vore fullt planlagda, vid behov bleve påbörjade instundande budgetår.

I de fall, då de föreslagna kommunala investeringsobjekten representerat en anmärkningsvärt ringa arbetsvolym, hava i samband med de samtal, som ägt rum med kommunens representanter, dessa uppmanats att, där så vore möjligt, söka påskynda utredningsarbetet för sådana företag, som bedömts böra komma till utförande inom den närmaste tiden men ännu icke vore tillräckligt utredda.

För det av utredningen upprättade förslaget till kommunal och enskild investeringsreserv redogöres närmare i en följande avdelning av betänkandet. Anmärkas bör emellertid här, att detaljredogörelsen för såväl enskilda vägföretag som för statsbidragsberättigade väg- och gatubyggnader i städer och vissa större samhällen överförts till kapitlet »Investeringsplan för statliga och statsunderstödda vägar och gator m. m.», enär samtliga statliga respektive statsunderstödda vägbyggnadsföretag ansetts böra behandlas i ett sammanhang. Av motsvarande skäl hava kommunala flygfält behandlats tillsammans med statliga fält för civilflyget i kapitlet »Investeringsplan för civila flygplatser». Byggande av handelshamnar och farleder samt av statsunderstödda fiskehamnar behandlas i särskilda avsnitt i anslutning till investeringsplanerna för statliga investeringsobjekt.

I anslutning till upprättande av de olika investeringsplanerna har utredningen inhämtat uppgifter om eller, då sådana uppgifter icke kunnat erhållas, uppskattat det antal arbetstillfällen och de materialbehov, som de föreslagna investeringsreserverna innebära. Utredningen har vidare beräknat de anslag som böra anvisas å allmän beredskapsstat för att möjliggöra investeringsreservernas utnyttjande. Slutligen har utredningen även diskuterat erforderliga åtgärder för komplettering och utnyttjande av investeringsreserverna.

3. Översikt över primärmaterialet.

Genom de i föregående avsnitt omnämnda hänvändelserna till olika organ hava uppgifter erhållits angående planerade eller ifrågasatta investeringar inom statliga, kommunala och statsunderstödda verksamhetsområden i den mån de innefattas i utredningens uppdrag. Omfattningen av uppgiftsmaterialet framgår av efterföljande summariska sammanställning, vilken upptager avrundade tal.

Investeringsobjekt	Antal myndigheter, som lämnat uppgift om investeringsobjekt	Antal investeringsobjekt, varom uppgifter erhållits	Uppgiven sammanlagd kostnad för redovisade objekt Kronor
Statliga	160	2 200	2 300 000 000
Kommunala	880	4 200	1 300 000 000
Statsunderstödda	—	660	66 500 000
Totalt	—	ca 7 100	ca 3 700 000 000

De redovisade statliga investeringsobjekten utgöras huvudsakligen av sådana, till vilka medel i vanlig ordning anvisas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Någon särskild exemplifiering av dem synes icke här erforderlig. I enlighet med vad i utredningens hänvändelse till myndigheterna angivits skulle de redovisade företagen endast utgöras av sådana, som vid fredsmässig bedömning kunde förväntas komma till utförande i normal ordning under de närmaste tre budgetåren. Av den sammanlagda kostnadssumman för nämnda objekt, 2 300 milj. kronor, skulle alltså erhållas en normal statlig investering för ifrågavarande ändamål om närmare 800 milj. kronor per år, vilket uppenbarligen är felaktigt. Förklaringen till att objekt för en så betydande kostnad redovisats torde främst vara att söka däri, att uppgifter i viss utsträckning lämnats för alla objekt, som framstått såsom i och för sig angelägna, varigenom företag kommit att medtagas i sådan omfattning, att samtliga av statsfinansiella skäl icke rimligen kunna komma till utförande under treårsperioden. Att sålunda ett för stort antal företag anmälts till utredningen torde i viss mån bero på den mycket korta tid, som stått de olika myndigheterna till buds för sammanställande av det begärda, delvis mycket omfattande och i viss utsträckning på lokala primäruppgifter grundade materialet. Detta har medfört, att de uppgiftslämnande myndigheterna icke medhunnit någon noggrannare angelägenhetsgradering av de i och för sig angelägna företagen och då hellre medtagit samtliga än riskerat att utelämna företag, som vid en senare prövning kunde befinnas viktigare än företag, som medtagits. Vidare må framhållas, att bland de redovisade objekten ett avsevärt antal utgöres av sådana, för vilka kostnaden är mycket betydande, och för vilka till följd såväl härav som av företagens art byggnadstiden måste utsträckas över längre tid, för vissa företag inemot ett tiotal år, och

vilka alltså endast kunna påbörjas inom treårsperioden 1 juli 1944—30 juni 1947.

Bland de kommunala objekten återfinnas exempel på praktiskt taget alla de slag av anläggningar och företag, som kunna inrymmas inom kommunernas, landstingens och andra motsvarande organs verksamhetsområden. Objekten utgöras till mycket stor del av husbyggnadsarbeten för olika ändamål såsom förvaltning, undervisning, sjukvård, socialvård, kyrko-, polis- och brandväsen, kommunernas tekniska verk etc., vidare väg- och gatuanläggningar, vatten- och avloppsledningsföretag, branddammar, flottleder, fiskehamnar och småbåtshamnar, kyrkogårdar och parkanläggningar samt fritidsanläggningar såsom idrottsplatser, friluftsbad, skidbackar, skjutbanor o. s. v. Uppgiftsmaterialet är delvis av varierande värde, främst med avseende på angelägenheten hos de redovisade företagen. Vissa uppgiftslämnare hava nämligen redovisat praktiskt taget alla förefintliga projekt, som kunna tänkas komma till utförande icke endast under den avsedda treårsperioden utan jämväl under en, som det synes, i många fall avsevärt längre tid; det har även visat sig, att till utredningen anmälts objekt, som icke synas vara att hänföra till normal investering utan som redovisats uteslutande med tanke på att kunna tjänstgöra som sysselsättningsobjekt vid en mera svårartad arbetslöshet. Andra uppgiftslämnare åter hava inskränkt uppgifterna till företag av allenast utpräglat hög angelägenhetsgrad.

Vad slutligen de objekt beträffar, som äro hänförliga till statsunderstödda, icke kommunala investeringar, tillhör flertalet av dessa någon av följande tre huvudgrupper, nämligen torrläggningsföretag, enskilda vägar och husbyggnadsföretag, de sistnämnda huvudsakligen för institutioner och stiftelser, vilkas verksamhet avser undervisning, forskning eller sjukvård m. m. I fråga om de statsunderstödda investeringsobjekten gäller av naturliga skäl i särskilt hög grad, att flertalet uppgiftslämnare anmält det eller de företag, som synts dem angelägna, utan att närmare kunna bedöma, huruvida statsbidrag för ändamålet rimligen kan påräknas inom de tre avsedda budgetåren. De för de anmälda företagen erforderliga statsbidragen representera till följd därav belopp, som äro mångdubbelt större än vad som kan anses utgöra tre års normala bidrag för de ifrågavarande ändamålen.

2—447579.

B. Förslag till investeringsplaner.

1. Allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning och omfattning m. m.

Enligt investeringsutredningens direktiv skulle investeringsreserven omfatta anläggningsarbeten, vilkas art och angelägenhetsgrad göra dem lämpliga såsom arbetsobjekt, avsedda att vid en arbetsmarknadskris öka sysselsättningsmöjligheterna. De företag, bland vilka urvalet borde ske, skulle begränsas till sådana, som enligt vederbörande statliga och kommunala myndigheters mening borde tillgodoses under de närmaste två eller tre åren under förutsättning av den för fredsförhållanden normala angelägenhets- och produktivitetsbedömningen. Enligt direktiven skulle särskilt företagens förmåga att snabbt bidraga till en höjning av nationalinkomsten tjäna såsom urvalsgrund.

I anslutning till vad direktiven sålunda innehålla har investeringsutredningen ansett sig böra utarbeta och framlägga investeringsplaner för budgetåret 1944/45, bestående av en ordinarie del och en investeringsreserv. Den ordinarie delen upptager i fråga om statliga förvaltningsområden sådana anläggningar och anskaffningar inom olika verksamhetsgrenar, för vilka anslag tidigare anvisats å riksstaten eller medel äskats i propositioner till 1944 års riksdag. Utredningen har i överensstämmelse med direktiven sökt så avväga investeringsreserven, att densamma tillika med den i vanlig budgetmässig ordning tillkomna ordinarie investeringsdelen motsvarar två års normala investeringar. Där på grund av statsfinansiella förhållanden eller andra omständigheter den ordinarie investeringsdelen kan anses vara mindre än normalt, har hänsyn härtill i görlig mån tagits vid bestämmande av investeringsreservens storlek. Det har förutsatts, att samtliga i investeringsplanen ingående företag, i den mån de icke redan äro detaljplanerade, skulle hinna så noggrant förberedas, att desamma i allmänhet kunna, om så erfordras, utnyttjas under ett första år.

Vid upprättande av det förslag till investeringsreserv för budgetåret 1944/45, som nu framlägges, har utredningen i fråga om val av investeringsobjekt samt beträffande reservens sammansättning och omfattning i övrigt tillämpat de allmänna synpunkter, vilka angivas i det följande.

Olika slag av arbetslöshetssituationer.

För en god beredskap i syfte att snabbt och med tillfredsställande effektivitet kunna bekämpa en eventuell arbetslöshet, av vilken natur och omfattning den vara må och med varje tänkbar lokal fördelning, är det givetvis

ett huvudvillkor, att ett tillräckligt antal arbetstillfällen vid behov kan omedelbart eller med endast kort varsel tillföras arbetsmarknaden på de avsnitt, inom vilka arbetslöshet uppstår. Antalet av de arbetstillfällen av skilda slag, som för ändamålet borde hållas i reserv, skulle för att åstadkomma en fullständig beredskap behöva vara så stort, att det av många skäl ligger utanför de praktiska möjligheternas ram att skapa en dylik reserv. Man måste nöja sig med en reserv av mera rimlig omfattning men bör då eftersträva att så långt möjligt giva den en sammansättning och utformning, som kan betingas av de olika arbetslöshetssituationer, vilka i första hand kunna befaras. Av tänkbara sådana situationer må här framhållas tre typfall.

Det *första* avser en allmän och någorlunda jämnt fördelad arbetslöshet av den art, som kan tänkas uppkomma vid en på en gång skeende demobilisering med åtföljande friställning av arbetskraft och en måhända samtidigt inför den ovissa fredsutvecklingen avvaktande hållning inom det enskilda näringslivet. För en sådan situation torde en rikt differentierad och geografiskt väl fördelad reserv i första hand böra eftersträvas.

Det *andra* fallet karakteriseras av att arbetslöshet främst drabbar sådana industrier, vilkas produktion under krigsåren varit av militär art eller inriktats på framställning av ersättningsvaror och surrogat. I den mån dessa tillverkningar vid övergång till fredsmässiga förhållanden måste inskränkas eller nedläggas och därvid ledigblivande arbetskraft icke kan assimileras av fredsexpanderande industrier, måste åtgärder vidtagas för att under en övergångstid bereda arbetskraften sysselsättning på andra arbetsområden. I den utsträckning så är möjligt bör därvid ifrågakomma sysselsättning såväl — när fråga är om arbetskraft med särskild yrkeskunnighet — inom samma yrken som tidigare eller inom därmed nära besläktade yrkeskategorier, som ock inom samma eller någorlunda närliggande lokala områden. Till detta andra fall kan lämpligen hänföras även den situation av enahanda karaktär, som uppstår vid sysselsättningsminskning inom vissa enstaka industrier eller grupper av likartade industrier, även om dessa icke varit inriktade på krigs- eller ersättningsproduktion. För detta andra arbetslöshetsfall kan det visa sig svårt att åstadkomma en tillräcklig reserv av sådana arbeten, för vilka den ledigblivande arbetsstyrkans yrkeskunnighet kan tagas i anspråk. Man bör då — förutom omskolningsåtgärder — främst kunna tillgripa en reserv av sådana arbeten, som kunna utföras av för arbetena oskolad arbetskraft.

Det *tredje* fallet slutligen avser en arbetslöshet, som kan förutsättas inträda, om till följd av materialbrist under den närmast efter ett vapenstillestånd följande tiden en eller flera industrier eller industrigrupper bliva nödsakade att väsentligt inskränka sin drift. För detta sistnämnda fall måste man äga tillgång till en omfattande reserv av arbeten, som icke kräva material, varpå brist kan komma att råda, och vilka samtidigt äro av den art, att de kunna utföras av från materialkrävande industrier ledigblivande arbetskraft. Uppenbarligen blir det här i främsta rummet fråga om en reserv av grovarbeten. En dylik reserv torde även få tillgripas för det fall, att trots tillgång på material en så betydande allmän friställning av arbetskraft upp-

står, att tillgången till specialarbetare icke förslår för att genomföra ett differentierat arbetsprogram av den omfattning, som erfordras för att absorbera den stora mängden av friställd arbetskraft utan yrkesutbildning.

Investeringsutredningen förbiser icke, att den här gjorda uppdelningen i tre typfall mera torde vara av teoretiskt än praktiskt intresse. Uppdelningen har åsyftat en renodling av fallen i avsikt att underlätta en belysning av sammanhangen och en förenkling av resonemangen för att ernå större överskådlighet. I praktiken lära dylika renodlade typer av arbetslöshetssituationer vara ytterligt sällsynta. Sannolikast torde vara, att ett sådant läge kan uppkomma, som kan karakteriseras såsom ett mellanting mellan eller en kombination av de olika anförda typfallen, ehuru måhända med huvudsymtomen hänförliga till något av dessa fall.

Investeringsreservens omfattning.

Såsom nyss framhållits torde det få anses ogörligt att giva en detaljplanerad investeringsreserv en sådan omfattning, att den kan vara tillfyllest för alla tänkbara arbetslöshetssituationer. Till frågan om den totala storleken av en investeringsreserv, som med hänsyn till därmed avsedda arbetslöshetsmotverkande syften och med beaktande i övrigt av olika inverkande faktorer skäligen kunde i och för sig böra fastställas, har investeringsutredningen ansett sig icke hava att taga ställning, detta redan av den anledningen att utredningens uppdrag endast omfattar vissa delar av den planeringsverksamhet, som anbefallts beträffande allmänna arbeten. Ett dylikt generellt ställningstagande har ej heller synts erforderligt i samband med uppgörande av förslag till investeringsreserv för budgetåret 1944/45 beträffande de verksamhetsområden, som falla under utredningens uppdrag. Utredningen har i stället vid uppgörande av sitt förslag tillämpat den inledningsvis angivna norm för reservens storlek, som innefattas i utredningens direktiv. Enligt sagda norm har investeringsreserven i huvudsak avpassats för att möta en arbetslöshetssituation enligt det första av de tre i det föregående angivna arbetslöshetsfallen, dock att vid förslagets uppgörande särskild hänsyn i görligaste mån tagits till industrier och orter, inom vilka arbetslöshetsrisken framstått såsom särskilt stor.

Utöver nämnda reserv, i fortsättningen benämnd *den allmänna reserven,* har utredningen ansett det önskvärt att för de båda andra nyss skisserade arbetslöshetsfallen söka frambringa en extra reserv av företag, vilka kunna vara lämpade först och främst för sådan arbetskraft, som vid en av materialbrist betingad arbetslöshet icke kan erhålla sysselsättning inom sitt yrke, men dessutom även för sysselsättning av sådan inom krigs- och surrogatindustrier hittills verksam arbetskraft, som vid övergång till fredsförhållanden tills vidare icke kan erhålla arbete inom industrier av motsvarande slag. På sätt förut antytts har det synts önskvärt att denna extra reserv i möjligaste mån inrymmer företag, vilka varken äro i större grad materialkrävande eller i avsevärd utsträckning förutsätta yrkeskunnighet hos arbetskraften. Denna extra reserv benämnes i det följande *grovarbetsreserven.*

För bedömande av den allmänna reservens storlek har det, i anslutning till vad direktiven härutinnan innehålla, främst gällt att söka fastställa den enligt fredsmässig angelägenhets- och produktivitetsbedömning normala investeringens omfattning inom olika förvaltnings- eller arbetsområden. För uppskattning av den normala investeringen har utredningen i allmänhet utgått från investeringens medelstorlek under de tio budgetåren 1930/31—1939/40. Detta har ansetts lämpligt icke minst med hänsyn till att under nämnda period infallit såväl en lågkonjunktur under åren 1932—1934 som en högkonjunktur under åren 1937—1939 och att sålunda medelinvesteringen under perioden kan förutsättas vara till omfånget någorlunda normal. Det statistiskt erhållna medelvärdet för tioårsperioden har justerats med hänsyn till nuvarande penningvärde. Utredningen har nämligen hållit före, att kostnaderna för investeringsreservens företag i detta sammanhang böra beräknas efter nuvarande prisnivå. I vad mån denna beräkningsgrund kan komma att motsvara verkligheten är icke möjligt att nu avgöra. Utredningen, som icke har att taga ställning till frågan om tänkbara eller lämpliga förändringar i löne- och prisnivån, har varit nödsakad att till grund för sitt arbete lägga ett förenklat antagande i detta avseende och därvid funnit rimligast att för den närmaste framtiden icke förutsätta några större prisrörelser. Skulle mera betydande prisförändringar inträffa, få givetvis kostnadsberäkningarna framdeles justeras med hänsyn härtill.

Det på nyss angivet sätt erhållna värdet på den normala investeringens storlek har emellertid icke kunnat undantagslöst tillämpas. Beträffande vissa förvaltningsområden har nämnda värde befunnits icke motsvara ett realistiskt bedömande av investeringsbehoven för de närmaste åren. Orsakerna härtill äro väsentligen att söka i två omständigheter. Dels kan utvecklingen hava medfört en ansvällning av investeringsbehovet på grund av teknikens framsteg eller nödvändigheten att vidtaga rationaliseringsåtgärder o. s. v. Dels kan den under krigsåren merendels förda restriktiva investeringspolitiken i fråga om civila ändamål, i vissa fall i kombination med en av rådande förhållanden orsakad extra ordinarie förslitning av material och anläggningar, hava föranlett en ackumulering av investeringsbehoven, som under de första efterkrigsåren måste medföra en ökning av den eljest normala investeringen. Å andra sidan kan i något fall en på grund av krigslägets och avspärrningens särskilda behov betingad forcering av anläggnings- och utbyggnadsföretag hava framtvingat en sådan stegring av investeringen under krigsåren, att för tiden närmast efter ett fredsslut en viss reduktion av den på förut angivet sätt beräknade årskvoten kan befinnas påkallad med hänsyn till en rimlig utvecklingsprognos.

Med beaktande av de huvudsynpunkter, som här anförts, har utredningen för varje särskilt investeringsområde sökt bilda sig en uppfattning om storleken av den investering, som fredsmässigt bör anses såsom normal för de närmaste åren. För flertalet större förvaltningsenheter, särskilt de statliga verksamhetsområdena, har det i allmänhet låtit sig göra att beräkna ett värde på den normala investeringen. Beträffande mindre enheter, för vilka investe-

ringens storlek ofta från år till år växlat inom ganska vida gränser, har det däremot i ett stort antal fall icke varit möjligt att angiva något normalt investeringsbelopp. Så har i allmänhet varit fallet, när det gällt kommunala investeringsområden av mindre eller medelstor omfattning ävensom beträffande vissa mindre, statliga förvaltningsenheter såsom vetenskapliga institutioner, fristående forsknings- och undervisningsanstalter m. fl.

Vid beräkning av den allmänna investeringsreservens lämpliga storlek under budgetåret 1944/45 för olika områden har utredningen regelmässigt utgått från det enligt ovan angivna grunder erhållna värdet på den normala investeringen. Detta värde har i allmänhet fördubblats, och en kostnadsram för den allmänna investeringsreserven har därefter erhållits genom att frånräkna värdet av de investeringar, som under budgetåret kunna förväntas komma till stånd i vanlig ordning. För vissa investeringsområden har det dock icke varit möjligt att uppbringa reserven till sålunda avsedd omfattning. Beträffande de omständigheter, som lagt hinder i vägen härför, lämnas i ett följande avsnitt en närmare redogörelse.

Beträffande den tidigare nämnda grovarbetsreserven må framhållas, att denna reserv — särskilt med hänsyn till den arbetslöshetssituation, som kan tänkas uppstå vid en mera omfattande materialbrist — egentligen borde vara av mycket stor omfattning. Storleken av denna reserv har därför i utredningens förslag praktiskt taget helt och hållet fått bestämmas av tillgången på företag, vilka befunnits tillfredsställande med avseende på angelägenhet och lämplighet.

Skäl av enahanda art som de, vilka anförts beträffande grovarbetsreserven, skulle även kunna motivera förberedandet av en extra reserv av arbetstillfällen, varigenom man skulle kunna tillgodogöra samhället yrkeskunnigheten hos den arbetskraft, som kan väntas bliva friställd inom de nuvarande krigs- och surrogatindustrierna med angränsande näringsgrenar. Detta är emellertid inom området för investeringsutredningens uppdrag möjligt endast i mycket begränsad omfattning, enär de anskaffningar och anläggningar, som falla inom ramen för den statliga, kommunala och statsunderstödda verksamheten, endast till en mindre del synas lämpade för detta ändamål. I görligaste mån har dock vid den allmänna reservens sammansättning hänsyn tagits till detta önskemål, vilket kommer att beröras i samband med de redogörelser, som i det följande lämnas för därav berörda investeringsplaner.

Urval av investeringsobjekt med hänsyn till angelägenhetsgrad.

Vid utväljande av de investeringsobjekt, vilka inom ramen för den allmänna investeringsreservens önskvärda eller möjliga omfattning ansetts böra bliva föremål för detaljplanering, har utredningen i första hand såsom avgörande urvalsgrund uppställt objektens angelägenhet i och för sig. Då urvalet i enlighet med direktiven skolat ske bland av vederbörande ämbetsverk och kommuner m. fl. för de närmaste åren föreslagna objekt, har utredningen vid bedömande av olika företags inbördes angelägenhetsgrad naturligen måst

fästa synnerligt avseende vid den ordning, vari de statliga eller kommunala myndigheterna vid en fredsmässig angelägenhets- och produktivitetsbedömning ansett företagen böra komma till utförande. Urvalet av objekt, som föreslås ingå i den allmänna reserven, har vidare i huvudsak begränsats till sådana företag, vilka vederbörande myndigheter under angiven förutsättning ansett böra komma till utförande under de tre budgetåren 1944/45—1946/47. En sådan angelägenhetsgradering har icke mött större svårigheter inom varje särskilt förvaltningsområde för sig. Med hänsyn till den korta tid, som stått till förfogande för utredningens arbete, har det däremot icke låtit sig göra att i någon väsentlig utsträckning avväga den inbördes angelägenheten mellan företag inom olika förvaltningsområden. En dylik prövning har ej heller ansetts nödvändig på utredningsstadiet. Annorlunda kommer frågan att gestalta sig, när det i en inträdd arbetslöshetssituation gäller att avgöra, vilka företag som i första hand böra tillgripas för reglering av arbetsmarknaden. Till spörsmålet om den berednings- och beslutsorganisation, som bör tillskapas för att i en dylik situation verkställa erforderlig gradering och avvägning vid realiserandet av de framlagda investeringsplanerna, återkommer utredningen i annat sammanhang.

Även inom särskilda förvaltningsområden har det emellertid i en del fall endast i begränsad omfattning varit möjligt för vederbörande myndigheter eller för investeringsutredningen att enligt direktivens riktlinjer genomföra en noggrann angelägenhetsbestämning. Så länge fråga varit om två eller flera företag av enahanda eller nära besläktad karaktär, har en gradering i allmänhet kunnat ske, men beträffande helt artskilda företag har bedömningen stundom icke varit möjlig, såsom när det gällt att avväga exempelvis banelektrifieringar mot dubbelspårsbyggnader, fyranläggningar mot tjänstebostäder för lots- och fyrpersonal, kommunala skolbyggnader mot kommunala väg- och gatu- eller vatten- och avloppsledningsföretag etc. I den mån en dylik avvägning likväl kommit till stånd, måste den, icke minst med hänsyn till den knappa tid som stått till buds, anses vara behäftad med relativt stor osäkerhet.

De svårigheter, som, på sätt här antytts, redan hos de förslagsställande myndigheterna förelegat att pröva den inbördes angelägenheten hos företag av olika slag, hava medfört, att till investeringsutredningen anmälts behov av visst slag, t. ex. skolbyggnader, trafikanläggningar, sanitära anläggningar o. s. v., vilka visserligen i och för sig framstått såsom angelägna, men som sammanställda med övriga investeringsbehov inom ett visst geografiskt område, t. ex. en kommun, belöpa sig till sådana totalkostnader, att alla i och för sig angelägna företag uppenbarligen icke kunna rymmas inom ramen av tre års normal investering för området ifråga. Under det att inom vissa investeringsområden sålunda anmälts ett oproportionerligt stort behov, synas å andra sidan inom en del områden endast hava anmälts sådana företag, om vilka vederbörande kunnat säga, att de med sannolikhet kunna förväntas komma till utförande under de närmaste tre åren. Därigenom har det anmälda investeringsbehovet uppenbarligen blivit för litet, i varje fall vid jäm-

förelse med det anmälda behovet inom flertalet andra områden. Angelägenhetsgraderingen har således, ehuru teoretiskt sett relativt enkel, i praktiken visat sig svårgenomförbar, och investeringsutredningen har därför i stor utsträckning fått inskränka sig till att inom varje investeringsområde för sig söka avpassa de olika grupperna av företag efter den normala investeringens sammansättning och därefter inom den sålunda fastställda ramen medtaga de angelägnaste företagen inom varje grupp.

Ehuru en angelägenhetsprövning helt i överensstämmelse med direktiven sålunda kunnat genomföras endast i begränsad omfattning, hava å andra sidan i investeringsreserven såsom regel endast medtagits företag, vilka för utredningen framstått såsom så motiverade, att det med stor sannolikhet kunnat antagas, att de skulle komma till utförande i normal ordning inom en nära framtid. Denna tid har för företag, vilka medtagits i den allmänna reserven, i allmänhet begränsats till de två à tre närmaste åren, men i fråga om företag ingående i grovarbetsreserven har nämnda tid i många fall måst utsträckas längre.

Av det föregående torde ha framgått, att de olika företagens angelägenhet i och för sig för investeringsutredningen åtminstone i princip varit den avgörande urvalsgrunden. Det har emellertid icke kunnat undvikas, att kravet på angelägenhet hos de företag, som medtagits i investeringsreserven, fått sättas något olika för skilda geografiska områden. Såväl inom de områden, vilka tidigare visat sig särskilt konjunkturkänsliga — främst beroende på ett föga differentierat näringsliv — som inom områden, där krigs- och surrogatindustrier nu utgöra en betydande del av den industriella verksamheten, måste arbetslöshetsrisken bedömas vara större än i andra trakter, och investeringsreserven bör följaktligen i de delar, som kunna beröra sådana områden, om möjligt göras relativt större. Ett beaktande av detta önskemål medför självfallet, att angelägenhetsgraden i genomsnitt blir något lägre för i investeringsreserven upptagna företag inom områden med stora arbetslöshetsrisker än för motsvarande företag i trakter, där dessa risker kunna bedömas såsom mera måttliga. I fråga om distrikt, vilka tidigare drabbats av omfattande arbetslöshet, kommer härtill att tillgången på lämpliga och angelägna objekt såsom regel är mindre än annorstädes, då dylika objekt i stor utsträckning redan kommit till användning för att bereda sysselsättning under tidigare arbetsmarknadskriser. Denna omständighet kan nödvändiggöra en ytterligare prutning på angelägenhetskravet för investeringsreservens objekt inom sådana distrikt. Enligt investeringsutredningens mening bör man emellertid framgå med försiktighet, när det gäller att av här antydda grunder giva avkall på det principiella kravet om investeringsobjektens angelägenhet vid en normal produktivitetsbedömning. Man måste i stället förutsätta rörlighet hos arbetskraften. Denna rörlighet måste uppenbarligen vara stor, då fråga är om en lokalt begränsad arbetslöshet, vilken bedömes såsom långvarig eller permanent, och där utsikterna för en framtida sysselsättning inom orten sålunda äro små. I en lokal arbetslöshetskris av mera tillfällig natur behöva kraven på arbetskraftens rörlighet icke sättas lika högt.

För att erhålla en uppfattning beträffande frågan, vilka industrier och områden, som måste bedömas såsom särskilt konjunkturkänsliga i samband med en på ett vapenstillestånd följande omställning, har utredningen införskaffat uppgifter såväl från statens arbetsmarknadskommission som från industriens utredningsinstitut. På grundval av dessa uppgifter — vilka i nuvarande läge icke torde böra publiceras — har utredningen sökt att i görligaste mån vid avvägning av investeringsreservens storlek taga hänsyn till förhållandena inom olika geografiska områden.

I detta sammanhang må framhållas att, när det gäller att i en arbetslöshetskris göra ett urval bland olika såsom sysselsättningsobjekt möjliga företag, det kan vara berättigat att beakta, att den egentliga arbetskostnaden för ett anläggningsföretag i en arbetslöshetskris kan ur det allmännas synpunkt i viss mån betraktas såsom en fast, ofrånkomlig utgift. Utifrån denna synpunkt får vid avvägningen mot andra företag hänsyn i främsta rummet tagas till de kostnader i övrigt för företaget, vilka kunna väsentligt påverka bedömandet av frågorna om relativ angelägenhet och framtida lönsamhet. Utredningen har emellertid vid sitt val av investeringsobjekt endast i undantagsfall anlagt dylika synpunkter. Dessa undantagsfall avse enbart företag, som kunna behöva tillgripas först vid en mera svårartad arbetslöshet.

Vad i det föregående anförts tager väsentligen sikte på investeringsobjekt av civil karaktär. När det gäller företag av huvudsakligen militär betydelse, kan frågan om angelägenheten icke bedömas på samma sätt som beträffande anläggningar för civila ändamål. Investeringsutredningen har i fråga om militära företag inskränkt urvalet till att omfatta arbeten, vilka ingå i femårsplanen för försvarets utbyggnad, eller som eljest efter samråd med försvarsdepartementet befunnits vara av sådan art, att deras utförande i normal ordning under de närmaste åren ansetts sannolikt. Vissa andra företag av militär natur hava emellertid medtagits i den särskilda grovarbetsreserven.

Vad direktiven innefatta om beaktande av olika företags förmåga att snabbt bidraga till en höjning av nationalinkomsten har utredningen sökt att i möjligaste mån tillämpa vid utväljande av investeringsobjekt. Utredningen har dock ansett sig icke böra fatta direktivens rekommendation på denna punkt såsom åsyftande ett hänsynstagande enbart till ekonomiska räntabilitetssynpunkter i begränsad mening. Flertalet offentliga företag och anläggningar äro icke direkt inkomstbringande och kunna ej heller bliva föremål för räntabilitetskalkyler i vanlig bemärkelse. Trots detta måste flertalet sådana anläggningar betraktas såsom för det allmänna räntabla såtillvida, som de medföra ur samhällssynpunkt påtagliga fördelar även om dessa icke direkt kunna uppskattas i penningar. Vägbyggnader föranleda sänkta transportkostnader, sjukhus, badhus och friluftsbad, idrottsplatser och andra fritidsanläggningar äro av värde för folkhälsan, nya skolor och andra undervisningsanstalter samt institutioner för forskning och vetenskap öka landets tillgångar i dessa avseenden etc. Förbättringar av här angivet slag kunna anses inom vissa gränser indirekt medföra en höjning av nationalinkomsten. Företag av denna art kunna därför icke rimligen uteslutas vid planeringen.

Det gäller i stället närmast en avvägning mot andra företag och mellan olika här avsedda företag efter en standardbedömning, som i betraktande av allmänna ekonomiska förutsättningar kan anses rimlig. Utredningen har icke funnit det möjligt att i detta hänseende anlägga några enhetliga schematiska bedömningsgrunder, utan investeringsobjekten hava i stort sett utvalts efter en angelägenhetsbedömning enligt i det föregående angivna principer. I enlighet härmed hava även företag av här avsedd art ansetts böra medtagas i investeringsreserven, såvitt dylika företags utförande inom de närmaste åren efter fredsmässig bedömningsgrund befunnits sannolikt. Däremot har utredningen i möjligaste mån sökt undvika att, även inom områden med knapp tillgång på investeringsobjekt, medtaga företag som, ehuru de erbjuda goda arbetstillfällen, icke samtidigt förete tillräcklig grad av angelägenhet och nyttighet, eller som utformats utan beaktande av rimliga sparsamhetskrav.

Sammanfattningsvis kan sägas, att det av utredningen framlagda förslaget till investeringsreserv principiellt icke är avsett att innebära annat än ett tidigareläggande med ett eller annat år av företag, vilka vid vanlig bedömning ansetts böra komma till stånd inom en relativt näraliggande framtid, men däremot icke utförande av några företag, som ej inom sådan tid kunna förväntas komma till stånd i normal ordning.

Urval av investeringsobjekt med hänsyn till art och lämplighet ur sysselsättningssynpunkt.

Ehuru vid utväljandet av objekt för den allmänna investeringsreserven angelägenhetsgraden varit den primära urvalsgrunden, har även ett flertal andra synpunkter inverkat på detta val. Enligt direktiven skulle hänsyn tagas ej endast till angelägenhet utan även till objektens art och lämplighet ur sysselsättningssynpunkt. Vid värdesättning ur dessa synpunkter av olika objekt har man i första hand att taga hänsyn till två faktorer, nämligen arten av den arbetslöshet, som skall bekämpas, och arbetslönernas andel i totalkostnaderna för ett företag eller antalet dagsverken per kostnadsenhet. Vad till en början arbetslöshetens art beträffar, torde man vid en för visst yrke eller inom viss industri inträdande sysselsättningsminskning, som bedömes vara av endast tillfällig natur, böra eftersträva att, så långt det med hänsyn till övriga omständigheter kan vara möjligt, bereda ökade arbetstillfällen inom samma yrke eller samma industrigrupp. Vid en arbetsmarknadskris inom t. ex. byggnadsindustrien, verkstadsindustrien eller den elektrotekniska industrien synes sålunda i princip böra såsom sysselsättningsobjekt främst utnyttjas företag avseende husbyggnader, verkstadsarbeten respektive elektriska anläggningar. Först sedan möjligheterna äro uttömda att med beställningar av nöjaktig angelägenhetsgrad stimulera de industrier, vilka drabbats av marknadssvårigheter, torde man böra tillgripa att bereda härigenom arbetslösa yrkesarbetare sysselsättning vid annat slag av arbete. Såväl ur social som ur nationalekonomisk synpunkt framstår det såsom angeläget att så långt möjligt söka utnyttja den yrkeskunniga arbetskraften inom egna eller när-

liggande yrken. I produktivitetshänseende måste detta anses obetingat förmånligare än att använda sådan arbetskraft för arbeten, där yrkesskickligheten icke kan tagas i anspråk. Annorlunda ställer det sig vid en sysselsättningsminskning, som vid övergång till normala förhållanden kan väntas inträffa inom krigs- och surrogatindustrierna. Den nedgång i tillverkningsvolymen för ifrågavarande industrier, som då inträder, måste i allmänhet betraktas såsom bestående. I den mån därvid ledigblivande arbetskraft icke inom kort kan erhålla sysselsättning för fredsmässig produktion inom angränsande industrigrenar, torde dylik arbetskraft under en övergångstid behöva hänvisas till arbete, som icke kräver särskild yrkeskunnighet, försåvitt icke omskolning till annat yrke med bättre utkomstmöjligheter omedelbart kan ske. För sådan sysselsättning lämpa sig, såsom redan framhållits, huvudsakligen grovarbeten.

I den situation, som uppstår om en temporär materialbrist skulle hämma en eller flera industrigrenar, krävas sysselsättningsobjekt, vilka ej blott kunna bereda sysselsättning åt oskolad personal utan även äro av beskaffenhet att icke i större utsträckning tarva material, varpå brist kan komma att råda. Sådana sysselsättningsobjekt måste i än högre grad än de nyss berörda utgöras av rena grovarbeten. Behovet av dylika arbeten kan, såsom tidigare nämnts, i vissa tänkbara situationer bliva synnerligen omfattande, t. ex. därest importmöjligheterna beträffande fossila bränslen, valsat stål och gjutjärn för någon längre tid bortfalla och såväl den mekaniska verkstadsindustrien som byggnadsindustrien härigenom skulle bliva lamslagna.

Bortsett från den extra reserv av grovarbeten, som avsetts för de båda sistnämnda arbetslöshetsfallen, har den allmänna investeringsreserven, såsom redan framhållits, ansetts i möjligaste mån böra omfatta olika slag av företag och icke allenast bestå av egentliga anläggningsarbeten utan även av anskaffningar, vilka kunna vara ägnade att stimulera berörda industrier. Även med hänsyn till normal angelägenhetsprövning skulle det vara olämpligt att sammansätta investeringsreserven efter alltför ensidiga sysselsättningssynpunkter. Utredningen har därför ansett, att i den allmänna reserven böra ingå olika slag av anläggningar och anskaffningar efter i stort sett samma proportioner, som normalt förekomma i den totala investeringen inom skilda områden. I enlighet härmed ha exempelvis för statens järnvägar medtagits anskaffningar och arbeten beträffande bl. a. rullande materiel och anordningar för elektrisk tågdrift i förhållandevis samma omfattning, vari dylika investeringar medtagits i 1944 års statsverksproposition.

Det har dock varken varit möjligt eller ansetts lämpligt att strikt tillämpa sist angivna princip beträffande alla slag av arbeten och anskaffningar. I flera fall har det befunnits rådligt att göra avsteg eller vidtaga jämkningar. Sålunda hava i investeringsplanerna endast i relativt begränsad omfattning medtagits sådana arbeten, som i utpräglad grad äro beroende av utländsk råvara, på vilken under nästföljande budgetår med största grad av sannolikhet kan förväntas råda knapphet. Detsamma gäller arbeten och beställningar, om vilka det utrönts, att av dem berörda industrier redan genom den ordina-

rie investeringen eller genom en mindre ökning av denna erhålla full sysselsättning eller eljest utan särskilda åtgärder från det allmännas sida kunna påräkna tillräcklig ordertillgång. Av samma anledning måste beträffande arbeten av mera särpräglad art, vilka endast bereda sysselsättning åt enstaka eller ett fåtal industriföretag med i dessa avseenden begränsad kapacitet, ramen för investeringsreservens omfattning bestämmas av en erfarenhetsmässig bedömning av företagens produktionsförmåga. Som exempel på arbeten av här avsedd art må nämnas vissa specialtillverkningar inom den elektriska industrien och telefonindustrien, vissa speciella utrustningar och inventarier vid statens järnvägar, etc.

Vid bedömning av ett företags lämplighet ur mera ensidiga sysselsättningssynpunkter bör naturligen en viss vikt tillmätas arbetslönernas andel i totalkostnaden för företaget, i fortsättningen benämnd lönekvoten. Med avseende å lönekvoten framstå företag, vilka till väsentliga delar utgöras av grovarbeten, i regel såsom avgjort förmånligare än företag, vilka kräva större insats av specialutbildade arbetare. En tillämpning i mera utpräglad grad av lönekvoten såsom urvalsgrund skulle därför leda till att investeringsplanen till övervägande del komme att bestå av grovarbeten. Då, såsom tidigare framhållits, åt den allmänna investeringsreserven ansetts böra givas så rikt differentierad sammansättning som möjligt, har lönekvoten använts såsom urvalsprincip endast när det gällt att välja mellan företag, vilka i övrigt framstått såsom tämligen likvärdiga ur angelägenhets- och sysselsättningssynpunkt. Det kan emellertid antagas att, när det vid en arbetsmarknadskris gäller att avgöra vilka företag som i första hand böra utnyttjas såsom sysselsättningsobjekt, lönekvoten kommer att för urvalet spela en relativt större roll än som kunnat tillkomma den vid investeringsplanens upprättande. För att belysa spörsmålet om lönekvotens betydelse hava genom utredningens försorg beräkningar och uppskattningar verkställts beträffande arbetslönernas andel i totalkostnaden för vissa kategorier av anläggningsarbeten. Resultaten av dessa kalkyler äro såsom förut nämnts sammanställda i *Bil. 7*.

För ett allmänt bedömande av ett företags lämplighet att användas såsom sysselsättningsobjekt är icke blott företagets art utan även dess omfattning av betydelse. I regel torde det vara karaktären och omfattningen av den arbetslöshet, vilken skall bekämpas, som är mest ägnad att inverka på frågan, huruvida stora eller små företag böra utnyttjas för att bereda arbetstillfällen. Merendels torde mindre eller medelstora företag, som kunna färdigställas på relativt kort tid, vara att föredraga framför företag av stor omfattning och särskilt framför sådana, vilkas utförande måste utsträckas över längre tid och vilka icke lämpligen kunna uppdelas i olika, naturligt avgränsade anläggningsetapper.

Vid en hastigt påkommande arbetslöshet av större omfattning, då det gäller att skyndsamt kunna mobilisera ett tillräckligt antal arbetstillfällen, synas i första hand sådana företag vara önskvärda, som snabbt kunna igångsättas och som, utan att vara alltför ringa till omfattningen, kunna slutföras på

jämförelsevis kort tid. Det torde främst vara vissa statliga företag, åt vilka kan förlänas erforderlig snabbhet i starten. Om medel för ändamålet finnas anvisade av statsmakterna och företagen äro tillräckligt förberedda, krävas för igångsättande av arbetet endast beslut av statliga administrativa myndigheter, vilka torde kunna fattas på kort tid. Vid en mera spridd och långvarig, ej alltför svårartad depression synes önskemålet om minsta möjliga överflyttning av arbetskraft vare sig mellan olika lokala områden eller mellan skilda yrkesgrenar bäst kunna tillgodoses genom utnyttjande av ett stort antal företag av mindre omfattning. Under en kris av sist angiven karaktär synes det också vara lättare att utnyttja kommunala, statsunderstödda och enskilda företag, enär tiden då i allmänhet torde kunna medgiva att successivt träffa de uppgörelser bl. a. beträffande statsbidrag samt vidtaga de övriga åtgärder, vilka kunna vara nödvändiga för utnyttjande av dylika företag.

Mot att igångsätta större eller långvariga företag i syfte att bekämpa en arbetslöshet, som bedömes bliva av mera tillfällig art, talar främst det förhållandet att, när efterfrågan på arbetskraft åter stiger, företagen kunna befinnas böra tills vidare avbrytas. Detta torde i regel ur andra än arbetsmarknadsreglerande synpunkter framstå såsom mindre rationellt. Om man i enlighet härmed finner påkallat att fullborda ett i arbetsmarknadsreglerande syfte igångsatt större företag, som eljest icke skulle ha kommit till utförande förrän vid en senare tidpunkt, har man därigenom bundit sig för en kapitaldisposition, som i många fall kan innebära icke önskvärda rubbningar i de normala investeringsplanerna.

I den mån företag av mera lokal karaktär stå till buds, kan man undvika att hänvisa arbetskraft till arbete utanför hemorten eller den närmaste omnejden med därav följande olägenheter och extra kostnader såväl för den enskilde som med avseende å förläggningsanordningar m. m. Vid en arbetsmarknadskris av större omfattning torde det däremot icke bliva möjligt att sysselsätta alla arbetssökande, särskilt inom de hårdast drabbade områdena, vid företag i hemorten, utan hänvisning måste i större eller mindre utsträckning ske till annorstädes belägna arbeten. För detta ändamål äro anläggningsarbeten av större omfattning och med ej alltför kort byggnadstid bäst lämpade, bl. a. emedan arbetsstyrkornas förläggning därvid kan ordnas på ett rationellt sätt.

För investeringsutredningen har det i allmänhet icke varit möjligt att vid upprättande av förslaget till investeringsreserv göra något val mellan större och mindre företag. Detta val torde få träffas först i den aktuella arbetsmarknadssituationen. I reserven hava därför medtagits företag av varierande storleksordning, dock med ett visst företräde i princip för smärre och medelstora företag. På grund av den korta tid, som utredningen haft till sitt förfogande, hava emellertid av praktiska skäl företag, för vilka kostnaden understiger ca 15 000 kronor, icke kunnat medtagas. Vidare hava såsom reservföretag i regel undvikits vissa mycket omfattande arbeten, vilkas utförande skulle taga flera år i anspråk och sålunda binda stora kapitalbelopp, och beträffande vilkas lämplighet att igångsättas i arbetsmarknadsreglerande syfte även ur andra synpunkter kunnat föreligga tvekan eller delade meningar.

Såsom redan av det föregående torde hava framgått, måste frågan om olika investeringsobjekts lämplighet i de hänseenden, om vilka här är fråga, även påverkas av möjligheten att utan större olägenheter ur tekniska, ekonomiska eller andra synpunkter avbryta ett påbörjat mera omfattande företag, därest företagets bedrivande i arbetsmarknadsreglerande syfte icke längre är erforderligt. Ett företags nedläggande på måhända obestämd tid medför i regel, att av tekniska skäl vissa skyddsåtgärder måste vidtagas för att den redan utförda delen av företaget icke skall komma till skada. Dylika skyddsåtgärder kunna i vissa fall vara förenade med så stora kostnader, att det framstår såsom olämpligt att icke färdigställa företaget. I detta avseende må främst nämnas husbyggnader, som av tekniska skäl knappast kunna avbrytas förrän arbetena med tak och fönster äro avslutade eller provisoriska anordningar av motsvarande slag vidtagits. Även när det gäller större anläggningsföretag av annan art, uppkomma vid ett avbrytande av arbetena kostnader och olägenheter av olika slag, såsom för skydds- och underhållsåtgärder, bortförande av maskiner och material, rasering av arbetsledningsorganisationen o. s. v. Med hänsyn såväl till utgifter av här antydd art som till att det redan nedlagda kapitalet kommer att ligga räntelöst, torde det merendels befinnas föga rationellt att icke fullborda ett långt kommet företag, så att det snarast kan komma till avsedd nytta. Allmänt sett kan det anses angelägnare att fullborda ett företag ju större del den redan nedlagda kostnaden utgör av företagets totalkostnad.

Att vid en återhämtning på arbetsmarknaden avbryta i sysselsättningssyfte igångsatta företag har under vissa tidigare arbetsmarknadskriser framstått såsom önskvärt främst i sådana fall, då som sysselsättningsobjekt anlitats företag, vilkas angelägenhetsgrad icke varit så hög att det, även när krisen övervunnits, ansetts i och för sig påkallat att skyndsamt fullborda företagen. I den mån man — på sätt i detta sammanhang i första hand åsyftats — kan inskränka sig till att såsom sysselsättningsobjekt anlita endast efter normala bedömningsgrunder angelägna företag, synas emellertid dylika avbrott framdeles såsom regel icke vara motiverade eller erforderliga. Dock framstå givetvis såsom sysselsättningsobjekt sådana företag i och för sig lämpligare, för vilka arbetstakten utan större olägenhet kan varieras inom relativt vida gränser. I ett hänseende måste avgjort företräde tillerkännas företag, vilkas utförande kan uppdelas i från varandra skilda etapper, som kunna med godtyckligt tidsuppehåll fullbordas var för sig. Här avses främst företag, vilkas senare del kräver material, varpå brist råder. Som exempel på dylika företag må nämnas dubbelspårsbyggnader och bangårdsutvidgningar samt vissa spåranläggningar, för vilka företag terrasseringsarbetet kan slutföras för sig och själva spårarbetet utan väsentlig olägenhet kan uppskjutas, därest knapphet på räls skulle råda. Såsom än fördelaktigare ur berörda synpunkter framstå företag, vilka efter ett avbrytande kunna tagas i bruk och göra tjänst i fullbordade delar, t. ex. större vägomläggningsföretag, vilka ofta kunna med anknytning till befintliga vägar uppdelas på sådant sätt, att färdigställda delar kunna utnyttjas utan avvaktan på hela företagets slutförande, eller vägför-

bättringsföretag, vilka kunna uppdelas på en arbetsetapp avseende terrassering och grusning och en senare etapp, under vilken permanentbeläggningsarbete utföres.

Såsom i det föregående angivits, har medtagande i investeringsreserven av företag och anskaffningar, som i större omfattning kräva material varpå under nästa budgetår med stor sannolikhet kommer att råda knapphet, i möjligaste mån ansetts böra undvikas. Som ett led i de förberedande undersökningarna för upprättande av förslag till investeringsreserv har utredningen haft samråd med representanter för statens industrikommission i syfte att erhålla en överblick av den bedömbara tillgången under budgetåret av olika materialier och råvaror och med ledning därav kunna utvälja sådana reservföretag, för vilka en tryggad materialförsörjning kan anses ligga inom möjligheternas gränser. Emellertid har det befunnits ogörligt att någon längre tid i förväg med nöjaktig säkerhet bedöma utsikterna att fylla behovet av flertalet materialier, särskilt med hänsyn till att investeringsreservens utnyttjande i många avseenden måste komma att medföra ett väsentligt ökat materialbehov. På denna grund och med hänsyn även till vad tidigare anförts beträffande önskemålet att giva investeringsreserven en så rikt differentierad sammansättning som möjligt har utredningen måst uppgöra sitt förslag utan beaktande av materialförsörjningen i annan mån än som redan nämnts. Därest materialbrist skulle hindra utnyttjande av materialkrävande sysselsättningsobjekt, har förutsatts att i stället den extra reserven av grovarbeten får anlitas.

Av stor betydelse för ett företags lämplighet för arbetsmarknadsreglerande ändamål är dess egenskap att erbjuda sysselsättning oavsett årstiden. I detta hänseende är flertalet grovarbeten av mindre fördelaktig karaktär. Då marken är tjälad eller täckes av djup snö, kunna de flesta jordarbeten bedrivas endast med svårighet och förhållandevis stora kostnader. Dessa inskränkningar gälla i främsta rummet för norra och mellersta Sverige, medan däremot i de sydligare delarna av landet lika stor betydelse under normala år icke behöver tillmätas de klimatiska förhållandena. I Norrland böra sålunda schaktningsarbeten med mindre djup eller omfattning — såsom smärre planeringsarbeten, dräneringsföretag, schaktning för rörgravar etc. — i regel förläggas till den varmare årstiden. Däremot kunna schaktningsarbeten med stort schaktningsdjup, såsom större skärningar för dubbelspårsbyggnader och väganläggningar etc., även i norra Sverige utan oproportionerligt stora extra kostnader utföras vintertid. Av andra till grovarbeten hänförliga företag, som även i landsdelar med strängare klimat kunna utföras vintertid, må såvitt angår investeringsutredningens planeringsområden nämnas bergsprängningsarbeten och därmed sammanhängande massförflyttningar, större grundgrävningar för broar o. d. ävensom sådana transporter i Norrland, för vilka vinterföre utgör en förutsättning. Investeringsutredningen har vid utväljande av investeringsobjekt sökt ägna särskild uppmärksamhet åt objektens lämplighet i nu berörda avseende.

Omständigheter, som utgjort hinder för medtagande av eljest lämpliga objekt.

Vid uppgörande av förslag till investeringsreserv hava vissa företag eller grupper av företag, vilka ur såväl lämplighets- som angelägenhetssynpunkt eljest skulle hava upptagits i investeringsplanen för budgetåret 1944/45, icke alls kunnat ifrågakomma eller endast i begränsad omfattning kunnat medtagas. Orsakerna härtill äro att söka i svårigheter dels att medhinna erforderligt planeringsarbete, dels att vidtaga erforderliga utökningar av de arbetsorganisationer, på vilka företagens utförande ankommer.

För företag, som kräva en omfattande teknisk planläggning, har det ofta icke varit möjligt att utöka berörda statliga verks planeringsorgan i sådan omfattning, att planeringsarbeten av en i allmänhet dubbelt så stor volym som normalt skulle kunna verkställas. En sådan utökning kan i varje fall som regel icke genomföras på kort tid utan skulle med hänsyn till den erfarenhet och specialutbildning, som ofta kräves av personalen, taga lång tid i anspråk. Även där sådan ansvällning i och för sig vore tänkbar, innebär den emellertid olägenheter med tanke på en framtida nedskärning av organisationen till en för mera normala förhållanden avpassad storlek. För vissa företag återigen skulle väl det tekniska planeringsarbetet kunna medhinnas, men i stället kräva med företagen sammanhängande juridiska eller administrativa frågor alltför lång tid för sin lösning. I andra fall slutligen föranleda ekonomiska eller tekniska grunder till att en anläggning icke bör komma till utförande, förrän ett eller flera andra företag först färdigställts.

Inom vissa investeringsområden, främst statliga, hava visserligen icke svårigheter av nyss nämnd art utgjort hinder för utväljande av investeringsobjekt eller för att bringa investeringsreserven upp till önskvärd storlek, men däremot har det icke rimligen låtit sig göra eller ock befunnits medföra alltför stora olägenheter och kostnader att vidtaga erforderlig utbyggnad av den berörda arbetsorganisationen med vad därtill hörer av personal och arbetsmaskiner m. m., varför utredningen av denna anledning funnit en begränsning i reservens omfattning vara påkallad.

Här må vidare nämnas, att investeringsutredningen i fråga om vissa slag av investeringar ansett, att pågående eller ifrågasatta utredningar böra avvaktas, innan anläggningar föreslås till utförande i den omfattning, som en tillämpning av den eljest uppställda regeln beträffande investeringsreservens storlek skulle innebära. En dylik avvaktande inställning har befunnits tillrådlig även beträffande vissa områden, inom vilka efterkrigsutvecklingen för närvarande är särskilt svår att bedöma.

Slutligen vill investeringsutredningen i detta sammanhang framhålla, att utredningen i fråga om husbyggnadsarbeten funnit det sannolikt att, därest materialbrist icke kommer att hämma dylik verksamhet, det under krigsåren ackumulerade behovet av nya bostäder och andra byggnader kommer att medföra, att brist på arbetstillfällen för yrkeskunniga byggnadsarbetare icke behöver befaras. Det synes därför mindre troligt, att offentliga husbyggnads-

företag skola behöva eller kunna anlitas såsom sysselsättningsobjekt i den omfattning, vari de medtagits i investeringsreserven. Stöd för sin uppfattning härutinnan har utredningen hämtat i resultaten av den undersökning rörande bostadsproduktionens förutsättningar efter ett vapenstillestånd, som verkställts av byråchefen Alf Johansson och framlagts i ett betänkande den 10 februari 1944 (SOU 1944: 7, avd. 4).

Några extra tillskott av statliga husbyggnadsföretag skulle i enlighet härmed knappast vara erforderliga. För bekämpande av en hastigt påkommande arbetsmarknadskris av den art, som exempelvis kan emotses vid en demobilisering, måste det emellertid vara av vikt att äga tillgång till en till sin storlek lämpligt avpassad, färdigplanerad reserv av husbyggnadsföretag, vilka omedelbart kunna igångsättas i avvaktan på att bostadsproduktionen och annan enskild byggnadsverksamhet skola hinna anpassa sig efter den ökade tillgången på arbetskraft. Ur denna synpunkt har investeringsutredningen i sina förslag till investeringsplaner medtagit åtskilliga husbyggnadsföretag.

Företagens utförande i egen regi eller på entreprenad m. m.

I fråga om företagens utförande i statligt verks egen regi eller på entreprenad eller eventuellt genom statens arbetsmarknadskommission anser sig utredningen böra i detta sammanhang framhålla följande synpunkter.

I princip bör enligt utredningens mening hittillsvarande normala relation mellan entreprenadförfarande och utförande i egen regi inom de olika statliga förvaltningsområdena bibehållas i stort sett oförändrad. Detta bör i varje fall vara förhållandet upp till den gräns, som betingas av befintlig personalorganisation och tillgängliga materiella resurser inom vederbörande statliga förvaltningsgrenar, respektive inom entreprenadfirmorna. Om utvecklingen på arbetsmarknaden så påkallar, måste emellertid därefter en ansvällning av organisationen för arbetets utförande äga rum på ettdera hållet eller på båda, i den mån den allmänna tillgången på lämplig personal samt på arbetsmaskiner och övrig materialutrustning det medgiver. Med hänsyn till den relativt ringa grad av elasticitet, som i allmänhet utmärker den statliga personalorganisationen, är emellertid en mera avsevärd ansvällning som regel för de statliga verkens vidkommande förenad med vissa svårigheter. Generellt sett torde en sådan ansvällning ej heller vara lämplig med hänsyn till de betänkligheter, som ur skilda synpunkter möta mot en på längre sikt överdimensionerad personell projekterings- och anläggningsapparat inom de statliga verken. Såväl i betraktande av vad nu anförts som också i och för sig synes det önskvärt, att i en krissituation den större elasticitet i fråga om personalorganisation och arbetsutrustning m. m., som kännetecknar den privata entreprenadverksamheten, tillfredsställande utnyttjas parallellt med de statliga byggnadsorganen. Som regel bör en ansvällning av den statliga personal- och arbetsorganisationen icke komma till stånd, innan entreprenörernas resurser i full utsträckning tillvaratagits.

Å andra sidan bör ej förbises, att ett utförande på entreprenad av arbeten, igångsatta i syfte att vid en arbetsmarknadskris bereda sysselsättning, i vissa avseenden kan vara behäftat med olägenheter, bl. a. i regel en fördröjning av arbetenas igångsättande. En annan olägenhet sammanhänger med att arbetstakten i viss mån måste anpassas efter växlingar i behovet att sysselsätta arbetskraft. När detta behov minskas, böra sålunda dylika arbeten i allmänhet bedrivas i långsammare takt. Det torde kunna förutsättas, att en entreprenör anser sig böra försäkra sig om täckning för de proportionsvis ökade omkostnader för administration och arbetsledning och det mindre rationella utnyttjande av arbetsmaskiner etc., som en dylik anordning kommer att medföra. Efter utredningens förmenande bör skälig ersättning för merkostnader av dylikt slag utgå till entreprenörerna enligt på förhand fastställda grunder. Enligt vad utredningen erfarit, lärer för närvarande i samråd mellan statens arbetsmarknadskommission, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och svenska entreprenörföreningen förberedas upprättande av förslag till normalkontrakt för entreprenader beträffande arbeten av här avsedd art.

Även ur en annan synpunkt kan en tillämpning i vidgad omfattning av entreprenadförfarande vara förenad med olägenheter ur det allmännas synpunkt. Utredningen syftar härvid på det förhållandet, att entreprenadpriserna vid en forcerad anläggningsverksamhet kunna visa tendens att stiga i vidare mån än som betingas av löneläge och materialkostnader. Särskild uppmärksamhet torde ur denna synpunkt böra ägnas prisutvecklingen vid en ansvällning av entreprenörsverksamheten. Vid tendenser till en oskälig prisstegring bör en motvikt sökas genom ökad tillämpning av anläggningsförfarande i statens egen regi, även om med hänsyn till vad förut anförts en utökning av den personella organisationen helst bör hållas inom relativt snäva gränser.

En viss möjlighet att undanröja eller begränsa de olägenheter, vilka på sätt här antytts äro förbundna med arbetsmarknadsreglerande arbetens utförande såväl på entreprenad som i de reguljära statsorganens egen regi, torde föreligga däri, att vissa arbeten under en arbetsmarknadskris få utföras genom statens arbetsmarknadskommissions byggnadsavdelning, vars organisation enligt tidigare erfarenheter kan anpassas efter exceptionella behov relativt smidigt och utan större olägenheter av den art, som i fråga om de vanliga ämbetsverken kunna göra sig gällande vid en ansvällning av personalorganisationen. Då i princip de reguljära byggande verken inom statsförvaltningen, respektive entreprenadfirmorna böra handhava anläggningsverksamheten så långt deras resurser räcka, torde emellertid ett överlämnande av denna verksamhet till arbetsmarknadskommissionen i allmänhet böra ske endast när det gäller att avverka »topparna» inom anläggningsverksamheten eller när på grund av nyss berörda omständigheter eller eljest särskilda skäl därtill föreligga.

Med vad här anförts beträffande sättet för arbetenas utförande under en arbetsmarknadskris under den närmaste tiden har investeringsutredningen självfallet icke avsett att taga någon ståndpunkt till frågan om sättet för offentliga arbetens utförande i framtiden, ett spörsmål som faller utanför utredningens uppdrag.

Investeringsplanernas uppställning m. m.

Med ledning av de i det föregående angivna allmänna synpunkterna hava investeringsplaner uppgjorts. Därvid hava till en och samma plan sammanförts arbeten, som äga naturligt sammanhang på den grund att de tillhöra samma myndighets ämbetsområde eller ock äro av likartad natur.

Vid uppgörandet av dessa investeringsplaner har utredningen för varje förvaltningsområde övervägt, vilken storlek investeringsreserven bör erhålla med hänsyn till vad som kan anses vara normal investering samt till de ifrågavarande arbetenas lämplighet ur sysselsättnings- och materialsynpunkt. Även de organisatoriska förutsättningarna för de olika investeringsplanernas genomförande hava därvid behandlats från fall till fall.

Beträffande detaljmotiveringarna för de i investeringsplanerna ingående särskilt specificerade företagen har investeringsutredningen av lätt insedda skäl måst bygga på uppgifter, som lämnats av vederbörande verk eller myndigheter. Sedan investeringsplanerna uppgjorts och överlämnats till vederbörande verk, hava i allmänhet inom verken utarbetats motiveringar till de i planerna ingående företagen, omfattande i huvudsak utredning motsvarande den, som plägar lämnas i verkens riksdagspetita. Det huvudsakliga innehållet i dessa motiveringar återgives i den av investeringsutredningen i det följande lämnade framställningen.

2. Investeringsplan för postverket.

Förslag till investeringsplan för postverket för budgetåret 1944/45, innefattande en investeringsreserv om *3 560 000 kronor,* har sammanställts i *Bil. 8*. Beträffande förslaget får utredningen anföra följande.

För bedömande av den för postverket *normala investeringen* hava från generalpoststyrelsen inhämtats vissa uppgifter angående medelsdispositionen under de tio budgetåren 1930/31—1939/40. Under denna period har postverket av riksstats- och förnyelsefondsmedel disponerat i genomsnitt ca 1,5 milj. kronor per år för inköp av fastigheter eller *uppförande av byggnader* för postverkets behov. Generalpoststyrelsen har emellertid framhållit, att nämnda genomsnittsanslag för närvarande vore otillräckligt, enär ett oavvisligt behov av förbättrade och utökade postlokaler förelåge på ett stort antal platser, varest lokalfrågan icke förväntades kunna tillfredsställande lösas genom förhyrning. Medelsanvisningen för nu ifrågavarande ändamål har jämväl ökats betydligt under senare år, och i innevarande års statsverksproposition upptagas anslag till posthusbyggnader med sammanlagt 5 616 000 kronor. Enär ökningen emellertid till större delen måste anses äga endast tillfällig karaktär, har utredningen ansett det lämpligt att begränsa investeringsreserven till en kostnadsram, som i huvudsak motsvarar den normala investeringen under ovannämnda tioårsperiod. En sådan begränsning har även befunnits motiverad med hänsyn till det antal förefintliga investeringsobjekt, som, samtidigt som de ur postverkets synpunkt äro av hög angelägenhets-

grad, dels kunna detaljplaneras och i övrigt förberedas inom skälig tid, dels även ur sysselsättningssynpunkt äro eftersträvansvärda med hänsyn till belägenhet inom områden, där arbetsobjekt främst bedömas såsom erforderliga vid en emotsedd arbetsmarknadskris.

Under ovannämnda tioårsperiod hava vidare för *nyanskaffning av inventarier* anvisats investeringsanslag om i medeltal ca 0,7 milj. kronor per år. Då sådan inventarieanskaffning, som är att hänföra till nyinvestering, av generalpoststyrelsen förklarats icke lämpligen kunna forceras i arbetslöshetsmotverkande syfte, har hela den reserv, som svarar mot de ovan angivna normala investeringsbeloppen per år, tillsammans ca 2,2 milj kronor eller med nuvarande penningvärde ca 3 milj. kronor, befunnits böra utgöras av byggnadsföretag.

Under beaktande i tillämpliga delar av de av utredningen uppställda allmänna reglerna för urvalet av arbetsobjekt att ingå i reserven och särskilt de synpunkter beträffande förefintliga objekt, som nyss framhållits, hava att ingå i investeringsreserven föreslagits sex företag avseende uppförande eller ombyggnad av posthus för en sammanlagd kostnad av *2 560 000 kronor.*

Det må i detta sammanhang framhållas, att postverkets ordinarie byggnadsarbeten för budgetåret 1944/45, förutom nybyggnader för 5,6 milj. kronor såsom ovan angivits och visst förnyelsearbete för 0,3 milj. kronor, också omfatta byggnadsföretag för sammanlagt 1,9 milj. kronor, vartill medel tidigare beviljats eller eljest äro disponibla. Den omständigheten att den totala arbetsvolymen av detta slag således för nästkommande budgetår är exceptionellt stor, har även i viss mån utgjort skäl för en begränsning av reserven i fråga om posthusbyggnader.

Härtill kommer, att husbyggnadsarbeten, såsom utredningen vid framläggande av allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning framhållit, ur arbetsmarknadssynpunkt i allmänhet måste bedömas vara av endast måttligt värde i en fredskris. Med hänsyn till det under krigsåren ackumulerade behovet av bostäder och andra byggnader torde nämligen byggnadsindustrien kunna påräkna full sysselsättning, därest materialsvårigheter icke komma att utgöra hinder härför.

De anslag, som årligen anvisas postverket till *ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten,* avse dels ersättningsarbeten å postverkets fastigheter, dels inköp eller tillverkning av inventarier av olika slag såsom ersättning för förslitna och utrangerade. Några som investeringsreserv lämpade ersättningsarbeten å fastigheterna förefinnas enligt generalpoststyrelsens uppgift icke. Däremot synes ersättningsanskaffning av inventarier i viss utsträckning med fördel kunna utnyttjas i syfte att bereda ökade arbetstillfällen inom industrien. Bland de inventarier, som äro föremål för ersättningsanskaffning, märkas nämligen exempelvis motorfordon och elektriska plattformsvagnar. Med hänsyn till den under krigsåren synnerligen restriktiva anskaffningspolitiken i fråga om dylik materiel förefinnes ett relativt stort ackumulerat behov härav, som med nödvändighet torde böra tillgodoses, när normalare förhållanden återinträda. Då sysselsättningsminskning för de av nu ifrågavarande

anskaffningar berörda industrierna kan befaras vid omställning till fredsförhållanden, bland annat på den grund att den nuvarande tillverkningen delvis utgöres av krigs- eller krisproduktion, har utredningen ansett det lämpligt att såsom investeringsreserv medtaga ersättningsanskaffning av inventarier för ett visst belopp. Detta belopp har med hänsyn tagen till det för budgetåret 1944/45 föreslagna ordinarie anslaget om 3 100 000 kronor, varav 1 720 000 kronor beräknats för motorfordon och elektriska plattformsvagnar m. m., befunnits lämpligen böra sättas till *1 000 000 kronor.*

Några arbeten eller anskaffningar att bestridas av postverkets driftmedel och lämpade att ingå i investeringsreserven förefinnas enligt uppgift icke.

Den enligt ovan föreslagna byggnadsreserven torde innebära arbetstillfällen på byggnadsplatsen om ca 38 000 dagsverken för byggnadsarbetare av olika slag. Fördelas byggena någorlunda jämnt över året, synes sysselsättning kunna beredas i medeltal ca 130 man. Beträffande materialbehovet hänvisas till *Bil. 28.* Reserven i fråga om inventarieanskaffning torde uppskattningsvis kunna anses innefatta ca 12 000 industridagsverken.

Vidkommande de såsom investeringsreserv föreslagna byggnadsföretagen återgiver investeringsutredningen i det följande det huvudsakliga innehållet av de motiveringar, som av generalpoststyrelsen anförts i fråga om behovet av byggnaderna m. m. Denna motivering har ej givit anledning till erinran eller särskilt uttalande från investeringsutredningens sida. Utredningen har ej ingått på detaljprövning av föreliggande byggnadsförslag.

Posthusbyggnad i Äppelviken i Stockholm.

Generalpoststyrelsen erinrar till en början om att i stadsdelen Bromma inom Stockholms stad funnes endast ett postkontor, nämligen det i Äppelviken, med 13 under detta lydande mindre postanstalter. På grund av den starka ökningen i posttrafiken inom stadsdelen hade postkontorets lokaler numera visat sig alldeles otillräckliga.

Härom anför styrelsen i huvudsak följande.

En stor del av de korrespondenter, som äro bosatta inom postkontorets i Äppelviken postområde, ha sitt arbete förlagt till de centrala delarna av Stockholm och komme därigenom att lämna in sina avgående postförsändelser vid postanstalter därstädes. Den till korrespondenterna i Bromma ankommande posten däremot, med undantag av den post, som för närvarande utdelas genom postexpeditionen i Ängby, förmedlas till övervägande delen av postkontoret i Äppelviken. Härav följer, att rörelsen vid detta postkontor tillväxer i ungefär samma mån som folkmängden i stadsdelen Bromma. Enligt uppgift ökades denna under år 1943 med omkring 7 000 personer och uppgår för närvarande till omkring 73 000 personer, vilka till övervägande antalet torde vara bosatta inom postkontorets i Äppelviken postområde. Till belysande av den genom folkökningen uppkomna trafikstegringen vid postkontoret må anföras, att sammanlagda antalet ankomna försändelser, som år 1933 utgjorde 2 206 172 och år 1938 ökats till 3 250 504, år 1943 uppgick till 7 350 721 eller mera än dubbelt mot fem år tidigare. Antalet avgångna försändelser under samma år var respektive 629 597, 727 618 och 944 378.

Möjlighet funnes icke, framhåller styrelsen vidare, att inom den fastighet, i vilken postkontoret vore inrymt, erhålla ytterligare lokaler. Tvärtom hade

extra lokal för brevbärarexpeditionen måst anordnas i annan fastighet till men för arbetsledningen. Även postkontorets olämpliga läge inom stadsdelen hade medfört att brevbäringen måst decentraliseras, i det den i viss utsträckning på grund av de stora avstånden måst besörjas från andra till postområdet icke hörande poststationer.

Möjligheterna att genom förhyrande erhålla en postkontorslokal av erforderlig storlek i Brommas centrala delar funne styrelsen vara ringa med hänsyn till arten av den bebyggelse, som förekomme där.

Det vore styrelsens bestämda uppfattning, att lokalfrågan icke kunde få en tillfredsställande lösning på annat sätt än genom uppförande av ett posthus på lämplig plats. Styrelsen hade redan träffat preliminär överenskommelse med Stockholms stad om upplåtelse åt postverket av en staden tillhörig tomt i kvarteret Klädet vid Brommaplan. I likhet med vad som tillämpats bland annat beträffande telefonstationsbyggen i Bromma skulle tomten icke övergå med äganderätt utan endast med tomträtt på sedvanliga villkor på 60 år.

Styrelsen har uppdragit åt arkitekten L.-E. Lallerstedt att uppgöra förslagsritningar till ett posthus å nämnda tomt, vilka emellertid ännu icke hunnit utarbetas. Enligt planerna vore posthuset avsett att uppföras i tre våningars höjd. Byggnaden skulle få en volym av 8 900 m^3.

I övrigt skulle byggnaden disponeras på följande sätt.

I bottenvåningen inrymmas expedition för allmänhetens betjänande, expedition för ankommande och avgående poster, rum för postmästare och redogörare, erforderliga kassavalv, frukostrum, förrådsrum, kapprum, toalettrum m. m. Därjämte planeras i samma våning en butikslokal, avsedd för uthyrning, varigenom möjlighet hålles öppen till framtida utvidgning av postlokalen. Brevbärarexpeditionen ävensom för brevbärarpersonalen erforderliga kapprum, frukostrum, toaletter m. m., inrymmas i våningen 1 trappa upp. För närvarande uppgår antalet brevbärare för det område, vars postutdelning postkontoret kommer att ombesörja, till 58 man. I brevbärarsalen måste emellertid tillräcklig plats beredas även för en avsevärt större arbetsstyrka. Då brevbärarexpeditionen därjämte måste innehålla behövligt utrymme för försortering av den ankomna posten, erfordras för densamma en golvyta av omkring 500 m^2 eller hela det utrymme, som står till buds i våningen 1 trappa upp. Jämväl en stor del av källarvåningen kommer att tagas i anspråk för postkontorets räkning. Där är det nämligen avsett att dels bereda garageplats för 5 à 6 automobiler, dels anordna ett förrådsutrymme om ca 200 m^2, vilket utrymme jämväl skall kunna användas såsom omsorteringsexpedition för paket under julperioderna o. d. Vidare kommer källarvåningen att innehålla skyddsrum samt förrådsrum för hyresgäster. Våningen 2 trappor upp slutligen är avsedd att anordnas för uthyrning.

Kostnaderna för byggnaden hava efter en av arkitekten verkställd preliminär och approximativ uppskattning angivits till omkring 750 000 kronor.

Om- och tillbyggnad av posthuset i Linköping.

Inledningsvis erinrar generalpoststyrelsen, att den nuvarande posthusbyggnaden i Linköping — som ursprungligen uppförts enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 30 juni 1916 för en kostnad av 385 000 kronor och som

jämväl inrymmer lokaler för telegrafverket — efter beslut av 1933 och 1934 års riksdagar undergått omfattande om- och tillbyggnad. I den ursprungliga posthusbyggnaden hade vid tiden för dess färdigställande botten- och entresolvåningarna samt en del av källarvåningen upptagits av lokaler för postkontoret, medan byggnaden i övrigt disponerats helt av telegrafverket. Den beslutade till- och ombyggnaden hade inneburit uppförande av en tillbyggnad i 4 våningar samt anskaffande av garageutrymmen i en gårdsbyggnad. De i tillbyggnaden erhållna utrymmena hade därefter disponerats på följande sätt.

Källarvåningen: förrådsrum för telegrafverket om sammanlagt 278 m², lagerlokaler för uthyrning om 88 m² samt tvättstuga och matkällare;
bottenvåningen: lokaler för postkontoret i Linköping om sammanlagt 410 m² samt en för uthyrning avsedd butikslokal om 154 m²;
våningen 1 trappa upp: lokaler för postdirektionen i Östra distriktet samt
våningarna 2 och 3 trappor upp: 8 bostadslägenheter av olika storlekar.

De utrymmen inom postverkets fastigheter, över vilka postkontoret i Linköping sålunda förfogade, omfattade en sammanlagd golvyta av 1 022 m². Dessutom funnes ett med postbyggnaden hopbyggt, å postverkets tomt beläget, reveterat trähus, vilket emellertid enligt vad styrelsen inhämtat på grund av sin konstruktion icke lämpade sig för tjänsteändamål.

Postkontorets lokaler vore, anför styrelsen vidare, numera i hög grad otillräckliga för den alltjämt växande trafiken. Orsaken till den inträdda stegringen i postkontorets rörelse vore närmast att söka i den starka ökning av stadens folkmängd, som ägt rum under tiden efter posthustillbyggnadens färdigställande. Stadens innevånarantal, som den 1 januari 1936 uppgått till 32 919 personer, hade sålunda vid årsskiftet 1942/43 utgjort 43 463 personer, vilket innebure en ökning av ej mindre än 10 544 personer under de förflutna sju åren. Därvid vore särskilt att märka, att denna avsevärda befolkningstillväxt icke sammanhängde med inkorporering av ytterområden o. d., utan helt hade sin orsak i inflyttning från andra orter. Till belysande av den ökning poströrelsen undergått under tiden 1936—1942 nämner styrelsen, att hela antalet inlämnade och ankomma brevförsändelser, paket, postanvisningar samt in- och utbetalningskort ökat med cirka 50 procent, postsparbanksrörelsen med 84 procent samt folkpensionsutbetalningarna med 72 procent.

De avdelningar inom postkontoret, som mest berördes av den inträdda trafikökningen, vore kassaexpeditionen, allmänhetens avdelning, brevbärarexpeditionen samt avdelningen för ankommande och avgående poster. Utrymmet inom samtliga avdelningar finner styrelsen vara för närvarande ytterst hårt utnyttjat, varför åtgärder för deras utökning mycket snart måste vidtagas.

I fråga om möjligheterna av en utvidgning av lokalerna inom den nuvarande fastighetens ram anför styrelsen följande.

Av de utrymmen, som inom tillbyggnaden disponerats för uthyrning, återstå numera endast den i bottenvåningen befintliga butikslokalen samt de i våningen 3 trappor upp belägna bostadsvåningarna. På framställning av telegrafstyrelsen ha nämligen de bostadslägenheter, som tidigare funnits i våningen 2 trappor upp, från och

med den 1 januari 1944 införlivats med telegrafverkets lokaler, enär lägenheterna erfordrades vid genomförandet av en nyligen påbörjad ombyggnad av telefonstationen till automatisk drift. Utöver dessa utrymmen torde — enligt vad generalpoststyrelsen under hand erfarit — jämväl större delen av de i våningen 3 trappor upp belägna bostadsvåningarna inom en nära framtid bliva erforderliga för telegrafverkets räkning. För postkontorets del skulle således inom hela fastigheten återstå allenast den ovan nämnda butikslokalen i bottenvåningen. Dennas golvyta uppgår emellertid till endast 154 m^2. Då det för de tre största avdelningarna — kassaexpeditionen med allmänhetens avdelning, brevbärarexpeditionen samt expeditionen för ankommande och avgående poster — beräknade behovet av ytterligare utrymme uppskattas till omkring 350 m^2, är det dock tydligt, att ett införlivande av ifrågavarande butikslokal med postlokalen endast i ringa mån skulle kunna bidraga till en definitiv lösning av postkontorets lokalfråga.

Med hänsyn till det anförda har generalpoststyrelsen ansett sig nödsakad att redan nu planera för en ny tillbyggnad till posthuset. Plats för en sådan kunde erhållas genom rivning av det förut omnämnda med posthuset sammanbyggda, reveterade trähuset.

På styrelsens uppdrag har arkitekten L.-E. Lallerstedt utarbetat förslagsritningar till dels en tillbyggnad i 4 våningar, dels ock ombyggnad i viss utsträckning av de av postkontoret för närvarande disponerade lokalerna. I den föreslagna tillbyggnaden skulle postverket disponera endast bottenvåningen. Våningen 1 trappa upp samt delar av våningen 2 trappor upp beräknades bliva erforderliga för telegrafverkets räkning. Återstående del av sistnämnda våning ävensom våningen 3 trappor upp skulle tills vidare disponeras för uthyrning. Genom den nya tillbyggnaden skulle de avdelningar inom postkontoret, som mest berördes av den inträdda trafikökningen, nämligen kassaexpeditionen med allmänhetens avdelning, avdelningen för ankommande och avgående poster samt brevbärarexpeditionen erhålla betydligt ökade utrymmen.

En lösning av postkontorets i Linköping lokalfråga i enlighet med ovan angivna riktlinjer vore enligt generalpoststyrelsens mening den enda lämpliga, som för längre tid framåt kunde bereda postkontoret tillräckliga utrymmen. Med hänsyn bland annat till det trängande behovet av snar utökning av framför allt kassaexpeditionen hade emellertid jämväl uppgjorts ett förslag till ett interimistiskt ordnande av postkontorets lokalfråga. Detta förslag kunde dock icke betraktas som en tillfyllestgörande lösning. Då detsamma emellertid beredde möjlighet att omedelbart tillgodose framför allt kassaexpeditionens behov av utökade utrymmen och dessutom på intet vis föregrepe det fullständiga om- och tillbyggnadsförslagets realiserande och ej heller i nämnvärd grad fördyrade detta, har generalpoststyrelsen ansett sig för närvarande böra inskränka sig till att hemställa om anvisande av medel endast till genomförandet av denna första etapp av byggnadsföretaget.

Enligt en av arkitekten Lallerstedt upprättad summarisk kostnadsberäkning har kostnaden för den fullständiga om- och tillbyggnaden av posthuset, därest denna utfördes på en gång, uppskattats till omkring 839 900 kronor. Den partiella ombyggnad, som i första hand skulle komma till utförande (första utbyggnadsstadiet), har beräknats draga en kostnad av 200 000 kronor, under det att kostnaden för den nya tillbyggnadens uppförande jämte

vissa i samband därmed stående ombyggnadsarbeten i det nuvarande posthuset (andra utbyggnadsstadiet) vid arbetets uppdelning beräknats till 640 000 kronor.

Investeringsplanen upptager medel för första utbyggnadsstadiet.

Posthusbyggnad i Huskvarna.

Beträffande den nuvarande lokalen för postkontoret i Huskvarna, vilken sedan år 1917 av postverket förhyrts i en staden Huskvarna tillhörig fastighet, har generalpoststyrelsen framhållit, att densamma numera icke på långt när motsvarade de krav, som från både allmänhetens och postverkets egen sida ställdes på en ändamålsenlig lokal. Såväl den allt livligare industriella verksamheten som den på grund därav ökade folkmängden i staden (från 8 602 personer vid ingången av år 1935 till 10 121 år 1944) hade medfört större krav på de postala anordningarna inom staden.

Den nuvarande lokalen, som bestode av endast ett expeditionsrum, ett brevbärarrum och ett mindre entresolerat rum för postmästaren och med en sammanlagd golvyta av omkring 160 m^2, hade sedan flera år befunnits alltför trång. Under de senaste åren hade rörelsen vid postkontoret kraftigt ökats. Såsom exempel härå ville generalpoststyrelsen nämna, att sedan år 1936 till år 1942 antalet inlämnade och ankomna brevförsändelser, paket och postabonnerade tidningar ökat med 46 procent, antalet inlämnade och ankomna postanvisningar samt in- och utbetalningskort med 72 procent, antalet omsättningar i postsparbanken med 118 procent och antalet folkpensionsutbetalningar med 213 procent. Ett ytterligare dröjsmål med anskaffande av ny lokal har generalpoststyrelsen ansett icke kunna försvaras. Några möjligheter att genom ytterligare förhyrning ordna postkontorets lokalfråga förefunnes enligt styrelsen icke.

Frågan om anskaffande av ny lokal för postkontoret i Huskvarna hade, erinrar generalpoststyrelsen, sedan länge varit aktuell. Den hade tidigare varit knuten till frågan om uppförande av ny telefonstationsbyggnad i staden. Telegrafstyrelsen hade i skrivelse den 12 november 1937 till Kungl. Maj:t hemställt om inköp av en tomt i staden samt om uppförande å densamma av en telefonstationsbyggnad, i vilken jämväl lokal för postkontoret skulle inredas. Riksdagen (skr. nr 68 och 425/1938) hade för budgetåret 1938/39 dels anvisat ett reservationsanslag å 13 500 kronor för inköp av nämnda tomt, dels ock å beredskapsstat upptagit ett förskottsanslag av 274 500 kronor. Jämväl följande budgetår hade sistnämnda belopp upptagits å beredskapsstat (rd. skr. nr 337/1939). Till följd av inträffade förhållanden hade därefter någon framställning om anslagets anvisande icke avgivits. Telegrafstyrelsen hade i maj 1942 meddelat generalpoststyrelsen, att företagen utredning rörande telegrafverkets lokalbehov i Huskvarna givit vid handen, att någon nybyggnad åtminstone under de närmaste åren icke behövde komma till stånd. Telegrafstyrelsen hade emellertid efter förhandlingar med generalpoststyrelsen i skrivelse den 14 januari 1943 förklarat sig villig att på postverket överlåta den för telegrafverkets räkning inköpta tomten under förutsättning, att telegraf-

verket vid behov kunde beredas utrymme för en automatstation jämte lokal för expedition av allmänheten inom en av postverket å tomten uppförd byggnad. Generalpoststyrelsen, som för sin del godtagit det av telegrafstyrelsen uppställda villkoret, har föreslagit, att övertagande av tomten lämpligen borde ordnas på sätt som skett i andra motsvarande fall, nämligen genom överförande av tomtens bokförda värde, 10 255 kronor 14 öre, från telegrafverkets till postverkets fond, varigenom något särskilt anslag för detta ändamål icke skulle behöva anvisas.

Därest tomtfrågan bleve ordnad på nämnt sätt, finner styrelsen den bästa lösningen av lokalfrågan vara att å nämnda tomt en posthusbyggnad uppfördes stor nog att vid tillfälle bereda utrymme även för telegrafverkets lokalbehov. Styrelsen har vidare med hänsyn till rådande bostadssvårigheter i staden ansett i hög grad angeläget, att bostad inom byggnaden kunde beredas postmästaren.

Styrelsen har uppdragit å länsarkitekten i Jönköpings län M. Erichs att utarbeta ritningar till en posthusbyggnad å tomten ifråga. Det har dock icke varit möjligt att medhinna upprättandet av sådana ritningar. Emellertid vore det enligt styrelsen avsett, att byggnaden skulle uppföras av sten i två våningar och i huvudsak disponeras sålunda.

I *bottenvåningen* inredes dels lokal för postkontoret, tillräckligt stor för att motsvara en beräknad normal ökning av trafiken under åtskilliga år framåt, dels ock en för uthyrning avsedd butikslokal. Genom sistnämnda lokals införlivande med postkontorslokalen kan framdeles en eventuellt erforderlig utökning erhållas av postverkets tjänstelokaler.

Våningen 1 trappa upp avses skola innehålla dels kontorslokal, som sedermera kan omändras till lokal för telefonstationen, dels ock den förenämnda postmästarbostaden samt en bostadslägenhet om två rum och kök för byggnadens gårdskarl och värmeledningsskötare.

Källarvåningen skulle upptaga — förutom pann- och bränslerum — arkiv- och förrådsutrymmen för postkontoret, normalskyddsrum samt källarkontor.

Kostnaderna för uppförandet av byggnaden, vars kub beräknats till omkring 4 700 m^3, ha av länsarkitekten approximativt uppskattats till 375 000 kronor, vilket belopp upptagits i investeringsreserven. Om härtill lägges ett belopp av 10 255 kronor 14 öre, motsvarande kostnaden för den på sin tid för telegrafverkets räkning inköpta tomten, skulle hela det i fastigheten investerade kapitalet sålunda uppgå till i runt tal 385 000 kronor.

Posthusbyggnad i Skellefteå.

Med bifall till av Kungl. Maj:t härom framlagt förslag i statsverkspropositionen för budgetåret 1941/42 (kapitalbudgeten, bil. 3, punkten 4) beslöt riksdagen (skr. nr 60) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna träffad överenskommelse om förvärv för postverkets räkning för en köpeskilling av högst 100 000 kronor av tomten nr 3 i kvarteret Polaris i Skellefteå. Med stöd härav godkände Kungl. Maj:t genom beslut den 14 mars 1941 nyssnämnda överenskommelse. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen för bud-

getåret 1942/43 (kapitalbudgeten, bil. 4, punkten 8) anvisade riksdagen ett reservationsanslag av 100 000 kronor för inköp av nämnda tomt.

I skrivelse den 27 augusti 1940, vari generalpoststyrelsen hemställt om anslag för inköp av nämnda tomt, hade styrelsen meddelat, att styrelsen med hänsyn till då rådande förhållanden icke ansett sig böra omedelbart låta utarbeta förslag till nybyggnad å den till förvärv då föreslagna tomten. Det förutskickades emellertid, att styrelsen hade för avsikt att i samband med framställning om anvisande av medel för tomtinköpet även avgiva förslag rörande nybyggnaden. På grund av tidsläget hade emellertid nybyggnadsfrågan ansetts böra uppskjutas trots därmed förenade olägenheter.

Skellefteå stad hade, såsom av generalpoststyrelsen redan framhållits i nämnda skrivelse den 27 augusti 1940, under senare år undergått en synnerligen kraftig utveckling. Styrelsen anför nu härutinnan i huvudsak följande.

Förklaringen härtill är främst att söka i den omfattande industrialisering av den omgivande landsbygden, som ägt rum under det senaste kvartsseklet. Särskilt må framhållas den av Bolidens gruvaktiebolag år 1924 igångsatta malmexploateringen vid Boliden, som för närvarande jämte de till Rönnskär förlagda smältverken och företagets specialindustrier för nyttiggörandet av arsenik och andra biprodukter bereder omedelbar sysselsättning åt 3 000 à 4 000 personer. Vidare kunna nämnas de i Ursviken och Bureå bedrivna träindustrierna ävensom Skellefteå stads kraftverk med kraftstationer vid Finnforsen och Krångforsen samt en under byggnad vid Selforsen. Härtill kommer ett flertal mindre industrier på skilda orter i bygden. Detta industriella uppsving har självfallet medfört arbetstillfällen och förtjänstmöjligheter för entreprenörer, hantverkare, affärsmän m. fl., vilka företrädesvis torde hava förlagt sin verksamhet till själva staden. Utvecklingen avspeglar sig tydligt i den ständigt uppåtgående befolkningssiffran för staden. Invånarantalet har sålunda stigit från 2 977 år 1919 till 4 588 år 1929 och 8 294 år 1939. Den 31 december 1943 uppgick folkmängden, enligt av postmästaren i Skellefteå inhämtad uppgift, till 10 978 personer.

Till belysande av den inverkan denna utveckling haft å poströrelsen i Skellefteå framhåller styrelsen bland annat, att under tiden 1930—1943 hela antalet avgångna försändelser undergått en ökning med icke mindre än 204 procent, sammanlagda antalet in- och utbetalningar vid postsparbanken med 365 procent och antalet folkpensionsutbetalningar med 332 procent. Beträffande ankommande försändelser, för vilka fullständiga statistiska uppgifter funnes att tillgå först från och med år 1932, hade dessa från sistnämnda år till och med år 1943 ökat med 147 procent. Poströrelsens omfång hade sålunda under angivna tidsperiod praktiskt taget fyrdubblats.

Styrelsen erinrar även om att den del av poströrelsen, som vore knuten till de underlydande postanstalterna, undergått en kraftig stegring, vilken från år 1930 torde kunna uppskattas till 150 à 200 procent. Dessutom ville styrelsen framhålla, att antalet tjänstemän vid postkontoret ökat från 14 år 1930 till 27 år 1943 samt att postkontoret från och med år 1936 uppflyttats från klass 2 till klass 1 B. Sistnämnda år hade dock postkontorets lokaler, nämner styrelsen, undergått en mindre utökning om 170 m^2 golvyta.

Generalpoststyrelsen har lämnat en utförlig redogörelse för de nuvarande lokaliteternas otillräcklighet, av vilken i huvudsak inhämtas följande.

Vad först kassaexpeditionen beträffar är det utrymme, som där står till buds, otillräckligt. Ungefär halva golvytan i själva kassaexpeditionen upptages av fack för den stora mängden ankommande paket. Möjlighet att utöka antalet kassaplatser vid disken föreligger icke. Två av de nu befintliga sex kassaplatserna äro föga användbara för allmänhetens betjänande, enär de ligga för nära allmänhetens entré, där sålunda passagen hindras vid köbildning. Allmänhetens avdelning har en golvyta av ej fullt 30 m². Bredden är icke fullt 3 meter. Vid livligare besöksfrekvens kan någon egentlig köordning vid de olika kassorna icke upprätthållas på detta smala utrymme, särskilt som fri passage genom lokalen även måste finnas.

Det s. k. packrummet med en golvyta om endast 23 m² är alldeles otillräckligt för förvaring av den myckna transitposten. Vid perioder av högtrafik hava säckar med transiterande paket måst lagras under presenningar på gården, enär utrymme härför saknats inomhus.

Avdelningen för ankommande och avgående poster har en golvyta i bottenvåningen av ca 40 m², vartill kommer ett utrymme för ankommande avdelningen i våningen 1 trappa upp om ca 16 m². I dessa lokaler försiggår dels allt arbete med de avgående posternas iordningställande, dels öppnande av de ankommande posterna och dessas ävensom tidningspostens förbehandling samt uppdelning på brevbäringsdistrikt och postfack. Även den transiterande värdeposten behandlas här. För allt detta omfattande och viktiga arbete kräves en relativt skrymmande möblering, som gör att det fria utrymmet i lokalerna blir mycket begränsat. Det har fördenskull icke varit möjligt att åt värdeexpeditionen anordna något särskilt avgränsat utrymme inom lokalen i bottenvåningen, där behandlingen av värdeposten försiggår. Värdepostens behandling nödgas därför försiggå under förhållanden, som icke kunna anses vara fullt betryggande. Stor olägenhet innebär vidare anordningen med ankommande avdelningens uppdelning på två våningar, särskilt som kommunikationerna mellan de båda våningarna icke kunnat ordnas på ett rationellt sätt.

Generalpoststyrelsen har med hänsyn till det anförda funnit de olägenheter både för allmänheten och för postarbetets rationella bedrivande, som de nuvarande lokalförhållandena innebure, vara synnerligen stora. Enligt styrelsens mening vore det fördenskull nödvändigt, att åt postkontoret snarast bereddes rymligare och tidsenligare lokaler genom uppförande av ett posthus å den för detta ändamål förvärvade tomten.

På styrelsens uppdrag har arkitekten L.-E. Lallerstedt utarbetat förslagsritningar till en posthusbyggnad å förutnämnda tomt. Enligt vad som framgår av ritningarna, är posthuset avsett att uppföras av sten i tre våningar jämte källarvåning.

I övrigt skulle byggnaden disponeras på följande sätt.

I *bottenvåningen* inrymmes postkontorslokal om ca 850 m² golvyta. Den mot gården vettande delen av byggnaden, inrymmande ankommande och avgående avdelningen, rum för värdepostens behandling samt packrum och lastkaj avses skola uppföras i endast en våning.

I *våningen 1 trappa upp* inredas kontorslokaler om en sammanlagd golvyta, exklusive korridorer, av ca 510 m².

Våningen 2 trappor upp planeras inrymma en 2-rumslägenhet om ca 60 m² för fastighetens gårdskarl och värmeledningsskötare och i övrigt kontorslägenheter. Dessa senare omfatta, exklusive korridorer, en golvyta av i runt tal 450 m².

Källaren upptager — förutom pann- och bränslerum — förråds- och arkivutrymmen för postkontorets behov samt gassäkra skyddsrum ävensom vissa lager- eller liknande lokaler för uthyrning.

Kostnaderna för uppförande av posthuset, vilka ursprungligen beräknats till 800 000 kronor, hava efter förnyad kostnadsberäkning uppskattats till 875 000 kronor, vilket belopp upptagits i investeringsreserven.

Inräknas köpeskillingen för tomtmarken 100 000 kronor, skulle totalkostnaden uppgå till 975 000 kronor.

Hyresvärdena för lokalerna i det planerade posthuset har generalpoststyrelsen med ledning av inhämtade uppgifter å hyrespriserna å platsen samt å för närvarande utgående hyror för postkontorslokaler av här ifrågavarande slag beräknat till följande årliga belopp.

Postkontorets oinredda lokaler i källaren, 100 m² à 10 kronor	kronor	1 000
Gassäkra skyddsrum i källaren, 70 m² à 15 kronor	»	1 050
Lager- eller liknande lokaler i källaren, 173 m² à 10 kronor ..	»	1 730
Postkontorets lokaler i bottenvåningen, 850 m² à 38 kronor ..	»	32 300
Kontorslägenheter, 960 m² à 26 kronor	»	24 960
Bostadslägenhet, 60 m² à 20 kronor	»	1 200
	Summa kronor	62 240.

Denna hyresinkomst motsvarade ca 6,4 procent av det kapital å 975 000 kronor, som skulle investeras i byggnaden.

Posthusbyggnad i Storuman.

I fråga om de nuvarande lokaliteterna och dessas otillräcklighet för poströrelsen vid postkontoret i Storuman anför generalpoststyrelsen i huvudsak följande.

För postkontoret i Storuman (klass 2) förhyres alltsedan postkontorets inrättande den 1 oktober 1930 lokal i en statens järnvägar tillhörig byggnad, egentligen avsedd för baningenjörsexpeditionen. I byggnaden disponerar postverket även två mindre bostadsrum å vinden, för närvarande uthyrda till bostad åt postmästaren. Postkontorslokalen, som omfattar allenast 110 m² golvyta, var från början fullt tillräcklig, men efterhand som rörelsen ökats har den kommit att bliva allt mindre ändamålsenlig, helst som större delen av posten till och från postkontoret underlydande, vid järnväg icke belägna poststationer passerar postkontoret och där omsorteras. Sålunda expedieras samtliga poster till och från 12 poststationer över postkontoret, varjämte postkontoret har att i viss utsträckning taga befattning med transiterande poster till och från ett tiotal poststationer och en postexpedition.

Med den som vanligt i Norrland förekommande stora paketposten krävas för en sådan postmängd goda utrymmen, såväl för postkollin som för personal och sorteringsfack. Då det såsom sorterings- och packrum disponerade utrymmet har en golvyta av endast 24 m², fylla de nuvarande lokalerna icke nöjaktigt sitt ändamål med tanke på angelägenheten av posternas säkra och snabba behandling. Ej heller kassaexpeditionsrummet (33 m²) är tillfyllest som arbetsplats för vaktföreståndare, 2 kassatjänstemän och en annan tjänsteman, enär en stor del av golvytan upptages av kassabord, paket- och brevfack m. fl. skrymmande inventarier, vilka likväl av utrymmesskäl måste inskränkas till ett minimum. Sålunda är det icke möjligt att förvara flertalet paket under lås, och för uppställning av ytterligare paketfack saknas utrymme.

Även utrymmet i allmänhetens avdelning (12 m²) är otillräckligt. Vid större trafikbelastning kunna icke ens alla kunder beredas plats inomhus. Postmästarens rum

(12,8 m²) är också alltför trångt, helst som här även skall beredas plats för biträde vissa tider på dagen.

För diligenspassagerarna saknas väntrum, varför dessa äro hänvisade att fördriva den i vissa fall till mera än 3 timmar uppgående väntetiden utomhus eller i postkontorets förstuga. Diligenstrafiken fullgöres med 2 turer dagligen å linjen Storuman —Tärnaby samt med 1 tur å sträckan Tärnaby—Umfors. Vanligen äro diligenserna fullsatta, och under sistlidna januari månad utfördes över 8 500 kilometer extra turer.

Poströrelsens utveckling under tidsperioden 1931—1942 har generalpoststyrelsen statistiskt belyst i en sammanställning, omfattande såväl postkontoret som dess underlydande postanstalter. Av sammanställningen framginge att under angivna tidsperiod hela antalet avgående försändelser ökat vid postkontoret från 71 424 till 192 519 eller med 169,5 procent och vid postanstalterna från 580 926 till 912 996 eller med 57,2 procent, antalet inlämnade vanliga paket vid postkontoret från 1 457 till 4 926 eller med 238,1 procent och vid postanstalterna från 10 058 till 21 503 eller med 113,8 procent, antalet inlämnade postanvisnings- och inbetalningskort vid postkontoret från 11 194 till 35 156 eller med 214,1 procent och vid postanstalterna från 101 443 och 137 541 eller med 35,6 procent, antalet ankomna vanliga paket vid postkontoret från 2 119 till 6 072 eller med 186,6 procent och vid postanstalterna från 14 639 till 22 167 eller med 51,4 procent samt slutligen antalet omsättningar i postsparbanken vid postkontoret från 1 620 till 3 734 eller med 130,5 procent och vid postanstalterna från 5 445 till 11 094 eller med 103,7 procent. Även om, såsom av sammanställningen framginge, postkontorets lokala rörelse alltjämt syntes relativt låg, torde det dock, enligt generalpoststyrelsens mening vara uppenbart, att den fortskridande trafikökningen i hög grad skärpt kravet på lokalutrymme för postkontoret.

Även ur statens järnvägars synpunkt, anför styrelsen vidare, vore det ett önskemål, att åt postkontoret bereddes nya lokaler. Såsom inledningsvis omnämnts, hade den nuvarande postlokalen ursprungligen varit avsedd för baningenjörsexpedition. För närvarande vore denna inrymd i en för ändamålet mindre tjänlig byggnad, som under vissa tider på året delvis stode under vatten. Vid flera tillfällen hade från baningenjörens sida framhållits behovet av att få taga de nuvarande postlokalerna i anspråk.

I samband med planerandet av nya postlokaler har generalpoststyrelsen ansett nödvändigt att även söka tillgodose posttjänstemännens bostadsbehov. På grund av rådande stora bostadsbrist hade inträffat att tjänstemän gjort ansökan om transport från platsen. Även rekrytering av personal till Storuman hade stött på svårigheter. I fråga om de rådande bostadsförhållandena anför styrelsen bland annat följande.

Postmästaren har alltsedan sitt tillträde av tjänsten varit nödsakad att med sin familj — hustru och ett barn — bebo de två vindsrummen ovanför postkontoret med en sammanlagd golvyta av 28 m². I rummen, som äro kalla och dragiga, saknas kokmöjligheter. Förste postassistenten förhyr för närvarande lägenhet, vilken emellertid snarast önskas disponerad av husvärden för eget bruk. En vid postkontoret tjänstgörande kvinnlig postexpeditör — änka med ett barn — är bosatt på järn-

vägshotellet, enär hon icke lyckats erhålla annan bostad. Av de vid järnvägsposten tjänstgörande, i Storuman stationerade tvenne förste postiljonerna förhyr den ene en synnerligen bristfällig bostad, som vintertiden efter varje restur kräver flera timmars eldning för att bliva något så när beboelig. Den andre förste postiljonen har nödgats förhyra ett delat rum.

Lämplig tomt om ca 1 450 m² för uppförande av posthus kunde, efter vad generalpoststyrelsen inhämtat, förvärvas av järnvägsstyrelsen. Ersättning härför skulle utgå med 4 350 kronor, men genom sedvanlig överföring från statens järnvägars till postverkets fond skulle några medel icke behöva anvisas.

Styrelsen har uppdragit åt länsarkitekten i Jämtlands län G. Rollén att utarbeta ritningar till det planerade posthuset. Arbetet därmed har dock, enligt vad styrelsen uppgiver, icke fortskridit så långt att några ritningar kunnat överlämnas. Det vore emellertid, anför styrelsen, avsett, att byggnaden skulle uppföras av trä i två våningar jämte källarvåning. I byggnadens bottenvåning skulle förläggas postkontorslokal om närmare 200 m², väntrum för diligenspassagerare och en bostadslägenhet. I våningen en trappa upp skulle inredas bostadslägenheter och i källarvåningen förläggas skyddsrum, förråd m. m.

Kostnaderna för uppförande av posthusbyggnaden, vars kub beräknats till ca 3 100 m³, ha av arkitekten approximativt uppskattats till 180 000 kronor, motsvarande ca 58 kronor per m³, vilket belopp upptagits i investeringsreserven. Med tillägg av det förenämnda värdet av tomten, 4 350 kronor, skulle alltså hela det i fastigheten nedlagda kapitalet uppgå till i runt tal 185 000 kronor.

Ombyggnad av posthuset i Luleå.

Generalpoststyrelsen har till en början redogjort för de nuvarande lokalförhållandena för postkontoret i Luleå. Den fastighet, i vilken postkontoret till större delen vore inrymt, hade inköpts i bebyggt skick för postverkets räkning år 1923. Postkontoret hade inflyttat i byggnaden i oktober 1925, varvid tagits i anspråk 250 m² av utrymmet i bottenvåningen och 182 m² av källarvåningens utrymmen, tillhopa 432 m². I bottenvåningen hade för framtida utökning av postkontorslokalen reserverats ett utrymme om 85 m², som alltsedan dess varit och fortfarande vore uthyrt. År 1934 hade det på grund av poströrelsens stegring visat sig nödvändigt att vidtaga en utvidgning och omdisposition av postkontorslokalen. Enär det för framtida behov reserverade utrymmet på grund av sitt läge icke då lämpat sig för ändamålet, hade den erforderliga lokalutvidgningen åstadkommits på så sätt att en enkel tillbyggnad i en våning mot gårdssidan uppförts i direkt anslutning till postkontorslokalen. På grund av den verkställda tillbyggnaden hade gårdsutrymmet måst ökas med hänsyn till den där förekommande trafiken med transportfordon. För sådant ändamål hade en intill posthuset belägen tomt för postverkets räkning inköpts, sedan riksdagen för budgetåret 1938/39 anvisat medel därtill.

Generalpoststyrelsen framhåller vidare, att genom förvärvet av sistnämnda

tomt möjliggjorts att vid behov kunna bereda ökat utrymme för postkontoret genom överbyggnad av postgården. Tomtens läge medförde nämligen s. k. fönsterrätt, vilket vore en nödvändig förutsättning för en överbyggnad av postgården. Ett starkt behov av ökat utrymme förelåge enligt styrelsen nu. Rörelsen vid postkontoret i Luleå hade nämligen under senare år undergått en högst betydande stegring, vilket haft till följd, att postkontoret numera endast med svårighet kunde fullgöra sina funktioner inom de nuvarande lokalerna.

Till förklaring å poströrelsens ökning anför styrelsen i främsta rummet stadens tillväxt. Folkmängden hade ökat från 10 914 personer 1924 till 15 886 vid ingången av 1944 (13 642 år 1934). Vidare finge hänsyn tagas till den militära personal, som under senare år förlagts till staden och som till stor del icke inginge i befolkningssiffran. Den industriella utvecklingen i staden hade också ökats. Styrelsen framhåller vidare till belysning av poströrelsens ökning, att antalet inlämnade försändelser vid postkontoret ökat med 83 procent (därav enbart paket med 121), totala antalet inkommande försändelser med 105 procent (därav paket med 96), omfattningen av postsparbanksrörelsen med 124 procent samt antalet folkpensionsutbetalningar med 121 procent.

Beträffande otillräckligheten av de nuvarande lokalerna framhåller generalpoststyrelsen i huvudsak följande.

Svårast ger sig utrymmesbristen tillkänna inom kassaexpeditionen. Här inkräkta de för sorteringen av ankommande paket erforderliga paketfacken synnerligen starkt på utrymmet. Fackens antal — för närvarande sex — skulle på grund av paketrörelsens tillväxt behöva utökas med ytterligare tre à fyra, men det till buds stående utrymmet är redan till det yttersta utnyttjat. Paketen få nu till stor del staplas på golvet, där de komma i oordning och bli svåra att återfinna av den utlämnande kassatjänstemannen. Antalet kassaplatser är otillräckligt vid perioder av högtrafik men kan icke utökas. Expeditionens kassavalv är även för litet, likaså postboxanläggningen, där samtliga fack äro uthyrda. Allmänhetens avdelning upptager en golvyta av ca 38 m², vartill kommer en passage från entrén om ca 12 m². Lokalen har en största bredd av 3 m. Utrymmet är för trångt för att medge ordnad köbildning vid kassorna och samtidigt möjlighet till obehindrad förflyttning för postkunderna från en kassa till en annan.

I den år 1934 nytillkomna lokalen för ankommande och avgående avdelningen är utrymmet numera helt utnyttjat. Särskild plats för upplagring av de transiterande posterna saknas, vilket är till stor olägenhet med hänsyn särskilt till den omfattande pakettrafiken. Vidare är det för värdespostens behandling avsedda utrymmet för knappt för att det ifrågakommande arbetet i sin helhet skall kunna utföras där. Detta är mindre tillfredsställande ur säkerhetssynpunkt.

Brevbärarexpeditionen är förlagd till källarvåningen, där den förfogar över en golvyta av ca 90 m². Utrymmet är visserligen tillräckligt stort, men såväl belysnings- som ventilationsförhållandena äro mindre goda. Lokalerna erhålla på grund av den utanförliggande gatans lutning ett visst mått av dagsljus genom fönster, som utvändigt gå ned till gatuplanet och invändigt sitta på mer än normal höjd från golvet. Artificiellt ljus måste dock användas inom lokalerna i betydligt större utsträckning än fallet är i lokalerna i bottenvåningen. Luften i brevbärarexpeditionen blir också, särskilt sommartid, ofta förskämd trots vidtagna åtgärder för avhjälpande av denna olägenhet. De mindre goda kommunikationerna mellan källaren och bottenvåningen medföra också ur arbetsledningssynpunkt vissa olägenheter.

Enda sättet att förskaffa postkontoret tillräckliga och i möjligaste mån tidsenliga lokaler inom byggnaden har generalpoststyrelsen nu funnit vara att tillgripa den ovanberörda åtgärden att överbygga postgården. I samband därmed skulle även det i tidigare sammanhang omnämnda, uthyrda utrymmet om 85 m² golvyta kunna införlivas med postkontorslokalen.

Styrelsen har uppdragit åt arkitekten L.-E. Lallerstedt att uppgöra förslagsritningar till den ifrågasatta överbyggnaden. Genomförandet av det framlagda förslaget skulle innebära, att postkontoret i Luleå komme att erhålla inbördes bättre ordnade och för postarbetet mera lämpliga lokaler med en sammanlagd golvyta av omkring 720 m². Detta utrymme borde, såvitt nu kunde bedömas av styrelsen, bliva tillräckligt för postkontorets behov för en följd av år framåt.

Beträffande lokaldispositionen innebär förslaget bland annat, att allmänhetens avdelning skulle få en till 112 m² ökad golvyta (mot nuvarande 38 m²), varav boxrum och vindfång ca 22 m². Ankommande och avgående avdelningen komme att disponera ca 104 m². Kassaexpeditionens sammanlagda golvyta bleve ca 200 m². I de för närvarande uthyrda lokalerna erhölles brevbärarexpedition med tillhörande utrymmen om tillhopa 98 m². Vidare komme att nyinredas tjänsterum för postmästaren, kapp- och lunchrum, toaletter för kassapersonalen, elevrum m. m.

De nu uthyrda lokalerna i bottenvåningen kunde, framhåller styrelsen, jämlikt kontrakt tidigast bliva disponibla den 1 oktober 1944. Styrelsen hade för avsikt att uppsäga kontraktet till instundande oktober.

Kostnaden för ombyggnaden beräknas av generalpoststyrelsen till 180 000 kronor.

3. Investeringsplan för telegrafverket.

Förslag till investeringsplan för telegrafverket för budgetåret 1944/45, innefattande en investeringsreserv om *21 450 000 kronor,* har sammanställts i *Bil. 9.* Beträffande förslaget får utredningen anföra följande.

Enär telegrafstyrelsens arbeten bedrivas efter arbetsprogram, som uppgöras per kalenderår, har det befunnits lämpligt att låta investeringsplanen för telegrafverket till sin uppställning såtillvida avvika från investeringsplanerna för andra förvaltningsområden, som planens ordinarie del fått utgöras av tillämpliga delar av det ordinarie arbetsprogrammet för kalenderåret 1944, under det investeringsreserven liksom i övriga planer hänför sig till budgetåret 1944/45.

Styrelsens ordinarie arbetsprogram för år 1944 upptager, inklusive huvuddelen av det löpande underhållet och jämställda arbeten, företag för en sammanlagd kostnad av 86 495 000 kronor, medan den uppgjorda investeringsplanen upptager arbeten för sammanlagt 107 945 000 kronor, innebärande alltså en investeringsreserv av 21 450 000 kronor. En undersökning av de normala utgifterna för telegrafverkets arbeten visar emellertid, att dessa utgifter under åren 1930—1942 uppgingo till i medeltal ca 62,8 milj. kro-

nor per år. Medräknas endast tioårsperioden närmast före kriget, d. v. s. åren 1930—1939, uppgår kostnaden under denna tid till i medeltal 57,3 milj. kronor per år. Från telegrafstyrelsens sida har meddelats, att kostnaderna för telegrafverkets arbeten för närvarande i medeltal äro ca 40 procent högre än före kriget. Utgående från förenämnda tioårsmedeltal skulle man sålunda numera böra beräkna den normala investeringen för telegrafverkets arbeten till (1,4 × 57,3 =) 80,2 milj. kronor per år. Enligt investeringsutredningens direktiv skulle investeringsplaner för olika förvaltningsområden om möjligt omfatta två års normala investeringsbehov, vilket för telegrafverkets del enligt förut anförda siffror skulle betyda, att kostnaderna för dess i investeringsplanen ingående arbeten skulle belöpa sig till i runt tal 160 milj. kronor. Vid samråd mellan representanter för telegrafstyrelsen och investeringsutredningen för uppgörandet av investeringsplanen har emellertid från telegrafstyrelsens sida framhållits, att verkets ordinarie arbetsprogram näppeligen kunde bliva föremål för någon nämnvärd utökning, bland annat beroende på att telegrafstyrelsens administrativa organisation redan nu vore mycket hårt belastad, vilken belastning beräknades kvarstå under de närmaste åren. Detta medförde, att någon mera väsentlig ytterligare ökning av arbetsvolymen knappast vore möjlig, särskilt med hänsyn till att en härför erforderlig utbyggnad av organisationen icke vore genomförbar annat än på längre sikt, detta på grund av den tid, som åtginge för utbildning av ny personal.

Telegrafstyrelsen har dock ansett sig kunna gå med på den ökning av programmet, som investeringsreserven innebär, vilken dock endast kan utnyttjas under förutsättning *att* erforderligt material för arbetena kan anskaffas, *att* verkstäderna kunna fullgöra de för arbetenas genomförande nödvändiga leveranserna, *att* specialutbildad arbetskraft kan anskaffas i erforderlig utsträckning *samt att* tillräckligt antal bilar med drivmedel och gummi står till telegrafverkets förfogande.

Beträffande materialfrågan må framhållas, att telegrafverket redan för sitt ordinarie program haft svårigheter att anskaffa erforderligt material. Hittills har dock verket varit i viss mån självförsörjande beträffande en del materialier, i det att industrikommissionen tillhandahållit en viss kvantitet av exempelvis koppar mot att verket ställt motsvarande kvantitet begagnad koppartråd till kommissionens förfogande. Då emellertid tillgången på dylika begagnade materialier nu börjar tryta, uppstår risk för att verkets materialbehov för det ordinarie arbetsprogrammet ej kan tillfredsställas. Än mindre kan då behovet för ett utökat program tillgodoses.

De verkstäder, av vilka telegrafverket i huvudsak är beroende för sina arbeten, äro, förutom verkets egen verkstad i Nynäshamn, Aktiebolaget L. M. Ericssons verkstäder och Sieverts Kabelverk, vilket sistnämnda även tillhör Ericssonkoncernen. Samtliga verkstäder arbeta för närvarande för fullt. De privata företagen hava stora och brådskande beställningar för försvarets räkning, vilket gör att telegrafverkets order icke alltid kunna effektueras i den omfattning, som vore önskvärd. Det kan visserligen förutsättas, att de militära beställningarna efter ett vapenstillestånd icke längre bliva av lika brådskan-

de natur som för närvarande, men man måste dock räkna med att genomförandet av femårsplanen för försvarets utbyggnad även i fortsättningen kommer att ställa stora krav på förevarande verkstäders leveransförmåga, varför någon nämnvärd ökning av leveranserna till telegrafverket icke bör förutsättas.

Arbetare med specialutbildning för telegrafverkets arbeten kunna endast i mycket begränsad omfattning anskaffas från andra arbetsområden, varför någon ökning av programmet för sådana arbeten, som huvudsakligen kräva specialarbetare, endast i ringa utsträckning låter sig göra.

Av synnerlig vikt för att telegrafverket skall kunna fullgöra såväl sitt ordinarie arbetsprogram som i än högre grad ett utökat program, är att verket erhåller tillgång till erforderligt antal bilar. Verkets bilpark är numera avsevärt reducerad i jämförelse med bilparken före kriget, beroende på läget på såväl drivmedels- som gummimarknaden. Därest det i investeringsplanen förutsatta programmet skall kunna genomföras, måste verket få tillstånd att utnyttja ett betydligt större antal bilar än som nu är fallet. Att med hjälp av endast enstaka bilar driva t. ex. ett större kabelarbete är icke möjligt.

Av de i planen ingående arbetena äro vissa av sådan omfattning, att desamma ej kunna färdigställas under en tidrymd av ett år. Såsom följd härav kommer en del av det för telegrafverkets arbetsprogram angivna totalbeloppet ca 86 milj. kronor icke att bliva förbrukad under år 1944 utan kvarstå till år 1945. I gengäld återstå emellertid vissa arbeten från 1943 års program, som komma att utföras under år 1944. Omfånget av sålunda från ett års arbetsprogram återstående arbeten, vilka bliva utförda först under nästföljande år, är i stort sett lika år från år.

Såsom av det redan anförda framgår, hava möjligheterna varit mycket begränsade att för telegrafstyrelsens förvaltningsområde åstadkomma en investeringsreserv av den omfattning och sammansättning, som enligt de av utredningen anlagda allmänna synpunkterna vore önskvärd. Fastän angelägna objekt förefinnas i stor utsträckning, har investeringsreserven huvudsakligen måst begränsas till sådana objekt, som med hänsyn till organisatoriska, tekniska och materialförhållanden rimligen kunna komma till utförande under budgetåret 1944/45. På grund härav står varken reservens omfattning eller dess sammansättning i det förhållande till den normala sammansättningen och omfattningen av telegrafverkets arbeten, som eftersträvats och i betydande utsträckning kunnat ernås för andra förvaltningsområden; bland annat har reservens omfattning endast kunnat bringas upp till ca 21,5 milj. kronor mot ordinarie arbeten för ca 86,5 milj. kronor. Även de företag, som medtagits inom nämnda ram, framstå ur arbetsmarknads- och sysselsättningssynpunkter delvis såsom allenast av begränsat värde. De medtagna företagen kunna med hänsyn till sin art hänföras till två huvudgrupper, nämligen telegraf- och telefontekniska arbeten samt husbyggnader. De förra företagen erbjuda endast i mindre mån sysselsättning för icke yrkeskunnig arbetskraft utan hava till väsentlig del medtagits i syfte att vid behov kunna bereda ökade arbetstillfällen inom de av dessa arbeten berörda industrierna, även om sådant

behov icke kan beräknas bliva särskilt trängande, åtminstone ej under budgetårets tidigare del. Beträffande husbyggnadsarbetena framstå dessa, såsom i kapitlet om de allmänna synpunkterna på investeringsreservens sammansättning framhållits, ej heller ur sysselsättningssynpunkt såsom särskilt värdefulla objekt, enär byggnadsindustrien, därest materialbrist icke skulle lägga hinder i vägen härför, kan förväntas erhålla full sysselsättning under åren närmast efter kriget utan något extra tillskott av statliga företag. Av skäl, som i det föregående anförts, måste det dock vara av värde att exempelvis vid en demobilisering äga tillgång till en färdigplanerad, över hela landet fördelad reserv av statliga husbyggnadsföretag, som omedelbart kunna igångsättas i avvaktan på att bostadsproduktionen och annan icke statlig byggnadsverksamhet skola hinna anpassa sig efter den ökade tillgången på arbetskraft.

Telegrafverkets investeringsobjekt kunna indelas i följande nio större grupper:

Allmänna fortskridande arbeten (nya abonnentanläggningar, allmänt underhåll, linjebesiktningar o. dyl.).

Stationsarbeten.

Linje- och nätarbeten.

Anordnande av nya landskablar.

Förbättring av landsbygdens telefonförhållanden (automatisering av landsbygden samt övertagande och ombyggnad av abonnenter tillhöriga ledningar).

Rikskabelarbeten (anordnande av nya rikskablar samt kompletteringsarbeten på befintliga rikskablar och överdragsstationer).

Radioanläggningar.

Linje- och nätarbeten på grund av järnvägselektrifiering.

Husbyggnadsarbeten.

Beträffande den omfattning, vari arbeten tillhörande de olika grupperna medtagits i investeringsreserven, må hänvisas till efterföljande översikt, som i huvudsak bygger på de av telegrafstyrelsen gjorda uttalandena, vilka icke föranlett erinran eller särskilt yttrande från investeringsutredningens sida.

Några stationsarbeten hava icke medtagits i investeringsreserven, enär telegrafstyrelsen icke ansett någon utökning av det ordinarie programmet i fråga om dessa arbeten vara möjlig. Inom gruppen radioanläggningar hava några investeringsobjekt lämpade att intagas i investeringsreserven icke av styrelsen redovisats till utredningen.

Vad beträffar allmänna fortskridande arbeten hava dessa i telegrafverkets ordinarie arbetsprogram upptagits till en kostnad av 42,7 milj. kronor. Telegrafstyrelsen föreslår en utökning med 4 milj. kronor för linjebesiktningsarbeten, enär dessa arbeten under de sista fyra åren blivit i viss mån eftersatta på grund av att arbeten av mera brådskande natur tagit den tillgängliga arbetskraften i anspråk.

För arbeten inom denna grupp erfordras emellertid i stor utsträckning specialutbildade arbetare, varför i huvudsak verkets fast anställda personal måste utnyttjas härför. Möjlighet finnes dock att för linjebesiktningar tillfälligt anställa ett mindre antal grovarbetare.

Linje- och nätarbeten upptaga i ordinarie programmet en kostnad av 9,4 milj. kronor. Dels emedan blankledningsstråken under de senare åren belastats hårt, dels emedan reservledningarna i befintliga kablar på sina håll strängt anlitats och nu börja tryta, anser telegrafstyrelsen det lämpligt att i investeringsreserven upptaga arbeten av denna art för ett belopp av 2,3 milj. kronor.

Nya landskablar skola enligt det ordinarie programmet anordnas för en beräknad kostnad av 2,6 milj. kronor. Då landskablar icke kunnat erhållas i önskad omfattning under de sista fyra åren på grund av materialsituationen, föreligger enligt telegrafstyrelsens mening nu ett visst behov av att återhämta vad som sålunda eftersatts genom att erforderliga anläggningar icke rättidigt kunnat komma till utförande. Härtill skulle ett belopp av 3,4 milj. kronor erfordras.

Telegrafstyrelsen har för avsikt att såsom ett led i förbättrandet av landsbygdens telefonförhållanden ytterligare utöka områdena för fria huvudledningar (frikretsar) vid telefonstationerna. För övertagande och ombyggnad av abonnenter tillhöriga stolplinjer och ledningar utanför de nuvarande frikretsarna, vilken ombyggnad ansetts lämplig för beredande av ökade arbetstillfällen vid en arbetsmarknadskris, har styrelsen beräknat ett belopp av 4 milj. kronor vara erforderligt, vilket upptagits i investeringsreserven.

Nya rikskablar samt kompletteringsarbeten på befintliga rikskablar och överdragsstationer skola normalt utföras för en beräknad kostnad av 13,1 milj. kronor. Någon utökning av detta program för innevarande år har telegrafstyrelsen icke ansett möjlig utöver ett belopp av 300 000 kronor till förberedande arbeten för en ny rikskabel Stockholm—Enköping—Västerås—Riddarhyttan, vilka betingas av en blivande elektrifiering av Västerås-banan.

Linje- och nätarbeten på grund av järnvägselektrifiering hava medtagits i investeringsplanen för telegrafverket i den omfattning, som betingas av i planen för statens järnvägar upptagna elektrifieringsföretag. I enlighet med vad härom på s. 84—89 angives har bland telegrafverkets ordinarie arbeten inräknats förberedande arbeten å linjen Stockholm—Västerås—Köping för 50 000 kronor. I investeringsreserven hava upptagits de telegrafverkets arbeten, som komma att bliva erforderliga i samband med elektrifiering av bansträckorna Lund—Kävlinge—Landskrona och Landskrona—Billeberga, och vilka av telegrafstyrelsen kostnadsberäknats till 225 000 resp. 125 000 kronor, ävensom motsvarande förberedande

arbeten utefter järnvägslinjen Varberg—Borås—Herrljunga—Uddevalla, för vilka ett kostnadsbelopp av 50 000 kronor beräknats.

Sammanlagda kostnaden för investeringsreservens arbeten av denna art utgör således (225 000 + 125 000 + 50 000 =) 400 000 kronor.

Vad slutligen angår gruppen husbyggnadsarbeten, som föreslagits ingå i investeringsreserven med ett sammanlagt belopp av 7 050 000 kronor, framhåller telegrafstyrelsen, att det icke hittills varit styrelsen möjligt att i detalj planera och kostnadsberäkna samtliga i investeringsreserven upptagna dylika arbeten.

I fråga om angelägenheten av de under denna grupp upptagna investeringsobjekten må hänvisas till den redogörelse, som telegrafstyrelsen lämnat beträffande dessa arbeten och som investeringsutredningen nu i huvudsak återgiver. Vad styrelsen härutinnan anfört har icke givit utredningen anledning till erinran eller särskilt uttalande. Utredningen har ej haft tillfälle att ingå på detaljgranskning av de föreliggande byggnadsförslagen.

Den föreslagna investeringsreserven har uppskattats innefatta arbetstillfällen vid husbyggnadsföretag om ca 107 000 dagsverken och för övriga arbeten om ca 410 000 dagsverken, varav 110 000 industridagsverken. Vid jämn fördelning över hela budgetåret skulle nämnda siffror motsvara arbetsstyrkor om ungefärligen 350 respektive 1 400 man, varav 350 industriarbetare. Beträffande materialbehovet för investeringsreserven hänvisas till *Bil. 28.*

Telefonstationsbyggnad i Gustavsberg.

Telegrafstyrelsen har härom erinrat, att styrelsen redan under år 1937 enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t inköpt en byggnadstomt i Gustavsberg. Ett anslag av 115 000 kronor för uppförande av telefonstationsbyggnad å ifrågavarande tomt hade också på förslag av Kungl. Maj:t av riksdagen för budgetåret 1939/40 upptagits å allmän beredskapsstat. Styrelsen hade därefter hos Kungl. Maj:t hemställt om att anslag för ändamålet i fråga måtte upptagas även å beredskapsstat för budgetåret 1940/41.

Styrelsen anförde i sin framställning till Kungl. Maj:t angående tomtköpet bland annat följande.

Automatisering av telefonnätet å Värmdö är planerad att genomföras under de närmaste åren. Härvid skall stationen i Gustavsberg anordnas såsom nätgruppstation. Då erforderlig telefonkabel mellan Stockholm och Gustavsberg finnes framdragen, är det lämpligt att vid automatisering av Gustavsbergs nätgrupp börja med stationen i Gustavsberg.

Den blivande automatiska stationen i Gustavsberg bör lämpligen förläggas till en telefonstationsbyggnad å den av telegrafstyrelsen inköpta tomtmarken, å vilken jämväl skulle anordnas ett mindre hus för postverkets räkning.

Utöver vad styrelsen då anfört ville styrelsen här meddela, att till nuvarande station inginge norra och södra Värmdöns automatstationer samt Gustavsbergs fabrikers automatiska abonnentväxel. Enligt fabriksledningen komme

en fortgående byggnadsverksamhet och därmed abonnentökning att äga rum. Stationen syntes därför av trafiktekniska skäl icke kunna beräknas räcka mer än ytterligare ett par år. Det kunde dock starkt ifrågasättas, om stationen icke dessförinnan måste provisoriskt utökas, varvid även utökning av nuvarande lokaler måste vidtagas. Kunde stationen däremot automatiseras vid årsskiftet 1945/46, torde en dylik provisorisk utökning, som beräknades draga en kostnad av ca 10 000 kronor, kunna undvikas. Det vore därför synnerligen önskvärt, att ny stationsbyggnad hunne färdigställas till nämnda årsskifte.

Huruvida postverket fortfarande önskade förlägga postkontoret i Gustavsberg till tidigare planerad flygelbyggnad kunde numera icke med säkerhet angivas.

Enligt tidigare uppgjorda förslagsskisser, vilka utarbetats av arkitekten Carl Åkerblad i Stockholm, skulle, anför styrelsen vidare, byggnadskostnaden uppgå till 115 000 kronor. Dessa ritningar måste emellertid numera helt omarbetas. Då större lokaler erfordrades och då byggnadspriserna stigit, hade kostnaderna för en planerad nybyggnad nu preliminärt beräknats till 270 000 kronor, vilket belopp upptagits i investeringsreserven.

Telefonstationsbyggnad i Saltsjöbaden.

Telegrafstyrelsen har till en början erinrat om att styrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 november 1941 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för uppförande av telefonstationsbyggnad å en telegrafverket tillhörig tomt i Saltsjöbaden för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 85 000 kronor. Styrelsen hade därvid anfört, att automatisering av telefonstationen i Saltsjöbaden enligt plan för det successiva överförandet av stationerna inom Stockholms förortsområde till automatisk drift varit avsedd att äga rum under år 1943.

Sedan anslag för ändamålet beviljats för budgetåret 1942/43, hade Kungl. Maj:t den 6 mars 1942 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att i samarbete med telegrafstyrelsen låta i huvudsaklig överensstämmelse med för byggnadsföretaget uppgjorda, Kungl. Maj:ts prövning underställda ritningar uppföra telefonstationsbyggnad i Saltsjöbaden för en kostnad av 85 000 kronor.

På grund av vid denna tidpunkt rådande förhållanden hade emellertid, anför styrelsen vidare, byggnaden icke kommit till uppförande, då man ansett, att den gamla stationen, om även med mycket stor svårighet, kunde bibehållas ytterligare något år. Även om stationens nummerkapacitet kunde räcka någon tid framåt, funne styrelsen av andra tekniska skäl och med hänsyn till ovannämnda plan för Stockholms förorters automatisering uppförandet av ny stationsbyggnad i Saltsjöbaden icke kunna uppskjutas på längre tid.

Enligt de ursprungliga, av arkitekten Carl Åkerblad uppgjorda ritningarna hade kostnaderna beräknats till 85 000 kronor. Med hänsyn till rådande ma-

terialpriser har byggnaden nu beräknats draga en kostnad av ytterligare 25 000 kronor, och totalkostnaden uppgår således till 110 000 kronor, i följd varav erfordras ett tilläggsanslag av 25 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Viggbyholm.

Telegrafstyrelsen har till en början erinrat om att styrelsen, med anlitande av det utav 1940 års riksdag för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget av 300 000 kronor till inköp och bebyggande för telegrafverkets räkning av fastigheter, vilkas förvärvande och färdigställande icke utan synnerlig olägenhet kunde uppskjutas i avbidan på särskilt riksdagsbeslut, för stationsbyggnad i Viggbyholm inköpt fastigheten Viggbyholm 2^{126} i Täby socken av Stockholms län.

För telegrafverkets nuvarande station, anför styrelsen vidare, förhyrdes lokal enligt kontrakt, som gällde till den 1 oktober 1946. Den nuvarande stationsutrustningen vore mycket hårt belastad, och provisorisk utökning av densamma hade företagits, varvid stationsföreståndarens bostadsrum måst tagas i anspråk. Telefondriften kunde icke någon längre tid upprätthållas inom dessa lokaler. Ny station måste således snarast komma till utförande, vilken planerades för automatisk drift. Denna station borde förläggas till en för ändamålet lämplig byggnad tillhörig telegrafverket.

Utvecklingen av telegrafverkets telefonrörelse i Viggbyholm framgår av följande av telegrafstyrelsen lämnade tablå.

Vid ingången av år	Antal lokalledningar	Antal huvudabonnemang	Antal telefonapparater
1935	282	273	296
1938	391	382	410
1941	536	524	604
1942	600	588	676
1943	633	618	734
1944	694	683	872

På uppdrag av styrelsen har arkitekten Carl Åkerblad uppgjort ritningar för ny stationsbyggnad. Kostnaderna hava, enligt vad styrelsen uppgiver, beräknats till 110 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Enköping.

Beträffande erforderlig mark för en ny telefonstationsbyggnad i Enköping meddelar telegrafstyrelsen, att sådan redan funnes tillgänglig å en enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 4 november 1921 av styrelsen inköpt tomt för överdragsstation.

I fråga om den nuvarande telefonstationens lämplighet och behovet av en ny stationsbyggnad anför styrelsen.

Telefonstationen är inrymd i förhyrd lokal, för vilken hyreskontraktet löper per år med ett års uppsägning. Stationens nuvarande nummerkapacitet uppgår till 1 300 nummer, vilket antal genom särskilda åtgärder provisoriskt kan utökas med 300 nummer. Befintligt växelbordsutrymme blir emellertid synnerligen hårt belastat. Yt-

terligare utökning inom nuvarande lokaler är icke möjlig. Lokalerna äro dessutom mycket otidsenliga. Vid årsskiftet 1943/44 voro 1 100 nummer belagda. Med hänsyn till de senaste årens abonnentökning skulle ny station behöva vara färdig senast under år 1948. Den beslutade förläggningen till Enköping av 2:a pansarregementet väntas medföra en kraftig ökning av abonnentantalet och rikstrafiken, varför ny station kan komma att erfordras tidigare. Nybyggnad för inrymmande av lokaler för ny automatisk telefonstation måste således vara uppförd i god tid före nämnda tidpunkt.

Utvecklingen av telegrafverkets telefonrörelse i Enköping belyses av följande av telegrafstyrelsen lämnade tablå.

Vid ingången av år	Antal lokalledningar	Antal huvudabonnemang	Antal telefonapparater
1935	771	753	913
1938	870	851	1 032
1941	1 013	978	1 211
1942	1 073	1 038	1 289
1943	1 115	1 084	1 356
1944	1 198	1 164	1 470

Byggnadskostnaderna hava icke, enligt vad styrelsen uppgiver, slutgiltigt kunnat beräknas, men enligt preliminärt utförda beräkningar torde byggnaden draga en kostnad av ca 315 000 kronor i uppförande.

Telefonstationsbyggnad i Katrineholm.

Kungl. Maj:t bemyndigade den 17 september 1943 telegrafstyrelsen att inköpa stadsägan nr 358 i Katrineholm. I sin hemställan om nämnda fastighetsköp anförde styrelsen bland annat följande.

År 1902 uppförde telegrafverket för en kostnad av 24 000 kronor stationsbyggnad i Katrineholm å ett av statens järnvägar upplåtet markområde, vilket enligt kontrakt förhyres tills vidare. Byggnaden inrymmer telefon- och telegrafstation samt bostad för telegrafkommissarien.

Nuvarade stationsutrymmen och personalrum m. m. äro mycket trånga och otidsenliga. Telefonstationsutrustningen är gammal, och någon utökning kan av tekniska skäl icke företagas. Densamma är därjämte av sådan typ, att den för en station av ifrågavarande storleksordning är oekonomisk, varför stationen inom de närmaste åren bör förses med ny utrustning. Därvid bör lokalstationen automatiseras. Detta kan icke ske inom nuvarande lokalutrymme. Fastigheten lämpar sig icke heller för om- eller tillbyggnad, och dess läge i omedelbar närhet av järnvägen är dessutom ur störningssynpunkt olämpligt. Telegrafstyrelsen måste därför vara beredd att inom en snar framtid uppföra ny stationsbyggnad å annan mera lämplig plats i staden.

Utöver vad styrelsen då anfört ville styrelsen nu framhålla, att stationens maximikapacitet vore 2 000 nummer och att vid årsskiftet 1943/44 1 690 nummer varit belagda.

Ur telegrafverkets synpunkt vore det, anför styrelsen vidare, fördelaktigt att så fort som möjligt erhålla ny telefonstationslokal, men nya lokaler bleve i varje fall oundgängligen nödvändiga vid årsskiftet 1946/47, vid vilken tidpunkt nybyggnad sålunda måste vara uppförd å ovannämnda markområde.

Ritningar för den nya stationsbyggnaden komme att utföras av länsarkitekten i Södermanlands län. Byggnaden har preliminärt beräknats draga en kostnad av 360 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Värnamo.

Telegrafstyrelsen har i skrivelse den 4 december 1943 till Kungl. Maj:t gjort framställning om anslag å 315 000 kronor för uppförande av telefonstationsbyggnad i Värnamo. Kungl. Maj:t fann emellertid framställningen icke föranleda annan åtgärd än att ärendet överlämnades till investeringsutredningen för övervägande.

Utredningen har med hänsyn till företagets angelägenhet funnit detsamma böra ingå i den föreslagna investeringsreserven för telegrafverket.

Telegrafstyrelsen har i framställningen inledningsvis erinrat om att styrelsen den 25 juni 1937 erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att för telefonstationsbyggnad i Värnamo inköpa tomten nr 8 i kvarteret Lejonet och en del av tomten nr 6 i nämnda kvarter för en sammanlagd köpeskilling av 15 090 kronor. I sin framställning till Kungl. Maj:t om tomtköpet anförde styrelsen bland annat.

För telegrafverkets station i Värnamo förhyres lokal av enskild fastighetsägare. Lokalen består av fem rum och kök samt betingar en årshyra av 1 900 kronor. Hyrestiden utlöper den 1 oktober 1945.

Byggnaden, vari stationen är inrymd, är gammal och otidsenlig. Stationslokalen är otillfredsställande. Telefonsalen lämnar icke plats för framdeles behövlig utvidgning. Möjlighet att utvidga stationens korskoppling finnes icke. Uppledningen av telefonkablarna har icke kunnat tillfredsställande ordnas, utan provisorium har måst tillgripas. Växelborden äro gamla och förslitna.

Med hänsyn till förenämnda omständigheter måste telegrafstyrelsen vara beredd att om några år kunna överflytta stationen till nya lokaler. En överflyttning till postverkets fastighet i Värnamo är icke möjlig, emedan tillräckliga lokaler icke kunna uppbringas i densamma. Den mest tillfredsställande lösningen av ifrågavarande lokalfråga är därför att stationen flyttas till lokaler i en verkets egen byggnad.

Styrelsen hade vidare i skrivelse den 26 januari 1940 till chefen för kommunikationsdepartementet meddelat, att uppförandet av ny telefonstationsbyggnad lämpligen bort upptagas å beredskapsstat för budgetåret 1940/41. I sistnämnda skrivelse hade styrelsen framhållit, att då det inom några år skulle bliva nödvändigt att anskaffa nya lokaler, telegrafstyrelsen låtit uppgöra ritningar till stationsbyggnad samt garagebyggnad å det inköpta tomtområdet. Byggnaderna hade på basis av de priser, som varit gällande under början av augusti månad 1939, kostnadsberäknats till sammanlagt 238 000 kronor.

Utöver vad sålunda anförts har telegrafstyrelsen meddelat, att stationen snart vore fullbelagd och att befintliga sex lokal- och landsexpeditionsplatser redan vore besatta under bråd tid. Av de åtta riksexpeditionsplatserna vore sju besatta. Då utökningsmöjligheter saknades, kunde frågan om uppförande av ny telefonstationsbyggnad i Värnamo icke längre uppskjutas. För att stationen skulle kunna färdigställas i tid, borde byggnadsarbetet påbörjas under sommaren 1944.

Telegrafstyrelsen har uppdragit åt arkitekten Carl Åkerblad i Stockholm att utarbeta slutgiltigt förslag till stationsbyggnad jämte erforderlig garagebyggnad å telegrafverkets tomt i Värnamo. Kostnaderna för uppförande av byggnaderna enligt dessa ritningar hava enligt nu gällande priser beräknats till 315 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen, som granskat förslaget, har förklarat sig icke hava något att erinra mot vare sig ritningarna eller de beräknade byggnadskostnaderna.

Telefonstationsbyggnad i Borgholm.

Telegrafstyrelsen har i fråga om den nuvarande lokalen för telegrafverkets station i Borgholm meddelat, att denna, som förhyrdes enligt kontrakt gällande till den 1 januari 1948, vore i flera avseenden otidsenlig. Detta gällde inte minst allmänhetens avdelning, vilken icke uppfyllde de anspråk i fråga om utrymme och dylikt, som måste uppställas med hänsyn till den stora turisttrafiken under badsäsongen. Ehuru nuvarande stationsutrustning vore omodern och i det närmaste fullbelagd, kunde den efter erforderliga utökningsarbeten bibehållas till mitten av år 1948. Vid sistnämnda tidpunkt måste således en ny station vara färdig. Denna station, vilken komme att anordnas för automatisk drift, borde inrymmas i en för ändamålet uppförd byggnad, tillhörig telegrafverket.

Utvecklingen av telefonrörelsen vid Borgholms telefonstation belyses av följande av telegrafstyrelsen lämnade tablå.

Vid ingången av år	Antal lokalledningar	Antal huvudabonnemang	Antal telefonapparater
1935	304	290	346
1938	357	345	404
1941	401	386	454
1942	403	388	460
1943	418	398	477
1944	432	413	495

Telegrafstyrelsen har vidtagit åtgärder för anskaffande av en för uppförande av telefonstationsbyggnad lämplig byggnadstomt. Sålunda hade styrelsen, då det sedan flera år stått klart, att ny stationsbyggnad måste uppföras i Borgholm, redan år 1937 överenskommit med generalpoststyrelsen att viss del av tomtmarken i de av postverket då inköpta fastigheterna nr 5 och 6 i kvarteret Amfion vid Stora Torget, vilka hade ett synnerligen lämpligt läge för ny telefonstation, skulle reserveras för telegrafverkets blivande nybyggnad i staden.

Styrelsen har meddelat, att som arkitekt för den planerade byggnaden komme att anlitas länsarkitekten i Kalmar län. Ritningar hava ännu icke uppgjorts, varför byggnadskostnaderna icke slutgiltigt kunnat bedömas, men enligt preliminära beräkningar torde den totala kostnaden komma att uppgå till ca 300 000 kronor.

Telefon- och överdragsstationsbyggnad i Vimmerby.

Rörande behovet av en överdragsstation i Vimmerby anför telegrafstyrelsen följande.

I planerna för framtida utbyggnad för rikskabelnätet ingår en rikskabel mellan Norrköping och Malmö över Kalmar med tvärkabel Västervik—Nässjö. Sistnämnda kabel kommer att passera Vimmerby, där en överdragsstation blir erforderlig. För denna behöver telegrafverket en verkets egen byggnad.

Avsikten vore, meddelar styrelsen vidare, att flytta centralstationen i Hultsfred till Vimmerby samt inrymma den i samma hus som överdragsstationen. Härigenom skulle lokalfrågan för stationen lösas på ett tillfredsställande sätt.

Styrelsen erinrar om att Kungl. Maj:t redan den 7 augusti 1942 bemyndigat styrelsen att för telegrafverkets räkning inköpa lämplig byggnadstomt i Vimmerby.

Då nämnda rikskabel beräknades kunna komma till utförande under år 1946, vore det enligt styrelsens uppfattning nödvändigt, att lokaler för överdragsstationen i god tid hunne färdigställas, för att kabeln skulle kunna sättas i drift.

Ritningar för den planerade nybyggnaden hava på styrelsens uppdrag uppgjorts av arkitekten Carl Åkerblad i Stockholm, och byggnadskostnaderna hava preliminärt beräknats till 315 000 kronor.

Tillbyggnad av stationsfastigheten i Västervik.

Telegrafstyrelsen meddelar rörande den nuvarande stationsutrustningen i Västervik, att densamma vore omodern och försliten. Nummerkapaciteten uppginge till 1 900 nummer, varav för närvarande 1 700 nummer vore belagda. Nuvarande lokaler, som förhyrdes i postverkets fastighet, medgåve icke någon utökning av antalet expeditionsplatser, och med befintligt antal platser kunde knappast stationens 1 900 lokalledningar nöjaktigt betjänas.

Med hänsyn till de sista årens abonnentökning erfordrades, meddelar styrelsen vidare, ny stationsutrustning under år 1946, vilken planerades för automatisk koppling. Nuvarande lokaler bleve därvid otillräckliga och medgåve ej heller uppställning av den automatiska stationsutrustningen, varför nya för ändamålet lämpliga lokaler i god tid före nämnda tidpunkt måste anordnas inom särskilt uppförd tillbyggnad. Ritningar för nämnda tillbyggnad vore ännu icke uppgjorda, men enligt preliminärt utförda beräkningar torde densamma draga en kostnad av 225 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Ystad.

Inledningsvis har telegrafstyrelsen erinrat om att styrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 mars 1944 hemställt att för telegrafverkets räkning få inköpa ett område inom kvarteret Domar i Ystad, som enligt upprättat förslag till tomtindelning inom kvarteret utgjorde tomt nr 23, för en köpeskilling av 51 000 kronor. Därvid hade styrelsen anfört bland annat följande.

Telegrafverket äger fastigheten nr 5 inom kvarteret Kristina i Ystad, inom vilken fastighet telegraf- och telefonstationen samt andra för telegrafverkets rörelse i Ystad erforderliga lokaler ävensom garage äro inrymda.

Fastigheten har tidigare ägts av postverket men övertogs enligt Kungl. Maj:ts medgivande i brev den 21 december 1923 av telegrafverket för en köpeskilling av 62 600 kronor.

Den nuvarande telefonstationsutrustningen är av äldre konstruktion och i stort sett försliten. Stationens nuvarande kapacitet omfattar 2 000 nummer, av vilka 1 913 nummer voro belagda vid årsskiftet 1943/44. Nuvarande stationsutrustning kan emellertid provisoriskt utökas med 300 nummer. Med hänsyn till de senaste årens abonnentökning beräknas stationen kunna räcka till början av år 1947. Någon ytterligare utökning inom nuvarande lokaler är icke möjlig. Ny station, vilken planeras för automatisk drift, måste således i god tid före nämnda tidpunkt vara färdig.

Utvecklingen av telegrafverkets telefonrörelse i Ystad framgår av nedanstående av telegrafstyrelsen lämnade tablå.

Vid ingången av år	Antal lokalledningar	Antal huvudabonnemang	Antal telefonapparater
1935	1 316	1 290	1 589
1938	1 448	1 415	1 764
1941	1 670	1 627	2 035
1942	1 777	1 732	2 150
1943	1 853	1 810	2 255
1944	1 912	1 859	2 371

Verkställd utredning hade givit vid handen, anför styrelsen vidare, att det av byggnadstekniska skäl icke läte sig göra att genom omändring av den nuvarande byggnaden utvinna för den automatiska stationsutrustningen lämpligt och erforderligt utrymme. Då tomten endast omfattade 688 m², kunde ej heller å densamma uppföras en tillbyggnad, varigenom lokalfrågan skulle kunna lösas på ett ändamålsenligt sätt. Annan möjlighet återstode därför icke än att å lämplig tomt i staden uppföra nybyggnad. Telegrafverkets nuvarande fastighet skulle härefter icke bliva behövlig för sitt nuvarande ändamål, men det funnes anledning antaga, att densamma kunde försäljas till skäligt pris. Närmare förhandlingar angående denna fastighets försäljning hade emellertid icke ansetts böra upptagas, förrän frågan angående nybyggnad kommit närmare sin lösning.

Styrelsen meddelar, att ritningar för den nya stationsbyggnaden komme att upprättas av länsarkitekten i Malmöhus län. Byggnadskostnaderna hava preliminärt beräknats till ca 440 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Klippan.

Telegrafstyrelsen har till en början erinrat därom, att Kungl. Maj:t den 23 augusti 1935 bemyndigat styrelsen att inköpa tomterna nr 6 och 7 i kvarteret Kronan i Klippan. Ett anslag av 290 000 kronor för uppförande av ny telefonstationsbyggnad å nämnda tomter hade också anvisats för budgetåret 1939/40, men Kungl. Maj:t hade sedermera föreskrivit, att arbetet med uppförandet av nämnda telefonstationsbyggnad icke utan Kungl. Maj:ts medgivande finge fullföljas i vidare mån, än som avsåge upprättande av bygg-

nadsritningar och entreprenadhandlingar, samt att ännu icke disponerade eller bundna medel av det för arbetsföretaget anvisade anslaget finge tagas i anspråk endast för bestridande av kostnaderna för nämnda ritningar och entreprenadhandlingar.

Ifrågavarande för budgetåret 1939/40 beviljade anslag har numera reglerats inom riksgäldsfonden.

I sin framställning till Kungl. Maj:t rörande detta byggnadsföretag hade styrelsen meddelat följande.

Telegrafverket förhyrde lokaler för telegraf- och telefonstation i Klippan av enskild fastighetsägare enligt ett den 1 oktober 1941 utlöpande kontrakt (hyrestiden gäller numera till den 1 oktober 1946). Lokalerna hade sedan länge varit otillräckliga och hade icke på ett tillfredsställande sätt kunnat utnyttjas. Sålunda hade telefonstationens riks- och landsavdelningar måst förläggas till olika rum — en anordning som ur flera synpunkter måste anses mindre lämplig. Telefonstationen vore också i behov av ombyggnad och modernisering, enär materielen vore gammal och försliten. Stationen måste därför inom de närmaste åren förses med modern telefonstationsutrustning, och nya lokaler måste anskaffas före kontraktstidens utgång.

Utöver vad styrelsen sålunda anfört ville styrelsen meddela, att lokalerna nu vore fullt utnyttjade och mycket trånga samt att telefonstationens kapacitet beräknades vara helt tagen i anspråk i mitten av år 1947, då det sålunda bleve nödvändigt, att ny station funnes uppförd.

Då nya synpunkter numera framkommit beträffande dispositionen av den planerade byggnaden, har styrelsen ansett en omarbetning bliva nödvändig av de förut uppgjorda ritningarna.

Byggnadskostnaderna hade således, anför styrelsen slutligen, icke slutgiltigt kunnat fastställas, men enligt preliminärt utförda beräkningar torde bygget numera komma att draga en kostnad av ca 475 000 kronor. Ökningen av byggnadskostnaden berodde dels på prisstegring, dels på krav på större utrymmen.

Telefonstationsbyggnad i Skara.

Telegrafstyrelsen har till en början erinrat därom, att Kungl. Maj:t den 29 oktober 1943 bemyndigat styrelsen att för telegrafverkets räkning inköpa tomten nr 11 i kvarteret Rådhuset i Skara.

I sin framställning till Kungl. Maj:t om tomtförvärvet hade styrelsen anfört i huvudsak följande.

Telegrafverkets station i Skara är för närvarande inrymd i förhyrd lokal enligt hyreskontrakt, som gäller till den 1 oktober 1948. Lokalen är synnerligen trång och otillräcklig; den är ej heller försedd med centralvärmeledning. Dessutom är telefonstationsutrustningen gammal, varför stationen inom några år måste ombyggas. Telegrafstyrelsen har för avsikt att därvid inrätta densamma för automatisk koppling. Stationen bör då förläggas till en för ändamålet uppförd byggnad tillhörig telegrafverket.

Utöver vad styrelsen då anfört ville styrelsen meddela, att nuvarande antal expeditionsplatser för lokal-, lands- och rikstrafiken möjligen torde täcka ut-

ökningsbehovet t. o. m. år 1946. Då någon ytterligare utökning av stationsutrustningen inom nuvarande lokaler icke vore möjlig, måste således i god tid före nämnda tidpunkt nybyggnad komma till utförande å ovannämnda tomtområde. Arkitektuppdraget för byggnaden i fråga komme att överlämnas till professorn Ivar Tengbom i Stockholm. Enligt preliminärt utförda beräkningar skulle byggnadskostnaderna belöpa sig till ca 425 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Hagfors.

Inköp av tomt för en telefonstationsbyggnad i Hagfors hade, enligt vad telegrafstyrelsen meddelar, redan skett. Styrelsen hade tidigare även hemställt om ett anslag av 174 000 kronor för uppförande av byggnaden i fråga, men hade anslaget endast upptagits å beredskapsstat, senast för budgetåret 1939/40.

Vid framställningen om tomtförvärvet hade, erinrar styrelsen, framhållits, att nuvarande lokalen vore dragig och kall och fastighetens läge olämpligt icke endast ur telefonsynpunkt utan även på grund av grannskapet med det s. k. sintringsverket. En flyttning av stationen till en bättre och mer centralt belägen lokal vore därför starkt motiverad. I samband därmed hade det befunnits lämpligt att automatisera stationen, som under alla förhållanden måste ombyggas, enär nuvarande växelbord av äldre typ icke lämpligen borde utökas. En automatisk telefonstation i Hagfors borde lämpligen inrymmas i en telegrafverkets egen byggnad, inom vilken utrymmen borde reserveras även för postverket, som också hade behov av nya lokaler.

Då lokalerna således vore synnerligen bristfälliga och då även postens lokalfråga vore högst aktuell, har styrelsen ansett, att en ny telefonstationsbyggnad måste komma till utförande snarast möjligt.

Enligt de vid de tidigare anslagsäskandena framlagda planerna för byggnaden hade kostnaderna beräknats till 174 000 kronor. Då större lokaler nu planerades och då dessutom byggnadspriserna stigit, har styrelsen angivit de preliminära kostnaderna för uppförandet av byggnaden ifråga till 370 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Sunne.

Kungl. Maj:t har den 28 januari 1944, enligt vad telegrafstyrelsen uppgiver, bemyndigat styrelsen att inköpa tomten nr 4 i kvarteret Korpen i Sunne. I sin framställning till Kungl. Maj:t om förvärv av tomten har styrelsen framhållit, att den nuvarande lokalen, som förhyrdes enligt kontrakt gällande till den 1 oktober 1947, vore trång och otidsenlig samt saknade centraluppvärmning. Stationen vore i det närmaste fullbelagd, och nuvarande lokaler medgåve icke någon ytterligare utökning. Stationsutrustningen vore av äldre typ och komme inom de närmaste åren att behöva utbytas, varvid densamma planerades för automatisk koppling. Stationen borde därvid förläggas till en för ändamålet lämplig byggnad tillhörande telegrafverket.

Styrelsen har i anslutning härtill nu framhållit, att det icke varit möjligt att inom ramen för nuvarande lokaler och tekniska utrustning nöjak-

tigt tillgodose de krav, som under nu rådande speciella förhållanden tidvis ställdes på stationen. För att säkerställa trafikens avveckling och trafikanternas betjäning erfordrades ny stationsutrustning inom de närmaste 2 à 3 åren. Ny stationsbyggnad måste således i god tid uppföras å ovannämnda markområde.

Styrelsen har meddelat, att ritningar för byggnaden komme att uppgöras av länsarkitekten i Värmlands län. Kostnaderna för byggnaden hava preliminärt beräknats till 300 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Arboga.

Telegrafstyrelsen erhöll, enligt vad styrelsen uppgiver, den 11 september 1942 bemyndigande av Kungl. Maj:t att för telegrafverkets räkning för en köpeskilling av 30 000 kronor av Ahllöfska stiftelsen i Arboga inköpa tomten nr 3 inom kvarteret Barnhuset i nämnda stad.

Telegrafstyrelsen anförde i sin framställning rörande detta fastighetsförvärv, att telegrafverket förhyrde stationslokal bestående av 6 rum och kök och att de nuvarande stationsanordningarna, som installerades år 1925, beräknades bliva otillräckliga om några år. Den nya station, som då skulle behöva byggas, måste förläggas till annan för ändamålet särskilt inredd lokal, och denna borde, i likhet med vad fallet i allmänhet är vid telegrafverkets nya stationer, inrymmas i en telegrafverkets egen byggnad.

Utöver vad telegrafstyrelsen anfört i sin ovannämnda framställning ville styrelsen nu meddela, att hyreskontraktet för närvarande gällde till och med den 1 oktober 1945 och därefter med ett års uppsägning. Stationens kapacitet utgjorde 2 000 nummer, och vid årsskiftet 1943/44 vore 813 nummer belagda. Nummerkapaciteten vore alltså tillräcklig för åtskilliga år framåt, men platsbehovet kunde av speciella orsaker icke tillgodoses inom nuvarande lokaler. Härtill komme att den till Arboga förlagda flygindustrien väntades kraftigt öka abonnentantalet och särskilt rikssamtalstrafiken, vilket medförde ytterligare krav på ökat stationsutrymme. Nybyggnad å ovannämnda markområde måste således komma till utförande inom de närmaste åren. Den nya stationen vore avsedd att anordnas med automatisk koppling.

Styrelsen har uppdragit åt länsarkitekten i Södermanlands län att uppgöra ritningar till den planerade nybyggnaden. Kostnaderna hava preliminärt beräknats till 310 000 kronor.

Tillbyggnad av stationsfastigheten i Ljusdal.

Telegrafstyrelsen har till en början erinrat om att de nuvarande stationslokalerna, som vore inrymda i telegrafverkets egen fastighet å tomten nr 3 i kvarteret Duvan, ursprungligen planerats för att omfatta automatisk station jämte utrustning för manuell avveckling av lands- och rikstrafiken.

Med hänsyn till den fortsatta utvecklingen vid stationen har emellertid styrelsen funnit en automatisering även av närtrafiken bliva erforderlig, varför behov av nya och för ändamålet lämpliga lokaler komme att uppstå. Då dy-

lika lokaler icke kunde erhållas inom den nuvarande byggnaden, måste densamma tillbyggas. Byggnadskostnaderna beräknades preliminärt till 100 000 kronor.

Telefonstationsbyggnad i Sollefteå.

För budgetåret 1937/38 anvisade riksdagen ett reservationsanslag av 16 000 kronor till inköp för telegrafverkets räkning av tomt i Sollefteå. I skrivelse den 26 januari 1940 hade telegrafstyrelsen hemställt om upptagande av ett anslag å 266 000 kronor å beredskapsstat för budgetåret 1940/41 för uppförande av telefonstationsbyggnad. Denna hemställan föranledde ej någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Styrelsen har rörande behovet av ny telefonstationsbyggnad redan tidigare framhållit, att stationslokalen, som förhyrdes av enskild fastighetsägare enligt kontrakt gällande till den 1 oktober 1944, vore trång. Dessutom vore stationsinredningen gammal och försliten, varför densamma vid hyreskontraktets utgång borde ersättas med ny inredning. Detta kunde emellertid icke ske med mindre än att ny stationslokal anskaffades, vilken lämpligen borde inrymmas i en telegrafverkets egen byggnad.

Utöver vad sålunda framhållits ville styrelsen meddela, att kontraktet numera förlängts till den 1 oktober 1948. Även om nummerkapaciteten kunde bliva tillräcklig för åtskilliga år framåt, beräknades telefondriften av andra orsaker icke nöjaktigt kunna upprätthållas inom nuvarande lokaler längre än till mitten av år 1948. Det vore därför synnerligen angeläget, att nybyggnad för automatisk telefonstation i god tid före nämnda tidpunkt komme till uppförande å den inköpta tomten.

Styrelsen har uppdragit åt arkitekten Yngve Ahlbom i Stockholm att uppgöra ritningar till nybyggnaden i fråga. Kostnaderna hava preliminärt beräknats till 375 000 kronor.

Tillbyggnad av kontorsbyggnaden vid telegrafverkets verkstad i Nynäshamn.

Beträffande de nuvarande lokalerna meddelar telegrafstyrelsen, att desamma vore synnerligen hårt utnyttjade och att nyligen genomförd rationalisering av telegrafverkets verkstadsdrift hade medfört, att tekniska avdelningen såväl som driftskontoret vore i synnerligen stort behov av utökade lokaler. Kontorsbyggnaden måste således tillbyggas snarast möjligt för att verkstadens behov av kontorslokaler skulle kunna tillgodoses.

Med anledning härav har telegrafstyrelsen låtit arkitekten Yngve Ahlbom i Stockholm, som upprättat ritningar för den nuvarande kontorsbyggnaden, utarbeta förslag till erforderlig tillbyggnad av densamma. Ritningarna hava ännu icke slutgiltigt färdigställts, men enligt preliminärt utförda beräkningar torde tillbyggnaden draga en kostnad av 500 000 kronor.

Förråds-, garage- och verkstadsbyggnad i Norrköping.

I skrivelse den 12 november 1937 till Kungl. Maj:t hemställde telegrafstyrelsen att få inköpa ett markområde intill telegrafverkets äldre förrådstomt i Norrköping för uppförande av nya förråds- och garagebyggnader samt att för budgetåret 1938/39 få anvisat ett reservationsanslag av 42 000 kronor. Detta förslag bifölls av riksdagen.

I skrivelse den 15 februari 1938 hemställde telegrafstyrelsen vidare, att i arbetsplanen för beredskapsarbeten för budgetåret 1938/39 skulle upptagas ett anslag på 420 000 kronor för uppförande av ovannämnda byggnader. Det ifrågavarande anslaget blev också medtaget i beredskapsstat för budgetåret i fråga och upptogs sedermera ånyo i den allmänna beredskapsstaten för budgetåret 1939/40. I skrivelse till chefen för kommunikationsdepartementet den 26 januari 1940 gjorde styrelsen förnyad framställning, att anslaget för ändamålet måtte uppföras även å en beredskapsstat för budgetåret 1940/41. Denna framställning föranledde icke någon åtgärd.

I ovannämnda framställningar har telegrafstyrelsen framhållit, att förrådsutrymmena i Norrköping vore otillräckliga och otidsenliga och att uppförande av ny ändamålsenlig förrådsbyggnad därför vore ofrånkomligt. Avsikten vore att i denna, utöver de egentliga förrådslokalerna, inrymma även reparationsverkstad för telefonapparater och telefonväxlar, vilken nu vore provisoriskt inhyst på en vind i annan del av staden. Byggnaden skulle vidare innehålla garage för erforderligt antal bilar, vilka då vore garagerade på olika platser i staden. Plats skulle även i samband härmed beredas för en mindre reparationsverkstad jämte tvättnings- och smörjningsutrymme för motorfordon. Samtidigt skulle den nuvarande enkla förrådsbyggnaden tills vidare bibehållas för lagring av grövre, mindre ömtålig materiel.

Styrelsen har nu tillagt, att förhållandena i så måtto ändrats, att centralförrådet i Nässjö kommit till. Behovet av ett ordentligt sektionsförråd i Norrköping med till detta hörande garage och mindre reparationsverkstäder kvarstode dock. Några ritningar vore icke färdigställda, men kostnaderna kunde preliminärt beräknas till 420 000 kronor.

Förråds-, garage- och verkstadsbyggnad i Örebro.

Kungl. Maj:t har den 3 mars 1944 bemyndigat telegrafstyrelsen att för en köpeskilling av 31 270 kronor inköpa ett område intill Örebro—Skebäcks järnväg inom kvarteret 150 Klensmeden eller del av stadsägan nr 581 inom Nikolai församling i Örebro.

Styrelsen anförde i sin framställning rörande detta fastighetsförvärv följande.

För förrådet i Örebro disponerar telegrafverket för närvarande utrymmen i förhyrda lokaler, vilka utrymmen sedan lång tid tillbaka varit otillräckliga. Lokalerna, som äro spridda på olika platser i staden, äro otidsenliga och icke lämpliga som förrådslokaler. Förrådsplatsen vid södra järnvägsstationen, vilken plats för telegrafverkets del är lämpligt belägen, har synnerligen bristfälliga anordningar för förvaring av materielen, vartill kommer att erforderliga lokaliteter för personalen saknas.

Då det är starkt ifrågasatt, att statens järnvägar skall disponera det till telegrafverket här upplåtna området för annat ändamål, kunna förbättringar av lokalerna icke med fördel vidtagas.

På grund av de otillfredsställande förhållandena i avseende på lokalerna har förrådsverksamheten i Örebro blivit svårskött och dyrbar, varför det är nödvändigt att lokalfrågan bringas till en rationell lösning.

Styrelsen funne det således synnerligen nödvändigt, att nya förråds-, garage- och verkstadsbyggnader snarast komme till uppförande å ovannämnda markområde.

Byggnadskostnaderna hava preliminärt uppskattats till ca 420 000 kronor.

Förråds-, garage- och verkstadsbyggnad i Gävle.

Kungl. Maj:t har den 15 mars 1940 bemyndigat telegrafstyrelsen att inköpa tomt i Gävle, å vilken skulle uppföras förråds-, garage- och verkstadsbyggnader av lämpliga storlekar. Telegrafstyrelsen har därefter för såväl budgetåret 1939/40 som 1940/41 hemställt hos Kungl. Maj:t om upptagande å beredskapsstat av ett anslag om 525 000 kronor för uppförande av nämnda byggnader. Styrelsen har därvid anfört bland annat följande.

Utrymmena för telegrafverkets distriktsförråd i Gävle, för vilket en mindre byggnad uppfördes under åren 1900—1901 å härför inköpt tomt vid Centralgatan, ha sedan långt tillbaka varit otillräckliga för ändamålet. Under en lång följd av år har telegrafverket därför nödgats förhyra upplagsplatser för grövre materiel på olika ställen i staden. Sålunda har sedan år 1927 förhyrts en Gävle stad tillhörig upplagsplats om ca 3 900 m², å vilken ett par förrådsskjul uppförts. Någon bebyggelse av mera permanent natur har däremot icke ansetts kunna ifrågakomma, då tillräckligt lång arrendetid för tomten ej kunnat utverkas.

Genom telegrafverkets kraftiga utveckling under senare år har behovet av förrådslokaler och upplagsplats för materiel avsevärt stegrats. Härigenom har förrådsfastigheten blivit otillräcklig för lagring av den materiel, som måste förvaras inomhus, och därtill hörande verkstäder, och även den förhyrda upplagsplatsen har visat sig för liten. Uppdelningen av förrådet på två platser, belägna på ca 2 km avstånd från varandra, har även varit till olägenhet på grund av att dess övervakning försvårats och personalen ej kunnat utnyttjas på samma sätt, som om förrådet varit förlagt till en enda plats. Det är med hänsyn härtill högeligen angeläget att få förrådslokaliteterna i Gävle utvidgade och centraliserade.

Utöver var sålunda anförts ville styrelsen meddela, att förhållandena numera såtillvida ändrats att centralförråd i Västanfors anordnats. Emellertid vore det lämpligt, att ett modernt sektionsförråd uppfördes i Gävle. Kostnaderna hava preliminärt beräknats till 420 000 kronor.

Förråds- och kontorsbyggnad i Västanfors.

Telegrafstyrelsen har till en början erinrat, att styrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 februari 1942 framlade förslag om inköp av tomt och uppförande av förrådsbyggnad för ett telegrafverkets huvudförråd i Västanfors. Å tomten planerades att uppföras dels en tegelbyggnad innehållande kontorslokaler för förvaltningspersonalen samt erforderliga uppvärmda för-

rådslokaler, dels ett större kallmagasin av plåt på trästomme, dels slutligen ett mindre bostadshus av trä för den personal, som med hänsyn till övervakning av förrådet lämpligen borde vara bosatt inom förrådsområdet. Kostnaderna för byggnaderna jämte spår och lastkajer beräknades uppgå till sammanlagt 580 000 kronor. Anläggningen planerades att utföras i två etapper. I den första skulle tomten ordnas, spår och lastkajer anläggas samt kallmagasinet och bostadshuset med provisoriskt inrymda förmanskontor och manskapslokaler uppföras. Tegelbyggnaden vore avsedd att komma till utförande i andra byggnadsetappen. Första utbyggnaden beräknades tillsammans med tomten kosta 365 000 kronor; den andra 250 000 kronor, vilken sistnämnda kostnad sedermera höjts till 260 000 kronor.

Kungl. Maj:t bemyndigade den 24 april 1942 telegrafstyrelsen att dels inköpa ifrågavarande tomtområde, dels ock påbörja uppförandet av de ifrågavarande byggnaderna och anläggningarna för ett huvudförråd i Västanfors. Jämlikt det lämnade bemyndigandet har, meddelar styrelsen vidare, tomten inköpts och första byggnadsetappen avslutats vid årsskiftet 1943/44. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 oktober 1942 hemställde telegrafstyrelsen att för uppförande av byggnaden innehållande varmmagasins- och kontorslokalerna för budgetåret 1943/44 måtte anvisas ett reservationsanslag av 260 000 kronor. Denna framställning föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Styrelsen ville emellertid framhålla att det vore synnerligen angeläget, att den andra etappen utfördes i så nära anslutning till den första som möjligt, så att det nya huvudförrådet snarast kunde utnyttjas till sin fulla kapacitet.

Ritningar för byggnaderna i andra byggnadsetappen hava uppgjorts av arkitekten Yngve Ahlbom i Stockholm och granskats av byggnadsstyrelsen, som därvid förklarat sig icke hava något att erinra mot desamma. Kostnaderna för dessa byggnader hava som ovan nämnts beräknats till 260 000 kronor.

4. Investeringsplan för statens järnvägar.

Förslag till investeringsplan för statens järnvägar för budgetåret 1944/45, innefattande en investeringsreserv om *126 670 000 kronor,* har sammanställts i *Bil. 10.* Bilagans uppställning skiljer sig från motsvarande uppställningar för övriga statliga förvaltningsområden därigenom, att företag avsedda att bestridas med medel för ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten inordnats under samma sakrubriker som företag avsedda att bestridas med nybyggnadsmedel. Anslagsbeloppen för förstnämnda företag hava emellertid därvid angivits i särskilda kolumner. Beträffande förslaget får investeringsutredningen anföra följande.

I fråga om *normal investering* för statens järnvägar har befunnits, att denna under de närmaste efterkrigsåren med nödvändighet måste bliva betydligt större än den genomsnittliga investeringen under de tio budgetåren 1930/31—1939/40, vilken uppgått till ca 48 milj. kronor per år oberäknat investe-

ringar i nya statsbanelinjer och för förvärv av enskilda järnvägar. Såsom skäl härför må främst nämnas den betydande trafikökningen såväl under åren närmast före krigsutbrottet som under tiden därefter. Den trafikökning, som kan bedömas komma att kvarstå vid en återgång till fredsmässiga förhållanden, medför ett ökat behov av dubbelspårsbyggnader, bangårdsutvidgningar och persontunnlar m. m.; behov härav har visserligen, om än i något mindre omfattning, förelegat även före kriget, men på grund av en allmänt avvaktande inställning till utvecklingen inom området hava dessa behov tidigare tillgodosetts endast i relativt begränsad takt. Den av krigsförhållandena orsakade trafikökningen har medfört en extraordinär förslitning, vilken under krigsåren på grund av trafik-, material- och personalförhållanden icke kunnat motsvaras av erforderliga underhållsåtgärder. Då även under åren närmast före kriget underhållsarbetet av sparsamhetsskäl i viss mån eftersatts, är ett väsentligt ökat förnyelse- och underhållsarbete oundgängligen nödvändigt under tiden närmast efter kriget. Den under senare år beslutade ökningen av maximihastigheten å huvudlinjerna till 120 km per timme har vidare medfört behov av förstärkning av spåröverbyggnaden å dessa linjer. Med statsbanenätet hava slutligen införlivats enskilda järnvägar av betydande längd, vilka i många fall äro i behov av en omfattande upprustning.

I enlighet med vad ovan anförts kan den för tiden närmast efter kriget normala investeringen för statens järnvägar bedömas sannolikt bliva större och i varje fall minst lika stor som för närvarande. Den nu föreslagna investeringsreserven omfattar företag för en sammanlagd kostnad av 122 070 000 kronor att anvisas å kapitalbudgeten mot ordinarie företag å samma budget för 114 775 000 kronor. I investeringsreserven föreslås dessutom ingå extraordinära underhållsarbeten för 4 600 000 kronor. Den föreslagna investeringsreservens kostnadssumma kan i enlighet med vad ovan anförts snarare anses för låg än för hög, och med hänsyn till de synpunkter, som investeringsutredningen har att företräda, skulle en ytterligare ökning av reservens omfattning beträffande vissa slag av arbeten varit motiverad. Järnvägsstyrelsen har även i sin framställning till Kungl. Maj:t av den 18 september 1943 angående statens järnvägars anslagsbehov för budgetåret 1944/45 framhållit, att bland de däri gjorda anslagsäskandena med hänsyn till den rådande bristen på arbetskraft och materialier ävensom det statsfinansiella läget icke medtagits en del arbeten, som normalt skulle ha föreslagits till utförande under fredsmässiga förhållanden. Då det emellertid finnes skäl att i viss mån avvakta efterkrigsutvecklingen i fråga om järnvägstrafiken, och då vidare en ytterligare ökning av arbetsomfånget skulle kräva en ur flera synpunkter mindre önskvärd eller i vissa fall knappast möjlig ansvällning av järnvägsstyrelsens arbetsorganisationer, har investeringsutredningen ansett investeringsreserven böra begränsas till vad som nu föreslagits.

Den föreslagna investeringsreserven för statens järnvägar har uppskattats innefatta arbetstillfällen vid anläggningsarbeten om inemot 2 500 000 dagsverken och ca 1 300 000 industridagsverken. De mot dessa siffror svarande ar-

betsstyrkorna kunna beräknas utgöra närmare 9 000 man, varav 8 000 grovarbetare, respektive 4 500 industriarbetare. Materialbehovet omfattar bland annat sammanlagt 25 000 ton järn och stål av olika slag. För närmare uppgifter angående såväl arbetstillfällen som materialbehov hänvisas till *Bil. 28.*

I anslutning till den framlagda investeringsplanen för statens järnvägar må framhållas att, därest ombyggnad till normal spårvidd av i statens ägo varande eller blivande smalspåriga järnvägar skulle befinnas böra utföras, detta skulle innebära väsentliga sysselsättningsmöjligheter. Då emellertid frågan om sådan ombyggnad för närvarande är föremål för utredning inom 1943 års järnvägskommitté, och då vidare inga företag av denna art anmälts till investeringsutredningen, har utredningen icke ansett sig böra upptaga detta spörsmål till behandling. Det synes dock önskvärt att, därest sådan ombyggnad befinnas böra komma till stånd, planerna i dessa avseenden färdigställas snarast möjligt, så att arbetena i fråga kunna utnyttjas för arbetsmarknadsreglering under en eventuell fredskris.

I det följande angivas i korthet för olika företag eller grupper av företag de synpunkter och motiveringar, som från såväl investeringsutredningens som järnvägsstyrelsens sida befunnits böra anföras beträffande investeringsreservens sammansättning och de i densamma ingående företagen.

Företag att bestridas av anslag å kapitalbudgeten.

A. Byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar.

I. Bangårdar och spår samt husbyggnader.

1. Gångbroar och gångtunnlar.

Under en följd av år har tämligen regelbundet å kapitalbudgeten beviljats anslag för anordnande av gångbroar och gångtunnlar. Dessa anläggningar framstå såsom ur trafiksynpunkt angelägna företag. Rörande behovet av och motivet för dylika arbeten må citeras vad järnvägsstyrelsen härom anfört i sin framställning till Kungl. Maj:t den 18 september 1943 angående anslag till nya byggnader och anläggningar m. m. Sedan styrelsen erinrat om viss tidigare medelsanvisning för detta ändamål, uttalar styrelsen.

Det torde i detta sammanhang böra framhållas, att dylika anläggningar utgöra ett viktigt medel för att trygga trafiksäkerheten, i det att desamma befria de resande från den — särskilt å stationer med livlig persontrafik — stora risken att på väg till och från tågen behöva korsa spåren i plan. Sådana broar och tunnlar, varom här är fråga, äro dessutom ofta påkallade av behovet att med varandra förbinda på ömse sidor om bangård belägna delar av ett samhälle. Vad angår anläggningar för sistnämnda ändamål påfordrar styrelsen givetvis, där så anses motiverat, att vederbörande samhälle bidrager till kostnaderna, varom då särskild överenskommelse träffas.

Då gångtunnlar vidare även ur sysselsättnings- och materialsynpunkter framstå såsom lämpliga företag, hava dylika i relativt stort antal föreslagits ingå i investeringsreserven. Dessa företag synas nämligen i sin art er-

bjuda sysselsättning i förhållandevis stor omfattning samtidigt som de äro måttligt materialkrävande. De äro vidare ur järnvägsstyrelsens synpunkt fördelaktiga såsom reservobjekt så till vida som de kräva relativt litet planeringsarbete, enär standardritningar i betydande utsträckning kunna användas som förebild för arbetsritningar etc.

I investeringsreserven hava medtagits inalles sex företag avseende gångtunnlar vid stationerna Stuvsta, Tumba, Katrineholm, Eskilstuna S, Lerum och Olskroken, vilka arbeten av järnvägsstyrelsen betecknats såsom mycket önskvärda. Den sammanlagda kostnaden för dessa anläggningar har av styrelsen beräknats till 1 600 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

2. *Bangårdsombyggnader och spårutvidgningar m. m.*

Beträffande angelägenheten av arbeten av denna art anför järnvägsstyrelsen.

Bangårdsutvidgningar äro nödvändiga å en mångfald platser för erhållande av bättre rangerspårsutrymme och bättre växlingsmöjligheter, för åstadkommande av nya mötesplatser samt längre och i vissa fall även ökat antal tågspår i och för underlättande av tågföringen ävensom för erhållande av bättre och rymligare plattformsanordningar m. m. Sådana större utvidgningar av bangårdar för åstadkommande av förbättrade rangeringsmöjligheter, som inom de närmaste åren böra komma till utförande och därför lämpligen böra medtagas i en investeringsreserv, äro anordnandet av tvenne godstågspår i Linköping (225 000 kronor), utvidgning av rangerspåren i Kristinehamn (120 000 kronor) samt anordnandet av rangerbangård i Åstorp (1 700 000 kronor). För sistnämnda arbete har styrelsen redogjort i sin framställning den 22 december 1943 angående förslag till stat för disposition av förnyelsefondsmedel under år 1944.

Behovet av förlängning av mötesspår eller anordnande av tredje tågspår eller bådadera är stort å många platser, särskilt å linjen Krylbo—Ånge—Långsele. Med tanke på en blivande elektrifiering av linjerna Alvesta—Karlskrona och Emmaboda—Kalmar C kunna terrasseringsarbeten för i samband med en elektrifiering erforderlig förlängning av mötesspår lämpligen igångsättas liksom också arbeten med förlängning av godstågspår å linjen Nässjö—Nybro. Kostnaderna för ovannämnda arbeten beräknas uppgå till i runt tal 2 900 000 kronor.

Å sträckan Nässjö—Falköping försvåras tågrörelsen av för litet antal mötesplatser. Det är därför önskvärt att anordna mötesspår vid Huskvarna S jämte å ytterligare fyra platser, varom utredning för närvarande pågår. För dessa arbeten synes i investeringsreserven böra medtagas en kostnad av 700 000 kronor.

Bland större arbeten för åstadkommande av rymligare bangårdsanordningar, förbättrade plattformsanordningar m. m., vilka arbeten det likaledes är önskvärt att få genomförda under de närmaste åren, må nämnas ombyggnad av bangården samt anordnande av nytt stationshus i Floby (600 000 kronor) samt förbättrade plattformsanordningar i Teckomatorp (125 000 kronor). Härtill kommer ett flertal bangårdsförändringar, för vilka kostnaderna dock icke äro av den storleksordning som för ovan angivna arbeten.

Ur sysselsättnings- och materialsynpunkter framstå här ifrågavarande arbeten såsom väl ägnade att vid en arbetsmarknadskris bereda ökade arbetstillfällen, främst emedan de till betydande delar utgöras av grovarbeten och samtidigt äro litet materialkrävande; i den mån materialbrist i fråga om räler skulle komma att råda, kunna företag avseende bangårdsarbeten utan olägenhet utföras i etapper, så till vida som terrasserings- och planeringsarbeten

kunna färdigställas för sig och själva spårarbetet utföras senare. Arbetena i fråga äro slutligen i väsentlig omfattning redan detaljplanerade eller äro i sådant hänseende måttligt arbetskrävande.

Investeringsreserven har föreslagits omfatta arbeten av denna art för en beräknad kostnad av 4 800 000 kronor beträffande nybyggnader, att utgå å kapitalbudgeten under här avsedda anslagstitlar, och 1 000 000 kronor beträffande förnyelsearbeten, att bestridas från kollektivanslag till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten (i det följande benämnda förnyelsemedel), eller tillhopa 5 800 000 kronor.

3. Arbeten avseende plattformar, lastkajer, vägar, plattformstak m. m.

Beträffande dessa arbeten framhåller järnvägsstyrelsen, att å ett flertal stationer plattformarna äro för korta med hänsyn till numera förekommande tåglängder, varför förlängningar äro önskvärda. Anordnande av plattformstak på en del stationer, särskilt övergångsstationer, vore också önskvärt med hänsyn till de resandes bekvämlighet. Vidare borde plattformar, lastgator och vägar till godsmagasin och lastspår på många platser hårdgöras eller stensättas.

Då flertalet av till dessa kategorier hörande arbeten äro väl lämpade såsom sysselsättningsobjekt i en arbetsmarknadskris, hava de medtagits i investeringsreserven i relativt stor omfattning samt inom en beräknad kostnadsram av 300 000 kronor nybyggnadsmedel och 500 000 kronor förnyelsemedel eller tillsammans 800 000 kronor.

4. Uppförande av nya bostadshus.

I fråga om uppförande av nya bostadshus intager järnvägsstyrelsen sträng återhållsamhet med hänsyn till att dylik verksamhet i statens järnvägars regi är föga räntabel, varför nya bostäder endast uppföras på orter, där personalens bostadsfråga icke skäligen kan förväntas bliva löst utan järnvägsstyrelsens medverkan. Styrelsen anför, att under senare år bostadsbrist gjort sig gällande på många platser, varför svårigheter uppstått för personalen att skaffa sig bostäder vid förflyttning till annan plats. Järnvägsstyrelsen hade dock icke under de senare åren annat än i undantagsfall låtit uppföra några nya bostäder. Då investeringsutredningen icke ansett sig hava anledning att taga ställning till det principiella spörsmålet, under vilka förutsättningar och i vilken form staten såsom arbetsgivare lämpligen bör medverka till personalens bostadsförsörjning, har utredningen såsom investeringsreserv endast medtagit de två företag av nu ifrågavarande art, som från järnvägsstyrelsens sida förklarats med säkerhet komma till utförande under de närmaste åren. De båda företag, som sålunda medtagits i investeringsreserven, omfatta två bostadshus i Skutskär för en beräknad kostnad av tillsammans 100 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

5. Förbättring av bostadsbeståndet.

Statens järnvägars bostadsbestånd utgöres enligt erhållna uppgifter av ca 2 500 lägenheter avsedda för banbevakningspersonal och ca 6 300 lägenheter

för andra befattningshavare. Bostäderna äro delvis av tämligen otidsenlig beskaffenhet. Sålunda utgöras banbevakningsbostäderna till en tredjedel av lägenheter om endast 1 rum och kök, och av övriga lägenheter är ungefär en fjärdedel av samma eller än mindre typ. Lägenheterna sakna i betydande utsträckning såväl vatten- och avloppsledningar som även tillgång till tvättstuga, och endast en mindre del är försedd med värmeledning. Enligt en inom järnvägsstyrelsen i november 1942 upprättad sammanställning skulle kostnaderna för förbättring av banbevakningspersonalens bostäder, avseende tillbyggnad av lägenheter om 1 rum och kök till 2 rum och kök jämte anordnande av tvättstugor, vatten- och avloppsledningar samt värmeledningar, där sådana anordningar saknas, ävensom i övrigt erforderliga reparationer och moderniseringar draga en kostnad av i runt tal 12 milj. kronor efter 1939 års prisnivå. Motsvarande kostnad för modernisering av bostäder för övrig personal skulle enligt av investeringsutredningen verkställd uppskattning belöpa sig till i runt tal 20 milj. kronor. Rörande det föreliggande behovet av moderniseringsarbeten beträffande järnvägsstyrelsens bostadsbestånd har styrelsen hänvisat till vad den härom vid upprepade tillfällen framhållit i sina framställningar rörande disposition av förnyelsefondsmedel. Styrelsen framhåller i anslutning härtill, att på grund av rådande förhållanden på byggnadsmarknaden, dessa arbeten dock under de senare åren icke kunnat bedrivas i önskvärd omfattning.

Medelsanvisningen för ändamålet har under senare år utgjort för *utvidgning av enrumslägenheter* 300 000 kronor per år och för *annan modernisering av bostadsbeståndet* 1 milj. kronor per år. Därest den av dessa anslags storlek betingade takten i fråga om bostadsförbättrandet icke väsentligt ökas, kommer det med hänsyn till det ovan angivna behovet av dylika arbeten uppenbarligen att taga mycket lång tid, innan statens järnvägars bostadsbestånd förbättrats så att detsamma i sin helhet uppfyller de fordringar, som numera ställas på en ändamålsenlig bostad.

Såväl i och för sig som med hänsyn till de arbetsmarknadssynpunkter, som investeringsutredningen har att beakta, synes det utredningen angeläget att en planering utföres i syfte att inom en mera begränsad tid kunna modernisera statens järnvägars bostadsbestånd i hela den omfattning, som betingas av numera vedertagen bostadsstandard. Ett dylikt planeringsarbete synes desto mera påkallat, som en rationalisering och koncentrering i tiden av bostadsförbättrandet torde kunna medföra ej oväsentliga kostnadsbesparingar. Det må framhållas, att en stor del av de nu föreslagna och till investeringsutredningen redovisade förbättringsföretagen framstå såsom alltför kostsamma. Sålunda hava kostnaderna för förbättring av ett banvaktboställe i ett stort antal fall upptagits till 15 000 à 20 000 kronor, i nordligaste Sverige t. o. m. för ett flertal företag till 23 000 kronor. Med hänsyn till att den hyra, som bostadsinnehavaren erlägger, plägar uppgå till 450 à 500 kronor per år, framstå nämnda kostnadsbelopp såsom oproportionerligt höga.

I avvaktan på en teknisk planläggning av här angiven art, i samband varmed det måhända kan visa sig lämpligt att till prövning även upptaga andra

med järnvägspersonalens bostadsförsörjning sammanhängande spörsmål, vill investeringsutredningen icke förorda att bostadsförbättringar upptagas såsom investeringsreserv för nästkommande budgetår i den omfattning, som eljest skulle varit motiverad. Med hänsyn till sin angelägna art synas dock dylika företag böra ingå i investeringsreserven inom en kostnadsram, som befunnits skäligen böra sättas till 2 000 000 kronor av förnyelsemedel eller ca 50 procent mera än den för ändamålet hittills normala årliga investeringen.

Investeringsutredningen förutsätter, att i avvaktan på den föreslagna utredningen de företag, som kunna komma till utförande med anlitande av ovannämnda anslag, utväljas på sådant sätt, att å ena sidan de mest angelägna arbetena bliva utförda men å andra sidan sådana företag som regel undvikas, för vilka kostnaden per lägenhet blir oproportionerligt hög. För ett banvaktboställe synes förbättringskostnaden således endast undantagsvis böra få överstiga 15 à 16 000 kronor, motsvarande den praxis järnvägsstyrelsen enligt uppgift hittills tillämpat. Vidare böra med hänsyn till rådande materialknapphet i fråga om rör m. m. sådana arbeten i görligaste mån anstå, som äro särskilt materialkrävande.

6. Förbättring av byggnadsbeståndet i fråga om stationshus, överliggningshus, lokstallar och driftverkstäder m. m.

Järnvägsstyrelsen anför härom.

Ombyggnad och modernisering av stationshus, överliggningshus, lokstallar och driftverkstäder m. m. är av behovet påkallad i mycket stor omfattning men har under de senare åren måst anstå på grund av förhållandena på byggnadsmarknaden. Såsom exempel på erforderliga större ombyggnader av stationshus m. m., vartill anslag icke tidigare i annat sammanhang beviljats, må nämnas Linköping (200 000 kronor), Ånge (120 000 kronor), Strängnäs (120 000 kronor), Trelleborg C och F (300 000 kronor), Edsbyn (120 000 kronor), Borås C (400 000 kronor), Växjö (135 000 kronor) m. fl. Därtill kommer ombyggnad av ett stort antal stationshus, för vilka ombyggnadskostnaderna var för sig icke uppgå till så stora belopp som för ovan angivna arbeten.

Vidare anför järnvägsstyrelsen, att det i stor utsträckning är erforderligt att utvidga och modernisera lokalerna i godsmagasin, överliggningshus, lokstallar, driftverkstäder och förrådslokaler m. m. Bland dessa företag må främst nämnas uppförande av nytt överliggningshus i Ånge för en beräknad kostnad av 300 000 kronor, vilket vore erforderligt bland annat på grund av att ett befintligt mindre överliggningshus inom kort måste rivas för byggande av ny väg på platsen.

Företag av det slag varom här är fråga hava i motsats till företag avseende bostadshus medtagits i investeringsreserven i betydande utsträckning, dels enär några betänkligheter av ovan angivet slag icke förelegat, dels enär ifrågavarande företag till avsevärt antal redan äro detaljplanerade och vid behov omedelbart kunna utnyttjas i motsats till investeringsreserverna i fråga om byggnader inom vissa andra statliga områden, vilka torde komma att tarva relativt lång tid att förbereda. Företagen äro vidare spridda över hela landet, och vid utväljande av investeringsreservens företag av denna art har

det i avsevärd omfattning varit möjligt att tillgodose behovet av investeringsobjekt inom orter, där arbetslöshetsrisken bedömts såsom relativt stor.

Inalles hava i investeringsreserven medtagits företag av nu ifrågavarande art för en beräknad kostnad av 2 800 000 kronor nybyggnads- och 4 300 000 kronor förnyelsemedel eller tillsammans 7 100 000 kronor.

7. Diverse arbeten.

Till diverse förnyelsearbeten och ersättningsanskaffningar beträffande bangårdar med spår och husbyggnader har under ett flertal år av förnyelsefondsmedel anvisats särskilt anslag. För innevarande år har järnvägsstyrelsen hemställt om ett anslag om 2,5 milj. kronor för detta ändamål.

För att vid behov kunna bereda ett tillskott av arbetstillfällen genom att bedriva med detta anslag avsedda arbeten i ökad omfattning synes investeringsreserven böra innefatta ett belopp för detta ändamål. Sagda belopp synes dock, med hänsyn till att motsvarande företag av investeringsutredningen i huvudsak redovisats under tidigare rubriker, kunna begränsas till 260 000 kronor nybyggnads- och 340 000 kronor förnyelsemedel eller tillsammans 600 000 kronor.

8. Tegelbackens reglering.

För Tegelbackens reglering är statens järnvägars andel jämlikt överenskommelser mellan Kungl. Maj:t och kronan samt järnvägsstyrelsen å ena sidan samt Stockholms stad å andra sidan avsedd att belöpa sig till 9 milj. kronor. Då det kan bliva fråga om att under budgetåret igångsätta dessa arbeten i arbetsmarknadsreglerande syfte, bör erforderlig del av nämnda belopp stå till förfogande. Denna del har dock icke ansetts behöva utgöra mera än 1 000 000 kronor, vilket belopp upptagits i investeringsreserven att utgå av nybyggnadsmedel.

II. Dubbelspårsbyggnader och linjeomläggningar m. fl. linjearbeten.

1. Fortsatt anläggning av dubbelspår.

I sin framställning till Kungl. Maj:t den 29 september 1938 angående anslag för budgetåret 1939/40 har järnvägsstyrelsen i princip uttalat sig för byggande av dubbelspår å huvudlinjerna Stockholm—Göteborg och Katrineholm—Malmö i deras helhet, vilket dåmera beräknades draga en kostnad av ca 125 milj. kronor och tänktes utfört under loppet av högst 20 år, varvid det genomsnittliga medelsbehovet uppginge till 6 à 7 milj. kronor per år. Arbetena vore avsedda att i huvudsak bedrivas under tider, då konjunkturförhållandena ansåges betinga särskilda statliga åtgärder för ökning av arbetstillgången, och medelsanvisningarna för ändamålet borde sålunda vara störst under tider av lågkonjunktur och vice versa. Sedermera vunnen erfarenhet har emellertid medfört en motivförskjutning för dubbelspårsbyggnaderna innebärande att dessa numera av *trafikteknska skäl* ansetts böra bedrivas i ökad takt. Rörande behovet att anordna dubbelspår å de starkast trafikerade hu-

vudlinjerna må här endast hänvisas till vad järnvägsstyrelsen härom anfört under senare år i sina framställningar om anslag för nya byggnader och anläggningar. *Arbetsmarknadssynpunkterna* däremot hava under krigsåren gjort sig gällande endast på sådant sätt, att vid den rådande starka bristen på arbetskraft inskränkningar fått vidtagas i arbetets omfattning. Den med hänsyn till normala förhållanden avpassade investeringen för ifrågavarande ändamål torde numera få uppskattas till omkring 10 milj. kronor per år eller något därutöver.

Jämlikt investeringsutredningens generella direktiv skulle såsom investeringsreserv för nästkommande budgetår hava upptagits dubbelspårsbyggnader för ett belopp, som i enlighet med vad ovan anförts bort sättas till 10 milj. kronor. Då emellertid terrasseringsarbeten för dubbelspårsbyggnader — jämte vägbyggnader — torde utgöra ett av de såsom arbetsobjekt vid en arbetsmarknadskris av större omfattning bäst lämpade anläggningsarbetena, har investeringsutredningen ansett, att i investeringsreserven borde ingå dubbelspårsbyggnader för ett väsentligt högre belopp. Från militärt håll hava också önskemål framförts om mycket betydande dubbelspårsarbeten, vilket likaledes talar för att man bör räkna med en relativt stor mängd sådana arbeten i investeringsreserven. Som skäl härför må därjämte anföras att dubbelspårsbyggnader utgöra ett av de få investeringsområden, där dels stora investeringsreserver förefinnas, dels arbeten kunna igångsättas utan omfattande och tidsödande ytterligare överväganden och planeringsåtgärder, dels behovet och nyttan av investeringar äro obestridliga, dels ock arbeten kunna påbörjas utan hänsyn till en temporär materialbrist, dels ock slutligen på många bansträckor sysselsättning i relativt stor utsträckning kan beredas även vintertid. I anslutning härtill har investeringsutredningen ansett, att åt investeringsreserven inom detta område bort givas så stor omfattning, som kan anses möjlig utan olämplig utökning av den arbetsorganisation inom järnvägsförvaltningen, som handhar dubbelspårsbyggandet.

Den sålunda bestämda gränsen för dessa arbetens omfattning vid utnyttjande av samtliga i det efterföljande angivna företag har investeringsutredningen efter samråd med järnvägsstyrelsen tillsvidare icke ansett sig för budgetåret 1944/45 kunna sätta högre än motsvarande en kostnad av ca 37 milj. kronor; då i kapitalbudgeten för året numera upptagits anslag om 14 milj. kronor, skulle investeringsreserven således utgöra 23 milj. kronor. Det angivna totalbeloppet 37 milj. kronor motsvarar en uppskattad arbetsstyrka av ca 6 000 man under större delen av året; vintertid måste arbetsstyrkan dock minskas med 25 à 50 procent, beroende på terrasseringsarbetenas art och lokala fördelning samt klimatiska förhållanden.

Den ovan angivna gränsen för arbetets omfattning och den däremot svarande arbetsstyrkan äro såsom framhållits endast preliminärt beräknade. Det synes investeringsutredningen angeläget att vid den arbetsplanläggning beträffande dubbelspårsbyggnaderna, varom i det följande säges, möjligheterna att vid en kris bereda ett maximalt antal arbetare sysselsättning vid de ifrågavarande företagen bliva noggrant undersökta, och att arbetsorganisationen ut-

Tabell över planerade dubbelspårsbyggnader utvisande totalkostnader samt preliminärt beräknade arbetsstyrkor och medelsbehov för budgetåret 1944/45.

Dubbelspårsbyggnad å bansträcka	Total (för påbörjat företag återstående) kostnad Kronor	Summa totalkostnad Kronor	Arbetsstyrka i antal man		Medelsbehov för budgetåret	
			För varje sträcka	Totalt	För varje sträcka Kronor	Totalt Kronor
1. Pålsboda—Hallsberg	3 600 000					
2. Skövde—Falköping	—	21 600 000	450	450	[1] 10 000 000	[1] 10 000 000
3. Järna—Skebokvarn	18 000 000					
4. Mjölby—Tranås	9 700 000	47 800 000	850	1 300	[1] 4 000 000	[1] 14 000 000
5. Gårdsjö—Skövde	16 500 000					
6. Falköping—Alingsås	19 000 000	66 800 000	500	1 800	2 500 000	16 500 000
7. Örebro—Frövi	7 800 000	74 600 000	200	2 000	1 000 000	17 500 000
8. Almedal—Kungsbacka	6 500 000	81 100 000	200	2 200	1 000 000	18 500 000
9. Alby—Ånge—Bräcke	11 700 000	92 800 000	300	2 500	1 500 000	20 000 000
10. Gåvetorp—Alvesta—Vislanda	5 500 000	98 300 000	300	2 800	1 500 000	21 500 000
11. Kilafors—Bollnäs	4 700 000	103 000 000	200	3 000	1 000 000	22 500 000
12. Katrineholm—Pålsboda	15 000 000	118 000 000	500	3 500	2 500 000	25 000 000
13. Sävsjö—Gåvetorp	14 500 000	132 500 000	300	3 800	1 500 000	26 500 000
14. Vislanda—Ballingslöv	21 000 000	153 500 000	400	4 200	2 000 000	28 500 000
15. Katrineholm—Åby	13 500 000	167 000 000	500	4 700	2 500 000	31 000 000
16. Ockelbo—Kilafors	12 000 000	179 000 000	300	5 000	1 500 000	32 500 000
17. Bollnäs—Ljusdal	17 600 000	196 600 000	400	5 400	2 000 000	34 500 000
18. Ljusdal—Alby	26 000 000	222 600 000	500	5 900	2 500 000	37 000 000

[1] I 1944 års statsverksproposition hava å kapitalbudgeten upptagits 10 000 000 kronor, vilket belopp sedermera i proposition nr 117 föreslagits höjt till 14 000 000 kronor.

formas med tanke på att kunna tillgodose detta önskemål, om icke redan under nästkommande budgetår så under det påföljande.

Under det att järnvägsstyrelsen tidigare ansett, att dubbelspåren Stockholm—Göteborg och Katrineholm—Malmö borde färdigställas i sin helhet, innan dubbelspår påbörjades å andra bandelar, har styrelsen numera ansett det böra övervägas, huruvida icke delsträckor av vissa andra linjer böra förses med dubbelspår före vissa delsträckor å förstnämnda huvudlinjer. I ovanstående tabell hava de linjedelar, å vilka dubbelspårsbyggnader ifrågasatts, angivits i ungefärlig angelägenhetsordning från järnvägsstyrelsens synpunkt. I tabellen angivas vidare för varje sträcka totalkostnad samt uppskattad arbetsstyrka och medelsbehov för budgetåret 1944/45 ävensom de totalsummor härav, som erhållas för vart och ett av de i angiven ordning tillkommande företagen.

Statens trafikkommission har i ett till investeringsutredningen den 9 mars 1944 avgivet yttrande över förslag till investeringsplan för statens järnvägar av i huvudsak samma innehåll som det nu framlagda anfört, att kommissionen icke haft något att erinra mot förslaget, men att kommissionen, utan att vilja ifrågasätta någon ändring, uppmärksammat, bland annat, att i ovan-

stående tabell icke linjen Krylbo—Storvik funnes upptagen. Kommissionen uttalar i anslutning härtill.

Även om viss trafik till och från Norrland torde kunna ledas över Uppsala—Gävle—Ockelbo eller över ostkustbanan, kommer linjen Krylbo—Storvik säkerligen alltid att bliva hårt ansträngd, dels på grund av den lokala trafiken till och från de vid denna linje liggande många och stora industrierna, dels på grund av trafiken till och från linjen Krylbo—Hallsberg. Det kan för den skull enligt kommissionens mening ifrågasättas, huruvida icke denna linje bör i fråga om behovet av dubbelspår sättas före åtminstone linjen Katrineholm—Åby.

Enligt av järnvägsstyrelsen lämnade uppgifter är planeringsarbetet för dubbelspårsbyggnader så långt framskridet, att terrasseringsarbetet kan omedelbart efter beslut påbörjas å samtliga i tabellen angivna sträckor med undantag för sträckorna Almedal—Kungsbacka, Ockelbo—Kilafors och Bollnäs—Ljusdal—Alby. Erforderlig planering jämväl för dessa sträckor bör snarast utföras, så att även å desamma arbetet kan igångsättas vid början av budgetåret 1944/45, därest så befinnes önskvärt. I anslutning härtill må framhållas, att man i allmänhet först när arbetsmarknadsläget kräver ett ökat dubbelspårsbyggande torde behöva taga ställning till frågan, vilken eller vilka bandelar som i den aktuella situationen böra ifrågakomma med hänsyn såväl till rådande trafik- och arbetsmarknadsförhållanden som även till arbetsorganisatoriska synpunkter. I betraktande av arbetsmarknadsförhållandena inom Västernorrlands län synes det dock sannolikt att sträckan Alby—Ånge—Bräcke bör igångsättas först av sträckorna nr 6—18.

Den tekniska, till större delen redan verkställda planeringen torde böra kompletteras med en planering i syfte att säkerställa tillgången på arbetsmaterial och redskap, främst decauvillematerial, och att ordna förläggningsförhållandena m. m. samt att även i övrigt vidtaga de förberedelser, som må vara erforderliga för att den föreslagna investeringsreserven vid behov skall kunna utnyttjas i sin helhet. Det må erinras om att statens arbetsmarknadskommission i betydande utsträckning förfogar över decauvillematerial och bostadsbaracker, som kunna ställas till förfogande för dubbelspårsbyggnader. Vidare torde arbetsplaner böra utarbetas i syfte att kunna bereda arbetsstyrkorna sysselsättning vintertid. För detta ändamål torde arbete, som kan utföras vintertid, i största lämpliga utsträckning reserveras för vintersäsongen. Så t. ex. synes terrasseringsarbete å sträckan Katrineholm—Åby, där betydande vinterarbeten förefinnas, endast i mycket begränsad omfattning böra bedrivas sommartid.

En arbetsplan, som tillgodoser ovan angivna önskemål, torde med nödvändighet bliva i viss mån mindre rationell och medföra viss fördyring av anläggningen, bland annat på grund av erforderliga avbrott i arbetet och förflyttningar av arbetskraften samt behovet att för samma arbetsstyrka måhända ordna både en sommar- och en vinterförläggning etc. Vidare torde mindre van arbetskraft i viss utsträckning komma att sysselsättas vid dessa arbeten, vilket även kan förutses medföra fördyringar. Det synes investeringsutredningen ändamålsenligt och riktigt, att merkostnader av nu nämnd art få avskrivas omedelbart.

I övrigt har investeringsutredningen icke ansett det påkallat att till bedömande i detta sammanhang upptaga spörsmålet, huruvida ändring för vissa av de nu planerade bansträckorna bör vidtagas beträffande hittills tillämpade principer i fråga om finansiering av dubbelspårsbyggnader.

3. Ny tunnel mellan Tomteboda och Hagalund.

Detta företag har tidigare påbörjats men åter nedlagts av arbetsmarknadsskäl. Järnvägsstyrelsen gjorde i sin framställning till Kungl. Maj:t den 18 september 1943 angående anslag till nybyggnader och anläggningar m. m. hemställan om medel för arbetets fortsättande, men Kungl. Maj:t fann icke framställningen i denna del föranleda annan åtgärd än att ärendet överlämnades till investeringsutredningen för övervägande. I fråga om behovet av anläggningen må hänvisas till vad järnvägsstyrelsen i sin ovannämnda framställning anfört. För det ursprungliga beslutet om företagets utförande har som skäl anförts, förutom arbetets lämplighet för motverkande av arbetslöshet, att tågfrekvensen å huvudspåren mellan Tomteboda och Hagalund blivit alltmer intensiv, varför det syntes önskvärt att genom anläggning av ytterligare en tunnel för två spår befria den nuvarande tunneln samt huvudspåren från tomgångstrafiken och lokpassagerna till och från driftbangården vid Hagalund. Styrelsen ansåge, att det påbörjade arbetet, så snart förhållandena det medgåve, borde återupptagas och slutföras.

Med hänsyn såväl till att företaget redan påbörjats som till dess angelägenhet och lämplighet i arbetsmarknadsreglerande syfte har anläggningen medtagits i investeringsreserven såsom ett av de företag, som i första hand böra tillgripas såsom sysselsättningsobjekt vid arbetslöshet inom Stockholmsrajongen. För budgetåret 1944/45 bör ett belopp av 1 000 000 kronor av nybyggnadsmedel stå till förfogande för ändamålet.

4. Linjeomläggningar.

På många ställen utmed statens järnvägars huvudlinjer förefinnas kurvor med mindre radier än som svara mot den å linjerna i övrigt förekommande högsta tillåtna tåghastigheten. I de fall då linjeomläggningar för åstadkommande av större radier kunna genomföras för rimliga kostnader, är det enligt järnvägsstyrelsen önskvärt att så sker.

Enär dylika arbeten till stor del utgöras av terrasseringar, äro de ur sysselsättningssynpunkt av samma lämplighetsgrad som terrasseringsarbeten för dubbelspårsbyggnader. Då de emellertid äro av betydligt mindre omfattning än sådana företag, synas de vid en begränsad arbetslöshet erbjuda vissa fördelar såsom arbetslöshetsarbeten framför igångsättande av dubbelspårsbyggnader i större omfattning.

I enlighet härmed hava i investeringsreserven medtagits företag avseende linjeomläggningar att bestridas av anslag å kapitalbudgeten för en kostnad av 1 175 000 kronor nybyggnads- och 2 300 000 kronor förnyelsemedel eller tillsammans 3 475 000 kronor.

5. *Anordnande av grusgropar.*

Enligt järnvägsstyrelsen föreligger behov att anordna nya grusgropar på ett flertal platser i och för erhållande av för underhållsarbete erforderlig tillgång på ballastgrus inom rimliga transportavstånd. Då arbetena härmed i huvudsak utgöras av terrasseringsarbeten samt enklare spårarbeten, synas företagen väl lämpade som sysselsättningsobjekt. I investeringsreserven hava medtagits två sådana företag för en beräknad kostnad av 350 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

6. *Dränerings- och tjälisoleringsarbeten, bankbreddning m. m.*

Järnvägsstyrelsen har om dessa arbeten uttalat, att för åstadkommande av ett gott spårläge erfordras omfattande dränerings- och tjälisoleringsarbeten. Då dylika företag väsentligen utgöras av grovarbeten och även i övrigt äro lämpade såsom sysselsättningsobjekt, om än behäftade med den nackdelen att de endast undantagsvis kunna bedrivas vintertid, hava de medtagits i investeringsreserven i relativt stor omfattning och inom en kostnadsram för kapitalbudgeten av 660 000 kronor att bestridas av förnyelsemedel.

III. Fortlöpande förstärkning av spåröverbyggnaden.

1. *Rälsutbyte m. m.*

Ehuru det enligt järnvägsstyrelsen i och för sig vore synnerligen önskvärt att kunna forcera rälsutbytet, låter detta sig emellertid knappast göra på grund av svårigheter att erhålla tillräcklig mängd räls. Arbeten av detta slag hava därför icke ansetts kunna medtagas i investeringsreserven.

2. *Diverse åtgärder för spårförstärkning.*

För spårförstärknings- och kompletteringsarbeten huvudsakligen bestående av inläggning av makadamballast å vissa starkt trafikerade huvudlinjer har under en följd av år anslag beviljats av riksdagen, varjämte vissa belopp medräknats i driftkostnadsstaten.

Med hänsyn till dessa arbetens angelägna art och då de synas väl lämpade såsom sysselsättningsobjekt, även om de i allmänhet icke kunna utföras vintertid, har i investeringsreserven medtagits ett anslag om 2 000 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

IV. Broar och viadukter m. m.

Investeringsreserven föreslås icke omfatta några arbeten av denna art utöver dem, som ingå i dubbelspårsbyggnaderna, enär planeringsarbetet för flertalet företag är mycket tids- och arbetskrävande och erforderlig detaljplanering såväl av de ordinarie arbetena, inberäknat viadukt för den nya godstågsförbindelsen i Göteborg, som av gångtunnlar och av erforderliga brobyggnader för investeringsreservens dubbelspårssträckor, främst viadukter för sträckan Almedal—Kungsbacka m. m. enligt uppgift redan giver järnvägsstyrelsens broavdelning sysselsättning i sådan utsträckning, att ytterligare ökning av arbetsomfånget synes stöta på stora svårigheter. Även hänsyn till materialknapphet har bidragit till den av utredningen intagna ståndpunkten.

V. Skenfria vägkorsningar m. m.

För detta ändamål har under en följd av år anvisats anslag avsedda att användas till bidrag till utförande av skenfria korsningar — vägportar, vägbroar och dylikt — eller parallellvägar som ersättning för befintliga korsningar i järnvägens plan. Förenämnda ordinarie anslag är i årets statsverksproposition upptaget med 200 000 kronor. Med hänsyn till att företag avseende skenfria korsningar komma att ingå i investeringsreserven för vägväsendet har jämväl såsom investeringsreserv för statens järnvägar medtagits ett belopp av 200 000 kronor att utgå av nybyggnadsmedel.

VI. Bangårdsmaskinerier.

För ersättningsanskaffning och förnyelsearbeten beträffande bangårdsmaskinerier, vartill räknas vändskivor, vagnvågar, vattenkastare, lastkranar m. fl. anordningar, har i Kungl. Maj:ts proposition nr 155 av den 25 februari 1944 upptagits ett belopp av 500 000 kronor. För att vid sysselsättningsminskning inom av dessa anskaffningar berörda verkstäder och industrier kunna bereda där anställd arbetskraft ökade arbetstillfällen har investeringsutredningen, i enlighet med vad som i kapitlet angående allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning anförts, ansett sig böra såsom investeringsreserv medtaga ett belopp för detta ändamål, vilket dock med hänsyn till dessa arbetens speciella natur icke befunnits böra sättas högre än 100 000 kronor att utgå av förnyelsemedel.

VII. Växel- och signalsäkerhetsanläggningar.

Dessa anläggningar bereda huvudsakligen sysselsättning åt därav berörda industrier. Ehuru det skulle varit önskvärt att med hänsyn till risken av sysselsättningsminskning inom sådana industrier låta dylika arbeten ingå i investeringsreserven, har detta icke ansetts möjligt på grund av det synnerligen tidskrävande planeringsarbete, som erfordras för dessa företag.

VIII. Telefonanläggningar och kabelarbeten.

Anläggningar av detta slag hava medtagits i investeringsreserven i syfte att kunna bereda ökad sysselsättning inom därav berörda industrier. Det ordinarie anslaget för dessa arbeten utgör 2,57 milj. kronor och som investeringsreserv hava medtagits företag för 1,2 milj. kronor. Investeringsreserven har med hänsyn såväl till det omfattande planeringsarbete, som erfordras för vissa av dessa arbeten, som till rådande materialknapphet m. m. icke ansetts kunna göras större. Från järnvägsstyrelsens sida har ett företag avseende ny telefonkabel för sträckan Falköping—Göteborg framhållits såsom mycket angeläget, men då det synts ovisst om detta företag av sistnämnda skäl skulle kunna komma till utförande under budgetåret, har det icke medtagits i investeringsreserven.

Beträffande de i investeringsreserven medtagna företagen har järnvägsstyrelsen, under åberopande av vad styrelsen anfört i sin skrivelse den 18

september 1943 angående behovet av ytterligare högtalaranläggningar å ett flertal såväl person- som godsbangårdar ävensom av telefonförbindelsernas utökning å linjerna Stockholm—Malmö och Stockholm—Göteborg, uttalat, att i investeringsreserven borde upptagas anslag för dessa ändamål om 700 000 resp. 200 000 kronor.

Vidare har styrelsen framhållit, att ett flertal för selektorsystem avsedda telefonledningar ännu ej försetts med dylikt system, men att det vore angeläget, att så skedde snarast möjligt. Dessutom erfordrades å ett flertal stationer elektriska impulsuranläggningar m. m. För dessa arbeten torde ett belopp av 300 000 kronor böra medräknas. Järnvägsstyrelsen har sålunda föreslagit, att under här ifrågavarande rubrik i investeringsreserven uppfördes ett belopp av (700 000 + 200 000 + 300 000 =) 1 200 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel. Såsom nämnts har utredningen biträtt detta förslag.

IX. Elektriska belysningsanläggningar.

Några företag av denna art hava icke medtagits i investeringsreserven, enär från järnvägsstyrelsens sida meddelats, att erforderliga planeringsarbeten icke kunna medhinnas.

X. Anläggningar för elektrisk tågdrift.

Företag avseende anläggningar för elektrisk tågdrift medföra huvudsakligen arbete inom därav berörda industrier och hava i enlighet med de av de sakkunniga uppställda reglerna för utväljande av investeringsreservens objekt medtagits i reserven i syfte att vid behov möjliggöra beredandet av ökade arbetstillfällen inom dessa industrier. Mot ordinarie arbeten under budgetåret för ca 5 milj. kronor har reserven måst begränsas till företag för 3 625 000 kronor, närmast till följd av att erforderligt utredningsarbete icke beräknas kunna medhinnas för ytterligare företag.

I fråga om de företag, som sålunda föreslagits skola ingå i investeringsreserven, har järnvägsstyrelsen i huvudsak anfört följande.

Den fortgående trafikstegringen har haft till följd, att omformarstationerna blivit mycket hårt belastade, och trots att statens järnvägar under de senare åren erhållit ett icke ringa tillskott av transportabla omformare, är tillgången på dylika ännu för knapp. Behov föreligger därför för närvarande av ytterligare 4 sådana omformare till en total kostnad av 2,4 milj. kronor. Av denna summa erfordras dock under budgetåret 1944/45 blott hälften eller 1 200 000 kronor. Dessutom erfordras med det snaraste en ny omformarstation i Göteborg till en beräknad kostnad av 1,2 milj. kronor samt för rationalisering av arbetet å linjen ytterligare 4 mindre omformarvagnar till en beräknad kostnad av 400 000 kronor.

Vid uppkommande fel å omformarstationer samt vid anordnande av tillfälliga eller provisoriska sådana erfordras som reserv s. k. ställverksvagnar (strömbrytarvagnar), och har för anskaffning av 4 dylika i årets statsverksproposition upptagits 700 000 konor. Emellertid vore det önskvärt att erhålla ytterligare tre dylika vagnar, för vilka kostnaden kan beräknas till 525 000 kronor.

För diverse kompletteringsarbeten å de elektriska driftsanläggningarna torde slutligen i investeringsreserven böra medräknas ett belopp av 300 000 kronor.

I anslutning till det anförda får styrelsen föreslå, att under ovanstående rubrik i investeringsreserven upptages ett belopp av (1 200 000 + 1 200 000 + 400 000 + 525 000 + 300 000 =) 3 625 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

XI. Anläggningar vid huvudverkstäder.

Såsom investeringsreserv inom denna grupp av företag har medtagits uppförande av ett antal byggnader vid de olika huvudverkstäderna. Beträffande dessa företag gäller i fråga om deras lämplighet såsom sysselsättningsobjekt i huvudsak detsamma, som tidigare anförts under allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning och beträffande post- och telegrafverkens byggnader. Verkstadsbyggnader äro dock så till vida förmånligare sysselsättningsobjekt, som de kräva förhållandevis liten inredning och till följd härav mindre av vissa material och även något mindre av speciellt yrkeskunnig arbetskraft.

Beträffande de olika i investeringsreserven medtagna företagen må följande anföras.

2. *Notviken, ny marketenteribyggnad.*

I fråga om behovet av ny marketenteribyggnad i Notviken må hänvisas till vad järnvägsstyrelsen härom anfört i sina riksdagspetita av den 18 september 1943. Järnvägsstyrelsens äskande beträffande detta företag har dock icke föranlett annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att ärendet överlämnats till investeringsutredningen för övervägande. Utredningen har ansett detta företag böra medtagas i investeringsreserven. Kostnaden för företaget har av järnvägsstyrelsen beräknats till 150 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

3. *Örebro, magasin för elektrolokdetaljer m. m.*

Beträffande behovet av denna anläggning har järnvägsstyrelsen anfört.

Den fortsatta övergången till elektrisk tågdrift ävensom tillkomsten av ett antal nya loktyper har under senare år bland annat även medfört ett kraftigt ökat bestånd av för driftens upprätthållande behövliga, viktigare utbytes- och reservdetaljer för elektroloken och elektromotorvagnarna, exempelvis transformatorer, driv- och hjälpmotorer, kompressorer m. m. Till sin beskaffenhet äro dessa detaljer sådana, att de måste dels förvaras i torr och om möjligt uppvärmd lokal, dels vara omedelbart tillgängliga för utbytesändamål vid inträffade skador. Till följd härav ha de i brist på annat utrymme hittills måst förvaras i elektroverkstaden i Örebro.

På grund av ökningar i lokpark och trafik med därav föranledda större behov av reparationsutrymmen finnes ej längre möjlighet att utnyttja verkstaden som magasin, varför det torde bliva nödvändigt att senast till budgetåret 1945/46 hemställa om medel för uppförande av särskild magasinslokal för ifrågavarande ändamål.

Magasinet är avsett att uppföras som tillbyggnad till en befintlig verkstadsbyggnad, vari bl. a. även är belägen elektrolokverkstadens lindaravdelning, vilken handhar översyn och reparation av dessa detaljer. Då lokalen, som tidigare nämnts, måste vara torr och uppvärmd samt dessutom försedd med 12-tons travers för lyftändamål, har styrelsen ansett det lämpligt att utföra densamma på sådant sätt, att den omedelbart kan tagas helt eller delvis i bruk som verkstadslokal, om så skulle erfordras. Vidare har styrelsen ansett starka skäl föreligga för att samtidigt även in-

rätta tvätt- och omklädningsrum m. m. för den i lindaravdelningen och intilliggande avdelningar sysselsatta personalen, vilken hittills helt saknat dylika utrymmen.

Kostnaden för ifrågavarande företag har av järnvägsstyrelsen beräknats till 225 000 kronor att utgå av nybyggnadsmedel.

4. Bollnäs, tillbyggnad av vagnverkstaden.

I fråga om behovet av denna tillbyggnad uttalar järnvägsstyrelsen.

Den under senare år betydligt ökade storleken på vagnpark och godstrafik har medfört större fordringar även å huvudverkstäderna, vilka tvingats att öka sin kapacitet så långt detta varit möjligt. Av olika anledningar ha härvid dock uppstått vissa svårigheter beträffande huvudverkstaden Bollnäs, den andra i storlek av SJ godsvagnsverkstäder.

För att avhjälpa dessa svårigheter har styrelsen ansett det nödvändigt att genom en tillbyggnad till vagnverkstaden i Bollnäs skapa 4 st. nya uppställningsplatser, avsedda främst för s. k. tjänstevagnar samt vagnar, som inkomma för reparation av skador av svårare natur. Genom att dylika vagnar på så sätt erhålla särskilda arbetsplatser behöva de ej som tidigare ingå i den s. k. flytande arbetsgången, varigenom en jämnare produktion kan vidmakthållas i denna.

Kostnaden för tillbyggnaden har beräknats till 100 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

6. Diverse arbeten.

Under denna rubrik hava å förnyelsefondsstaten under tidigare år anvisats olika belopp — för nästkommande budgetår upptages i Kungl. Maj:ts proposition nr 155 av den 25 februari 1944 375 000 kronor — närmast avsedda för vissa fortlöpande ersättningsarbeten vid huvudverkstäderna. I syfte att vid en arbetsmarknadskris kunna bereda ökade arbetstillfällen genom en forcering av dessa arbeten, har i investeringsreserven upptagits ett belopp av 325 000 kronor förnyelsemedel, vilket närmast är avsett för modernisering av personal- och verkstadslokaler samt åtgärder för driftomläggningar i samband med arbetsrationalisering m. m.

XIV. Banelektrifiering.

Den årliga medelsanvisningen för banelektrifiering har företett betydande växlingar, och det synes vanskligt att angiva något visst belopp såsom utgörande normal investering för detta ändamål. Med hänsyn till att en fortsatt elektrifiering av ytterligare betydande delar av det svenska järnvägsnätet får anses given, kan i stället lämpligen fastställas det minsta arbetsomfång för elektrifieringsarbeten, som tarvas för att statens järnvägars elektrifieringsorganisation skall utan tekniska och ekonomiska olägenheter för den fortsatta elektrifieringen kunna hållas vid makt, vilket även torde vara av betydande värde för vår försvarsberedskap. Detta arbetsomfång har av järnvägsstyrelsen angivits till 120 km bana per år motsvarande en årlig medelsförbrukning av i genomsnitt 15 milj. kronor. Å andra sidan kan elektrifieringsomfånget utan olämplig ansvällning av den nuvarande organisationen maximalt omfatta 450 km bana per år motsvarande en årlig investeringskostnad av ca

60 milj. kronor. Då den takt, vari elektrifieringsarbetet må komma att bedrivas efter kriget, främst torde komma att bestämmas av driftekniska och därmed sammanhängande finansiella synpunkter, och då banelektrifiering, såsom nedan närmare angives, endast i begränsad omfattning lämpar sig som arbetsobjekt vid en arbetsmarknadskris, har investeringsutredningen ansett det lämpligast att för budgetåret 1944/45 begränsa investeringsreserven i fråga om elektrifieringsarbeten till en kostnadsram, som endast är obetydligt större än den ovan angivna minsta lämpliga ramen för dessa arbetens årliga omfattning. I enlighet härmed har i förslaget till investeringsplan medtagits elektrifieringsarbeten för 18 milj. kronor, vartill kommer 5 milj. kronor för vissa förberedande arbeten.

Ur arbetsmarknadssynpunkt erbjuder banelektrifiering god sysselsättning för industrien genom beställning av elektrisk utrustning och lokomotiv. Däremot medför den relativt få arbetstillfällen för grov- och byggnadsarbetare. Sistnämnda arbetstillfällen inskränka sig till dem, som äro förenade med erforderliga kurvomläggningar, linjeförbättringar och övriga av elektrifieringen betingade bantekniska standardhöjningar ävensom till arbete med stolpresning.

För närvarande pågår elektrifiering av linjen Östersund—Storlien. Beträffande frågan, vilka bansträckor som därefter i första hand böra elektrifieras, har investeringsutredningen efter samråd med järnvägsstyrelsen kommit till i huvudsak följande ståndpunkt. Sedan frågan om statsinköp av Västeråsbanan nu synes komma att lösas inom den närmaste framtiden, torde elektrifiering av linjen Tomteboda—Västerås—Köping böra komma i främsta rummet samt därefter, enligt vad som numera kan bedömas, linjen Lund—Kävlinge—Landskrona med Landskrona—Billeberga, linjen Varberg—Borås—Herrljunga—Uddevalla, linjen Alvesta—Karlskrona med Emmaboda—Kalmar och linjen Gävle—Härnösand—Långsele med Kilafors—Söderhamn och Ljusdal—Hudiksvall i nu nämnd ordning. Denna ordning, som angives helt utan hänsyn till arbetsmarknads- eller sysselsättningssynpunkter, är betingad endels av rent fredsmässiga, driftekniska och driftsekonomiska synpunkter, endels även av militära hänsyn, men turordningen får endast betraktas såsom ungefärlig, då järnvägsstyrelsen ännu icke haft tillfälle att taga definitiv ställning till denna fråga. Då banelektrifiering, som ovan nämnts, endast erbjuder relativt fåtaliga arbetstillfällen för befolkningen utefter den linje, som elektrifieras, har investeringsutredningen icke ansett tillräckliga skäl föreligga att i nuvarande läge ifrågasätta att utföra elektrifieringsarbeten i annan ordning än den, som betingas från järnvägsstyrelsens synpunkter. Det må i detta sammanhang framhållas, att den ordning, i vilken banelektrifiering bör komma till stånd, icke kan bestämmas enbart med hänsyn till angelägenhet utan att man i detta avseende bland annat också måste beakta önskvärdheten att rationellt utnyttja det dyrbara arbetsmaskineriet och i möjligaste mån bereda personalen sysselsättning året runt. Med hänsyn till den korta arbetssäsongen i norra Sverige synes det därför knappast lämpligt att påbörja — eller i varje fall i större omfattning bedriva —

något nytt elektrifieringsarbete norrut, förrän arbetet med linjen Östersund—Storlien är färdigt, vilket det blir först år 1946.

Sedan investeringsutredningen erfarit, att järnvägsstyrelsen avser att i vanlig ordning framlägga förslag om påbörjande av elektrifiering av Västeråsbanan redan under budgetåret 1944/45, har utredningen redovisat påbörjande av detta företag bland de ordinarie arbetena för budgetåret. Såsom investeringsreserv har utredningen vidare i enlighet med de synpunkter, som ovan anförts, främst upptagit elektrifiering av linjen Lund—Kävlinge—Landskrona med Landskrona—Billeberga, vilket arbete beräknas kosta ca 6 milj. kronor, samt påbörjande av elektrifiering av linjen Varberg—Borås—Herrljunga—Uddevalla för 12 milj. kronor. Med hänsyn till de materialsynpunkter, som investeringsutredningen ansett sig böra beakta, äga nämnda linjer även ett bestämt företräde i det avseendet, att för krafttillförseln till desamma icke erfordras några nya anläggningar, utan linjerna kunna betjänas av redan befintliga anläggningar, vilket innebär, att behoven av elektrisk och annan materiel — ävensom kapitalbehoven — bliva förhållandevis låga, de sistnämnda 6 resp. 28,03 milj. kronor.

Skulle beslut icke i vanlig ordning meddelas om påbörjande av Västeråsbanans elektrifiering under budgetåret 1944/45, bör detta företag ingå i investeringsreserven för budgetåret i stället för elektrifieringsarbetet å linjen Varberg—Uddevalla, såvida icke administrativa m. fl. förhållanden skulle bedömas utgöra hinder för detsammas igångsättande; såvitt möjligt synes dock även i sistnämnda fall vissa banförbättringsarbeten, som kunna utföras före och fristående från elektrifieringen, och för vilka kostnaden beräknats till 1 700 000 kronor, böra ingå i investeringsreserven.

Beträffande motiven för medtagande i investeringsreserven av de båda nyssnämnda elektrifieringsarbetena Varberg—Uddevalla samt Lund—Landskrona med Landskrona—Billeberga anför järnvägsstyrelsen i huvudsak följande.

I skrivelse den 13 februari 1943 angående fortsatt elektrifiering har järnvägsstyrelsen framlagt en utredning rörande elektrifiering av linjerna Varberg—Herrljunga—Uddevalla, Borås—Alvesta, Östersund—Storlien samt Karlskrona-linjerna (Alvesta—Karlskrona och Emmaboda—Kalmar), av vilka styrelsen i första rummet förordade linjerna Varberg—Herrljunga—Uddevalla och Östersund—Storlien. Av statsfinansiella skäl ansåg sig Kungl. Maj:t emellertid endast böra framlägga förslag om elektrifiering av linjen Östersund—Storlien. Samtidigt med att riksdagen godkände detta förslag, uttalade riksdagen emellertid en bestämd förväntan, att så snart tidsförhållandena det medgåve förslag måtte framläggas om elektrifieringarnas utsträckning även till de av järnvägsstyrelsen i detta avseende förordade järnvägslinjerna Uddevalla—Herrljunga—Borås—Varberg.

Därest förhållandena å arbetsmarknaden skulle göra en utvidgning av elektrifieringsprogrammet önskvärd, synas därför medel för en elektrifiering av sistnämnda linjer böra upptagas i investeringsreserven.

Vidare anser sig styrelsen i detta sammanhang böra föreslå elektrifiering av vissa mindre sträckor i Skåne och får till stöd härför anföra följande.

Från olika håll — bl. a. drätselkammaren i Lund — har framhållits, att tågförbindelserna mellan Lund och Västkustbanan för närvarande icke äro tillfredsställande. Klagomålen torde enligt järnvägsstyrelsens mening få anses i viss mån befogade. En radikal förbättring skulle emellertid kunna åstadkommas, om snäll-

tågen och vissa persontåg framfördes över sträckan Malmö—Lund—Kävlinge i stället för över sträckan Malmö—Lomma—Kävlinge, vilket skulle medföra blott obetydligt ökade driftkostnader och en högst obetydlig tidsförlängning, enär vägförlängningen uppgår till blott 3,5 km. Genom en sådan driftomläggning skulle dessutom en eljest snart nog nödvändig dubbelspårsanläggning å linjen Arlöv—Kävlinge —Teckomatorp kunna uppskjutas åtskilliga år framåt. Dubbelspåret Malmö—Lund kan nämligen upptaga en avsevärt större trafik än den nuvarande.

En förutsättning för att här berörda tågomläggning skall kunna genomföras är emellertid, att sträckan Lund—Kävlinge elektrifieras.

Vidare är i detta sammanhang att nämna, att från Landskrona stad vid flera tillfällen — bl. a. motionsvis och i interpellation till riksdagen — framförts önskemål om en elektrifiering av bandelen Landskrona—Billeberga.

Landskrona stad är förbunden med Västkustbanan genom trenne ångdrivna sträckor, nämligen Landskrona—Billesholm, Landskrona—Billesberga (bilinje till linjen Hälsingborg—Eslöv) samt Landskrona—Kävlinge. De nuvarande tågförbindelserna kunna icke anses fylla de anspråk, som med hänsyn till stadens storlek kunna ställas på dem. En planerad förbättring, baserad på motorvagnsdrift på sträckan Landskrona—Billeberga, har till följd av kriget icke kunnat genomföras. En elektrifiering skulle emellertid ställa sig än förmånligare, då densamma skulle komma såväl person- som godstrafiken till godo och dessutom i viss omfattning möjliggöra framförandet av direkta vagnar till Landskrona. Att denna linje ej elektrifierats i samband med elektrifieringen av linjen Hälsingborg—Billeberga—Eslöv hade sin grund i att ånglok ändock i ganska stor omfattning måste vara bundna vid Landskrona med hänsyn till de båda andra där anslutande ångdrivna linjerna.

Då nu en elektrifiering av linjen Lund—Kävlinge av ovannämnda anledning synes motiverad, inträder ett i viss mån ändrat förhållande. Av driftekniska skäl bör nämligen denna elektrifiering utsträckas från Kävlinge till Landskrona. Därmed skulle en så stor del av den till denna stad knutna ångdriften bortfalla, att hinder icke längre föreligger för en elektrifiering även av linjen Billeberga—Landskrona. Landskrona skulle i så fall erhålla helt elektrifierade förbindelser såväl med Eslöv som med Lund med ty åtföljande goda anslutningsmöjligheter till både Västkustbanan och södra stambanan.

Beträffande kostnaderna för en elektrifiering av linjen Varberg—Borås—Uddevalla hänvisas till Kungl. Maj:ts proposition nr 195 till 1943 års riksdag. I fråga om kostnaderna för elektrifieringen av Landskronalinjerna har järnvägsstyrelsen anfört följande.

Den sammanlagda banlängden för linjerna Lund—Kävlinge—Landskrona och Landskrona—Billeberga utgör 43 km. Elektrifieringskostnaden kan vid nuvarande prisläge uppskattas till 6,0 milj. kronor. I denna summa ingå alla genom elektrifieringen uppstående kostnader, för telegrafverkets vidkommande dock endast det kapital, som anses böra förräntas av statens järnvägar, nämligen kostnaden för utflyttning av telegrafverkets ledningar. De statens järnvägar ovidkommande kostnader, som telegrafverket i samband med en eventuell elektrifiering möjligen vill lägga ned på förkabling eller annan modernisering av sina anläggningar, ha sålunda uteslutits ur beräkningen.

Den genom elektrifieringen uppnåeliga nettobesparingen i driftkostnader har vid olika kolpris beräknats medföra följande avkastning i procent på det räntepliktiga kapitalet:

Kolpris	25	50	75	100 kr/ton
Besparing	1·8	4·0	6·2	8·4 %

Härvid har som »räntepliktigt» kapital icke räknats hela ovannämnda totalkostnad, 6,0 milj. kronor utan — i likhet med som skett vid andra under senare år

verkställda liknande beräkningar — avdragits 40 procent av anskaffningskostnaden för elektrolok samt 40 procent av kostnaden för banförstärkning m. m., motsvarande i detta fall 1,2 miljoner kronor.

Avkastningen synes, sedd emot bakgrunden av de kalkyler för andra linjer, som på senare tid blivit gjorda, vara förhållandevis god och fullt jämförlig med avkastningen på de nyligen elektrifierade Skånebanorna. Det bör emellertid framhållas, att alla dessa räntabilitetsberäkningar äro missvisande så tillvida, att hänsyn icke kunnat tagas till de ökade inkomster, som enligt all erfarenhet bruka bliva en följd av de genom elektrifieringen förbättrade tågförbindelserna. Procenttalen kunna det oaktat tjäna till en jämförelse mellan olika linjer. De giva däremot av nyssnämnda anledning icke ett riktigt uttryck för den verkliga förräntningen, vilken i regel blir avsevärt större än resp. procenttal angiver.

Då en elektrifiering av linjen Lund—Kävlinge—Landskrona och Landskrona—Billeberga såsom framgår av det anförda skulle medföra en betydelsefull rationalisering av driften inom ett redan elektrifierat område och dessutom möjliggöra icke obetydlig förbättring av tågförbindelserna samt — av allt att döma — även vara ekonomiskt försvarbar, har järnvägsstyrelsen funnit, att företaget bör upptagas i investeringsreserven.

I fråga om banelektrifieringar må i detta sammanhang meddelas, att statens trafikkommission i sitt tidigare i samband med dubbelspårsanläggningarna berörda yttrande av den 9 mars 1944 även uttalat sig angående elektrifieringsarbetena. Kommissionen har därvid — dock utan att framställa något yrkande — anfört följande.

Kommissionen har iakttagit, att bland de angelägnaste elektrifieringsarbetena upptagits linjerna Lund—Kävlinge—Landskrona och Landskrona—Billeberga. Utan att vilja förringa värdet av dessa linjers elektrifiering, särskilt med hänsyn till möjligheten av att därigenom avlasta den hårt ansträngda linjen Malmö—Kävlinge, skulle kommissionen vilja framhålla önskvärdheten av att elektrifieringen av linjerna Alvesta—Karlskrona och Emmaboda—Kalmar få gynnsammast möjliga turplacering. Dessa sistnämnda linjer ombesörja en betydelsefull person- och godstrafik bl. a. till landets största örlogshamn.

Vad trafikkommissionen anfört har icke synts investeringsutredningen böra föranleda någon ändring i utredningens förslag beträffande investeringsreservens innehåll i förevarande avseende.

Investeringsutredningen har även övervägt att upptaga elektrifiering av ostkustbanan med bilinjer såsom investeringsreserv. Från kommunikationsdepartementet har jämväl överlämnats en skrivelse av den 31 december 1943 till statsrådet och chefen för detta departement från Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, vari hemställes, att statsrådet måtte vidtaga åtgärder för en snabb lösning av frågan om ostkustbanans elektrifiering. Då totalkostnaden för detta arbete emellertid uppgår till närmare 60 milj. kronor, har utredningen ansett, att igångsättande av ett dylikt företag i syfte att motverka en tillfällig eller lokal arbetsmarknadskris knappast kan vara ändamålsenligt. Skulle med hänsyn till industriernas sysselsättning behov uppstå att utöver de elektrifieringsarbeten, som avse linjerna Tomteboda—Västerås—Köping och Varberg—Borås—Herrljunga—Uddevalla, påbörja ytterligare något dylikt företag, torde spörsmålet huruvida ostkustbanan med

bilinjer eller linjen Alvesta—Karlskrona med Emmaboda—Kalmar då bör komma i fråga, böra upptagas till närmare prövning. Med hänsyn till de speciella arbetsmarknadsförhållandena inom Västernorrlands län och angränsande områden har utredningen emellertid ansett det önskvärt att redan för budgetåret 1944/45 som investeringsreserv medtaga vissa banförbättringsåtgärder å ostkustbanan med bilinjer, främst å sträckorna Sundsvall—Härnösand—Långsele och Kilafors—Söderhamn, vilka arbeten, även om de betingas av den kommande elektrifieringen, med fördel kunna utföras fristående från denna och vara till god nytta, även om själva elektrifieringsarbetet skulle komma till utförande först längre fram. Det belopp, som för detta ändamål bör stå till förfogande såsom investeringsreserv under budgetåret 1944/45, har beräknats till 5 milj. kronor.

I investeringsreserven för budgetåret 1944/45 hava i enlighet med vad ovan anförts under rubriken »Banelektrifiering» medtagits arbeten för tillsammans (6 000 000 + 12 000 000 + 5 000 000 =) 23 000 000 kronor att utgå av nybyggnadsmedel.

Till ytterligare belysning av vissa med den fortsatta banelektrifieringen sammanhängande spörsmål har utredningen velat såsom bilaga till betänkandet foga en av byråchefen i järnvägsstyrelsen Th. Thelander upprättad promemoria om banelektrifieringarnas ekonomi jämte därtill hörande sammanställning över elektrifieringskalkyler beträffande vissa bandelar *(Bil. 11)*.

XV. Försvarsberedskap vid statens järnvägar.

Såsom investeringsreserv av denna art har medtagits anskaffning av tio ånglok för en kostnad av 3 750 000 kronor. Om medelsanvisning för detta ändamål har järnvägsstyrelsen den 3 januari 1944 gjort underdånig framställning, vilken dock icke föranlett annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att ärendet överlämnats till investeringsutredningen för beaktande. Frågan har sedermera berörts i samband med riksdagsbehandlingen av anslag till försvarsberedskap vid statens järnvägar (statsutskottets utlåtande nr 63 år 1944).

De militära motiven för denna anskaffning äro av sådant art, att de icke böra publiceras. När utredningen föreslagit, att anskaffningen ifråga skulle ingå i investeringsreserven, har detta skett dels efter bedömning enligt de regler, som i kapitlet angående allmänna synpunkter på investeringsreservens sammansättning angivits beträffande militära objekt, dels ock emedan denna anskaffning befunnits motiverad även med hänsyn till den fastställda storleken av statens järnvägars ångloksreserv samt den befintliga ånglokparkens nuvarande genomsnittsålder och beskaffenhet. Det må dock särskilt framhållas, att utredningen icke härigenom tagit någon ställning till spörsmålet, huruvida vid behov i arbetsmarknadsreglerande syfte av ökade beställningar av denna art nu ifrågavarande anskaffning med hänsyn till angelägenhet bör sättas före anskaffningar av liknande art, vilka redovisas under rubriken »Rullande materiel» i det följande.

XVI. Dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten.

Järnvägsstyrelsen har under en följd av år haft till sitt förfogande ett dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten, vilket i årets statsverksproposition är upptaget med 1,5 milj. kronor. Då en del med anslaget avsedda mindre arbeten kunna vara väl lämpade att vid en arbetsmarknadskris komma till utförande i ökad omfattning, har utredningen ansett att ett anslag av denna art jämväl bör stå till förfogande inom investeringsreserven. Beloppet har befunnits böra sättas till 500 000 kronor att utgå av nybyggnadsmedel.

B. Rullande materiel.

De i statsverkspropositionen för budgetåret 1944/45 upptagna anslagen till rullande materiel utgöras av i runda tal 26 milj. kronor av nybyggnadsmedel och 11 milj. kronor av förnyelsemedel. Järnvägsstyrelsen har framhållit, att dessa belopp avse en materielanskaffning, som begränsats till att omfatta endast det oundgängliga behovet. För den händelse ett förändrat läge på arbetsmarknaden skulle göra det önskligt att tillföra av denna nyanskaffning berörda industrier och verkstäder ytterligare arbetsobjekt och med hänsyn icke minst till det av järnvägsstyrelsen vitsordade stora behovet av dylika anskaffningar har investeringsutredningen i enlighet med tidigare åberopade allmänna regler för investeringsreservens sammansättning ansett, att såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 anslag böra stå till förfogande för detta ändamål. Beträffande anskaffningsbehovet i fråga om rullande materiel må här nämnas, att detsamma för de närmaste tre budgetåren av järnvägsstyrelsen angivits motsvara en kostnadsram av i runt tal 119 milj. kronor. För investeringsreservens del har utredningen funnit, att ovannämnda anslag till sin storlek böra motsvara de ovannämnda ordinarie anslagen, och i enlighet härmed hava upptagits 25 milj. kronor för nybyggnader och 10 milj. kronor för ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten. Medlen i fråga synas böra sammanföras under ett enda kollektivanslag, enär det icke synts lämpligt eller möjligt — främst med hänsyn till önskvärdheten att effektivt kunna utnyttja medlen i arbetsmarknadsreglerande syfte — att i förväg fördela dem på olika anslag för skilda slag av rullande materiel.

D. Automobiltrafik.

Det under ovanstående huvudrubrik i statsverkspropositionen upptagna anslaget för nyinvesteringar avser uteslutande att stå till förfogande för förvärv av enskilda biltrafikföretag, för vilket ändamål något anslag givetvis icke bör ifrågakomma inom investeringsreserven. Däremot hava såsom investeringsreserv inom detta område medtagits dels uppförande av ett antal garage- och verkstadsbyggnader, dels ock ersättningsanskaffning av samt ombyggnads- och förändringsarbeten å bilmateriel ävensom viss inventarieanskaffning.

I fråga om de i reserven medtagna arbetena och anskaffningarna må följande anföras.

1. Garage och verkstadsbyggnader.

För att kunna nedbringa kostnaderna för vagnunderhållet erfordras enligt järnvägsstyrelsen bättre och tidsenligare garage och verkstadsbyggnader. På grund av förhållandena på arbetsmarknaden har emellertid hittills endast det mest oundgängliga behovet av dylika byggnader kunnat tillgodoses, under det att ett jämförelsevis stort antal garage- och verkstadsfrågor alltjämt vänta på sin lösning. Dessa hava av järnvägsstyrelsen angivits i följande ordning med avseende på angelägenhetsgraden.

1) Lysekil, Stenungsund, Uddevalla, Charlottenberg, Örkelljunga, Malmö, Lund, Billesholm, Ystad, Sandarne, Ånge, Kramfors och Övertorneå.

2) Strömstad och Onsala.

3) Ängelholm och Laholm.

Av ovannämnda företag hava samtliga utom de två sista medtagits i investeringsreserven. Kostnaderna för de medtagna garagen i Uddevalla, Malmö, Kramfors och Onsala hava av järnvägsstyrelsen beräknats till belopp varierande mellan 100 000 och 245 000 kronor, medan kostnaderna för de övriga beräknas uppgå till lägst 25 000 och högst 85 000 kronor. Den sammanlagda kostnaden för de medtagna företagen uppgår till 1 210 000 kronor att bestridas av nybyggnadsmedel.

Beträffande dessa företags lämplighet såsom sysselsättningsobjekt i en arbetsmarknadskris må hänvisas till vad som tidigare anförts beträffande verkstadsbyggnader i samband med anläggningar vid huvudverkstäderna.

2. Bilmateriel.

Under denna rubrik har av samma skäl som tidigare åberopats beträffande rullande materiel medtagits ett anslag, som befunnits böra sättas till 2 000 000 kronor att utgå av förnyelsemedel.

3. Biljettmaskiner och diverse inventarier.

Av motsvarande skäl, som anföres i nästföregående stycke, har under ovanstående rubrik såsom investeringsreserv medtagits ett anslagsbelopp av 200 000 kronor att bestridas av förnyelsemedel.

E. Inventarier.

Under denna rubrik anvisade ordinarie medel äro avsedda för anskaffning av för drift och underhåll erforderliga inventarieeffekter av olika slag, exempelvis arbetsmaskiner för statens järnvägars verkstäder, transportfordon såsom grusvagnar, plattformsvagnar och dressiner, kontorsmaskiner såsom kassaregisterapparater m. m. För ändamålet har i Kungl. Maj:ts proposition nr 155 av den 25 februari 1944 angående anslag till ersättningsanskaffning och förnyelsearbeten för kommunikationsverken m. m. upptagits ett anslag av 3,8 milj. kronor. Då emellertid en utvidgning av anskaffningsplanen i nu förevarande sammanhang synts järnvägsstyrelsen önskvärd, och då investeringsutredningen av tidigare anförda skäl ansett det lämpligt att

vid behov kunna öka arbetstillgången inom de av dessa anskaffningar berörda industrierna, har såsom investeringsreserv medtagits ett till 1 000 000 kronor avvägt belopp att utgå av förnyelsemedel.

De anslag, som för statens järnvägars del i övrigt återfinnas inom kapitalbudgetens ram, äro icke av den art, att därmed avsedda arbeten eller anskaffningar böra ingå i investeringsreserven under motsvarande rubriker.

Företag att bestridas av medel från driftkostnadsstaten.

Järnvägsstyrelsen har såsom investeringobjekt även redovisat ett antal företag, avsedda att bekostas av underhållsmedel. Av dessa företag hava praktiskt taget samtliga avseende linjeomläggningar och dräneringsarbeten m. m. befunnits böra medtagas i investeringsreserven av skäl, som tidigare angivits beträffande samma slag av arbeten under kapitalbudgeten. Kostnaderna för nu nämnda företag jämte vissa andra smärre arbeten av liknande art, vilka jämväl medtagits i investeringsreserven, hava av järnvägsstyrelsen beräknats till 4 600 000 kronor.

5. Investeringsplan för statens vattenfallsverk.

I samband med avlämnande av uppgifter till investeringsutredningen å lämpliga investeringsobjekt inom statens vattenfallsverks område har *vattenfallsstyrelsen* gjort vissa uttalanden för att klarlägga sin uppfattning angående den kommande byggnadsverksamhetens omfattning. Styrelsen har framhållit, att dess totala byggnadsverksamhet, inberäknat de ordinarie arbetena, borde begränsas till en investering av ca 25 milj. kronor för år för kraftstationsbyggnader och 18 milj. kronor för år för distributionsanläggningar, räknat vid nuvarande prisnivå. För vattenregleringar borde ej räknas med någon utökning av det ordinarie programmet. Av de överväganden, på vilka styrelsen grundat sin uppfattning härvidlag, torde följande böra här återgivas.

Av olika anledningar — exempelvis stegringen av kraftbehoven, bränslebristen och dålig vattentillgång — hade, anför styrelsen, tyvärr en forcering av vattenkraftutbyggnaden under senare år måst äga rum. Såsom följd härav kunde befaras, att inom den statliga kraftverksrörelsen och i någon mån även inom den enskilda en viss överdimensionering av åtminstone produktionsapparaten komme att föreligga, därest en återgång av kraftbehoven skulle inträda. Vattenfallsstyrelsens nybyggnader hade under första hälften av 1930-talet motsvarat en investering av cirka 8 milj. kronor per år för kraftstationsbyggnader. Därefter och fram mot krigsutbrottet hade investeringarna successivt stigit till 15 à 25 milj. kronor per år för att efter krigsutbrottet nå upp till ännu högre nivå, nämligen 30 à 35 milj. kronor per år, omräknat till fredstidens prisnivå. Styrelsen hade räknat med att byggnadsverksamheten, sedan de nu under arbete varande stora anläggningarna blivit färdigställda, skulle

nedgå till vad som motsvarade 15 à 25 milj. kronor per år enligt fredsprisnivån, och styrelsen hade anpassat sin organisation därefter. Erfarenheten hade nämligen visat, att byggnadsverksamheten vid den nyss angivna maximiomfattningen inneburit stora vanskligheter. Icke blott styrelsens byggande byråer och organisationer utan även de administrativa och kommersiella avdelningarna hade utsatts för stora påfrestningar med påföljd att tillgodoseendet av de ekonomiska effektivitetssynpunkterna riskerats. Vattenbyggnadstekniska arbeten krävde, för att kunna genomföras med tillfredsställande ekonomi, en omsorgsfull planering och organisation i fråga om arbetsledning, tillgång på arbetsmaskiner och materialanskaffning. En ansvällning av byggnadsverksamheten för distributionsanläggningarna vore möjligen något lättare att behärska, men icke minst med hänsyn till den begränsade tillgången på sakkunnigt befäl för kraftledningsbyggnaderna ansåge styrelsen, att den föreslagna kostnadsramen icke borde överskridas. Det vore styrelsens bestämda uppfattning, att den totala byggnadsverksamheten borde begränsas till att med högst 60 à 70 procent överstiga den normala omfattning, för vilken styrelsens organisation vore avpassad. Vad de vattenbyggnadstekniska arbetena med kraftstationsutbyggnader och regleringsanläggningar beträffade, borde de totalt icke överstiga en kostnadsram av omkring 25 milj. kronor. För budgetåret 1944/45 beräknades vattenkraftutbyggnaderna enligt det ordinarie arbetsprogrammet komma att kräva omkring 15 milj. kronor.

Vid de tidigare tillfällen, då anordnandet av beredskapsarbeten varit på tal — såsom vid den av 1936 års utredning angående beredskapsarbeten verkställda undersökningen och i samband med de beredskapsstater, som därefter uppgjorts — hade styrelsen städse framhållit, att det i sådana arbeten nedlagda kapitalet icke borde vara förräntningspliktigt förrän anläggningen fått rationell användning. 1936 års utredning hade också (SOU 1937: 26, s. 29) uttryckt sin anslutning till denna tankegång, dock utan att föreslå någon form för temporärt räntefri kapitaldisposition.

Styrelsen har nu hemställt, att denna fråga måtte i här förevarande sammanhang upptagas till förnyad behandling. I anslutning härtill påpekar styrelsen, att ytterligare en komplikation framstode såsom möjlig, nämligen att en onormalt tidigt utbyggd anläggning kunde komma att bliva utförd vid en högre prisnivå än som eljest skulle vara rådande. Enligt styrelsens uppfattning borde på grund härav en korrigering göras, när den för tidiga investeringens slutliga inverkan på det räntepliktiga kapitalet skulle fastställas.

Investeringsutredningen. Enligt investeringsutredningens uppfattning utgör frågan om riktlinjerna för utbyggnadspolitiken under den närmaste framtiden i fråga om landets vattenkrafttillgångar ett spörsmål av utomordentligt stor betydelse. Utförandet av kraftverksutbyggnader, vilka bedömas såsom behövliga inom de närmaste åren, skulle i högre grad än anläggningsarbeten på flertalet andra områden fylla de i utredningens direktiv berörda anspråken på att ifrågakommande arbeten skola vara ägnade att bidraga till ett snabbt ökande av nationalinkomsten. Å andra sidan är det uppen-

bart, att en överdimensionering av produktionsresurserna skulle medföra olägenheter i den mån därmed sammanhängande förändring av det i kraftverksanläggningar nedlagda kapitalet skulle föranleda en höjning av kraftpriserna. Konsekvenserna av en för tidig utbyggnad måste därför beaktas vid fastställandet av investeringsreservens storlek.

Den statliga kraftverksdriften lämnar för närvarande en avkastning, som motsvarar en relativt god förräntning av det investerade kapitalet. I och för sig ligger det därför nära till hands att förmoda, att goda förutsättningar borde finnas att upplägga en relativt stor investeringsreserv, vilken — om den komme till utförande — kunde beräknas inom kort giva en tillfredsställande avkastning, även om förräntningsgraden icke bleve så hög som för den tidigare utbyggda vattenkraften.

I syfte att vinna närmare kännedom om såväl kraftproducenternas som kraftkonsumenternas synpunkter på kraftförsörjningsproblemen har investeringsutredningen haft överläggningar — förutom med vattenfallsstyrelsens chef och driftdirektören i styrelsen — även med representanter för svenska vattenkraftföreningen, som företräder de privata kraftproducenterna, samt för Sveriges industriförbund.

Den fråga, till vilken intresset vid dessa överläggningar liksom vid investeringsutredningens behandling i övrigt av investeringsplanen för statens vattenfallsverk i första hand knutits, gäller spörsmålet, vilken prognos som rimligen kan ställas för den kommande utvecklingen av kraftkonsumtionen. Den centrala driftledning, som under krigsåren fungerat såsom ett för såväl den statliga som den enskilda kraftproduktionen och kraftdistributionen gemensamt samordnande organ, har genom sin riksdriftbyrå sökt utreda det kommande kraftbehovet för storindustrien efter krigets slut. Denna undersökning, som bl. a. bygger på förfrågningar hos större industrier — år 1939 svarande för 60 procent av den totala kraftförbrukningen inom storindustrien — har givit till resultat, att det maximala värdet på kraftförbrukningen efter kriget kan beräknas icke överstiga 12 000 MkWh, vilken kraftförbrukning dessutom beräknas vara praktiskt taget oberoende av priserna på importerat bränsle och övriga importvaror. Förutsättningen för nyssnämnda maximivärde på kraftförbrukningen har varit fri bränsleimport och fri import av andra varor samt en export tillräcklig för ett fullt utnyttjande av exportindustriens produktionskapacitet. Tillgången på vattenkraft i landet beräknas under normala år, sedan de nu pågående utbyggnaderna färdigställts, uppgå till 12 500 MkWh per år. Det skulle sålunda enligt denna utredning vara möjligt att med de vattenkraftresurser, som vinnas genom redan beslutade och igångsatta utbyggnader, tillgodose även ett relativt osannolikt maximianspråk på kraft.

En översiktlig belysning av ställningen beträffande krafttillgång och kraftbehov under åren 1944—1948 lämnas i en inom vattenfallsstyrelsen upprättad promemoria med därvid fogat diagram *(Bil. 13)*.

De bedömanden i övrigt, som gjorts av såväl den statliga som den privata

kraftproduktionens representanter och av vilka utredningen på sätt förut nämnts tagit del, kunna sammanfattas på följande sätt. Den under senare år accelererade kraftproduktionsökningen — vilken utgjort omkring 6,5 procent om året eller för närvarande motsvarande 700 MkWh per år — har ansetts knappast kunna tänkas fortsätta. Orsakerna härtill skulle i främsta rummet vara, att skogsindustriernas kvantitativa utveckling numera kulminerat, att den stationära drivkraften i stort sett redan är elektrifierad och att de trafikstarkaste järnvägarna redan övergått till eldrift. En viss stagnation i befolkningstillväxten måste vidare befaras, och härtill kommer, att man redan nu kan skönja en framtida knapphet på lättutbyggd vattenkraft. Det har emellertid ansetts vara försvarbart att räkna med ett tillskott till produktionen av 400 MkWh per år, varav i runt tal hälften skulle komma på statens vattenfallsverk.

Det har vidare framhållits, att under år 1944 komme att igångsättas ett stort antal anläggningar, varför en ovanligt riklig krafttillgång komme att stå till förfogande för åren närmast därefter. Även om man för åren 1944—1946 räknade med en belastningsökning av 600 MkWh per år och först därefter med den lägre ökning av 400 MkWh per år, som enligt vad nyss sagts motsvarade prognosen, komme ändock år 1948 en tillräcklig marginal att finnas mellan kraftbehovet och den kraftproduktion, som enligt enbart det statliga utbyggnadsprogrammet vore tillgänglig detta år. Om kriget i Europa antoges upphöra mot slutet av år 1944 och kriget i Asien år 1946, vore det mycket liten utsikt till att det efter åren 1946—1947 bleve någon större ökning av kraftbehovet. Sannolikt uppstode en stagnation eller tillbakagång under några år liksom faliet varit i början av 1920- och 1930-talen. Kraftförsörjningen vore sålunda väl tillgodosedd.

Ytterligare har erinrats, att det numera funnes mycket få stora vattenfall, som kunde utbyggas på kort tid. Om man under 1944 påbörjade ytterligare större anläggningar utöver de i normal ordning planerade, kunde dessa bliva färdigställda först till år 1948. Vid denna tidpunkt finge man med de tidigare antagna förutsättningarna angående tidpunkten för krigets slut räkna med, att det efter all sannolikhet bleve lågkonjunktur.

Ett studium av tillgängliga diagram över den inhemska konsumtionen för industriella ändamål samt av den borgerliga förbrukningen av elkraft giver vid handen, att den borgerliga förbrukningen är relativt oberoende av krisperioder i så måtto, att i regel icke någon minskning av konsumtionen utan endast en bromsning av ökningen äger rum. Vad som sålunda närmast kommer att påverka totalkonsumtionen är tydligen industriens behov av kraft. Den svenska energiförbrukningens fördelning på olika konsumtionsområden samt dess årliga tillväxt närmast före kriget framgår i stora drag av följande inom svenska vattenkraftföreningen uppgjorda tabell.

Konsumentgrupp	MkWh 1939	Årlig tillväxtprocent
Pappersmassa och papper	2 400	6·0
Järn och stål, inkl. gruvor och manufaktur	1 550	5·5
Elektrokemi	450	3·5
Verkstäder och varv	350	10·0
Träindustrier	250	6·5
Annan industri	1 000	7·5
Samfärdsel	700	11·5
Borgerlig förbrukning	1 150	8·0
Summa	7 950	
Förluster och ospecificerat	1 100	
Produktion	9 050	6·5

Beträffande den kommande utvecklingen hava de representanter för industrien, med vilka investeringsutredningen samrått, uttalat sin anslutning till de statliga och enskilda kraftproducenternas bedömanden. Det har framhållits, att vissa utsikter funnes att den rationaliserade järnindustrien framdeles skulle kunna utöka sitt kraftbehov. Den elektrokemiska industrien förutsättes vid fri prisbildning bliva utsatt för en kraftig konkurrens utifrån, varför man icke funnit tillrådligt att räkna med någon större konsumtionsökning. Det har även framhållits, att den elektrokemiska industrien som regel måste baseras på ett mycket lågt kraftpris och därför vore hänvisad väsentligen till sekunda kraft men att den relativa tillgången på dylik kraft genom regleringsåtgärder och samdrift mellan olika kraftproduktionscentra kommit att alltmera minskas. Det har ansetts ingalunda vara säkert, att en kväveindustri baserad på elkraft vore mer ekonomisk än en sådan baserad på användning av importerad koks. Pappers- och cellulosaindustriens kvantitativa utveckling har ansetts nu vara avslutad, och den hittillsvarande tillväxtprocenten för kraftkonsumtionen på dessa områden beräknas framdeles bliva reducerad, vilket — då skogsindustrien normalt konsumerar 30 procent av den totala kraftproduktionen — anses vara av väsentlig betydelse vid bedömande av en framtida utveckling. Det har understrukits, att man ej hade anledning tro på någon språngvis skeende ökning av industriens kraftbehov. I fråga om en eventuell intensifiering av den elektriska kraftens användning inom jordbruket har framhållits, att det här vore fråga om kraftbelopp av relativt blygsam storleksordning utan större inverkan på det totala kraftbehovet.

Investeringsutredningen har funnit det vara av stort intresse att få även vissa andra hithörande spörsmål belysta från auktoritativt håll. Vid de överläggningar, som i ämnet hållits, har fördenskull den frågan framställts, vad konsekvensen kunde bliva av ett till följd av en för tidig utbyggnad av vissa statliga kraftanläggningar tillskapat kraftöverskott av mera betydande storleksordning och en i samband därmed förändrad taxepolitik av den art, att vissa sänkningar av kraftprisen skulle åstadkommas. Det nu bestående kra-

vet på förräntning av i kraftproduktionen investerat kapital skulle i ett sådant läge mer eller mindre uppgivas.

Vattenfallsstyrelsens representanter hava ansett, att tillskapandet av ett dylikt överskott på kraft med hänsyn till sina verkningar på kraftavsättningsmarknaden och på den framtida skötseln av statens vattenfallsverk skulle vara olyckligt. Man kunde möjligen även befara vissa osunda etableringar, därest man genom hållandet av billig överskottskraft sökte stimulera till nyanläggningar inom industrien. Styrelsens representanter hava på här antydda skäl avrått från att beträda denna väg. Statssubvention för utbyggnad av vattenkraftillgångarna borde ifrågakomma endast för det fall, att ett företag av särskilda skäl — t. ex. för beredande av arbetstillfällen vid en arbetsmarknadskris — ansåges böra komma till utförande vid en tidigare tidpunkt än normalt skulle bliva fallet. En dylik subvention bleve tydligen endast temporär.

Vid de av investeringsutredningen förda överläggningarna har vidare beaktats frågan, huruvida en forcering av den statliga investeringen i elkraftproduktionen kunde komma att medföra, att den enskilda utbyggnadsverksamheten stagnerade, enär de privata kraftproducenterna genom den statliga forceringen finge möjligheter att till rimliga priser köpa av statens kraftöverskott. Den avsedda arbetsmarknadsreglerande inverkan av en tidig utbyggnad av den statliga investeringsreserven skulle därigenom kunna motverkas av en minskad enskild byggnadsverksamhet. Uppfattningen bland de privata kraftproducenternas representanter har emellertid varit den, att någon större risk i detta avseende icke förelåge. I varje fall komme de större enskilda företagen att utbygga sina planerade anläggningar oberoende av den statliga politiken.

Utredningen har slutligen upptagit till diskussion möjligheterna att genom temporära räntesubventioner åt den privata kraftindustrien främja ett tidigare utnyttjande av investeringsobjekt inom denna industri än som vid en normal utveckling vore ändamålsenligt. Det har emellertid kunnat konstateras, att intresset från den privata kraftindustriens sida att utnyttja en dylik förmån vore ringa, och utredningen har därför icke ingått på någon detaljbehandling av frågan.

Med hänsyn till de bestämda och i stort sett samstämmiga uttalanden, som från såväl producent- som konsumenthåll gjorts i fråga om den kommande utvecklingen å kraftmarknaden, har investeringsutredningen ansett sig för sin del icke böra för budgetåret 1944/45 påyrka en forcering av de statliga vattenkraftutbyggnaderna utöver ramen för den investeringsplan för statens vattenfallsverk, som i det följande framlägges och som upprättats i samråd med vattenfallsstyrelsen. Planen upptager en investeringsreserv av *14 000 000 kronor,* medan den ordinarie investeringen beräknas till 39 200 000 kronor. Denna plan har vattenfallsstyrelsen förklarat sig äga möjligheter att genomföra.

Till den ståndpunkt utredningen sålunda intagit har i väsentlig mån bidragit hänsyn till de hinder, vilka enligt vad som utrönts föreligga att omedel-

bart vidga ramen för nödvändiga förberedelsearbeten på förevarande område. Vanskligheterna härutinnan hänföra sig icke enbart till den tekniska projekteringen och till den för arbetsledning erforderliga personella organisationen, utan även andra omständigheter medverka. Bland sådana må nämnas svårigheter att under nuvarande avspärrning i erforderlig mån snabbt komplettera och förnya verkets för närvarande delvis förslitna bestånd av arbetsmaskiner samt jämväl föreliggande betydande svårigheter att inom kort tid ernå de vattenrättsliga avgöranden, som erfordras för utbyggnadsverksamhetens bedrivande.

Den investeringsreserv för vattenfallsstyrelsens ämbetsområde, som enligt förut angivna förutsättningar framlägges för budgetåret 1944/45, måste enligt utredningens uppfattning anses vara relativt obetydlig till sitt omfång, särskilt om man beaktar arbetenas produktivitetsvärde i jämförelse med vissa andra företag. Med hänsyn härtill synes det vara önskvärt, att vattenfallsstyrelsen till nästföljande år söker förbereda ytterligare anläggningsarbeten på sådant sätt, att ett större investeringsprogram kan under ett följande budgetår tagas i anspråk, därest utvecklingen skulle göra detta påkallat. För detta ändamål böra bland annat ansträngningar göras att i den mån så är möjligt övervinna svårigheterna med avseende å arbetsmaskiner m. m. Det synes ock angeläget, att erforderliga åtgärder av statsmakterna vidtagas för att uppnå tillräcklig skyndsamhet i domstolshandläggningen av vattenmål.

Under sin behandling av investeringsfrågorna beträffande statens vattenfallsverk har investeringsutredningen funnit det kunna ifrågasättas, huruvida ej vid den av vattenfallsstyrelsen hittills bedrivna utbyggnadsverksamheten marginalen mellan krafttillgång och konsumtionsbehov hållits väl knapp. Det har visat sig, att under högkonjunkturperioder kompletterande utbyggnader av stundom betydande omfattning varit erforderliga för att möta ett stegrat kraftbehov, medan däremot under sedermera följande lågkonjunkturperioder utbyggnadstakten minskats. Dessa förhållanden belysas närmare av ett diagram, som jämte tillhörande kommentarer finnes fogat vid betänkandet *(Bil. 14)*. Den under de senaste högkonjunkturbetonade krigsåren starkt forcerade vattenkraftutbyggnaden har ägt rum under en period av knapphet på såväl arbetskraft som råvaror och transportmedel, varför kostnaderna kommit att ligga icke obetydligt över förkrigsnivån. Det hade ur dessa och andra synpunkter varit till fördel, om en del av de vattenkraftanläggningar, som utbyggts under kriget, kommit till utförande några år tidigare. Det förefaller sannolikt, att den besparing i anläggningskostnader, som därvid kunnat vinnas, skulle hava uppvägt den ränteförlust, som blivit en följd av att vattenfallen utbyggts något tidigare än då behov av kraften förelegat.

Från vattenfallsstyrelsens sida torde i princip hava eftersträvats en någorlunda konstant utbyggnadsintensitet, oberoende i stort av konjunkturväxlingarna. En sådan politik synes ur utbyggnadsekonomisk synpunkt väl motiverad i och för sig, men det förefaller i ljuset av vunna erfarenheter vara för-

enat med svårigheter att upprätthålla densamma utan att redan under lågkonjunkturer skapas ett visst kraftöverskott, med vars hjälp det under en följande högkonjunktur stegrade kraftbehovet kan tillgodoses utan konjunkturskärpande rubbningar i utbyggnadsplanerna.

I detta sammanhang bör beaktas att, såsom redan tidigare antytts, den hittillsvarande utbyggnaden bedrivits så, att i första hand de för utbyggnad mest lämpade vattenfallen tagits i anspråk. I en framtid måste man sålunda räkna med, att ur utbyggnadssynpunkt allt mindre värdefulla vattenfall komma i fråga. På längre sikt kan detta leda till ökade energikostnader, även om en viss kompensation sannolikt kan vinnas genom ytterligare arbetsrationaliseringar, konstruktionsförändringar och tekniska förbättringar överhuvudtaget, måhända särskilt beträffande distributionsanläggningarna. Då rimliga energipriser utgöra en viktig förutsättning för industriens sunda utveckling och överhuvud äro av stor samhällelig betydelse, är det självfallet i hög grad önskvärt, att den fortsatta utbyggnaden av vattenkraften så planeras, att denna utbyggnad kan ske till lägsta möjliga kostnad. Måhända skulle det kunna bidraga till vinnande av detta syfte, om sådan omläggning i byggnadsverksamheten vidtoges, att utbyggnadsverksamheten kunde i viss utsträckning forceras under lågkonjunkturer, då tillgången på arbetskraft och material är god och maskinleverantörernas kapacitet ej är hårt utnyttjad. Omfattningen av denna med hänsyn till konjunkturerna varierande utbyggnad finge då avvägas så, att en tillräcklig reserv av överskottskraft alltid kunde beräknas stå till förfogande att tagas i anspråk under perioder av högkonjunktur. Ur allmänna nationalekonomiska synpunkter skulle vissa fördelar vara förenade med en anordning, enligt vilken utbyggnaderna i väsentlig omfattning ägde rum under lågkonjunkturperioder. Härigenom kunde nämligen en del då ofrånkomliga arbetslöshetskostnader omsättas i jämförelsevis produktiva anläggningar.

Överhuvudtaget torde det kunna anses önskvärt, att vid avvägning av storleken av erforderlig marginal mellan tillgång och efterfrågan på elektrisk kraft hänsyn tages icke blott till prognoserna beträffande de framtida konsumtionsbehoven utan även till samhälleliga arbetsmarknads- och beredskapssynpunkter. Om utbyggnaden av vattenkraften sker i takt med konjunkturutvecklingen, med forcering vid högkonjunktur och avmattning vid lågkonjunktur, kan marginalen reduceras till ett minimum. Åsyftas en jämn utbyggnadshastighet, vilket ur många tekniska och ekonomiska synpunkter är fördelaktigt, bör marginalen normalt vara så stor, att den räcker till att tillfredsställa den under en högkonjunktur accelererade konsumtionsökningen. Om man slutligen eftersträvar att i viss grad utnyttja lågkonjunkturernas i regel gynnsammare prisläge och alltså låta utbyggnadshastigheten variera så att den ökas vid lågkonjunktur och minskas vid högkonjunktur och därigenom erhåller en konjunkturutjämnande inverkan, måste marginalen vara än större. Vill man därjämte lägga sådana särskilda beredskapssynpunkter på frågan, att man söker åstadkomma en extra reserv av elkraft att tillgå vid avspärrning från bränsleimport eller att utnyttjas för oförutsedda industri-

ella expansionsbehov av mera betydande omfattning, måste marginalens storlek ytterligare ökas.

Investeringsutredningen förbiser icke, att nu berörda problem kunna behöva skärskådas även ur andra synpunkter än dem, som här antydningsvis anlagts, bland annat med hänsyn till fördelarna av ett jämnt utnyttjande av kvalificerad personal för teknisk projektering och arbetsledning samt av yrkeskunnig arbetarpersonal och maskinell utrustning m. m. Det faller utanför utredningens uppdrag att ingå på den närmare prövning av dessa problem, som skulle erfordras för ett ställningstagande i frågan, vilken emellertid synes utredningen vara av den betydelse, att en fortsatt diskussion i ämnet bör vara påkallad.

Vidkommande slutligen spörsmålet, huruvida temporärt räntefria medel böra ställas till vattenfallsstyrelsens disposition för att avlasta kraftverksrörelsen från förräntningen av i förtid utförda anläggningar, har även detta spörsmål varit föremål för överläggningar inom utredningen. Frågan har sedermera behandlats i en inom vattenfallsstyrelsen upprättad promemoria, vilken ingivits till chefen för kommunikationsdepartementet och därefter överlämnats till utredningen.

I promemorian har beträffande finansieringen av arbeten ingående i investeringsreserven såsom ett minimikrav framhållits, att kapitalmedel för ändamålet borde stå till förfogande räntefritt, intill dess anläggningarna fått en rationell användning, och att sådana merkostnader, som uppstått genom att arbetena utförts på annan tid och i annan takt än eljest skulle blivit fallet, borde avskrivas. Såsom motiv härför anföres, att kraftverksrörelsen icke borde belastas med densamma ovidkommande kostnader, som närmast vore betingade av sociala åtgärder. I sista hand skulle dylika kostnader få bäras av kraftkonsumenterna. Vattenfallsstyrelsen erinrar, att styrelsen i flera sammanhang uttryckt farhågor för att redan den stegrade prisnivån och nödvändigheten att taga i anspråk i fråga om utbyggnadskostnad och belägenhet allt ogynnsammare naturkraft komme att nödvändiggöra taxehöjningar. Å andra sidan skulle det vara en betydande styrka för landets näringsliv, om nuvarande taxenivå kunde bibehållas.

Även om de angivna önskemålen tillgodosåges, bleve — fortsätter styrelsen — de onormala arbetenas inverkan på ekonomien icke fullständigt undanröjda. En anpassning av byggnadsverksamhetens omfattning efter arbetsmarknadsförhållandena finge beräknas medföra även andra kostnadsökningar än dem, som sammanhängde med utförande vid ogynnsam allmän prisnivå. Därtill komme, att de extra tillkomna anläggningarna måste drivas eller i varje fall underhållas även under den tid, då de icke hade rationell användning. Därav följande årskostnader komme att belasta kraftverksrörelsen, även om kapitalmedlen erhölles räntefritt.

Styrelsen erinrar vidare, att för dispositionen av temporärt räntefria medel för beredskapsarbetena hittills under överläggningarna två möjligheter angivits. Enligt den ena skulle medel för ändamålet erhållas från fonden för

förlag till statsverket, med skyldighet för vattenfallsstyrelsen att överflytta detta kapital till affärsverksfonden, när respektive anläggning finge rationell användning. Denna utväg vore enligt styrelsens uppfattning den lämpligaste. — Enligt det andra alternativet skulle vattenfallsstyrelsen få anslag i vanlig ordning, men motsvarande kapital skulle, i den mån det avsåge investeringar vidtagna i förtid, tills vidare bokföras såsom icke förräntningspliktigt. Samma åtskillnad mellan förräntningspliktigt och icke förräntningspliktigt kapital skulle göras i riksräkenskapsverkets statistik vid beräkning av förrättningsprocent etc. Förfarandet hade tillämpats vid statens järnvägar. Vid detta förfaringssätt syntes emellertid både statsmakterna och allmänheten snart nog komma att anse det önskvärt med full förräntning av hela kapitalet, och brister i det hänseendet komme att läggas vattenfallsstyrelsen till last. För styrelsen måste det därvid framstå som ett önskemål att medelst höjda kraftavgifter åstadkomma förräntning av hela kapitalet. Det måste bli svårt att få en ekonomisk ledning för vattenfallsverket, som funne sig i att rörelsen framstode såsom underlägsen annan verksamhet inom kraftbranschen genom att den redovisade förräntningen vore otillräcklig.

Det förräntningspliktiga kapitalets nedskrivning till normalt efterkrigsbelopp kunde, fortsätter styrelsen, vid det första av nyss angivna förfaranden ernås därigenom, att endast ett skäligen nedsatt kapitalbelopp inflyttades i affärsverksfonden. Vid det senare förfarandet erfordrades särskild avskrivningsåtgärd. I båda fallen skulle avskrivningarna baseras på i efterhand verkställda beräkningar och ske för en anläggning, som vore i full drift. Det kunde också tänkas, att avskrivningen fastställdes redan vid det första medelsbeviljandet, även om man då måste basera beräkningen på antaganden om framtida förhållanden.

Om anlitande av fonden för förlag till statsverket mötte särskilda svårigheter, skulle kraftverksrörelsens avlastning från förräntningen av i förtid utförda anläggningar enligt styrelsen kunna på längre sikt åstadkommas på ett tredje sätt, innebärande att redan från början gjordes en avskrivning, som motsvarade jämväl ränteförlusterna för den uppskattade tiden, intill dess anläggningarna ändock skulle utförts. Om anläggningarnas merkostnad till följd av utförande vid högre prisnivå uppskattades till 15 à 20 procent och den ordinarie utbyggnaden av dem skulle kommit om 4 à 5 år, skulle en sådan finansiering, att 65 à 70 procent av kostnaderna täcktes med förräntningspliktigt kapital, under det att 30 à 35 procent omedelbart avskreves, kunna anses kompensera det fördyrade och för tidiga utförandet.

Investeringsutredningen har för sin del i princip intet att erinra mot en anordning, varigenom lättnad i förräntningsskyldigheten genom avskrivningsåtgärd eller eljest beredes kraftverksrörelsen i fråga om anläggningar, vilka i arbetsmarknadsreglerande syfte utförts tidigare än normalt eller till högre kostnader än som eljest skulle ha ifrågakommit. En dylik anordning skulle bidraga att underlätta en anpassning i ökad omfattning av vattenkraftsutbyggnaderna efter arbetsmarknadsförhållanden m. m. utan att ogynn-

samt beröra vattenfallsverkets intressen såsom affärsdrivande verk utan monopolställning. Här avsedd lättnad i förräntningsplikten torde, när det gäller av arbetsmarknadspolitiska eller liknande skäl förestavad tidigareläggning av investeringar, endast ifrågakomma temporärt, medan däremot en bestående räntebefrielse är motiverad till kompenserande av merkostnader av nyss antytt slag. Investeringsutredningen räknar med möjligheten av att det kan befinnas ekonomiskt motiverat att utbygga vattenkraften mera än som följer av vanliga affärsmässiga räntabilitetssynpunkter. En lättnad av bestående art i förräntningsplikten lärer vara påkallad jämväl med avseende å sådana extra investeringar, vilka kunna jämföras med de s. k. kulturbanorna på järnvägsområdet.

Till frågan om formerna för en här avsedd räntefri kapitaldisposition, vilka synas böra övervägas och fastställas i annat sammanhang, har utredningen ansett sig icke hava att taga ställning.

Innan de av vattenfallsstyrelsen föreslagna investeringsobjekten detaljbehandlas, må sammanfattningsvis framhållas, att de i investeringsreserven ingående företagen äro av den storleksordning, att de kräva en flerårig utbyggnadstid. Ett ianspråktagande av reserven förutsätter sålunda, att betydande kapital bindes för fullföljande av arbetena. Med hänsyn till vad utredningen framhållit i det föregående innebär detta icke samma nackdelar, som vanligen äro förknippade med tvånget att fullfölja påbörjade arbetsmarknadsreglerande arbeten inom andra investeringsområden.

Ur sysselsättningssynpunkt äro de här upptagna företagen lämpliga i första hand därför, att samtliga äro belägna inom konjunkturkänsliga delar av landet och vidare med hänsyn till att de i stort sett äro lämpliga vinterarbeten. Åtgången av importerade byggnadsmaterialier är även i förhållande till arbetenas omfattning relativt ringa. Då dessutom ej heller några utpräglade krav på yrkeskunskap hos huvudmassan av arbetarna behöva uppställas, kunna arbetena i stort sett anses vara väl ägnade att ingå i en investeringsreserv.

De sålunda föreslagna reservföretagen uppskattas totalt erbjuda sysselsättning på arbetsplatserna för 650—700 man, motsvarande ca 200 000 dagsverken. Härtill komma uppskattningsvis ca 10 000 industridagsverken för maskinbeställningar. Materialbehovet innefattar bland annat ca 4 300 ton cement och drygt 3 000 ton järn av olika slag.

Utredningen övergår därefter till att fall för fall redogöra för de föreliggande förslagen till investeringsreserv. Utredningen återgiver därvid av vattenfallsstyrelsen förebragta motiveringar beträffande de i reserven ingående företagen. I den mån ej annorlunda av framställningen utvisas, har denna motivering ej givit utredningen anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Kraftstation vid Forsmoforsen.

I propositionen nr 93 till 1944 års riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till påbörjande av kraftstation vid Forsmoforsen för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Vattenfallsstyrelsen föreslår såsom lämplig investeringsreserv, att en tidigare och snabbare utbyggnad av Forsmoforsen kommer till utförande. Enligt det ordinarie programmet skulle stationen påbörjas först i början av år 1945, under det att arbetena vid forcering skulle kunna igångsättas redan instundande sommar.

Styrelsen erinrar om att kraftstationen avses bliva utförd för en bruttofallhöjd av cirka 36 m, en maximivattenmängd av 200 m^3 per sekund och en maximieffekt av 59 000 kW. Totalkostnaden har beräknats till 28 500 000 kronor exklusive fallvärde. Beträffande stationens utförande i övrigt hänvisar styrelsen till den redogörelse, som lämnats i propositionen nr 93 till årets riksdag. Vid forcerad utbyggnad beräknar styrelsen ett belopp av 5 000 000 kronor bliva erforderligt under budgetåret 1944/45 utöver ovannämnda anslag av 2 000 000 kronor. Därest en forcering av Forsmoforsens utbyggnad medtoges i investeringsreserven, hade styrelsen för avsikt att med temporärt utnyttjande av medel ur anslaget till mindre utvidgningar av förefintliga kraftstationsanläggningar och mindre regleringsföretag m. m. redan under innevarande budgetår påbörja en del förberedelsearbeten — huvudsakligen bostadsbyggnader — vilka eljest skulle utförts under hösten 1944.

Kraftstation vid Hölleforsen.

Till en början framhåller vattenfallsstyrelsen, att styrelsen för de utbyggnader, som, därest kraftförbrukningen fortsatte att stiga, bleve erforderliga under de närmaste 10 à 15 åren, hade att tillgå vissa vattenfall i mellersta Norrland, vilka lämpligen borde komma i tur för utnyttjande närmast efter de fall, som nu vore under utbyggnad eller föreslagna till utbyggnad. Ordningsföljden mellan dem spelade icke någon väsentlig roll.

Ett lämpligt investeringsobjekt skulle, anför styrelsen vidare, vara en utbyggnad av Hölleforsen i Indalsälven, detta med hänsyn till såväl arbetarförläggningen som disponibla arbetsmaskiner och möjligheten att snabbt ordna arbetsledningen. Hölleforsen, som tidigare benämnts Österåsforsarna, omfattade forssträckorna närmast nedanför Stadsforsens kraftstation.

Beträffande förutsättningarna för samt planerandet av en utbyggnad av ifrågavarande vattenfall anför styrelsen.

Vattenmängdsförhållandena bliva desamma som vid Stadsforsens kraftstation. Den normala medelvattenmängden är 430 m^3/s och den normala lågvattenmängden vid nuvarande sjöregleringar 235 m^3/s.

Uppströms om Hölleforsstationen avses vattenytan bliva uppdämd till nedströmsnivån vid Stadsforsen, d. v. s. till + 61 à 61,5 m. Fallhöjden beror på omfattningen av rensningarna i älven nedanför. Det största hittills genomräknade alternativet avser en nedre vattenyta av +35,1 m, varför bruttofallhöjden blir 25,9 à 26,4 m. Vattenfallsstyrelsen disponerar över så gott som all den fallhöjd, som tages i bruk.

Kraftanläggningen kommer att bestå av en damm med anslutande maskinstation, förlagd ca 3,5 km nedanför Stadsforsen vid en punkt, där älven delas i två grenar av Lintjärneön. Dammen får en längd av 250 m och blir i huvudsak utförd som jorddamm med tätande kärna. För förbiledning av vattnet under byggnadstiden utföres en omloppskanal på älvens södra sida, i vilken kanal sedermera en betongdamm med flodutskov placeras i anslutning till jorddammen. Maskinstationen förlägges på älvens norra sida. Från den ledes drivvattnet i en ca 1 200 m lång avloppskanal ut i älvens nuvarande huvudfåra. Rensningar erfordras vid ovannämnda alternativ på en sträcka av ca 4 km nedanför avloppskanalens slut.

Maskinstationen förses med tre aggregat för vart och ett 175 m^3/s. Maximieffekten blir ca 100 000 kW och den genomsnittliga energiproduktionen vid nuvarande omfattning av sjöregleringarna 610 MkWh per år.

Rörande de totala anläggningskostnaderna kunde styrelsen icke lämna några uppgifter, då beräkningarna härav ännu icke avslutats.

Utbyggnadstiden beräknades av styrelsen till 6 à 7 år vid arbetets utförande i ett sträck. I en första byggnadsetapp kunde lämpligen omloppskanalen samt vissa arbeten vid dammen utföras. Kostnaden för dessa arbeten hade beräknats till totalt 3 600 000 kronor. Därtill borde läggas kostnaden 250 000 kronor för erforderlig vägförbindelse till arbetsplatsen, vilken komme att utföras under våren och försommaren i år med preliminär användning av medel ur anslaget till mindre utvidgningar av förefintliga kraftstationsanläggningar och mindre regleringsföretag m. m. enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 februari 1944.

Av de sammanlagda kostnaderna 3 850 000 kronor har ett belopp av 3 000 000 kronor medtagits i investeringsreserven för budgetåret 1944/45.

Ett tredje maskinaggregat vid Stadsforsens kraftstation.

Vattenfallstyrelsen framhåller inledningsvis att, liksom fallet varit vid flera andra kraftstationer, vid den första utbyggnaden av kraftstationen vid Stadsforsen i Indalsälven förutsetts installerandet senare av ett ytterligare maskinaggregat för kraftstationen, därest en sådan åtgärd skulle befinnas lämplig med hänsyn till den vattenmängd, som icke komme att tillgodogöras av de ursprungligen avsedda aggregaten. Förberedande åtgärder hade också utförts för ett sådant ytterligare aggregat. Med hänsyn till regleringsplanen för Indalsälven hade det emellertid räknats med, att det ytterligare (tredje) aggregatet för Stadsforsen skulle insättas först om 5 à 10 år.

Ett igångsättande av installerandet av det tredje aggregatet har styrelsen ansett vara lämpligt investeringsobjekt bland annat på den grund att, därest kraftstationen i Hölleforsen medtoges i investeringsreserven, gemensam arbetsledning för båda arbetena under sådana förhållanden kunde anordnas.

Det tredje aggregatet i Stadsforsen vore, anför styrelsen vidare, avsett att utföras i full överensstämmelse med de redan i gång varande båda aggregaten. Det skulle öka stationens maximivattenmängd med ca 170 m^3 per sekund och maximieffekten med cirka 40 000 kW. Aggregatet beräknades medföra en ökning av stationens produktionsförmåga med i genomsnitt 100 MkWh per år. Därtill komme de fördelar, som skulle ernås genom ökad dygns- och veckoreglering. I övrigt anför styrelsen.

Nyttan av ett tredje aggregat i Stadsforsen är i hög grad beroende av möjligheten att tillämpa dygns- och veckoreglering utan alltför stora tillkommande kostnader. Sådan reglering är motiverad redan vid nuvarande maskininstallation, och vattenfallsstyrelsen kommer att göra framställning därom till vattendomstolen. Styrelsen hyser också den uppfattningen, att sådan reglering icke skall kunna föranleda större skadestånd. Men styrelsen måste reservera sig för att det tredje Stadsforsaggregatet kan, därest regleringarna skulle visa sig svårgenomförbara, tillsvidare bli oekonomiskt. Det bör därför finnas möjlighet att låta det utgå ur investeringsreserven antingen helt eller i fråga om maskinbeställningen och i stället medtaga annan liknande investering.

Efter preliminära beräkningar har styrelsen kommit till att kostnaderna komme att uppgå till omkring 8 000 000 kronor, varav under första året ett belopp av 2 000 000 kronor skulle erfordras.

Investeringsutredningen har icke något att erinra mot att, såsom vattenfallsstyrelsen föreslagit, vid behov ett utbyte av ifrågavarande investeringsobjekt må ske mot annat jämförligt objekt. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter framställning av styrelsen träffa avgörande härutinnan.

Kompletterings- och förberedelsearbeten vid kraftstationer.

Vattenfallsstyrelsen anför härutinnan följande.

I investeringsreserven för budgetåret 1944/45 kan lämpligen medräknas ett belopp av 1 000 000 kronor för smärre kompletteringar vid kraftstationer och vattenregleringar, förberedelsearbeten för nya kraftanläggningar etc. Någon detaljplanering rörande sådana arbeten har ännu icke utförts. Beloppets användning bör förutsätta anvisning av Kungl. Maj:t för varje särskilt arbete på samma sätt som tillämpas för det ordinarie investeringsanslaget till mindre utvidgningar av förefintliga kraftstationsanläggningar och mindre regleringsföretag m. m.

Investeringsutredningen ansluter sig till vad vattenfallsstyrelsen anfört rörande förutsättningarna för disposition av förevarande anslag.

Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk.

Vattenfallsstyrelsen erinrar till en början om att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen för innevarande år (kapitalbudgeten, bil. 4, punkten 44) föreslagit riksdagen att till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 17 000 000 kronor.

Styrelsen anser, att i investeringsreserven för samma budgetår lämpligen böra ingå distributionsanläggningsarbeten för 3 000 000 kronor utöver det ordinarie programmet. I övrigt anför styrelsen härom följande.

Det särskilda investeringsprogrammet kommer att omfatta påbörjande av vissa större kraftledningar och transformatoranläggningar, vilka eljest skulle utförts först om några år, ledningsförstärkningar i primär- och sekundärnäten samt utökning av transformatoreffekterna i dessa. Vattenfallsstyrelsen måste emellertid i fråga om programmets genomförbarhet reservera sig med hänsyn till materialsvårigheter. För närvarande föreligga i fråga om koppar och porslinsisolatorer vanskligheter redan för det ordinarie programmet. Vidare ha på grund av forcerat färdigställande av en

del större kraftledningar under senaste tiden förberedelser — stakning m. m. — för ytterligare sådana icke medhunnits, varför det är ovisst, huruvida arbeten med sådana ledningar utöver de redan förutsedda kunna igångsättas under budgetåret 1944/45.

6. Investeringsplan för försvarsväsendet.

Enligt utredningens direktiv skall såsom förut nämnts målet för utredningen vara att nå fram till en total investeringsreserv motsvarande ungefär två års normala investeringsbehov, varvid i reserven ingående arbeten skulle utväljas bland sådana företag, som enligt vederbörande myndigheters mening borde tillgodoses under de närmaste två eller tre åren under förutsättning av den för fredsförhållanden normala angelägenhets- och produktivitetsbedömningen och som framstode såsom så motiverade, att fullgod anledning föreläge att omedelbart utarbeta närmare planer för anläggningarna. När det gällt företag av huvudsakligen militär betydelse, har utredningen icke kunnat bedöma frågan om angelägenheten av de olika företagen på samma sätt som beträffande anläggningar för civila ändamål, enär företagens angelägenhet ur militär synpunkt undandrager sig utredningens bedömande. I fråga om företag inom ramen för den för försvarets utbyggnad gällande femårsplanen skulle emellertid medtagande av ett företag i investeringsreserven för budgetåret 1944/45 endast innebära ett tidigareläggande av ett arbete, om vars utförande principbeslut redan fattats, varför det beträffande dylika företag icke synts utredningen råda något tvivelsmål om företagens angelägenhet. Beträffande företag utanför femårsplanens ram har utredningen däremot ansett sig sakna möjligheter att bedöma, huruvida företagen äro av sådan angelägenhetsgrad, att skäl föreligga att medtaga desamma i investeringsplanen för budgetåret 1944/45.

Från de militära myndigheternas sida har framhållits, att en stor del av de till utredningen redovisade företagen utanför femårsplanens ram redan nu visat sig nödvändiga att komma till utförande under de närmaste åren men att vederbörande myndigheter med hänsyn till den knappa tillgången på ordinarie medel för femårsplanens genomförande hänfört desamma till den grupp av företag, som borde komma till utförande under åren närmast efter det att femårsplanen blivit genomförd. Då företagen i många fall äro föga materialkrävande i förhållande till sin storleksordning samt kunna utnyttjas för beredande av arbetstillfällen för icke specialutbildad arbetskraft, har utredningen ansett vissa av företagen ur de synpunkter utredningen har att företräda vara lämpliga att medtagas i en grovarbetsreserv.

Med hänsyn till att utredningen enligt vad nyss nämnts icke ansett sig kunna bedöma angelägenhetsgraden hos de till utredningen anmälda företagen utanför femårsplanens ram, har utredningen beträffande dessa företag haft samråd med försvarsdepartementet i syfte att utröna, huruvida företagen vore av sådan art att det kunde förutsättas, att medel för deras utförande kommer att äskas under de närmaste åren, eller huruvida andra skäl före-

funnes, som kunde tala för att företagen i fråga borde medtagas i en investerings- eller grovarbetsreserv för budgetåret 1944/45. Av nämnda samråd har framgått, att vissa av företagen av försvarsdepartementet bedömts såsom på längre sikt nödvändiga arbeten, vilka kunde aktualiseras under de närmaste åren men vilka, om det icke av arbetsmarknadspolitiska skäl befunnes angeläget att utföra dem inom viss kortare tid, kunde komma att fördelas under en längre tidrymd. Beträffande vissa andra av företagen har framhållits, att de kunde betraktas såsom ur försvarets synpunkt betydelsefulla.

Med utgångspunkt från dessa bedömningsgrunder har investeringsutredningen funnit, att vissa av de företag utanför femårsplanens ram, som föreslagits av respektive militära myndigheter och som äro lämpliga för utnyttjande av icke specialutbildad arbetskraft, böra medtagas i grovarbetsreserven för budgetåret 1944/45.

Vid bedömandet av omfattningen av investeringsplanen för försvarsväsendet har det icke varit möjligt för investeringsutredningen att, såsom skett beträffande huvuddelen av de civila statliga förvaltningsområdena, utgå från storleken av de investeringar som under tioårsperioden 1930—1939 gjorts av respektive myndigheter, detta med hänsyn till att investeringsverksamheten för försvarsväsendets del numera är reglerad av den genom 1942 års försvarsbeslut fastställda femårsplanen för försvarets utbyggnad. Investeringsutredningen har för den skull vid upprättandet av investeringsplan för försvarsväsendet utgått ifrån att åt denna plan borde om möjligt givas en omfattning motsvarande två års investeringsbehov enligt nämnda femårsplan.

Den för försvarsväsendet föreslagna allmänna investeringsreserven har beräknats innebära arbetstillfällen motsvarande ca 55 000 dagsverken för grovarbetare och 135 000 dagsverken för yrkesarbetare i egentlig anläggningsverksamhet jämte 13 000 industridagsverken. Motsvarande arbetsstyrkor beräknas för de två förstnämnda dagsverksantalen uppgå till 190 resp. 450 man. Materialbehovet för investeringsreserven innefattar bland annat ca 1 200 ton järn och stål samt 5 300 ton cement; i övrigt hänvisas beträffande materialbehovet till *Bil. 28*.

Utredningen lämnar i det följande en kortfattad översikt över de i investeringsplanen för respektive militära myndigheters ämbetsområden ingående företagen.

a. Försvarsstabens verksamhetsområde.

Beträffande försvarsstabens verksamhetsområde innefattar investeringsplanen en grovarbetsreserv om *6 000 000 kronor*. Beträffande förslaget får utredningen anföra följande.

Från försvarsstaben hava till investeringsutredningen lämnats uppgifter angående dels vissa investeringsobjekt, vilka äro avsedda att komma till utförande genom försvarsstabens egen försorg, dels vissa objekt, som äro avsedda att utföras genom de militära förvaltningarnas försorg, och som där-

för upptagits till bedömning i samband med upprättandet av respektive förvaltningars delar av planen, dels ock vissa objekt, som avse arbeten inom järnvägsstyrelsens samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområden, och som med hänsyn härtill behandlats av utredningen i samband med investeringsplanerna för dessa styrelsens ämbetsområden.

Beträffande den förstnämnda gruppen av investeringsobjekt, d. v. s. företag, som äro avsedda att utföras genom försvarsstabens egen försorg, får investeringsutredningen meddela, att intet av dessa objekt rymmes inom ramen för försvarets femårsplan, men att de från investeringsutredningens synpunkt sett väl lämpa sig att ingå i en grovarbetsreserv. Av det ovannämnda samrådet med försvarsdepartementet har framgått, att det ur försvarets synpunkt ansetts önskvärt, att de med företagens utförande avsedda ändamålen snarast bleve tillgodosedda, och att företagen därför lämpligen borde medtagas i grovarbetsreserven för budgetåret 1944/45.

Med hänsyn till ifrågavarande företags art kan icke här lämnas någon detaljerad redogörelse för desamma.

b. Arméns fortifikationsförvaltnings ämbetsområde.

För arméns fortifikationsförvaltnings — tidigare arméförvaltningens — ämbetsområde innefattar investeringsplanen dels en allmän investeringsreserv om *5 226 000 kronor,* dels en grovarbetsreserv om *2 991 000 kronor (Bil. 15 b).* Beträffande förslaget får utredningen anföra följande.

Engångskostnader för byggnader för armén uppgå enligt 1942 års försvarsbeslut till sammanlagt 140 milj. kronor för budgetåren 1942/43—1946/47 eller i medeltal 28 milj. kronor per budgetår. Sistnämnda belopp skulle närmast motsvara det normala investeringsbehovet för fortifikationsförvaltningens ämbetsområde. Här anförda siffror hänföra sig till prisläget den 1 juli 1941. Med utgångspunkt från nyssnämnda årsbelopp borde investeringsplanen för fortifikationsförvaltningens del omfatta investeringsobjekt motsvarande en kostnad av ca 56 milj. kronor.

Från fortifikationsförvaltningens sida har framhållits, att förvaltningens byggnadsorganisation för närvarande har en sådan omfattning, att dess årsprogram kan omfatta arbeten för ca 70 à 80 milj. kronor. Enligt uppgift från förvaltningen ingå emellertid i dess ordinarie byggnadsprogram för budgetåret 1944/45 arbeten för sammanlagt 72 616 000 kronor, varför någon nämnvärd utökning av arbetsprogrammet icke med nuvarande organisation skulle vara möjlig.

De av fortfikationsförvaltningen till investeringsutredningen anmälda investeringsobjekten utgöras dels av husbyggnader, dels av vägarbeten, arbeten med idrottsplatsanläggningar och dylikt. Beträffande vissa av husbyggnadsföretagen, avseende bl. a. uppförandet av förläggningsbyggnader vid luftvärnsskjutskolan å Väddö samt uppförandet av gymnastik- och exercishus jämte om- och tillbyggnad av matinrättningar, har från försvarsdepartementets sida förklarats, att de vore avsedda att komma till utförande under de när-

maste åren, varför skäl förelåge att medtaga desamma i investeringsreserven för budgetåret 1944/45.

I anslutning härtill har investeringsutredningen funnit skäl föreligga att i viss utsträckning medtaga dylika arbetsobjekt i investeringsreserven.

Beträffande flertalet av dessa företag hava specificerade uppgifter kunnat lämnas, men i fråga om uppförande av exercishus samt om- och tillbyggnad av matinrättningar har från försvarsdepartementet meddelats, att det för närvarande icke vore möjligt att angiva, vilka arbeten som i första hand borde komma till utförande. Investeringsutredningen har för den skull ansett sig böra i investeringsreserven upptaga ett kollektivt anslag av 2 500 000 kronor för uppförande av exercishus samt om- och tillbyggnad av matinrättningar. Utredningen förutsätter, att i samband med propositionsarbetet kommer att närmare angivas, vilka arbeten som härvidlag böra komma i fråga.

Med hänsyn till vad ovan anförts samt till att de övriga av fortfikationsförvaltningen föreslagna husbyggnaderna icke rymmas inom femårsplanens ram och alltså normalt icke äro avsedda att komma till utförande förrän efter utgången av budgetåret 1946/47, har investeringsutredningen icke funnit tillräckliga skäl föreligga att redan nu låta i detalj utarbeta närmare planer för desamma och alltså ej heller att medtaga företagen i investeringsreserven.

Vad angår de av fortifikationsförvaltningen anmälda väg- och idrottsplatsarbetena utanför femårsplanens ram, har investeringsutredningen funnit dessa föga materialkrävande arbeten, vid vilka kan sysselsättas icke fackutbildad arbetskraft, lämpligen böra ingå i en grovarbetsreserv. Från försvarsdepartementets sida har förklarats, att det ur försvarsväsendets synpunkt vore önskvärt, att dessa företag komme till utförande under de närmaste åren.

Med stöd av här berörda överväganden hava i investeringsplanen medtagits väg- och idrottsplatsarbeten för en sammanlagd kostnad av 2 550 000 kronor att ingå i grovarbetsreserv för budgetåret 1944/45.

I enlighet med det anförda omfattar det av investeringsutredningen upprättade förslaget till investeringsplan för arméns fortifikationsförvaltnings ämbetsområde dels arbeten avsedda att normalt komma till utförande under budgetåret 1944/45 för en sammanlagd kostnad av 72 616 000 kronor, dels en allmän investeringsreserv av 4 545 000 kronor, dels ock en grovarbetsreserv för ett sammanlagt belopp av 2 600 000 kronor eller tillhopa 79 761 000 kronor, allt enligt prisläget den 1 juli 1941. Från fortifikationsförvaltningens sida har emellertid meddelats, att enligt förvaltningens beräkningar kostnaderna numera ligga ca 15 procent högre än den 1 juli 1941. Med utgångspunkt från nuvarande prisläge har sålunda i planen införts ett totalbelopp av 83 445 000 kronor, varav i allmänna reserven 5 226 000 och i grovarbetsreserven 2 991 000 kronor.

Beträffande behovet av de i den allmänna investeringsreserven respektive grovarbetsreserven medtagna företagen har från fortifikationsförvaltningen i huvudsak meddelats följande.

Exercishus.

I det förslag till femårsplan för försvarsväsendet, som upprättats av 1941 års försvarsutredning, ingick bland annat uppförande av exercishus vid ett flertal truppförband. I proposition (nr 210) till 1942 års riksdag medtogos emellertid endast vissa av de föreslagna exercishusen, och departementschefen uttalade, att de övriga av kostnadsskäl borde anstå till efter femårsperioden 1942—1947.

I skrivelse den 10 februari 1943 till Kungl. Maj:t har arméförvaltningen framhållit angelägenheten av att exercishus uppföras jämväl vid vissa andra truppförband än de i förenämnda proposition avsedda. Såsom motiv för detta äskande har anförts, att exercishus saknades vid vissa truppförband, varför den enskilda utbildningen i exercis m. m. måste bedrivas utomhus även vintertid under ogynnsamma väderleksförhållanden, vilket i hög grad försvårade utbildningen. Att taga i anspråk gymnastikhus för exercis vore icke lämpligt, eftersom dessa vore fullt utnyttjade för sitt egentliga ändamål och dessutom golven i gymnastiksalarna skulle skadas av exercis.

Gymnastikbyggnader.

Av samma skäl som i fråga om exercishus förutsattes i 1942 års försvarsbeslut, att med byggande av gymnastikhus i ett flertal fall skulle anstå till tiden efter genomförandet av försvarets femårsplan. Utöver de sålunda på framtiden ställda hava ytterligare två gymnastikbyggnader, om vilka beslut redan fattats, med hänsyn till under de senare åren rådande brist på arbetskraft och svårigheter beträffande materialförsörjningen ännu icke blivit uppförda. Enär gymnastik inginge som ett viktigt led i den militära utbildningen, borde, framhåller fortifikationsförvaltningen, gymnastikbyggnaderna komma till utförande så snart möjligheter därtill kunde föreligga. Skäl härför vore även, att vederbörande truppförbands badanläggningar skulle inrymmas i gymnastikbyggnaderna och att förbanden saknade badmöjligheter intill dess ifrågavarande byggnader blivit uppförda.

Luftvärnsskjutskolan.

I proposition nr 175/44 har Kungl. Maj:t äskat ett anslag om 100 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 (motsvarande 115 000 kronor vid nuvarande prisläge) för uppförande av bostäder för husmödrar och köksbiträden vid luftvärnsskjutskolan på Väddö. Enligt fortifikationsförvaltningen föreligger emellertid ytterligare byggnadsbehov, som snarast möjligt borde tillgodoses. Den slutliga omfattningen av byggnadsbehovet kunde icke angivas förrän en i ovannämnda proposition angiven utredning blivit slutförd. Detta beräknades kunna ske inom den närmaste tiden. För budgetåret 1944/45 borde därför, utöver det anslag som äskats i propositionen, upptagas ett belopp av 300 000 kronor i investeringsreserven.

Idrottsplatser.

Vid ett stort antal av arméns truppförband saknades godtagbara idrottsplatser. Enär idrott inginge som ett viktigt led i den militära utbildningen, erford-

rades därför ny- och ombyggnad av idrottsplatser. I enlighet med vad föredragande departementschefen anfört i 1943 års statsverksproposition beträffande nya idrottsplatser hade medel inom femårsplanens ram icke beräknats för dessa ändamål vare sig vid äldre eller vid planerade eller under uppförande varande etablissement. Kostnaderna för ny- och ombyggnad av idrottsplatser hava av fortifikationsförvaltningen beräknats till 2 145 000 kronor.

Vägarbeten.

Vid äldre kasernetablissement i Strängnäs, Skövde och Hälsingborg, som numera begagnades av pansarregementen, hade vägarna inom kasernområden och övningsfält blivit sönderkörda av den tunga stridsvagnstrafiken. Vissa årstider vore vägarna härigenom knappast framkomliga för bilar, varjämte dyrbar stridsvagns- och övrig motorfordonsmateriel bleve försliten samt krävde omfattande materielvård, vartill måste anslås tid, avsedd för utbildning och övningar.

Arméförvaltningen hade i sin underdåniga framställning rörande medelsbehovet för armén under budgetåret 1943/44 för förbättring av vägnätet vid Södermanlands pansarregemente i Strängnäs upptagit ett enligt prisläget den 1 juli 1941 beräknat belopp av 330 000 kronor, motsvarande 380 000 kronor vid nuvarande prisläge. Framställningen hade emellertid icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I sin underdåniga framställning om medel för budgetåret 1944/45 hade arméförvaltningen ånyo uptagit vägarbetena vid Södermanlands pansarregemente samt dessutom vägarbeten vid Skaraborgs pansarregemente i Skövde och Södra skånska infanteriregementet i Ystad, för vilka arbeten — om endast de allvarligaste olägenheterna skulle avhjälpas — hade beräknats ett belopp om 150 000 kronor. Kostnaderna för återställande av dessa vägar i fullgott skick hava nu beräknats till (172 000 + 58 000 =) 230 000 kronor.

Förutom vid ovannämnda truppförband erfordrades väg- och broarbeten vid Södra skånska infanteriregementets förläggning vid Revingehed, vilka arbeten omnämnts i statsverkspropositionen 1943. För dessa arbeten hade kostnaderna av arméförvaltningen beräknats till 150 000 kronor.

c. Marinförvaltningens ämbetsområde.

För marinförvaltningens ämbetsområde innefattar investeringsplanen en allmän investeringsreserv om *3 723 200 kronor* jämte en grovarbetsreserv om *7 040 000 kronor (Bil. 15 c).* Beträffande förslaget får utredningen anföra följande.

Enligt femårsplanen för försvarets utbyggnad skulle den årliga investeringen för marinens behov uppgå till i medeltal 9,6 milj. kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Från marinförvaltningen har emellertid meddelats, att det normala investeringsbehovet med nuvarande prisläge beräknas motsvara 11 milj. kronor per år. En investeringsplan för marinförvaltningen skulle således enligt investeringsutredningens direktiv om möjligt omfatta ett belopp av 22 milj. kronor. Med hänsyn till att vissa tidigare till marin-

förvaltningens förfogande ställda medel (uppskattningsvis ca 3 milj. kronor) av förvaltningen beräknats komma att bliva utnyttjade först under budgetåret 1944/45 samt till att marinförvaltningens anläggningsverksamhet enligt uppgift icke utan olägenhet kan ökas utöver en viss gräns har utredningen emellertid efter samråd med förvaltningen funnit, att investeringsplanen, oavsett i grovarbetsreserven upptagna företag, icke bör omfatta flera arbeten än som motsvara en sammanlagd kostnad av ca 16,7 milj. kronor.

De arbeten, som av investeringsutredningen föreslagits skola ingå i investeringsreserven, hava utvalts bland sådana företag, vilka rymmas inom ramen för den militära femårsplanen, och som alltså äro avsedda att komma till utförande under de närmaste budgetåren.

Förutom företag tillhörande femårsplanen har marinförvaltningen till utredningen inkommit med uppgifter angående företag, som icke rymmas inom denna ram, men beträffande vilka förvaltningen framhållit, att behovet av deras utförande gjorde sig allt starkare påmint, varför det vore synnerligen angeläget, att de snarast komme till utförande. Vissa av dessa företag äro ur de synpunkter investeringsutredningen har att företräda väl lämpade att utnyttjas för beredande av arbetstillfällen för icke fackutbildad arbetskraft och äro dessutom föga materialkrävande i förhållande till sin storlek, varför desamma med fördel skulle kunna medtagas i en grovarbetsreserv. Från försvarsdepartementets sida har framhållits, att de av marinförvaltningen angivna företagen kunde betraktas såsom ur försvarets synpunkt betydelsefulla, men att utförandet av desamma kunde komma att fördelas över en längre tidrymd, såvida det icke av arbetsmarknadspolitiska skäl befunnes angeläget att utföra dem tidigare.

Enär angelägenheten av de ifrågavarande företagen sålunda kan anses bestyrkt, har utredningen funnit tillräckligt bärande skäl föreligga att i grovarbetsreserven för budgetåren 1944/45 upptaga företagen i fråga med en sammanlagd kostnad av 7 040 000 kronor.

I detta sammanhang vill investeringsutredningen meddela, att marinförvaltningen framhållit, hurusom med hänsyn till den relativt ringa tillgången på byggnadstekniskt skolad personal inom ämbetsverket en bestämd förutsättning för investeringsplanens genomförande under budgetåret 1944/45 vore, att konsulterande arkitekter och byggnadstekniker i motsvarande omfattning som för närvarande funnes att tillgå.

I fråga om angelägenheten av de i investeringsreserven upptagna företagen har marinförvaltningen hänvisat till de utförliga motiveringar för samtliga företag, som lämnats i marinförvaltningens underdåniga skrivelse den 23 augusti 1943 angående anslag till marinen för budgetåret 1944/45. Med hänsyn härtill återgivas här endast i sammanträngd form huvuddragen av förvaltningens motiveringar.

Fullträffsäkra förråd för minor och sjunkbomber.

Marinförvaltningen hade gjort framställning om medel för anskaffning av vissa sjunkbomber under budgetåret 1944/45 samt dessutom anmält medelsbehov för anskaffning av ytterligare sjunkbomber jämte minor och spräng-

bojar under de närmast följande budgetåren. Därest dessa framställningar vunne bifall, erfordrades för materielens förvaring fullträffsäkra förråd. Kostnaden för förråden har beräknats till 362 500 kronor.

Ombyggnad och modernisering av tjänstebostäder vid Vaxholms kustartilleriregemente.

För att bidraga till en erforderlig komplettering av de genom andra statliga myndigheter föranstaltade bostadsproducerande åtgärderna hade marinförvaltningen förutsatt, att fortsatta arbeten med ombyggnad och modernisering av tjänstebostäder vid Vaxholms kustartilleriregemente skulle komma till stånd. Arbetena hava av marinförvaltningen beräknats draga en kostnad av sammanlagt 580 500 kronor.

Modernisering av tygverkstäderna vid Stockholms kustartilleriförsvar.

Vid tygverkstäderna vid Stockholms kustartilleriförsvar förefunnes behov av vissa kompletterande arbeten för verkstädernas modernisering. Dessa arbeten hade varit avsedda att normalt komma till utförande under budgetåret 1945/46 men kunde lämpligen utföras redan under budgetåret 1944/45. Tidigare hade för detta ändamål av riksdagen äskats 290 000 kronor av den beräknade totalkostnaden 330 000 kronor, varför kostnaderna för de kompletterande arbetena, inklusive administrationskostnader, beräknats uppgå till 42 500 kronor.

Beklädnads- och persedelförråd vid Gotlands kustartillerikår.

Det vid Gotlands kustartillerikår befintliga intendenturförrådet vore otillräckligt, varför ett nytt sådant måste uppföras. Medel för detta ändamål hade begärts för budgetåret 1944/45, men framställningen hade icke kunnat beaktas i statsverkspropositionen 1944. Företaget syntes för den skull böra medtagas i investeringsreserven för budgetåret 1944/45. Kostnaden för företaget har av marinförvaltningen beräknats uppgå till 91 700 kronor.

Komplettering av förläggningsbyggnader och baracker för Gotlands kustartilleriförsvar och Gotlands kustartillerikår.

Marinförvaltningen hade för budgetåret 1944/45 anhållit om anvisande av medel för komplettering av förläggningsbyggnader och baracker för Gotlands kustartilleriförsvar och Gotlands kustartillerikår under framhållande att densamma snarast borde komma till utförande. Marinförvaltningens framställning hade icke kunnat beaktas i 1944 års statsverksproposition, och företagen syntes under sådana förhållanden böra medtagas i investeringsreserven för budgetåret 1944/45. Kostnaderna hava beräknats till 148 200 kronor, varav 97 800 kronor numera böra upptagas i investeringsreserven.

Kasernbyggnad för Gotlands kustartilleriförsvar och Gotlands kustartillerikår.

Enligt verkställd utredning utgjorde förläggningsbehovet vid Gotlands kustartilleriförsvar och Gotlands kustartillerikår i fredstid 600 man. Vid övergång från beredskaps- till fredsförhållanden komme en del av de nu till för-

läggningsutrymmen använda barackerna att disponeras för annat ändamål. En brist på utrymme för 120 man komme därvid att uppstå. För dessa 120 man avsåge marinförvaltningen uppföra ny kasernbyggnad. Kostnaden för byggnaden har av marinförvaltningen beräknats till 418 700 kronor.

Idrottshall å Stumholmen.

En idrottshall å Stumholmen hade ursprungligen varit avsedd att uppföras under budgetåret 1944/45, men med hänsyn till andra, viktigare objekt hade arbetet i fråga måst hänföras till ett senare budgetår. Företagets utförande vore emellertid angeläget, varför företaget syntes böra ingå i investeringsreserven för budgetåret 1944/45. Kostnaderna för idrottshallen hade beräknats till 561 800 kronor.

Stensättning av vissa huvudvägar inom Karlskrona örlogsvarv.

Åtskilliga av vägarna inom Karlskrona örlogsvarv befunne sig i ett så otillfredsställande skick, att framkomligheten försvårades speciellt vid förekommande trafik med elektriska truckar, vilkas ackumulatorer fordrade jämna vägbanor. Med hänsyn härtill borde vissa stensättningsarbeten komma till utförande på huvudvägarna inom varvet. Kostnaden för arbetenas utförande hade beräknats till 137 800 kronor.

Optisk verkstad inom Västkustens marindistrikt.

En optisk verkstad inom Västkustens marindistrikt hade enligt ursprungliga planer avsetts att om möjligt uppföras under budgetåret 1946/47. Då det emellertid vore ett önskemål att byggnaden bleve uppförd så snart som möjligt, ville marinförvaltningen föreslå att företaget upptoges i investeringsreserven för budgetåret 1944/45. Marinförvaltningen hade beräknat kostnaden för företaget till 302 100 kronor.

Verkstadskontor med segelsömmeri- och målarverkstad inom Västkustens marindistrikt.

I av marinförvaltningen framlagt program hade en byggnad för verkstadskontor samt segelsömmeri- och målarverkstad avsetts att komma till utförande under budgetåret 1945/46. Detta förslag hade i princip förordats av departementschefen i proposition 175/44. Då företaget med fördel borde komma till utförande redan budgetåret 1944/45, syntes skäl föreligga att upptaga detsamma i investeringsreserven för sistnämnda budgetår. Kostnaden för detta företag hade beräknats till 107 600 kronor.

Gymnastik- och exercisbyggnad samt bastubad vid Göteborgs örlogsdepå.

För uppförande av gymnastik- och exercisbyggnad samt bastubad vid Göteborgs örlogsdepå hade marinförvaltningen hemställt om anvisande av anslag för budgetåret 1944/45. I 1944 års statsverksproposition hade departementschefen angivit, att han funne starka skäl tala för uppförande av en dylik byggnad, men av vissa principiella skäl hade medel ej beräknats för företaget. Under hänvisning till det anförda ville marinförvaltningen föreslå, att företaget upptoges i investeringsplanen för budgetåret 1944/45. Kostnaden för byggnaden hade beräknats till 337 100 kronor.

Kadettförläggning jämte inredande av tillfälliga tjänstelokaler vid Älvsborgs kustartilleriregemente.

Marinförvaltningen hade för budgetåret 1944/45 hemställt om anvisande av medel för uppförande av kadettförläggning samt inredande av tillfälliga tjänstelokaler vid Älvsborgs kustartilleriregemente för en sammanlagd beräknad kostnad av 47 600 kronor. Framställningen hade dock ej blivit beaktad i proposition till riksdagen, men då de olika företagen enligt marinförvaltningens mening vore synnerligen angelägna, hade marinförvaltningen för avsikt att för det nästkommande budgetåret återkomma med hemställan om medel för arbetenas utförande. Enligt marinförvaltningens åsikt vore företagen av sådan art, att de lämpligen kunde medtagas i investeringsreserven för budgetåret 1944/45, varvid kostnaden borde beräknas till 50 400 kronor.

Planering, vägar och stängsel inom Älvsborgs kustartilleriregementes område.

I sin ovannämnda underdåniga skrivelse den 23 augusti 1943 angående anslag för marinen för budgetåret 1944/45 hade marinförvaltningen anmält, att ett belopp om 210 000 kronor erfordrades för budgetåret 1945/46 för att arbetena med stängsel samt planerings- och vägarbeten inom Älvsborgs kustartilleriregementes område skulle kunna avslutas. Enär dessa arbeten vore mycket angelägna och väl skulle kunna utföras redan under budgetåret 1944/45, syntes dessa arbeten böra kunna medtagas i investeringsreserven för budgetåret 1944/45 med ett belopp av 222 600 kronor.

Beträffande vissa övriga i investeringsreserven i *Bil. 15 c* intagna företag liksom beträffande de i grovarbetsreserven angivna företagen får utredningen framhålla, att dessa företag äro av sådan karaktär, att någon närmare diskussion av desamma icke lämpligen här bör ifrågakomma.

d. Flygförvaltningens ämbetsområde.

Investeringsplanen innefattar för flygförvaltningens ämbetsområde en allmän investeringsreserv om *3 207 000 kronor* och en grovarbetsreserv om *24 964 000 kronor (Bil. 15 d).* Beträffande förslaget får utredningen anföra följande.

Det normala byggnadsprogrammet för flygförvaltningens ämbetsområde skulle med utgångspunkt från försvarets femårsplan omfatta ca 30,6 milj. kronor per år under femårsperioden 1942/43—1946/47. Investeringsplanen för flygförvaltningens ämbetsområde för budgetåret 1944/45 borde omfatta ungefär dubbla detta belopp eller omkring 61 milj. kronor. Vid samråd mellan representanter för flygförvaltningen och investeringsutredningen har emellertid framgått, att flygförvaltningens byggnadsorganisation är av en sådan storleksordning, att förvaltningen vid behov kan genomföra ett årsprogram om 90 à 100 milj. kronor. Från planeringsbyrån inom flygförvaltningens byggnadsavdelning har nämligen förklarats, att med den starka forcering av byggnadsverksamheten inom dess område, som nu påginge, byggnadskostnaderna sprunge upp till ca 5 à 6 milj. kronor per

månad eller ca 70 milj. kronor för år, vilket belopp, därest så befunnes önskvärt, kunde ytterligare ökas något. Från flygfältsbyråns sida har samtidigt förklarats, att dess byggnadskapacitet utan svårighet vid behov kunde erhålla en omfattning av ca 22 milj. kronor per år. Av det nyssnämnda samrådet har vidare framgått, att planeringsbyråns ordinarie byggnadsprogram för budgetåret 1944/45 har en omfattning motsvarande ca 70 milj. kronor men att någon specificerad uppgift över de olika byggnadsföretagen icke vore möjlig att lämna. Någon nämnvärd utökning av planeringsbyråns byggnadsprogram vore således icke möjlig, varför investeringsreserven, i vad anginge planeringsbyråns verksamhetsområde, endast kunde bliva av mycket ringa omfattning.

Beträffande flygfältsbyråns ordinarie program för budgetåret 1944/45 har framgått, att detta omfattade arbeten för endast ca 2 milj. kronor, varför möjligheter här förelåge att, därest så kunde visa sig lämpligt, i investeringsplanen medtaga flygfältsarbeten för relativt stora belopp att ingå antingen i den allmänna investeringsreserven eller i en grovarbetsreserv.

Bland de av flygförvaltningen såsom lämpliga investeringsobjekt föreslagna företagen utgöres det stora flertalet av sådana företag, som icke rymmas inom ramen för försvarets femårsplan, och beträffande vilka investeringsutredningen, såsom tidigare anförts, ansett sig sakna möjlighet att bedöma angelägenhetsgraden. Från flygförvaltningens sida har emellertid beträffande flygfältsarbetena framhållits, att den snabba utvecklingen inom flygteknikens område under de senaste åren redan nu medfört krav på bl. a. ökade utrymmen på flygfälten, och att dessa krav komme att ökas, varför de föreslagna arbetena snarast borde komma till utförande.

De förevarande företagen utgöras beträffande planeringsbyråns arbeten av husbyggnader och vissa smärre anläggningsarbeten, medan flygfältsbyråns företag bestå av flygfältsarbeten, i huvudsak utvidgning av flygfält samt permanentbeläggning av rullningsbanor.

Husbyggnader, beläggningsarbeten och andra dylika arbeten, vilka äro jämförelsevis materialkrävande objekt och till avsevärd del måste utföras av specialutbildad arbetskraft, hava icke medtagits i investeringsreserven för flygförvaltningen, därest de icke rymmas inom femårsplanens ram. De övriga av flygförvaltningen föreslagna investeringsobjekt, som icke omfattas av femårsplanen, utgöras huvdsakligen av föga materialkrävande arbeten, för vilkas utförande i stor utsträckning kan anlitas icke fackutbildad arbetskraft. Med hänsyn härtill äro dessa företag ur de synpunkter investeringsutredningen har att företräda väl lämpade att ingå i grovarbetsreserven.

Från försvarsdepartementets sida har meddelats, att de företag, som avse utvidgning av flygfält, bedömdes såsom på längre sikt nödvändiga arbeten, vilka kunde aktualiseras under de närmaste åren, men vilka kunde komma att fördelas på en längre tidrymd. Därest så befunnes lämpligt ur investeringsutredningens synpunkt, borde företagen kunna medtagas i grovarbetsreserven för budgetåret 1944/45. Vad angår de övriga företagen, har en del av dessa ansetts äga sådan betydelse för försvaret, att skäl funnits tala för

att även dessa vid behov skulle kunna komma till utförande under en arbetsmarknadskris.

Med stöd av vad som sålunda framkommit vid samråd med försvarsdepartementet och med flygförvaltningen har investeringsutredningen funnit skäl föreligga för att vissa av de av flygförvaltningen angivna företagen, som icke rymmas inom femårsplanens ram, men som ur arbetsmarknadssynpunkt ansetts lämpliga att vid en arbetslöshetskris igångsättas för beredande av arbetstillfällen för icke fackutbildad arbetskraft, redan nu bliva föremål för detaljplanering. Investeringsutredningen har sålunda medtagit dessa företag i den vid sidan av den allmänna investeringsreserven upprättade grovarbetsreserven.

Beträffande angelägenheten av de i investeringsreserven respektive grovarbetsreserven upptagna investeringsobjekten har flygförvaltningen förebragt motiveringar, vilka i den mån det ansetts lämpligt med hänsyn till arbetenas natur återgivas i det följande.

Flygplanförråd.

Byggandet av i de i femårsplanen ingående flygplanförråden har tillsvidare uppskjutits. Ett stort antal äldre flygplan komme inom de närmaste åren att ersättas med modernare flygplanmateriel, men skulle fortfarande nyttjas för sekundära uppgifter, varför förrådsutrymmen för dessa äldre plan erfordrades.

Gymnastikbyggnader.

Med hänsyn till den särskilt stora betydelsen av att personal i flygtjänst besitter den högsta grad av fysisk spänstighet, är det mycket angeläget, att möjligheter beredas personalen att utöva gymnastik och idrott. Det är följaktligen av stor betydelse, att varje förband äger tillgång till en gymnastiksal.

Vid kasernerna i Viksäng för *Västmanlands flygflottilj* finnes en gymnastiksal, men på grund av läget kan denna ej utan allvarliga olägenheter utnyttjas för flottiljen efter utflyttningen till Hässlö, bl. a. på grund av omfattande och kostsamma transporter.

Den nuvarande gymnastiksalen för *Östgöta flygflottilj* är inrymd i en av de gamla lägerhyddorna på Malmen och har för liten golvyta. Takkonstruktionen är så dålig, att de upphängda redskapen nedtagits redan år 1937. Även väggarna och golvbjälklaget äro bristfälliga. Utrymme för redskapsrum och dylikt saknas. Flygförvaltningen har i detta sammanhang erinrat om att riksdagens vederbörande utskott vid besök på platsen funnit byggnaden i bristfälligt skick (rd. skr. 1943: 156).

Gymnastikhuset vid *Jämtlands flygflottilj* är för närvarande ständigt upptaget för gymnastik för manskapsskolor, för föreläsningar m. m. Erforderliga möjligheter för den flygande personalen och personalen i övrigt att bedriva något slag av inomhusidrott finnas därför icke. Behovet av en ny gymnastikbyggnad är synnerligen trängande, framhåller flygförvaltningen. Om en sådan byggnad uppföres, kan den nuvarande byggnaden bliva disponibel som exercishus, vilket med hänsyn till de klimatiska förhållandena vore av stor betydelse vintertid.

Den nuvarande gymnastiksalen vid *krigsflygskolan,* Ljungbyhed, som är inrymd i en f. d lägerhydda, är otillräcklig, framhåller flygförvaltningen, och ny gymnastikbyggnad borde därför komma till stånd budgetåret 1944/45.

Den nuvarande gymnastiksalen vid *Svea flygflottilj* är för liten, varigenom gymnastik och inomhusidrott försvåras. Golvytan är avsevärt mindre än enligt 1940 års militära byggnadsutrednings standardritning nr 4. Flygflottiljens utökning och bristen på lokaler har vidare medfört, att gymnastiksalen måste användas för en mångfald ändamål, vilket begränsade dess utnyttjande för gymnastik och fysisk fostran. Fritidsproblemet är svårlöst vid ett förband, som ligger på så stort avstånd från större samhälle, som denna flottilj. Genom ombyggnad av den nuvarande gymnastiksalen till fritidslokal skulle mycket vinnas i detta avseende.

Inomhusskjutbana vid Jämtlands flygflottilj.

Flygförvaltningen framhåller, att med hänsyn till vid Jämtlands flygflottilj rådande klimatförhållanden den grundläggande skjututbildningen vintertid borde förläggas inomhus. Skjutbanan skulle inrymmas i den ovan föreslagna gymnastikbyggnadens källare.

Skyddsplantering m. m. vid Norrbottens flygbaskår.

Flygförvaltningen anför, att marken, där Norrbottens flygbaskårs etablissement uppförts, består av fin sand täckt av renlav och är föga motståndskraftig mot trafiken. Med hänsyn till att renlaven avnöttes av trafiken så att sanden upprördes av vinden och skadade flyg- och bilmotorer, borde skyddsplantering utföras.

Slangtorn och förläggningsutrymmen för brandberedskap vid centrala flygverkstaden i Västerås.

För att kunna torka centrala flygverkstadens i Västerås brandslangar är det nödvändigt, anför flygförvaltningen, att slangtorn uppföres i anslutning till befintlig brandbod. Förläggningsutrymme för brandberedskap saknas vid verkstaden, varför det är nödvändigt, att sådant ordnas.

e. Sjökarteverket.

Försvarsdepartementet har med skrivelse den 4 februari 1944 till investeringsutredningen överlämnat uppgifter angående byggnadsarbeten m. m. inom försvarsväsendet, vilka varit under övervägande inom departementet, men till vilka medel icke kunnat inrymmas i 1944 års statsverksproposition. I de överlämnade uppgifterna ingår bland annat ett företag avseende ombyggnad av ett äldre sjömätningsfartyg samt nybyggnad av ett sådant fartyg, vartill sjökarteverket äskat anslag för budgetåret 1944/45. Kostnaderna härför beräknas till 780 000 kronor, varav 200 000 kronor för ombyggnaden och 580 000 kronor för nybyggnaden, allt enligt prisläget den 1 juli 1943.

Sedan från försvarsdepartementets sida under hand meddelats, att ifrågavarande arbeten vore att anse som angelägna företag, och att ritningar och övriga förberedande åtgärder skulle kunna fullbordas före utgången av budgetåret 1943/44, har utredningen ansett sig böra i investeringsreserven medtaga om- och nybyggnad av sjömätningsfartyg för sjökarteverket för en kostnad av 780 000 kronor.

f. Försvarets fabriksstyrelses verksamhetsområde.

Beträffande försvarets fabriksstyrelses verksamhetsområde har investeringsutredningen efter samråd med vederbörande myndigheter funnit, att några företag, som lämpligen kunna upptagas i den allmänna investeringsreserven eller i grovarbetsreserven icke förefinnas, varför investeringsplanen för fabriksstyrelsens verksamhetsområde endast omfattar sådana byggnads- och anläggningsarbeten, vilka äro avsedda att komma till utförande under budgetåret med anlitande av för ändamålet i vanlig ordning anvisade eller äskade medel.

Fabriksstyrelsens ordinarie byggnadsprogram för budgetåret omfattar arbeten för en sammanlagd kostnad av 16 417 400 kronor, vartill kommer kostnaden för maskiner och övrig utrustning i de förevarande byggnaderna för ett belopp om 4 341 900 kronor.

7. Investeringsplan för statliga och statsunderstödda vägar och gator m. m.

Förslag till investeringsplan för statliga och statsunderstödda vägbyggnader m. m. har sammanställts i *Bil. 16* och innefattar dels arbeten å ordinarie stat för 42,1 milj. kronor, dels en allmän investeringsreserv av arbeten för inalles *160,6 milj. kronor,* och dels en extra grovarbetsreserv av arbeten för en uppskattad kostnad av *170,0 milj. kronor.* Av den allmänna investeringsreserven skulle 115,7 milj. kronor belöpa sig på landsbygdens allmänna vägväsende, 40,9 milj. kronor på städernas allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator samt 4,0 milj. kronor på enskilda vägar. Fördelningen i övrigt på olika slag av arbeten framgår närmare av förenämnda bilaga samt av den i det följande lämnade redogörelsen.

För att bedöma storleksordningen av vad som för vägbyggnader av här förevarande slag kan antagas vara normal investering böra bland annat de i det följande återgivna synpunkterna beaktas.

Vid bilismens genombrott befann sig vårt lands vägnät i ett föga tillfredsställande skick, ty under de senaste decennierna av 1800-talet och tiden därifrån fram till första världskriget hade järnvägarna främst tilldragit sig det allmännas intresse och såväl vägbyggandet som vägtrafiken i viss utsträckning avtagit i omfattning och betydelse. I och med biltrafikens raska frammarsch från och med början av 1920-talet begynte ett om- och nybyggande av vägar av förut ej sedd omfattning. Denna verksamhet finansierades, utom genom uttagande av vägskatt, även genom statsanslag såväl av vanliga skattemedel som av de från och med år 1924 utgående automobilskattemedlen. Dessutom bedrevos under arbetslöshetsperioder vägarbeten i mycket stor utsträckning såsom arbetslöshetsarbeten med särskilda statsanslag. Ehuru därigenom tidvis en betydande vägbyggnadsverksamhet kommit till stånd utöver den normala, återstår dock alltjämt ett mycket betydande vägbyggnadsbehov.

I fråga om arbeten på huvudvägar pågår sedan flera år inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen en utredning angående det lokala behovet av vägbyggnadsarbeten (den s. k. generalplaneutredningen). Tyvärr hava icke några samlade uppgifter ur denna utredning kunnat erhållas för senare år än 1938. Enligt från denna tidpunkt härflytande kostnadsuppskattningar, omräknade till nuvarande kostnadsnivå, skulle huvudvägnätets modernisering draga en kostnad av i runt tal 1 500 milj. kronor, varav 900 milj. kronor för arbeten i en första, 400 milj. kronor i en andra och 200 milj. kronor i en tredje angelägenhetsklass. Beträffande vägarbeten på andra allmänna vägar än huvudvägar saknas inventering av byggnadsbehovet, men det är känt, att vid uppgörandet av flerårsplaner för dylika arbeten alltid ett betydande antal framförda företag måste uteslutas på grund av medelsbrist, och det är också känt, att länsstyrelserna under senare år ålagt vederbörande vägdistrikt att utföra vägföretag avseende bygdevägar och ödebygdsvägar i betydande omfattning. Även för enskilda, statsunderstödda vägbyggnader föreligger ett stort byggnadsbehov, som framgår av den särskilda redogörelsen för dessa vägar å s. 136—138.

Under nu rådande kristid har det av olika skäl varit nödvändigt att i hög grad reducera vägbyggnadsverksamheten. Icke blott det förhållandet, att automobilskattemedlen under trycket av olika restriktioner för biltrafiken kraftigt minskats, samtidigt som statsutgifterna för andra ändamål sprungit i höjden, har nödvändiggjort minskning av väganslagen. Jämväl läget på arbetsmarknaden och i fråga om materialförsörjningen har hittills gjort det önskvärt att begränsa vägarbetenas omfattning. Detta har också skett ej blott genom iakttagande av stor återhållsamhet vid anvisande av nya anslag för vägändamål utan även genom nedläggande eller bedrivande i långsammare takt av företag, till vilka medel anvisats av äldre anslag. Arbeten, till vilka medel utgått av anslag till bekämpande av arbetslöshet, hava fram till innevarande år bedrivits endast i obetydlig omfattning.

Till belysande av den ovannämnda minskningen av vägbyggnadsanslagen kan nämnas, att under de sista åren före krigsutbrottet för vägbyggnadsändamål under sjätte huvudtiteln anvisades 45—50 milj. kronor årligen, under det att dessa anslag under budgetåren 1941/42—1943/44 nedskurits till 36,39, 36,60 respektive 24,45 milj. kronor.[1] För nästkommande budgetår äskas i statsverkspropositionen i normal ordning sammanlagt 18,3 milj. kronor för byggande av vägar.

Av det anförda torde framgå, att vägbyggnadsverksamheten under krisåren varit synnerligen begränsad. Härigenom har ackumulerats ett stort behov av både förbättrings- och nyanläggningsarbeten i fråga om allmänna och enskilda vägar.

Under de senare åren har en mycket betydande ökning av cykeltrafiken skett, delvis påskyndad av de inskränkningar, som under kristiden ägt rum i fråga om annan trafik. Det torde vara att förvänta, att denna omfattande cykeltrafik åtminstone till avsevärd del kommer att fortfara, även om biltrafi-

[1] Av arbetsmarknadsskäl har dessutom på tilläggsstat för innevarande budgetår anvisats ett anslag av 15,0 milj. kronor till vissa vägbyggnadsarbeten.

ken efter ett kommande fredsslut åter ökas och kanske inom kort överstiger förkrigstidens. Cykeltrafiken torde därför bliva en starkt pådrivande faktor, då det gäller breddning av vägarna eller, där denna trafik är särskilt stor, utförande av särskilda cykelbanor utmed dem, vilket hittills endast kunnat ske i obetydlig omfattning.

Utväljande av de vägföretag, vilka äro så angelägna och ur olika synpunkter så lämpliga, att de böra framför andra inrymmas i investeringsplanerna, är av flera skäl förenat med stora svårigheter.

Såsom nämnts är vägbyggnadsbehovet såväl på grund av de senare årens begränsade byggnadsverksamhet som till följd av inträffade eller väntade förändringar i fråga om trafikens art och omfattning mycket betydande. Det är emellertid inom vissa delar av landet mer trängande än inom andra. Detta torde delvis sammanhänga därmed, att arbetslösheten under tidigare arbetsmarknadskriser varit särskilt omfattande i vissa trakter och föranlett utförande av vägarbeten i större utsträckning där än i sådana delar av landet, varest arbetslösheten varit mera begränsad.

Den normala vägbyggnadsverksamheten bedrives sedan länge efter i förväg uppgjorda flerårsplaner. Enligt de från och med innevarande år gällande nya vägförfattningarna skola till ledning för fördelningen av de medel, vilka anvisas för vägbyggnadsändamål, fastställas dels femårsplaner för byggande av huvudvägar, dels fyraårsplaner för byggande av bygde- och ödebygdsvägar. Därest dessa flerårsplaner nu förelegat färdiga, skulle de hava kunnat läggas till grund för investeringsplaner beträffande de allmänna vägarna på landsbygden, inklusive de städer och andra samhällen, inom vilka kronan är väghållare.

Flerårsplanerna äro emellertid ännu icke upprättade och kunna icke beräknas bliva fastställda förrän under maj eller juni månad detta år.

Då investeringsutredningen sålunda icke kunnat till grund för investeringsplanerna för vägbyggnadsverksamheten lägga för denna verksamhet fastställda flerårsplaner, har utredningen i stället varit hänvisad till att söka ur angelägenhetssynpunkt bedöma de föreliggande vägbyggnadsbehoven med ledning av införskaffade uppgifter, huvudsakligen från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det må dock framhållas, att till följd av ovannämnda omständigheter investeringsplanerna icke böra anses såsom i varje detalj definitiva. Under det fortsatta arbetet avser investeringsutredningen att i samråd med olika berörda myndigheter och, där så erfordras, representanter för lokala intressen ytterligare pröva de i investeringsplanerna inrymda företagens angelägenhet. Det måste förutsättas, att det i samband därmed kan bliva behövligt att utbyta i planerna upptagna arbeten mot andra. Ett sådant förfaringssätt överensstämmer även med vad som tillämpas i fråga om flerårsplanerna för de vägarbeten, vilka utföras i normal ordning.

Vissa omständigheter, vilka kunna tänkas påverka det fortsatta arbetet med detaljplanering av vägarbetena och investeringsreservens ianspråktagande i arbetsmarknadsreglerande syfte, må här framhållas. Dessa omständigheter sammanhänga delvis med vägväsendets nyligen genomförda omorganisation.

Före vägväsendets förstatligande ankom det på vederbörande kommunala förvaltningsorgan, vägstyrelserna, att vidtaga erforderliga förberedelseåtgärder för vägarbetens igångsättande. Möjligheterna från statens sida att påskynda dessa förberedelser voro i viss mån begränsade. Följden blev, såsom från flera håll påtalats, att igångsättandet av de vägarbeten, vilka under tidigare arbetslöshetsperioder avsågos tjäna såsom sysselsättningsobjekt, icke alltid kunde ske så snabbt som önskvärt vore. Härutinnan bör den nya vägorganisationen kunna medföra vissa förbättringar.

Emellertid hava även tillkommit omständigheter, vilka verka i motsatt riktning. Sålunda förutsätter den nya väglagen en relativt tidsödande handläggning av de ärenden, vilka avse projektering av vägarbeten. Alla av ett tilltänkt vägföretag berörda markägare skola sålunda hållas underrättade om utredningsarbetets fortskridande och erhålla tillfälle att vid sammanträde framföra sina synpunkter. Vidare skola vägnämnder och länsvägnämnder i fastställd ordning medverka vid arbetsplanernas behandling. Genom dessa föreskrifter avses att skapa större garanti för tillgodoseende av markägares, lokaltrafikens och ortens synpunkter på vägbyggnadsfrågorna, men samtidigt blir därigenom dessa frågors handläggning mera tidskrävande än tidigare.

Däremot medför arbetsplanernas upprättande och fastställande enligt de nya bestämmelserna till skillnad mot vad tidigare varit fallet, att i och med planens fastställande rätt för väghållaren att expropriera erforderlig mark föreligger, vilket förhållande kan medföra tidsvinst vid igångsättande av vägarbeten, beträffande vilka frivilligt upplåtande av mark icke kan åstadkommas.

Särskilda övergångsbestämmelser stadga, att sådana arbetsplaner, vilka blivit av vederbörande länsstyrelser fastställda före den 1 januari 1944, skola äga fortsatt giltighet intill utgången av år 1950. Ett stort antal dylika fastställda arbetsplaner finnes också. Enbart under år 1943 meddelade länsstyrelserna sålunda beslut i fråga om nära 600 vägföretag i alla delar av riket. Vägbyggnadsverksamheten torde därför under några år framåt komma att i väsentlig omfattning bedrivas enligt arbetsplaner, fastställda enligt gamla väglagen. För erhållande av rätt till expropriation av mark vid sådana arbeten erfordras Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. Arbetsplaner, upprättade i enlighet med de efter den 1 januari 1944 gällande bestämmelserna, torde endast i undantagsfall bliva färdigställda i så god tid, att därmed avsedda arbeten skulle kunna ingå i investeringsreserven för budgetåret 1944/45. Den förteckning över vägföretag, lämpliga att ingå i investeringsplanen för nämnda år, som hittills varit under prövning av investeringsutredningen, innehåller också enbart arbeten, planerade och beslutade enligt de bestämmelser, som gällde före årsskiftet 1943—1944.

Med hänsyn till den långa tidrymd, som i regel kräves för planeringen av ett vägföretag, har i den investeringsplan, som nu framlägges, alltför stor hänsyn måst tagas till i vilken omfattning vederbörande företag äro förberedda. Ju längre tid som förflyter, innan investeringsreserven i större utsträckning

behöver tagas i anspråk, desto större möjligheter finnas emellertid att medhinna ytterligare detaljplanering, så att urvalet av arbeten kan göras med hänsyn endast till deras angelägenhet och lämplighet som investeringsobjekt.

Omfattningen av den vägbyggnadsverksamhet, som det är möjligt att i arbetsmarknadsreglerande syfte igångsätta, är utom av tillgången på förberedda arbetsobjekt även beroende på vägorganisationens kapacitet. För närvarande är den statliga vägorganisationen utbyggd med hänsyn till den situation, som rådde då organisationsförslaget behandlades av statsmakterna. Då voro såväl vägunderhållet som vägbyggnadsverksamheten av statsfinansiella skäl och med hänsyn till rådande brist på arbetskraft av jämförelsevis ringa omfattning, och departementschefen framhöll i propositionen angående den statliga vägorganisationen m. m. (nr 224/1943), att den förordade organisationen vore avpassad efter den inskränkta väghållning, som då var rådande, samt att det därför funnes anledning räkna med att, då normala förhållanden åter inträdde inom vägväsendet, en viss utbyggnad av organisationen komme att visa sig nödvändig, särskilt i vad avsåge personal för byggande och projektering av väg.

Beträffande vissa andra områden än vägväsendet har investeringsutredningen funnit, att organisationens grad av elasticitet varit bestämmande för omfattningen av den utvidgning av investeringsverksamheten, som utan alltför stora olägenheter kunde vidtagas i arbetsmarknadsreglerande syfte. Inom vägväsendet synas just nu särskilt stora svårigheter möta att åstadkomma erforderlig expansion. Dels är, såsom ovan framhållits, den nuvarande organisationen dimensionerad för en avsevärt mindre byggnadsverksamhet än normalt, varför redan en ökning av verksamheten till vad som kan anses vara normal investering innebär en tämligen stor utvidgning, dels har en genomgripande omorganisation just genomförts, varför det kan befaras, att arbetet ännu icke uppnått samma grad av effektivitet, som när organisationen hunnit verka någon tid. Detta är så mycket mer att beklaga som det — såväl med hänsyn till det under de senaste åren samlade vägbyggnadsbehovet som på grund av vägbyggnadernas särskilt stora användbarhet såsom grovarbetsreserv i en arbetslöshetssituation, karakteriserad av stort överskott på arbetskraft och underskott på material — skulle vara särskilt angeläget att hava möjligheter till en stark expansion på vägbyggnadsområdet.

För att kunna genomföra ett så omfattande vägbyggnadsprogram, som kan bliva nödvändigt i ett extraordinärt läge, torde säkerligen i anslutning till de synpunkter beträffande forcering av arbeten, som investeringsutredningen uttalat å s. 33—34, alla tillgängliga resurser behöva utnyttjas. Såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsens möjligheter att utvidga sin byggnadsverksamhet i egen regi som entreprenadverksamhetens stora expansionsmöjligheter torde behöva utnyttjas. Eftersom statens arbetsmarknadskommission för handläggningen av frågor om vissa slag av kommunal och enskild investeringsverksamhet under alla förhållanden behöver bygga upp en omfattande teknisk organisation, torde man även kunna tänka sig, att kommissionen i vissa

fall ombesörjer utförandet av vägarbeten tillhörande den allmänna investeringsreserven eller grovarbetsreserven.

Förutsatt att den allmänna investeringsreserven, sådan den i det följande närmare skisseras, utnyttjas i sin helhet, kan den beräknas under budgetåret 1944/45 lämna omkring 5 milj. dagsverken, motsvarande en genomsnittlig arbetsstyrka (beräknad såsom om den bleve jämnt sysselsatt året runt) av 17 000 man. I denna siffra ingår då icke grovarbetsreserven, vilken, när den kan i sin helhet tagas i bruk, beräknas genomsnittligt giva sysselsättning åt ytterligare drygt 20 000 man.

Ett fullt utnyttjande av den allmänna investeringsreservens arbeten medför i avrundade tal en materialåtgång under budgetåret 1944/45 av 25 000 ton cement och 10 000 ton järn (armeringsjärn, stål m. m.). Åtgången av övriga svåråtkomliga materialslag är relativt obetydlig.

De i planen ingående företagen skola, efter utbyten och kompletteringar i förekommande fall, enligt till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lämnade direktiv skyndsamt detaljplaneras. Som ett önskemål har därvid angivits, att planeringen utföres i sådan omfattning, att arbetena, om så ur arbetsmarknadssynpunkt befinnes önskvärt, kunna planenligt utföras före utgången av budgetåret 1944/45. Såsom ett led i planeringsarbetet har Kungl. Maj:t anmodat väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att före den 15 april 1944 ingiva detaljerade uppgifter över medelsbehovet för anställande av arbetskraft för planeringsåtgärder samt för förberedelseåtgärder i övrigt. Detaljplaneringen omfattar bland annat renstakning, ordnande av markfrågor samt i vissa fall upprättande av entreprenadhandlingar m. m.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förutsättes vidare komma att till investeringsutredningen rapportera de större förändringar, som anses böra vidtagas i planen.

I det följande behandlas mer ingående investeringsutredningens förslag rörande olika kategorier av vägbyggnader. Därvid ha särskilda avsnitt ägnats åt följande slag av vägbyggnader:

Byggande av allmänna vägar på landsbygden (omfattande nyanläggning av bygdevägar, nyanläggning av ödebygdsvägar, byggande av huvudvägar, förbättring av bygdevägar och ödebygdsvägar).

Byggande av städernas allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator.

Stensättning av vägar.

Byggande av broar.

Byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar.

Vissa vägbeläggningar.

Uppförande av garage- och förrådsbyggnader.

Byggande av enskilda vägar.

Utredningen har även övervägt att i investeringsplanen för vägväsendet inrymma sådana åtgärder, som sammanhänga med en övergång till högertrafik. Kostnaderna härför beräknades av 1939 års högertrafikkommitté (SOU 1940: 30) till i runt tal 16,0 milj. kronor, väsentligen ändringsarbeten å spår-

vägar och omnibusar. Med hänsyn till att statsmakterna icke tagit ställning till själva principfrågan, om en övergång till högertrafik överhuvudtaget skall ske, har dock investeringsutredningen icke ansett sig böra framlägga något förslag.

Byggande av allmänna vägar på landsbygden.

I samband med vägväsendets förstatligande hava de olika anslag, som tidigare utgått till byggande av allmänna vägar på landsbygden, erhållit ändrad rubricering och indelning. Sålunda hava i proposition till årets riksdag för ändamålet äskats följande anslag för budgetåret 1944/45.

	Milj. kronor
Till nyanläggning av bygdevägar	2,0
» » » ödebygdsvägar	0,8
» byggande av huvudvägar	4,5
» förbättring av bygdevägar och ödebygdsvägar	1,5
Summa milj. kronor	8,8

Investeringsplanen omfattar beträffande vägbyggnader på landsbygden *dels* arbeten, som äro avsedda att under instundande budgetår utföras med medel från anslag i normal ordning, vare sig dessa arbeten skola bekostas med reservationer å äldre anslag eller med anslag för instundande budgetår, *dels ock* övriga angelägna och lämpliga arbeten (den allmänna investeringsreserven).

Utöver den egentliga investeringsplanen är en extra reserv *(grovarbetsreserv)* under förberedande, såsom närmare framgår av s. 138.

Enligt investeringsutredningens direktiv och med tillämpning av för flertalet områden använda principer borde investeringsplanen totalt omfatta företag för en kostnad motsvarande två års normal investering inom vägbyggnadsområdet. Med hänsyn till den förut åberopade knapphet på vägbyggnadsmedel, som rått under en följd av år och som synes böra få till följd en betydligt större normal investering under efterkrigsåren än före kriget, samt till vägarbetenas speciella lämplighet såsom sysselsättningsobjekt i arbetsmarknadskriser torde det vara befogat att för detta område utöka investeringsplanen till en omfattning, som närmare svarar mot tre än mot två förkrigsårs investering.

Under de tre förkrigsåren 1936/37—1938/39 beviljades statsbidrag till byggande av allmänna vägar på landsbygden med sammanlagt cirka 66 milj. kronor, motsvarande, om vägdistriktens andelar i byggnadskostnaderna tilläggas, en total byggnadskostnad av omkring 80 milj. kronor. Efter avdrag av marklösenkostnad och omräkning till nuvarande prisläge samt efter justering med hänsyn till de förändringar i landsbygdens vägnät, vilka under senare år inträtt genom att å ena sidan städer nybildats, landsbygdsområden inkorporerats med städer samt vissa större samhällen, som icke äro städer, i väghänseende jämställts med dylika, medan å andra sidan vissa smärre städer numera i väghänseende hänförts till landsbygden, skulle för närvarande motsvarande byggnadskostnader för vägbyggnader på landsbygden kunna uppskattas till 105 milj. kronor.

Utöver de ovanberörda anslag, som beviljades för åren 1936/37—1938/39, anvisades för budgetåret 1938/39 ett anslag av 25 milj. kronor till särskilda bidrag till vägdistrikten för likvidering av vägdistriktens skulder för redan utförda företag. Huru detta anslag påverkade byggnadsvolymen vid olika tidpunkter är svårt att angiva, varför särskild hänsyn härtill icke tagits vid dimensionerandet av investeringsplanen.

Planen föreslås i överensstämmelse med ovan anförda synpunkter omfatta arbeten för en byggnadskostnad av 105 milj. kronor. En överslagsberäkning ger vid handen, att en plan av denna storlek skulle kunna sysselsätta omkring 13 000 man i genomsnitt under året.

Ovanstående kostnad fördelar sig på företag under olika anslagsrubriker på följande sätt.

	Milj. kronor
Byggande av huvudvägar	54,0
Förbättring av bygde- och ödebygdsvägar	18,0
Nyanläggning av bygdevägar	23,6
Nyanläggning av ödebygdsvägar	9,4
Summa milj. kronor	105,0

Härav beräknas enligt till 1944 års riksdag framlagda anslagsäskanden och med tillägg av vissa delar av den 31 december 1943 å respektive anslag kvarstående reservationer samt efter avdrag för marklösenkostnader arbeten bliva utförda med anslag i normal ordning intill följande belopp.

	Milj. kronor
Byggande av huvudvägar	5,5
Förbättring av bygde- och ödebygdsvägar	2,0
Nyanläggning av bygdevägar	2,7
Nyanläggning av ödebygdsvägar	1,1
Summa milj. kronor	11,3

Sålunda skulle såsom allmän investeringsreserv återstå arbeten för följande belopp.

	Milj. kronor
Byggande av huvudvägar	48,5
Förbättring av bygde- och ödebygdsvägar	16,0
Nyanläggning av bygdevägar	20,9
Nyanläggning av ödebygdsvägar	8,3
Summa milj. kronor	93,7

För att man under nästa budgetår skall kunna komma upp till en byggnadskostnad av 105 milj. kronor måste sammanlagda totalkostnaden för de i planen ingående företagen vara väsentligt större. Det har nämligen visat sig, att vissa av de vägföretag, som äro så angelägna att de böra ifrågakomma, icke äro tillräckligt förberedda för att kunna igångsättas förrän under senare hälften av budgetåret 1944/45 och därför endast delvis hinna utföras under året. Vissa andra företag äro av den storleksordning att de, ehuru de kunna igångsättas redan vid budgetårets början, dock icke kunna fullbordas under

budgetårets lopp. Det förhållandet, att en del företag i planen kan komma att såsom beredskapsarbeten delvis utföras redan under detta budgetår, talar också för att mängden företag i investeringsplanen bör vara jämförelsevis stor i förhållande till avsedd årsinvestering. I den preliminära investeringsplan, som utarbetats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i samverkan med investeringsutredningen, ingå företag till en sammanlagd kostnad av 156,4 milj. kronor. Denna mängd arbetsobjekt torde dock icke vara fullt betryggande, varför en komplettering av planen efter hand bör ske.

Såsom redan nämnts ingå i planen samtliga de olika slag av vägarbeten, som motsvara de i riksstaten normalt ingående anslagen till byggande av bygdevägar, ödebygdsvägar och huvudvägar. Företag beträffande ödebygdsvägar äro i regel mindre lämpliga ur sysselsättningssynpunkt än andra vägbyggnader. De ligga i allmänhet i avsides belägna och glest befolkade bygder, varför det kan komma att bereda svårigheter att ordna inkvartering. Med hänsyn till att terrasseringsarbetena å ödebygdsvägar av sparsamhetsskäl måste göras relativt små och till att dessa arbeten därjämte ligga i sådana landsdelar, där klimatet är särskilt strängt, kunna de endast bedrivas under en tämligen begränsad tid av året. Å andra sidan må framhållas, att behovet av ödebygdsvägar på många håll är betydande. Härtill kommer, att det ur beredskapssynpunkt måste anses önskvärt att kunna i ett givet läge bereda sysselsättning åt arbetslösa skogsarbetare vid dylika företag. Av denna anledning hava ödebygdsvägar medtagits i investeringsreserven i jämförelsevis stor omfattning trots att denna typ av vägföretag ur allmän lämplighetssynpunkt såsom arbetslöshetsarbete måste sättas efter flertalet andra vägföretag.

Investeringsplanen för byggande av allmänna vägar på landsbygden omfattar huvudsakligen grusvägbyggnader. Beläggningar ingå i obetydlig omfattning och endast i samband med terrasseringsarbeten.

Företagen äro utvalda ur angelägenhetssynpunkt och icke med särskild hänsyn till sysselsättningsmöjligheterna exempelvis vintertid. Vissa av företagen äro emellertid mera användbara som arbetsobjekt än andra, och uppgifter om de olika i planen ingående företagens lämplighet som vinterarbeten finnas hos investeringsutredningen. Vidare bör uppmärksammas, att ett vägföretag som regel lämnar de bästa arbetstillfällena i början av byggnadstiden. Inför sitt slutförande omfatta vägföretagen i stor omfattning hårdgörings- och andra arbeten, som ur sysselsättningssynpunkt icke äro lika förmånliga som arbetena i övrigt. Genomförandet av investeringsplanen medför, att ett stort antal arbeten kommer att kvarstå i icke fullbordat skick vid årets slut. För slutförandet erfordras alltså senare betydande anslag.

Byggande av städernas allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator.

I samband med förstatligandet av det allmänna vägväsendet på landsbygden har kronan övertagit väghållningen även i vissa mindre städer. För bidrag till väg- och gatuhållningen beträffande allmänna vägar och för automobiltrafiken viktiga gator inom de städer, vilka alltjämt själva äro väghållare, liksom inom vissa samhällen, som också själva skola ombesörja

sin väghållning, finnes i riksstaten upptaget bl. a. ett anslag till bidrag till byggande av vägar och gator. Tilldelning av statsbidrag till städerna och de stadsliknande samhällena av detta anslag sker enligt fördelningsplaner gällande tvåårsperioder. Sådan plan fastställes av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och städerna hava att inom ramen för denna plan utföra arbeten i den utsträckning, som minst svarar mot under perioden uppburna statsbidrag. Statsbidragsprocenten är numera fastställd till 95. Beträffande gatuarbeten skola dock i vissa fall avdrag göras för sådana beräknade gatukostnadsbidrag, som enligt stadsplanelagen kunna uttagas av tomtägarna. För redovisning av kostnaderna gälla vissa särskilda bestämmelser.

Till företag i fördelningsplanen för året 1944 har beviljats ett anslag på 1,5 milj. kronor. I statsverkspropositionen till 1944 års riksdag har vidare för år 1945 äskats 2,0 milj. kronor; 3,5 milj. kronor kunna alltså beräknas stå till förfogande för åren 1944 och 1945. Viss del av detta belopp åtgår till bidrag till redan färdigställda arbeten. Mot återstående del av anslaget svarar en byggnadskostnad av omkring 3,2 milj. kronor eller 1,6 milj. kronor per arbetsår. Från tidigare år kvarstå vissa icke förbrukade statsbidrag, vilka delvis beräknas kunna disponeras under perioden. Under budgetåret 1944/45 kunna med dessa kvarstående medel antagas bliva utförda arbeten för i runt tal 3 milj. kronor. Totalt borde alltså under budgetåret 1944/45 kunna utföras arbeten för 1,6 + 3,0 eller inalles 4,6 milj. kronor. Huruvida byggnadsverksamheten i verkligheten får denna omfattning är vanskligt att nu bedöma, men tills vidare torde man böra räkna därmed. Städerna och de stadsliknande samhällena förfoga i regel över en relativt fast anställd arbetarkår, vilken till stor del hålles kontinuerligt sysselsatt vid de normala väg- och gatuarbetena, varför arbetena icke kunna väntas giva nämnvärd sysselsättning åt utomstående.

En fördelningsplan är emellertid tillmätt större än som svarar mot beräknade tillgängliga statsmedel, detta för att bereda städerna viss valfrihet i fråga om sin statsunderstödda väg- och gatubyggnadsverksamhet och möjlighet att anpassa denna med hänsyn till olika för städerna speciella administrativa, tekniska och rättsliga problem, som kunna verka förryckande på en på förhand fastställd plan. Den nu gällande fördelningsplanen har en sådan omfattning, att efter fördelningsperiodens slut arbeten beräknas kvarstå för i runt tal 8 milj. kronor. Inom denna grupp av ofta mycket stora företag har det synts möjligt uppdela vissa i delföretag. Där så befunnits möjligt och lämpligt, hava delföretagen tillförts investeringsreserven. Dessa till reserven förda delföretag beräknas draga en kostnad av 2,1 milj. kronor.

Den här framlagda, av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i samarbete med investeringsutredningen uppgjorda investeringsplanen omfattar beträffande städernas allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator dels arbeten, för vilkas utförande medel redan finnas anvisade, ehuru arbetena av olika anledningar icke kunnat igångsättas, dels arbeten ingående i fördelningsplanen för åren 1944—45 i den mån dessa arbeten beräknas bliva utförda under budgetåret 1944/45, dels ock en allmän investeringsreserv av angelägna och lämp-

liga arbeten i övrigt. Enligt investeringsutredningens direktiv bör planen totalt omfatta företag för en kostnad motsvarande den dubbla normala investeringen inom förevarande område. Om åren 1937 och 1938 läggas till grund för beräkningen och hänsyn tages till inkorporeringar, till nytillkomna städer och andra på väghållningens fördelning inverkande omständigheter ävensom till prisförändringar, skulle den normala investeringen för närvarande utgöra årligen cirka 20 milj. kronor eller för en tvåårsperiod 40 milj. kronor.

Den uppgjorda preliminära investeringsplanen omfattar *dels* arbeten, till vilka medel redan finnas disponibla eller äro äskade i vanlig ordning hos årets riksdag för en beräknad byggnadskostnad av 4,6 milj. kronor, *dels* en investeringsreserv för en beräknad kostnad av 35,4 milj. kronor.

I planen ingå alla sådana slag av väg- och gatuarbeten, som under normala förhållanden skulle intagits i en fördelningsplan. Dock äro företag, som avse beläggningsarbeten, medtagna endast i begränsad omfattning och blott i samband med utförande av nybyggnad eller ombyggnad av väg eller gata. Stensättningsarbeten ingå icke i planen under denna rubrik utan behandlas särskilt i närmast följande avsnitt av betänkandet.

Investeringsreserven är avsedd att i ett givet läge fungera som ett tillägg till det ordinarie programmet, men tilldelning av medel till de olika städerna och samhällena torde dock icke böra ske på exakt samma sätt som vid fördelningen av de ordinarie medlen. Tilldelningen bör i stället avse bestämda företag och ske i den mån arbetsmarknadssituationen det föranleder samt städerna ådagalägga förmåga att fullfölja programmet. En förutsättning för bidrag bör vidare vara, att byggnadsterminen fastställes till sin längd, och att villkor beträffande hänvisning av arbetskraft m. m. bestämmas i samband med att bidragen anvisas. I fråga om redovisning av erhållna statsmedel o. s. v. synas böra tillämpas bestämmelser motsvarande dem, som nu gälla för arbeten ingående i fördelningsplanen.

Ett genomförande av investeringsplanen på sätt här ifrågasatts skulle medföra, att ett stort antal företag vid nästa budgetårs slut skulle kvarstå i ofullbordat skick. För slutförandet av företagen bleve det då erforderligt att taga ytterligare medel i anspråk.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har förklarat sig beredd att företaga en undersökning, i vilken utsträckning arbetsledning, arbetsmaskiner m. m. för genomförandet av det föreliggande programmet finnas att tillgå inom de berörda städerna och samhällena.

Detaljplanering av de i planen ingående företagen, i den mån sådan icke redan är utförd, förutsättes ske genom vederbörande städers och samhällens egen försorg och övervakas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Den bör innefatta upprättande av renstakningshandlingar, eventuellt erforderliga entreprenadhandlingar, träffande av marköverenskommelser o. s. v. För påskyndande av projekteringsarbetet, särskilt inom de ekonomiskt sämst ställda städerna och samhällena, har ansetts erforderligt att i vissa fall lämna för-

skottsbidrag av statsmedel. Efter framställning av investeringsutredningen har Kungl. Maj:t ställt ett belopp av 250 000 kronor till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande till planeringsbidrag.

Stensättning av vägar och gator.

Investeringsplanen har beträffande stensättning av vägar och gator dimensionerats så, att den beräknas omfatta företag för en kostnad, motsvarande två års normal investering. För ifrågavarande arbeten hava anslag anvisats med 3,0 milj. kronor för vart och ett av budgetåren 1937/38—1939/40 och med 4,0 milj. kronor för vartdera av budgetåren 1940/41 och 1941/42. För budgetåret 1942/43 anvisades icke något anslag för ändamålet och för 1943/44 endast 1,0 milj. kronor. För budgetåret 1944/45 äskas i statsverkspropositionen ett anslag av 1,0 milj. kronor. Medelsförbrukningen för stensättning av vägar under femårsperioden närmast före den nu rådande krisen inom transportväsendet uppgick till i genomsnitt ca 3,5 milj. kronor per år. Med hänsyn härtill har investeringsutredningen ansett sig böra dimensionera investeringsplanen för en kostnadsram av i runt tal 7 milj. kronor. Efter omräkning till nuvarande priser skulle den mot nämnda belopp av 7 milj. kronor svarande byggnadskostnaden utgöra ca 9,5 milj. kronor. De stensättningsföretag, till vilka bidrag utgått av tidigare anslag och vilka antingen icke alls igångsatts eller som påbörjats men sedermera nedlagts, motsvara en kostnad av ca 2,6 milj. kronor. Utom dessa företag beräknas under instundande budgetår företag för ca 1,0 milj. kronor komma att finansieras av det av årets riksdag äskade anslaget.

Från tidigare stensättningsprogram kvarstå vissa arbeten, till vilka bidrag ännu icke utgått, för en kostnad av ca 1,0 milj. kronor. Dessa arbeten ligga delvis i städer och delvis på landsbygden. Härutöver föreligger behov av stensättningsarbeten såväl på de allmänna vägarna på landsbygden som på allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator i sådana städer och stadsliknande samhällen, som själva äro väghållare. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har till investeringsutredningen överlämnat förteckningar över angelägna stensättningsarbeten. Den beräknade kostnaden för sådana arbeten har uppskattats på landsbygden till 4,0 milj. kronor och inom städer och stadsliknande samhällen till 1,9 milj. kronor eller tillhopa 5,9 milj. kronor. Härtill kommer enligt ovan arbeten för 1,0 milj. kronor från tidigare stensättningsprogram.

Investeringsplanen skulle alltså beträffande stensättningar omfatta arbeten för 9,5 milj. kronor, varav 2,6 + 1,0 = 3,6 milj. kronor normal investering och 5,9 milj. kronor investeringsreserv.

Beträffande stensättningsarbeten gäller, att de icke gärna kunna utföras vintertid. De anstränga även transportapparaten i jämförelsevis hög grad samt kräva för utförandet tillgång till specialutbildad arbetskraft i relativt stor omfattning och bereda alltså sysselsättning åt grovarbetare endast i begränsad utsträckning. Å andra sidan medföra dessa arbeten avsättning för gatsten och kunna därmed indirekt giva sysselsättning inom stenhuggeridistrikten.

I samband med stensättningsföretagen erfordras i allmänhet i större eller mindre utsträckning förstärknings-, justerings- och andra slag av terrasseringsarbeten. Kostnaderna för sådana arbeten uppgå ofta till icke obetydliga belopp. I viss utsträckning ingå förberedelsearbeten för stensättningar bland de i det föregående behandlade företag i fråga om byggande av allmänna vägar på landsbygden samt byggande av städernas allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator, vilka tillhöra investeringsplanen.

De i planen ingående stensättningsarbetena förutsättas skola skyndsamt detaljplaneras. Detaljplaneringen i de städer och stadsliknande samhällen, som själva äro väghållare, bör ske genom vederbörande kommunala organ och övervakas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Förberedelserna böra innefatta erforderlig renstakning, upprättande av anbudshandlingar och överenskommelser beträffande stenleveranserna. Sten för företagen bör på sedvanliga villkor, d. v. s. i regel utan ersättning, kunna erhållas från statens stenförråd. I vissa fall kan det visa sig motiverat att redan i förväg ombesörja, att erforderliga stenkvantiteter utfraktas till arbetsplatserna.

Byggande av broar.

Till byggande av broar hava under en följd av år särskilda anslag ställts till förfogande. I årets statsverksproposition har för budgetåret 1944/45 begärts ett anslag å 3,5 milj. kronor.

Investeringsplanen föreslås omfatta såväl företag, vilka finansieras med redan disponibla anslagsmedel eller med det för budgetåret 1944/45 begärda anslaget, som en investeringsreserv av andra angelägna broföretag.

Under vart och ett av budgetåren 1937/38—1940/41 beviljades — bortsett från särskilda anslag till några större broföretag — anslag till byggande av broar med 3,5 milj. kronor, motsvarande en byggnadskostnad av omkring 4,1 milj. kronor. Efter omräkning till nuvarande prisläge skulle den häremot svarande byggnadskostnaden uppgå till i runt tal 6,5 milj. kronor per år. En investeringsplan för byggande av broar motsvarande två års byggnadsprogram skulle omsluta arbeten för ett belopp av 13 milj. kronor. I denna plan inräknas därvid icke mindre broar ingående i vägföretag på landsbygden liksom ej heller flertalet broar i städer och stadsliknande samhällen, vilka ansetts tillhöra de delar av investeringsplanerna, som avse byggande av allmänna vägar på landsbygden respektive byggande av städernas allmänna vägar och för biltrafiken viktiga gator.

Brobyggnader kräva relativt stor mängd material, och deras verkan ur arbetsmarknadssynpunkt berör därför även verkstadsindustrien. För arbetenas utförande erfordras en jämförelsevis stor procent specialarbetare, varför detta slag av arbeten vanligen icke är särskilt förmånligt ur sysselsättningssynpunkt i en arbetslöshetsperiod. En utökning av arbetsstyrkan vid pågående företag är vidare i regel möjlig att genomföra blott i mycket begränsad omfattning, enär broarbeten i regel äro av sådan art, att de icke lämpligen kunna bedrivas annat än med ett begränsat antal arbetare. Den fördelen erbjuda dock brobyggnader, att deras utförande kan ske relativt oberoende av årstiden.

Till investeringsutredningen har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen överlämnat förslag till investeringsplan slutande på ca 33,7 milj. kronor. Av i denna plan ingående företag förutsättas under budgetåret 1944/45 kunna utföras arbeten motsvarande en kostnad av ungefär 13,8 milj. kronor.

Med hänsyn till broarbetenas jämförelsevis begränsade användningsmöjligheter som arbetsobjekt i en arbetsmarknadskris och till deras i regel materialkrävande natur har investeringsutredningen ansett sig böra vara relativt återhållsam vid uppgörande av investeringsplan för brobyggnader. Särskilt gäller detta i fråga om större broföretag, som kräva mycket material och vilkas byggnadstid beräknas bliva lång. Sålunda har investeringsutredningen ansett sig böra tills vidare ställa följande broar utanför planen, nämligen broar över Lule älv vid Bergnäset och vid Harads, båda i Norrbottens län, bro över Svanesund i Göteborgs och Bohus län, bro över Mälaren vid Hjulsta i Uppsala län samt bro över Västerdalälven vid Sälen i Kopparbergs län. Dessa brobyggnder tarva — med undantag för den sistnämnda — relativt lång byggnadstid och äro enbart av denna anledning icke lämpliga att tillgripa i konjunkturutjämnande syfte. I fråga om bron vid Bergnäset, som beräknas draga en kostnad av icke mindre än 9,3 milj. kronor, har utredningen på den korta tid, som stått till buds, icke kunnat verkställa den grundliga prövning av byggnadsbehovet, som erfordras för att taga ställning till byggnadsfrågan, särskilt som enligt statsmakternas beslut ganska nyligen uppförts en bro över Lule älv vid Gäddvik ej långt uppströms om den nu ifrågasatta bron. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har även i sin efter angelägenhetsgrad ordnade förteckning med förslag till investeringsplan för broar placerat denna bro jämte den likaledes av investeringsutredningen uteslutna bron över Lule älv vid Harads (beräknad kostnad 2,1 milj. kronor) sist på den jämförelsevis stora listan över broar i Norrbottens län.

Vad särskilt gäller bron över Svanesund (beräknad kostnad 3,5 milj. kronor) må framhållas — utöver vad som ovan allmänt sagts om olägenheterna med dylika storbroar som sysselsättningsobjekt — att länsstyrelsens beslut i fråga om denna bro har överklagats och att det alltså icke nu kan anses avgjort, var en blivande bro från öarna Orust och Tjörn till fastlandet bör förläggas. Broföretaget kan med hänsyn härtill ej heller sägas vara så förberett, att det kan inlemmas i en investeringsplan för budgetåret 1944/45. Beträffande slutligen den sista av de nämnda broarna, den vid Sälen, har upplysts, att utredning pågår rörande möjligheten till förenklat och förbilligat utförande av detta företag, varför det ansetts icke böra nu ifrågakomma.

Frånräknas de nämnda broföretagen i detta sammanhang, ingå i investeringsplanen broföretag på tillhopa ca 15 milj. kronor. Under nästa budgetår beräknas arbeten å dessa företag kunna utföras för ca 10 milj. kronor.

Bland de i planen kvarstående företagen märkas följande större broar, nämligen bro över Österdalälven vid Tunsta, beräknad kostnad 1,2 milj. kronor, bro över Ume älv vid Umeå, beräknad kostnad 2,2 milj. kronor, samt bro över Kalix älv vid Kalix kyrka, beräknad kostnad 2,0 milj. kronor.

För utförandet av vissa i investeringsplanen ingående företag hava tidi-

gare anvisats medel dels från reservationsanslaget till byggande av broar, dels från det som B-anslag för budgetåret 1940/41 anvisade beloppet av 6 milj. kronor med tillsammans i runt tal 0,9 milj. kronor. Därjämte finnes för närvarande ett belopp av ungefär 2,5 milj. kronor disponibelt av det för budgetåret 1943/44 anvisade reservationsanslaget till byggande av broar, varjämte för budgetåret 1944/45 äskats ett anslag av 3,5 milj. kronor. Sammanlagt skulle alltså 6,9 milj. kronor finnas disponibla till arbeten i normal ordning, och i investeringsplanen skulle som investeringsreserv återstå arbeten för (10,0—6,9 =) 3,1 milj. kronor. Denna beräkning grundar sig på den förutsättningen, att från ovannämnda B-anslag anvisat belopp av omkring 0,6 milj. kronor får disponeras även om anslaget i övrigt icke må tagas i anspråk.

Byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar.

Under de senaste åren hava särskilda anslag med jämförelsevis stora belopp beviljats till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar. Investeringsutredningen har icke ansett sig böra föreslå någon särskild investeringsreserv beträffande dylika vägar. Av militära skäl väsentligen eller delvis betingade vägarbeten förutsättas ingå i tillräcklig omfattning under andra rubriker.

Vid ingången av nästa budgetår återstående belopp — uppskattningsvis 7,0 milj. kronor — av tidigare beviljade anslag jämte i statsverkspropositionen för nästa budgetår äskat anslag av 2,0 milj. kronor skulle för övrigt räcka till en investering i för riksförvaret betydelsefulla vägar av 9,0 milj. kronor.

Vissa vägbeläggningar.

Beläggningsarbeten ingå, ehuru i ringa mån och endast i samband med större terrasseringsarbeten, i förslaget till investeringsplan såvitt det avser byggande av allmänna vägar och gator.

Under förkrigsåren utfördes såväl bituminösa som sten- och cementbetongbeläggningar i jämförelsevis stor omfattning. Åren 1937—1939 utfördes sålunda beläggningar å landsbygden för en sammanlagd kostnad av ca 22,5 milj. kronor eller i medeltal ca 7,5 milj. kronor per år.

Finansieringen av dessa beläggningar skedde med bidrag från olika anslag. De s. k. permanenta beläggningarna ingingo i viss utsträckning i arbeten, som utfördes med bidrag från förbättringsanslagen, men i regel finansierades dylika beläggningsarbeten genom lån, för vilka amortering och förräntning voro statsbidragsberättigade som vägunderhållskostnad. Kostnaderna för halvpermanenta beläggningar påfördes direkt vägdistriktens underhållskostnader intill dess särskilt beläggningsanslag anvisades för budgetåret 1938/39.

Enligt investeringsutredningens direktiv och med tillämpning av för flertalet områden använda principer skulle den summa, varmed vägbeläggningar skulle ingå i den totala investeringsplanen, uppgå till den dubbla normala årliga investeringen. Investeringsplanen för utförande av nya vägbeläggningar skulle

med tillämpande av ett sådant antagande uppgå till ca 15 milj. kronor räknat efter förkrigspriser eller, om hänsyn tages till efter åren 1937—1939 inträffade prisstegringar, till ca 20 milj. kronor.

Utöver behovet av nya beläggningar har emellertid på grund av inträffade förhållanden även uppstått ett stort behov att iståndsätta redan befintliga beläggningar.

Sammanlagda ytan av landsbygdens vägbeläggningar uppgår till 25 milj. m^2, vilken yta med förkrigspriser beräknas motsvara ett värde av ca 140 milj. kronor. Härav representera de bituminösa beläggningarna av halvpermanent typ i runt tal ca 13 milj. m^2 med ett värde av ca 40 milj. kronor. Beläggningar av denna typ kräva för sitt bestånd förutom årligen återkommande reparationer även genomgående ytbehandlingar vart tredje till vart femte år. I stället för ytbehandling plägar i vissa fall påläggas ett slitlager av s. k. fin asfaltlösningsbetong (falb). Dylika genomgående underhållsarbeten hava på grund av starkt begränsad tillgång på bituminösa beläggningsmaterial under en följd av år kunnat utföras endast i obetydlig omfattning. Ett mycket stort behov av iståndsättning av de halvpermanenta beläggningarna föreligger därför, och detta bör om möjligt ske innan trafiken åter kommer i gång i full omfattning.

Av de halvpermanenta beläggningarna utgöras ca 4,5 milj. m^2 av impregnerad och ytbehandlad grusväg, medan återstoden, 8,5 milj. m^2, utgöres av tjockare beläggningar, såsom indränkningsbeläggningar, hyvelblandningar o. dyl. Av de tunnare beläggningarna torde åtminstone hälften, 2,25 milj. m^2, nu vara i omedelbart behov av underhållsytbehandling, och av de tjockare beläggningarna torde en fjärdedel, 2,1 milj. m^2, omedelbart kräva underhållsbehandling och en fjärdedel kräva nytt slitlager.

Genomgående underhållsarbeten skulle sålunda behöva utföras enligt följande sammanställning.

Beläggningstyper	Milj. m^2	Härav bör	
		ytbehandlas milj. m^2	förses med slitlager milj. m^2
Impregnerad och ytbehandlad grusväg .	4·5	2·25	
Indränkningsbeläggning m. m.....	8·5	2·1	2·1
Summa	13·0	4·35	2·1

Kostnaden för genomförande av ifrågavarande arbeten har beräknats till ca 8,5 milj. kronor. Detta behov föreligger alltså utöver det behov av nya beläggningar, som redovisats i det föregående, varför hela beläggningsprogrammet enligt angivna förutsättningar skulle draga en kostnad av 28,5 milj. kronor.

Ett utförande på ett år av beläggningsarbeten av denna omfattning torde emellertid av flera skäl icke låta sig göra. Utförandet av asfalt- och cement-

betongbeläggningarna förutsätter tillgång på asfalt och cement, och det är för närvarande omöjligt att förutse, huru snabbt importen av lämplig asfalt kan komma igång efter kriget och huru stora kvantiteter härav samt av cement, som kunna bliva tillgängliga för vägbeläggningar. Även andra skäl tala för en minskning av totalbeloppet. Sålunda är den maskinella utrustningen för bl. a. tillverkning av blandningsmassor begränsad. I detta sammanhang må även framhållas, att beläggningsarbeten ej äro lika lämpliga ur sysselsättningssynpunkt som andra vägarbeten, enär de äro i hög grad beroende av årstid och väderlek och därjämte kräva rätt betydande insatser av fackarbetare. Med hänsyn härtill föreslås för landsbygdens del investeringsplanen begränsad till 15 milj. kronor.

För städernas del hava särskilda anslag tidigare ej stått till förfogande för utförande av beläggningsarbeten, utan dylika arbeten hava finansierats antingen med städernas ordinarie andelar av automobilskattemedlen eller med bidrag av utjämningsandelen av samma skattemedel. Enligt numera gällande bestämmelser utgå bidrag till väg- och gatuarbeten från ett i riksstaten upptaget anslag till bidrag till byggande av städernas allmänna vägar och för automobiltrafiken viktiga gator. En kort redogörelse för bidragsbestämmelserna har lämnats i det föregående. Någon anledning att nu upplägga en särskild investeringsreserv för vägbeläggningar i städerna föreligger ej, eftersom dylika arbeten i lämplig omfattning medtagits i den tidigare redovisade investeringsreserven för städernas väg- och gatubyggnader.

Beträffande iståndsättning av befintliga bituminösa beläggningar bör dock ett särskilt investeringsprogram för städerna medräknas i anslutning till vad som skett för landsbygden.

Befintliga bituminösa beläggningar å vägar och gator i de städer och samhällen, som själva äro väghållare, uppgår till ca 8 milj. m^2, varav ca 3,5 milj. m^2 utgöras av halvpermanenta beläggningar. Med ledning av dessa uppgifter har i analogi med den för landsbygden genomförda beräkningen den totala kostnaden för iståndsättningen av de halvpermanenta beläggningarna i städerna beräknats uppgå till 3 milj. kronor vid nuvarande prisläge.

Sammanlagt för landsbygd och städer innebär investeringsplanen i fråga om vissa vägbeläggningar en byggnadskostnad om 18 milj. kronor.

Uppförande av garage- och förrådsbyggnader m. m.

I samband med förstatligandet av det allmänna vägväsendet hava vägdistriktens tillgångar övertagits av det allmänna. Det har därvid visat sig, att i vissa delar av landet de garage- och förrådsutrymmen, som stå till buds för vägväsendet, äro otillräckliga för att nöjaktigt kunna förvara förråd och maskiner. På de platser, där förhyrning av lokaler låter sig göra, står denna väg öppen som ett provisorium. På andra ställen däremot synes det icke föreligga möjlighet att förhyra erforderliga lokaler för förvaring av förråd och maskiner inomhus. Med hänsyn till de stora värden, som sådana förråd och maskiner representera, synes det, särskilt under nuvarande förhållanden, då ersättningsanskaffning icke är möjlig annat än i begränsad omfattning, vara en ange-

lägenhet av stor vikt att anskaffa garage- och förrådsbyggnader i tillräcklig utsträckning.

Antalet platser, där behov föreligger att inom närmaste tiden uppföra garage för vägväsendet, har preliminärt beräknats till 45. Kostnaderna för dessa garage beräknas till 4,5 milj. kronor. Därjämte erfordras färjevaktsboställen för en sammanlagd kostnad av 0,2 milj. kronor. Kungl. Maj:t har även i proposition till årets riksdag äskat anslag för dessa ändamål med 4,7 milj. kronor.

Även förrådsbyggnader för vägväsendet äro erforderliga i vissa delar av landet. För att tillfredsställa det mest angelägna behovet härav synas åtminstone ett 10-tal särskilda förrådsbyggnader böra komma till utförande. Kostnaden härför har uppskattats till i runt tal 0,5 milj. kronor.

Sammanlagda kostnaden för dessa byggnadsarbeten beräknas alltså till 5,2 milj. kronor, varav ordinarie arbeten 4,7 milj. kronor och investeringsreserv 0,5 milj. kronor.

Utöver dessa byggnadsarbeten har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit att som en första etapp låta utbygga verkstäderna vid vägväsendet för en kostnad av i runt tal 1 milj. kronor. Då någon plan för en dylik utbyggnad för närvarande icke föreligger och frågan om vägväsendets verkstadsorganisation aktualiserar spörsmål av stor principiell räckvidd, vilka böra bliva föremål för undersökning i annan ordning än genom investeringsutredningen, har utredningen icke ansett sig böra upptaga detta förslag.

Kungl. Maj:t har efter framställning av investeringsutredningen givit väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i uppdrag att verkställa ytterligare erforderlig utredning beträffande ovanberörda garage- och förrådsbyggnader samt anvisat medel till utredningsarbetet.

Byggande av enskilda vägar.

De förslag till enskilda vägar, vilka inkommit till investeringsutredningen och närmast handlagts tillsammans med kommunala investeringsobjekt, äro i stort sett av två kategorier, dels sådana, som redovisats av vederbörande länsstyrelser med stöd av till länsstyrelserna inkommet ansökningsmaterial för beviljande av statsbidrag, dels vägföretag, vilka anmälts av den kommun inom vilken företaget är beläget. Vad till en början den förra gruppen beträffar, kännetecknas den av att planerna i allt väsentligt äro färdiga samt att delägarna i ett företag sinsemellan äro överens om att företaget bör komma till stånd och villiga att bidraga med den del av kostnaden, som utgör skillnaden mellan anläggningskostnad och statsbidrag jämlikt Kungl. Maj:ts kungörelse angående statsbidrag till enskild väghållning den 3 december 1943 (nr 800). Den totala kostnaden för till denna grupp hörande vägar, vilka kunna igångsättas instundande budgetårsskifte, uppgår till 2,7 milj. kronor.

Vad åter den andra gruppen beträffar, vilken redovisats av vederbörande kommuner, har ett stort antal anmälda företag visat sig icke vara planerade i den utsträckning, att de inom den närmaste framtiden kunna

tagas i arbete. Beträffande flertalet av dessa kommunalt redovisade vägar gäller, att sakägarna i allmänhet antingen icke äro villiga att biträda med sin andel i kostnaden eller på grund av sin ekonomiska ställning icke hava möjlighet därtill. Vissa kommuner ha emellertid förklarat att, därest det författningsenliga 50-procentiga statsbidraget kan påräknas, kommunen själv vore villig att bestrida övriga omkostnader. Särskilt gäller detta i en del fall, då vägintressenterna förklarat sig åtminstone kunna bidraga med vissa naturaprestationer. Andra kommuner däremot hava betraktat de anmälda vägföretagen såsom rena beredskapsarbeten och förutsatt, att medel ur anslaget för arbetsmarknadens reglering vid behov skulle ställas till förfogande, och att bidragsprocenten därvid skulle bliva så hög, att kommunen skulle hava möjlighet att i arbetslöshetsbekämpande syfte bidraga med mindre belopp. Totalkostnaden för de kommunalt redovisade företag, vilka kunna igångsättas denna sommar, uppgår till 6,0 milj. kronor för hela landet.

Då det för utredningen gällt att söka vinna en uppfattning om angelägenheten av de anmälda vägbyggnadsföretagen, hava i flertalet fall upplysningar inhämtats genom samtal med kommunala förtroendemän. Dessutom hava förteckningar över företagen i fråga länsvis remitterats till respektive vägförvaltningar med förfrågan, huruvida företagen kunna anses angelägna, huruvida planläggningen av desamma vore så långt framskriden, att arbetena kunde igångsättas under den närmaste tiden, och slutligen i vilken utsträckning intressenterna kunde beräknas deltaga i på dem belöpande kostnader. Fullständiga yttranden hava emellertid ännu icke hunnit ingå från samtliga vägförvaltningar, möjligen beroende på att antalet företag i vissa län varit jämförelsevis betydande eller på att de nyorganiserade vägförvaltningarnas tjänstemän icke ännu hunnit förvärva tillräcklig lokalkännedom. Det torde därför kunna förväntas, att vissa justeringar i investeringsplanen sedermera kunna befinnas erforderliga.

Vad beträffar de enskilda vägföretagens lämplighet som arbeten avsedda att tagas i anspråk vid en arbetsmarknadskris må framhållas, att de huvudsakligen måste komma till utförande sommartid och ur den synpunkten sålunda icke äro idealiska. Å andra sidan finnas möjligheter för en i viss mån samlad förläggning av arbetsstyrkor, varjämte vissa röjnings- och sprängningsarbeten kunna utföras även vintertid. Den väsentligaste nackdelen måste anses vara den, att företagen icke kunna beräknas bliva igångsatta lika snabbt som exempelvis statliga företag, beroende på det i regel stora antal enskilda intressenter, vilkas beslut och penningsanskaffning först måste avvaktas. Dessutom måste naturligen före arbetenas påbörjande den noggranna behovsprövning i varje särskilt fall genomföras, vilken icke medhunnits på det förberedande stadium, under vilket uttagningen till investeringsplanen ägt rum.

Statsanslag till byggande av enskilda vägar anvisades för budgetåren 1939/40—1943/44 med respektive 1,4, 0,3, 0,7, 0,8 och 0,6 milj. kronor och för budgetåret 1944/45 har äskats 1,0 milj. kronor för ändamålet. Dessa anslag motsvara dubbelt så höga anläggningskostnader eller i genomsnitt 1,6 milj.

kronor per år under ovannämnda tidsperiod. Med hänsyn till det förhållandevis stora byggnadsbehov, som redovisats till investeringsutredningen i fråga om detta slags arbetsobjekt, har investeringsutredningen ansett sig böra räkna med en total investeringsvolym för enskilda vägar motsvarande en byggnadskostnad av 6,0 milj. kronor, varav arbeten med bidrag av det normala anslaget för en kostnad av 2,0 milj. kronor samt en investeringsreserv för en kostnad av 4,0 milj. kronor.

Särskild grovarbetsreserv.

Vägarbeten äro som regel föga materialkrävande utom beträffande brobyggnader och vissa andra konstarbeten samt beläggningsarbeten, för vilka materialkostnaderna utgöra en betydande del av totalkostnaden. Vid en arbetslöshet, då samtidigt brist på material råder, måste, om sysselsättning i större utsträckning skall kunna beredas, sådana arbeten stå till buds, som erfordra ett minimum av material. Med hänsyn härtill har det ansetts önskvärt upprätta en särskild grovarbetsreserv av vägarbeten.

De fordringar, som böra uppställas på en dylik reserv, äro — såsom redan framhållits — minsta möjliga åtgång av svåråtkomligt material samt vidare möjlighet att i arbetena sysselsätta större grovarbetarstyrkor, såvitt möjligt även vintertid. Som en följd av dessa fordringar böra angelägna vägföretag av tämligen stor omfattning och innehållande större massförflyttningsarbeten i första hand utväljas för denna arbetsreserv. Företag lämpade att ingå i en sådan reserv föreligga för närvarande endast i obetydlig utsträckning färdigförberedda, men investeringsutredningen har hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen begärt utredning angående en dylik reserv, vilken helst bör vara så omfattande att den kan giva sysselsättning åt 15 000 à 20 000 man. Fördelningen av denna reserv på vägbyggnader på landsbygden och på väg- och gatuarbeten i städer och stadsliknande samhällen förutsättes ske i ungefärlig proportion till de normala vägbyggnadsanslagen till landsbygden respektive städerna. Däremot synes det knappast vara påkallat att dimensionera grovarbetsreserven så att den innehåller arbeten å huvudvägar, bygdevägar och ödebygdsvägar i samma relationer som de normala anslagen för dessa ändamål. Ej heller bör grovarbetsreserven fördelas mellan länen i proportion till dessas vanliga väganslag. I stället bör hänsyn vid företagens utväljande tagas, utom till deras angelägenhet, även i hög grad till deras värde som sysselsättningsobjekt vintertid och till deras läge i förhållande till de särskilt konjunkturkänsliga samhällena och trakterna. Investeringsutredningen har för avsikt att omedelbart fullfölja överläggningarna med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen rörande här ifrågasatta planeringsåtgärder.

Kostnaderna för en särskild reserv av antydd art och omfattning kunna uppskattas till 170 milj. kronor. Hela denna reserv torde icke hinna detaljplaneras före ingången av nästa budgetår, men vissa företag böra till nämnda tidpunkt kunna vara färdigplanerade och resten bör planeras så snabbt som möjligt, så att den efter hand under budgetårets lopp kan tagas i anspråk.

8. Investeringsplan för civila flygplatser.

Förslag till investeringsplan för statliga och statsunderstödda flygplatser för budgetåret 1944/45, innefattande dels i årets statsverksproposition i vanlig ordning upptagna arbeten för 2,5 milj. kronor, dels en allmän investeringsreserv om *4 300 000 kronor* och dels en grovarbetsreserv om *3 500 000 kronor,* har sammanställts i *Bil. 17*. Beträffande förslaget må följande anföras.

Under de sex budgetåren 1938/39—1943/44 har till byggande och förbättring av flygplatser anvisats ett totalbelopp av 13,55 milj. kronor, d. v. s. i medeltal för år ungefär 2,25 milj. kronor. För nästkommande budgetår äskas i statsverkspropositionen för samma ändamål 2,5 milj. kronor. Därjämte hava under de sistförflutna fem åren med bidrag av arbetslöshetsmedel utförts flygplatsarbeten för i medeltal ca 4,0 milj. kronor per år. Dessa siffror få dock icke tillmätas någon större betydelse för bedömandet av vad som kan anses vara normal investering för civila flygplatser, ty på grund av den mycket snabba tekniska utvecklingen på flygets område kunna sådana återblickar icke giva större vägledning beträffande den framtida utvecklingen.

Till utredningen har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ingivit uppgifter rörande ett 20-tal flygfältsarbeten, vilka enligt styrelsens mening borde utföras i statlig regi åren 1944—1947. Sammanlagda kostnaden för dessa arbeten beräknas till ca 36 milj. kronor, i vilket belopp inkluderats kostnader för förutom fältarbeten även belysning och byggnader. Dessutom hava från kommunalt håll redovisats 8 flygfält till en sammanlagd kostnad av ca 9 milj. kronor. Dessa sifferuppgifter beträffande vad som enligt vederbörande uppgiftslämnare skulle vara normala investeringsobjekt under den närmaste treårsperioden synas icke heller böra tillmätas någon utslagsgivande betydelse i fråga om investeringsplanens storlek.

Överhuvudtaget torde det på sakens nuvarande ståndpunkt icke vara möjligt att ens tillnärmelsevis angiva, vad som kan anses vara normal investeringsvolym, eftersom hela frågan om utbyggnaden av civila flygplatser befinner sig under utredning genom den i december 1943 av chefen för kommunikationsdepartementet tillkallade 1944 års flygplatsutredning. Enligt vad som inhämtats har denna utredning icke i närvarande stund hunnit så långt i sitt arbete, att annat än vissa i det följande återgivna preliminära uttalanden om en del till omfånget tämligen begränsade arbeten kunnat göras.

Den av investeringsutredningen framlagda investeringsplanen har, med hänsyn till det förberedande stadium flygplatsutredningens arbete befinner sig på, måst begränsas till omfånget för att icke föregripa detta. Vid uppgörandet av investeringsplanen har samråd skett, utom med flygplatsutredningen, även med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vissa berörda kommunala myndigheter.

Vid de diskussioner, som sålunda ägt rum, har framkommit, att de kommunalt redovisade flygfältsföretagen med två undantag icke kunna ifråga-

komma till utförande under budgetåret 1944/45 beroende på att de erforderliga planläggningsarbetena icke äro tillräckligt långt framskridna. I några fall ha de av kommunerna föreslagna områden, på vilka flygfälten skulle anläggas, senare visat sig vara mindre lämpliga, varför alternativa förläggningar av fälten måste undersökas. Vad beträffar de statliga företagen kan redan till en början konstateras att den möjliga arbetsvolymen begränsas till följd av att planeringsarbetet icke heller för dessa är tillräckligt långt framskridet och att tillräckliga möjligheter till forcering av detsamma icke föreligga.

I skrivelse till chefen för kommunikationsdepartementet den 21 mars 1944, vilken skrivelse överlämnats till investeringsutredningen, har 1944 års flygplatsutredning förordat utförande av vissa flygplatsföretag. Dessa företag omfatta endast terrasserings-, planerings- och beläggningsarbeten för flygfält men däremot icke hangarer och andra byggnader eller belysningsanläggningar. Mot denna begränsning av programmet har investeringsutredningen av olika skäl icke något att invända. Dels äro de byggnads- och belysningsarbeten, som skulle kunna komma i fråga, enligt vad flygfältsutredningen upplyst, icke så förberedda, att de skulle kunna utnyttjas i arbetsmarknadsreglerande syfte under nästkommande budgetår, dels äro arbeten av sådant slag materialkrävande och måste i relativt hög grad utföras med fackutbildad arbetskraft, dels ock slutligen framgår det av departementschefens uttalande i årets statsverksproposition, att det belopp av 2,5 milj. kronor, som i normal ordning äskats till byggande och förbättring av flygplatser, väsentligen avses till hangar-, förråds- och garagebyggnader m. m., varför det omedelbara minimibehovet av dylika arbeten därigenom bör kunna tillgodoses.

I investeringsplanen återfinnas i första hand arbeten avseende de flygfält, som flygplatsutredningen ur luftfartstekniska synpunkter funnit mest angelägna.

Som framhållits är det här framlagda programmet relativt litet. Det är emellertid att vänta, att investeringsplanen kommer att kunna ökas allteftersom flygplatsutredningens arbete fortskrider och i den mån planläggningsarbetet inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kan bedrivas i hastigare tempo. Varje ur angelägenhetssynpunkt motiverad ökning av investeringsreserven måste anses vara av stort värde, emedan en betydande utveckling av flygtrafiken kan emotses efter fredsslutet och även därför, att de här ifrågakommande arbetena äro synnerligen lämpliga att tagas i anspråk vid en arbetsmarknadskris. I den mån de förslag flygplatsutredningen kan komma att framlägga, icke skulle befinnas vara så angelägna, att de anses böra genom särskilda propositioner underställas riksdagen i och för medelsanvisning på tilläggsstat och komma till utförande oberoende av om arbetslöshet uppkommer eller ej, böra de tagas under omprövning som investeringsreserv. Härigenom skulle ett värdefullt tillskott av grovarbeten kunna erhållas.

I investeringsplanen hava icke upptagits några arbeten för ett eventuellt erforderligt större flygfält avsett att betjäna en kommande atlantflygtrafik

efter kriget. Orsaken härtill är, att det ännu icke varit möjligt att finna ett markområde, som uppfyller de höga fordringar, vilka helst böra uppställas med avseende å såväl belägenheten som storleken av ett sådant flygfält. Investeringsutredningen förutsätter emellertid, att denna fråga kommer att klarna inom den närmaste tiden och att spörsmålet om anslag till ett dylikt fält — därest ett sådant befinnes böra anläggas — då kan upptagas till prövning i särskild ordning. Sedan principfrågan, om och var ett sådant fält bör anläggas, blivit löst, torde återstående planeringsarbeten kunna utföras på relativt kort tid och arbetet fogas till investeringsplanen.

Den allmänna investeringsreserven beträffande civila flygplatser har uppskattats innefatta ca 100 000 dagsverken, huvudsakligen för grovarbetare, motsvarande en genomsnittlig arbetsstyrka av 350 man; materialåtgången är jämförelsevis obetydlig.

Beträffande de olika i investeringsplanen upptagna flygfälten anför 1944 års flygplatsutredning i huvudsak följande.

Flygplatsen Stockholm—Bromma.

Vid Bromma flygplats i Stockholm borde de nu pågående arbetena fullföljas. För att skapa en förbindelse mellan flygfältet och en hangarbyggnad under uppförande skulle det bliva nödvändigt att utbygga plattformen framför hangarerna. Kostnaderna härför hava beräknats till 500 000 kronor. Beträffande utbyggnaden i övrigt vore utredningen för närvarande icke beredd att framlägga förslag.

Flygplatsen Göteborg—Torslanda.

Utbyggnaden av denna flygplats bedreves enligt en i september 1939 upprättad generalplan. De återstående arbetena bestode av planering, dränering och besåning av vissa genom mudderfyllning nytillkomna delar av flygfältet samt utläggning av permanentbelagda banor inom dessa delar. Vidare borde denna flygplats förses med vattenledning. Då det torde bliva nödvändigt att uppföra en ny hangar, borde erforderliga terrasserings- och beläggningsarbeten utföras å det blivande hangarområdet. Kostnaderna för dessa arbeten hava beräknats till 1 000 000 kronor.

Flygplatsen Malmö—Bulltofta.

Den framför stationsbyggnaden utbyggda plattformen borde utvidgas samt förbindelse anordnas mellan denna plattform och hangarområdet. Vidare torde det bliva nödvändigt att förse det permanentbelagda området framför hangarerna med ny beläggning, varjämte vissa väg-, terrasserings- och utvidgningsarbeten borde komma till utförande. Kostnaderna härför under budgetåret 1944/45 hava beräknats till 400 000 kronor.

Flygplatsen Norrköping—Kungsängen.

Flygfältet borde utvidgas åt öster och söder, emedan de tillgängliga start- och landningssträckorna icke vore tillräckliga för att under alla förhållanden

kunna taga emot de trafikflygplan, vilka icke kunde landa å Bromma flygplats vid dåligt väder. Utöver dessa arbeten erfordrades vissa tillfartsvägar. De sammanlagda kostnaderna hava beräknats till 900 000 kronor.

Karlstads flygplats.

Till arbeten vid Karlstads flygplats hade av statens arbetsmarknadskommission anvisats 550 000 kronor. Då de terrasserings- och planeringsarbeten, om vilka här vore fråga, kostnadsberäknats till 900 000 kronor, erfordrades till fullföljande av arbetena ytterligare 350 000 kronor. Det vore dessutom angeläget, att flygfältet utvidgades i nordlig riktning samt att området för en blivande hangar iordningställdes, vilket beräknas draga en kostnad av 250 000 kronor. Inberäknat av förenämnda belopp av 350 000 kronor skulle kostnaderna sålunda för de aktuella arbetena uppgå till 600 000 kronor.

Flygplatsen Sundsvall—Härnösand.

Med hänsyn till att väderleksförhållandena i Norrland kunde komma att kräva längre start- och landningssträckor, vore det önskvärt, att flygplatsen utvidgades i nordlig och sydlig riktning. Kostnaderna härför borde beräknas till 700 000 kronor.

Umeå flygplats.

Vissa undersökningar påginge för planläggning av helt ny flygplats. Planläggningen kunde beräknas bliva färdig hösten 1944. Arbetet med iordningställande av flygplatsen borde därefter igångsättas snarast.

Sammanlagt har flygplatsutredningen föreslagit arbeten för 4 100 000 kronor. Med hänsyn till att flygplatsutredningen funnit skäl föreligga att i princip förorda utbyggandet av flygfältet i Umeå, har investeringsutredningen i sin plan utöver nyssnämnda belopp upptagit en kostnad av 200 000 kronor för vissa förberedande terrasseringsarbeten för Umeå flygplats, vilka torde kunna påbörjas våren 1945. Härigenom kommer totalbeloppet för den allmänna investeringsreserven upp till 4,3 milj. kronor.

I övrigt vill investeringsutredningen instämma i vad flygplatsutredningen i sin förevarande skrivelse uttalat samt därutöver framhålla, att ytterligare arbeten av angeläget slag torde kunna påräknas såväl bland de flygplatsarbeten för 45 milj. kronor, som redovisats till investeringsutredningen som bland andra projekt på förevarande område. Sålunda synas förutsättningar föreligga för påskyndande av terrasseringsarbetena på flygplatserna Bromma och Bulltofta. Även för vissa övriga flygplatser för internationell eller inrikes flygtrafik eller för segelflygplatser kunna med största sannolikhet välmotiverade behov under utredningsarbetets gång beräknas bliva aktualiserade. För sådan forcering av arbetena har investeringsutredningen kalkylerat med den inledningsvis nämnda grovarbetsreserven om 3,5 milj. kronor.

9. Investeringsplan för handelshamnar och farleder.

Förslag till investeringsplan för handelshamnar och farleder för budgetåret 1944/45, innefattande en investeringsreserv om *31 371 600 kronor* har sammanställts i *Bil. 18*. Beträffande förslaget önskar investeringsutredningen anföra följande.

Såsom tidigare omnämnts har enligt remissbeslut inom finansdepartementet till investeringsutredningen överlämnats en av kommerskollegium verkställd utredning angående investeringsverksamheten beträffande handelshamnar och farleder för beaktande vid fullgörandet av investeringsutredningens uppdrag.

Kommerskollegii utredning omfattar dels en inventering av föreliggande hamnbyggnadsprojekt, dels en beräkning av den normala investeringen i dylika anläggningsarbeten, dels slutligen riktlinjer för utväljande av de företag, vilka i första hand böra komma till utförande under de närmaste åren. Inom investeringsutredningen har med utgångspunkt från de av kommerskollegium anförda synpunkterna och det införskaffade primärmaterialet arbetet med upprättande av investeringsplan för handelshamnar och farleder fortsatts.

Till handelshamnar hänföras alla sådana hamnar, för vilka Kungl. Maj:t fastställt hamntaxa. Handelshamnarna utgöras dels av sådana, som ägas av kommuner, och dels av enskilda hamnar. Till den förra gruppen hör flertalet svenska hamnar, inklusive de gotländska lanthamnarna och Färjestaden, vilka dock äga i viss mån speciell karaktär, då de förvaltas gemensamt av ett flertal kommuner, och hamnkommunen sålunda icke ensam bestämmer om hamnens ekonomi och icke heller om hamnbyggnadsarbetenas utförande. Enskilda hamnar äro bland andra Limhamn, Nynäshamn, Otterbäcken och Oxelösund. En särställning intager Stallbacka hamn, som äges av staten och förvaltas av vattenfallsstyrelsen. I sistnämnda hamn planeras emellertid för närvarande inga hamnbyggnadsarbeten.

Inventeringen av föreliggande hamnbyggnadsprojekt giver vid handen, att beträffande 73 handelshamnar planeras utförande under de närmaste åren av arbeten, vilka sammanlagt beräknas draga en kostnad av över 154 milj. kronor, varav på kommunala hamnar komma 149 milj. kronor och på enskilda hamnar 5 milj. kronor. Samtliga projekt hava av kommerskollegium uppdelats i tvenne grupper. Den ena, grupp I, omfattar arbeten för 15,7 milj. kronor, hänförliga till reparations- och moderniseringsarbeten, muddringar för återställande av tidigare rådande vattendjup m. m. Den andra, grupp II, omfattar övriga arbeten med en sammanlagd beräknad kostnad av 138,7 milj. kronor, avseende verkliga utvidgningar, nyanläggningar eller muddringar för ernående av ökat vattendjup i hamnarna.

Den normala investeringen i företag, avseende handelshamnar och farleder, är givetvis svår att med någon exakthet beräkna. Med hänsyn till hamnarbetenas karaktär är det icke möjligt att beträffande varje särskild hamn angiva den normala investeringen, möjligen med undantag för de större stä-

ders hamnar, vilka varit föremål för något så när kontinuerlig utbyggnad. I Göteborgs hamn hava under åren 1935—1939 investerats belopp, vilka successivt stigit från 1 417 000 kronor år 1935 till 5 948 000 kronor år 1939 och i medeltal utgjort 3 832 000 kronor för år. I Stockholms hamnanläggningar hava under åren 1930—1939 investerats i medeltal per år 2 400 000 kronor. Beträffande nämnda städer skulle givetvis den normala investeringen kunna angivas såsom medeltalet per år av verkliga byggnadskostnaderna. Däremot kan beträffande exempelvis Hälsingborgs hamn knappast angivas något belopp för normal investering, då hamnbyggnadsarbeten där utförts endast vid enstaka tillfällen med ca 20 års mellanrum. Detsamma är fallet i fråga om det övervägande antalet handelshamnar.

Kommerskollegium har beträffande den normala investeringen anfört följande.

Enligt uppgifter från Svenska hamnförbundet beräknas den genomsnittliga anläggningsverksamheten för åren 1912—1936 vad angår 38 svenska hamnar till omkring 15 milj. kronor per år. För samtliga handelshamnar kan den uppskattas till omkring 20 milj. kronor. För *tre* år skulle det normala investeringsbehovet i fråga om hamnarbeten i handelshamnar utgöra ca 60 milj. kronor.

Storleken av den angivna normala, årliga investeringen torde få anses vara mycket försiktigt uppskattad med hänsyn till att beräkningen är grundad på uppgifter från ett relativt litet antal av hamnarna. Det kan dessutom ifrågasättas, huruvida icke vid beräkning av den normala investeringen såsom medeltalet av årlig verklig investering under en så lång tidsperiod som den ovannämnda viss hänsyn borde tagas till penningvärdets fall under perioden.

På grund av de anförda svårigheterna att ens något så när exakt bedöma storleken av den normala investeringen i anläggningsarbeten av förevarande slag har investeringsutredningen vid upprättande av investeringsplanen för handelshamnar och farleder utgått från antagandet att den av kommerskollegium till 20 milj. kronor per år uppskattade normala investeringen är tillnärmelsevis riktig. Investeringsplanen, som begränsats till att omfatta arbeten, motsvarande ca två års normal investering, omsluter sålunda hamnbyggnadsarbeten för omkring 40 miljoner kronor.

Vad frågan om en *inbördes avvägning av de föreliggande hamnbyggnadsprojekten* beträffar, har kommerskollegium i sin utredning framhållit i huvudsak följande.

Ett bedömande var för sig av frågor om hamnbyggnadsarbetens utförande, utan att detta ägde rum i samband med eller i nära anslutning till en mera allmän planläggning av hamnväsendet i landet, kan lätteligen leda till en överdimensionering av hamnanläggningarna, särskilt i vad avser hamnkajer med större djup, och medföra en splittring av trafiken som kan föranleda skadliga rubbningar i konkurrensförhållandena ej blott för sjöfarten såsom sådan — såväl in- och utrikes sjöfart som i förhållande till andra trafikmedel — utan ock de olika hamnarna emellan genom förskjutningar i dessas upplandsområden m. m. Det kunde därför ifrågasättas, huruvida icke, så länge en allmän planläggning av landets hamnpolitik och i samband därmed en allmän inventering och avvägning gentemot varandra av olika hamnbyggnadsprojekt icke kommit till stånd, beredskapsarbetena såvitt anginge hamnarna borde åtminstone i första hand avse hamnbyggnader som

tjänade ett mera lokalt behov. Innan en på mera bred bas lagd undersökning gjorts och närmare riktlinjer för hamnpolitiken utformats, möter varje gradering av hamnarna med hänsyn till angelägenheten av vissa arbetens utförande ur synpunkten av hamnarnas betydelse för den allmänna samfärdseln stora svårigheter. Den klassifikation som eljest kunde göras måste väsentligen inskränka sig till en sådan blott med hänsyn till trafikens omfattning.

Kommerskollegium har vidare erinrat om att kollegium i yttrande till riksdagens andra kammares tredje tillfälliga utskott över motionen II: 54/1943 om åstadkommande av större planmässighet i den svenska hamnbyggnadspolitiken hemställt, att utskottet måtte föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära, att i samband med redan anbefallda utredningar om de åtgärder, som kunna bliva påkallade vid återgången till fredshushållning, en allsidig utredning måtte anordnas, varvid särskilt frågan om åstadkommande av större planmässighet i den svenska hamnbyggnadspolitiken borde tagas under övervägande.

Kommerskollegium anför i anslutning härtill.

Att utan stöd av de undersökningar sagda utredningar avsetts skola utgöra — vilka enligt sakens natur måste omfatta ingående prövning av såväl de allmänna förutsättningarna för planerade hamnbyggnadsföretag som dessas närmare utformning — framlägga en formlig prioritetsordning för de redovisade hamnbyggnadsprojekten synes kollegium icke kunna ske. För tillgodoseende av syftet med nu förevarande utredning torde emellertid vissa mera allmänna riktlinjer kunna följas.

Till en början torde de arbeten som avse reparationer, moderniseringar o. dyl. — grupp I med ett redovisat investeringsbehov av 15,7 milj. kronor — i allmänhet få anses vara mera angelägna och syfta till ett omedelbart eller närliggande behov och sålunda till en investering med tanke på de närmaste årens förhållanden. Dessa arbeten torde därför utan närmare motivering få placeras bland dem för vilka närmare detaljplaner böra omedelbart utarbetas.

Det slag av hamnarbeten som innebär en verklig utbyggnad eller utvidgning av en hamn och ett ökat vattendjup — grupp II med ett redovisat investeringsbehov av 138,7 milj. kronor — synes merendels utgöra investeringar, ofta av större omfattning, på längre sikt, där den trafikökning som arbetena avse att främja icke kan påräknas under den närmaste tiden. Det ligger i sakens natur att en gallring av dessa projekt under förhandenvarande omständigheter möter betydande vanskligheter.

I de förut omnämnda direktiven för inventeringen av beredskapsarbetena har angivits, att urvalsgrunden vid sovringen av arbetsobjekten bör vara arbetenas förmåga att snabbt bidraga till en höjning av nationalinkomsten. För hamnbyggnadsarbetenas vidkommande synes man vara berättigad att härav draga den slutsatsen, att företräde bör givas sådana objekt, som kunna förväntas komma att inom rimlig tid betjäna en trafik motsvarande arten och storleken av de anläggningar som planeras eller som i övrigt kunna förmodas verka trafikfrämjande. För det ändamål varom här är fråga torde de hamnbyggnadsföretag böra äga företräde som avse hamnar vilka visat den större utvecklingskraften med avseende å trafikens omfattning. Bedömt från samma synpunkt torde ett företag få betraktas såsom mindre angeläget, då det, såvitt man kan finna, helt eller huvudsakligen kommer att medföra allenast en överflyttning av trafik från en eller flera hamnar till den ifrågavarande, utan att detta skulle medföra påvisbara ekonomiska fördelar av allmän natur. Vidare synes ett hamnbyggnadsföretag böra i detta sammanhang utelämnas, därest det måste antagas komma att under relativt normala förhållanden

utan tillskott av statsmedel kräva en höjning av hamnavgifterna avsevärt över vad trafiken eljest får betala.

Ett särskilt spörsmål gäller fördjupningsarbetena. För bedömandet av behovet härutinnan har inom kollegium verkställts vissa undersökningar — vilkas resultat dock icke ännu slutligt bearbetats — avseende dels utvecklingen av fartygs- och varutrafiken under tvenne perioder 1924—28 och 1934—38, dels utvecklingen av hamnarnas utrustning med avseende på djupet i inseglingsränna och vid kaj, antal kajmeter, antal kranar, magasinsutrymmets storlek samt järnvägsspårens längd inom hamnområdena, allt vid slutet av 1913, 1923, 1933 och den 1 juli 1943. En liknande undersökning har utförts angående utvecklingstendenserna i fråga om fartygens djupgående, vilka tydligen äro av betydelse i fråga om behovet av ökat vattendjup i hamnarna. Vad som härvid framkommit har givit vid handen, att det egentligen blott är fartyg i medelhavsfart som visa tendens till ökat djupgående, något som i regel knappast lärer influera på bedömandet av vad som erfordras i fråga om maximalt vattendjup i hamnarna. Det synes sålunda vara endast i undantagsfall och med hänsyn till speciella förhållanden som krav på ett ökat hamndjup kan anses motivera arbetenas medtagande i detta sammanhang.

Såsom ovan nämnts representera de redovisade investeringsobjekten ett värde av 15,7 milj. kronor för reparations- och moderniseringsarbeten och 138,7 milj. kronor för verkliga utbyggnader och ökat vattendjup. Då de normala investeringarna under en treårsperiod beräknas till ca 60 milj. kronor, skulle det anmälda merbehovet uppgå till ca 94 milj. kronor.

Med tillämpning, i den mån så kunnat ske, av ovan antydda normer har kollegium ansett sig kunna förorda att — förutom för de arbeten som äga karaktär av reparations- och moderniseringsarbeten — närmare detaljplaner omedelbart utarbetas för nedan angivna hamnbyggnadsprojekt med karaktär av egentliga nybyggnader. Därvid förutsättes, att ett slutligt ställningstagande från statsmakternas sida — i den mån sådant erfordras — till frågan om själva utförandet kommer att ske först efter ytterligare prövning.

	Anläggnings-belopp kr.
Göteborg	44 860 000
Hälsingborg	1 800 000
Karlstad	100 000
Kristinehamn	120 000
Köping	2 593 000
Landskrona	710 000
Malmö	5 400 000
Norrköping	5 253 000
Stockholm	4 005 000
Sölvesborg	450 000
Uddevalla	1 593 000
Västervik (breddning av Blockholmssundet)	340 000
Västerås	3 783 000
Summa	71 007 000

Investeringsutredningen vill erinra därom, att särskilda sakkunniga numera inom kommunikationsdepartementet tillkallats för utredning av frågan om åstadkommande av större planmässighet i den svenska hamnbyggnadspolitiken. Dessas arbete har emellertid ännu ej påbörjats, och investeringsutredningen har därför icke kunnat avvakta dess resultat, innan investeringsplanen för handelshamnar och farleder utarbetats. Utredningen har emellertid

funnit de av kommerskollegium angivna riktlinjerna för utväljande av de ur olika synpunkter mest angelägna hamnbyggnadsarbetena vara i stort sett riktiga och ansett sig kunna följa dem.

Kommerskollegii förslag omfattar hamnanläggningar, vilka vid normal prövning anses kunna komma till utförande under en treårsperiod. Då investeringsplanen skall omfatta arbeten motsvarande endast två års normal investering, har en utgallring av ett antal av kollegium förordade arbeten varit nödvändig. Denna gallring har skett i fråga om båda de ovan nämnda grupperna. Visserligen torde det få anses principiellt riktigt, att planerade reparations- och moderniseringsarbeten i regel äro att anse såsom mera brådskande än nyanläggningsarbeten, men en närmare prövning av de olika projekten har givit vid handen, att i praktiken motsatta förhållandet ofta råder. Vid den utförda gallringen hava i första hand ur grupp I undantagits sådana arbeten, med vilkas utförande ansetts åtminstone under de närmaste åren kunna utan olägenheter anstå. Dessutom har utgallrats ett antal företag, vilkas omfattning varit så stor, att den vid en preliminär bedömning icke ansetts stå i rimlig proportion till vederbörande hamns betydelse eller till hamnkommunens ekonomiska bärkraft.

Vid prövning av de till grupp II hänförda arbeten, vilka av kommerskollegium förordats till intagande i investeringsplanen, hava beaktats icke blott arbetenas angelägenhetsgrad utan jämväl vederbörande hamnförvaltningars möjligheter att med hänsyn till företagens omfattning genomföra anläggningsarbetena under det avsedda budgetåret. Urvalet har i regel skett i samråd med vederbörande hamnförvaltningar.

I fråga om de hamnar, vilkas till grupp II hänförda företag helt eller delvis upptagits i investeringsplanen, må följande anföras.

Göteborgs hamn redovisar föreliggande hamnbyggnadsprojekt för de närmaste tre åren med en beräknad kostnad av sammanlagt 47,5 milj. kronor. Från hamndirektören i Göteborg har införskaffats ett preliminärt förslag till flerårsplan för dessa arbeten. Enligt detta förslag skulle under åren 1944—1948 kunna utföras arbeten för 7,50, 11,75, 15,25, 16,0 respektive 16,25 milj. kronor. I investeringsplanen, som avses omfatta två års arbeten, borde i anslutning härtill intagas arbeten med en sammanlagd kostnad av 7,50 + 11,75 = 19,25 milj. kronor. Emellertid har vid ytterligare samråd med hamnförvaltningen framgått, att detaljplanering av samtliga de därvid ifrågakommande arbetena icke kan beräknas bliva färdig i så god tid, att investeringsplanen skulle kunna genomföras under budgetåret 1944/45. I fråga om Göteborgs hamn har planen därför begränsats att omfatta företag med en sammanlagd kostnad under budgetåret av 18,26 milj. kronor. Beträffande de olika arbetena hänvisas till investeringsplanen.

Hälsingborgs hamn. Hälsingborgs stad överväger för närvarande tvenne förslag till framtida utvidgning av hamnen. Antingen skulle därvid en ny hamnbassäng anordnas utanför nuvarande oceanbassängen, varvid den nya bassängen skulle skyddas genom byggande av ny vågbrytare m. m., eller också skulle en helt ny hamnanläggning komma till stånd med sydligare

läge än den befintliga. Oberoende av vilketdera alternativet, som framdeles blir utfört, erfordras i den nuvarande oceanbassängen en större kajanläggning samt uppförande av ett nytt hamnmagasin, vilka båda företag inrymts i investeringsplanen. Kostnaden under budgetåret beräknas till 1,90 milj. kronor.

Kalmar hamn. I investeringsplanen har inrymts utförande av en ny kajanläggning för en kostnad av 198 000 kronor. Med hänsyn till den numera fullbordade fördjupningen av farleden genom Kalmarsund anses ökad sjötrafik på Kalmar vara att förvänta, varvid bland annat nu nämnda hamnutvidgning blir nödvändig.

Karlstads hamn. I farleden till yttre hamnen avses att genom muddring iordningställa en ny hamnbassäng. Muddringsmassorna skola användas till utfyllnad av ett industriområde. Kostnaden uppgår till 100 000 kronor.

Kristinehamns hamn. Genom utbyggande av en ny 60 m lång kaj avses att skapa ökat kajutrymme, varav behov föreligger. Kostnaden utgör 120 000 kronor.

Köpings hamn. I investeringsplanen hava de tre mest angelägna av stadens fyra, till grupp II hänförda företag upptagits. De avse dels uppsättning av en större brokran med spåranläggningar, vagnvändare m. m., dels förlängning av djuphamns- och oljehamnskajerna. Kostnaderna under budgetåret beräknas sammanlagt till 1 081 000 kronor.

Landskrona hamn. Beslut om utförande av de i planen upptagna, till grupp II hänförda arbetena, nämligen anläggning av kaj vid fosfatfabriken samt muddringar i östra och södra hamnbassängerna, hava redan fattats. Sammanlagda kostnaden uppgår till 810 000 kronor.

Malmö hamn. Samtliga de i Malmö hamn föreliggande arbetsprojekten omfatta en kostnad av 5,4 milj. kronor. Efter samråd med vederbörande hamndirektör hava i investeringsplanen medtagits de i första hand angelägna med en sammanlagd kostnad under budgetåret av 3,91 milj. kronor. Beträffande de olika arbetena hänvisas till planen.

Norrköpings hamn. I hamnen planeras arbeten för en sammanlagd kostnad av omkring 5,25 milj. kronor. Enär viss tveksamhet synts råda beträffande behovet av samtliga utvidgningsarbeten, har i investeringsplanen medtagits endast ett arbete, avseende muddrings- och utfyllnadsarbeten för en ny hamnbassäng, för vilket kostnaden under budgetåret beräknats till 550 000 kronor.

Stockholms hamn. Hamnanläggningar till en beräknad kostnad av något mer än 8,5 milj. kronor hava uppgivits erforderliga under de närmaste tre åren. I samråd med hamndirektören hava i investeringsplanen för budgetåret 1944/45 intagits arbeten för tillhopa 4 655 000 kronor. Beträffande de olika arbetena hänvisas till planen.

Sölvesborgs hamn. Det i planen intagna företaget avser hamnens utvidgning genom anläggning för en kostnad av 450 000 kronor av en ny hamnbassäng med 130 m kaj.

Uddevalla hamn. Hamnen lider för närvarande brist på industritomter och upplagsplatser. Behovet därav anses böra tillgodoses genom utförande av

de i investeringsplanen intagna kajanläggningarna, för vilka den beräknade kostnaden uppgår till sammanlagt 1 593 000 kronor.

Västerviks hamn. Inseglingsrännan till stadens hamn erfordrar i Blockholmssundet breddning för underlättande av navigeringen. Företaget, som inrymts i investeringsplanen, är kostnadsberäknat till 340 000 kronor.

Västerås hamn. Samtliga stadens hamnbyggnadsprojekt omfatta en beräknad kostnad av omkring 3,78 milj. kronor, varav under ett år ansetts kunna utföras arbeten för 1 183 000 kronor. Dessa arbeten avse dels en verkstadsbyggnad i djuphamnen, dels påbörjande av nya kajanläggningar i djuphamnen och oljehamnen.

Övriga hamnar. De företag, som intagits i planen och avse andra än nu nämnda hamnar, äro alla av den karaktär, att de hänförts till ovannämnda grupp I, d. v. s. reparations- och moderniseringsarbeten, vilka prövats angelägna och brådskande. I fråga om ett sådant företag, ombyggnad av kajer vid järnvägsbassängen i Sundsvalls hamn, må nämnas, att företaget påbörjats i februari 1944, sedan statsbidrag därtill anvisats av statens arbetsmarknadskommission. Detta påverkar dock ej investeringsplanen, i vilken endast den del av företagets kostnad upptagits, vilken beräknas motsvara arbetets omfattning under budgetåret 1944/45.

Beträffande samtliga de i investeringsplanen intagna hamnarbetena har investeringsutredningen till vederbörande hamnförvaltningar riktat förfrågan, huruvida erforderlig detaljplanering för arbetenas igångsättande är eller under närmaste tiden kan förväntas bliva färdig. Av de ingångna svaren har framgått, att detaljplaneringen av samtliga företag kan beräknas bliva slutförd i så god tid, att planen, om så erfordras, kan fullt utnyttjas under budgetåret 1944/45.

För planens genomförande kunna beräknas åtgå omkring 550 000 dagsverken, motsvarande en arbetsstyrka av 1 800 man, samt följande ungefärliga kvantiteter av vissa viktigare materialier, nämligen 25 000 ton cement, företrädesvis E-cement, 5 800 ton armeringsjärn och 4 000 ton annat järn.

10. Investeringsplan för fiskehamnar.

Förslag till investeringsplan för statliga och statsunderstödda fiskehamnar för budgetåret 1944/45, innefattande en investeringsreserv om *5 991 500 kronor,* har sammanställts i *Bil. 19.* Beträffande förslaget får investeringsutredningen anföra följande.

För bedömande av den *normala investeringen* i hithörande företag har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lämnat vissa uppgifter angående kostnaderna för utförda arbeten i fiskehamnar och farleder, till vilka statsbidrag under de tio budgetåren 1930/31—1939/40 beviljats. Under nämnda period hava arbeten utförts med medel från anslagen till statens fiskehamnar och farleder för en kostnad av 517 200 kronor, med bidrag från anslagen till statsunderstödda fiskehamnar samt till mindre hamnar och farleder för 5 801 800 kronor ävensom med bidrag från vissa anslag för motverkande av

arbetslöshet för 12 090 800 kronor eller tillhopa för 18 409 800 kronor. Under de tre första åren av perioden var investeringen ojämn och motsvarade i genomsnitt endast 0,8 milj. kronor per år, men under de sista sju åren var den jämn och uppgick till 2,3 milj. kronor per år, motsvarande vid nuvarande prisläge i avrundat tal 3 milj. kronor per år. Till arbeten, vilkas sammanlagda kostnad utgjort omkring $^2/_3$ av investeringen, hava statsbidrag utgått från anslag, avsedda för motverkande av arbetslöshet. Med hänsyn härtill kan ifrågasättas, huruvida det är riktigt att räkna med beloppet 3 milj. kronor per år såsom motsvarande normal investering i fiskehamnarna. Även om det angivna beloppet kan betecknas såsom väl högt, har utredningen ansett detsamma böra läggas till grund för investeringsplanen med hänsyn till värdet av att, då fråga är om igångsättande av arbeten till motverkande av arbetslöshet, i planen kunna inrymma ett större antal, i olika delar av landet belägna arbeten av ifrågavarande art. Hamnarbetena kunna nämligen ur sysselsättningssynpunkt anses relativt lämpliga, samtidigt som åtgången av sådana materialier, vilkas anskaffning för närvarande är förenad med svårigheter, i regel är förhållandevis ringa.

I anslutning till vad sålunda anförts hava i investeringsplanen för fiskehamnarna upptagits arbetsobjekt med en sammanlagd beräknad kostnad av ca 6 milj. kronor. Med hänsyn till att de anslag, vilka årligen av riksdagen anvisas till statliga och statsunderstödda fiskehamnar och farleder, icke avse särskilt specificerade företag utan fördelas av Kungl. Maj:t efter prövning av inkommande förslag och ansökningar, är det icke möjligt att i investeringsplanen skilja mellan ordinarie arbeten och sådana arbeten, vilka utgöra investeringsreserv. De anslag, som under de senaste åren anvisats för ifrågavarande ändamål, hava möjliggjort utförande av endast ett fåtal arbeten varje år. På grund härav kan praktiskt taget hela planen anses utgöra investeringsreserv för budgetåret 1944/45.

En sammanställning av samtliga föreliggande projekt och ansökningar om statsbidrag, avseende hamn- och farledsarbeten för fiskets behov, har upprättats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och bildat det primärmaterial, med ledning varav investeringsplanen utarbetats. Sammanställningen omfattar över 200 arbetsobjekt, varav 150 äro kostnadsberäknade och tillhopa skulle draga en kostnad vid nuvarande prisläge av 28,5 milj. kronor. Arbetsobjekten kunna i stort sett sägas avse *dels* reparations- och iståndsättningsarbeten, utvidgningar och kompletteringar i befintliga hamnar, helt eller delvis utförda med statsmedel, *dels ock* nyanläggningar på orter, där egentliga hamnar för närvarande icke finnas. I många fall avse projekten emellertid på en gång reparationer och utvidgningar, och ofta är det svårt att draga bestämda gränser mellan vad som är att hänföra till iståndsättningsarbeten och vad som utgör nyanläggningar. Då det gäller att avgöra, vilka företag som framför andra äro angelägna, möta därför mycket stora svårigheter. Å ena sidan kunna i en hamn erfordras iståndsättningsarbeten, utan vilka hamnen överhuvudtaget icke kan fylla sitt ändamål. Sådana arbeten måste givetvis betecknas såsom särskilt angelägna, om hamnen överhuvudtaget är av betydelse. Å andra sidan kan behovet av utvidgning av en hamn, i vilken tra-

fiken visat sådan ökning, att kajutrymmen och andra anordningar icke längre räcka till, vara angelägnare än iståndsättningsarbeten, vilka möjligen någon tid kunna uppskjutas.

De svårigheter, som sålunda föreligga, då fråga är om angelägenhetsgradering av fiskehamnsprojekten, torde bland annat hava utgjort motiv för Kungl. Maj:ts beslut att tillkalla särskilda sakkunniga för att inom kommunikationsdepartementet biträda med utredning rörande planläggning av statliga och statsunderstödda fiskehamnsbyggnader. Denna utredning har emellertid helt nyligen påbörjats och har därför icke kunnat utnyttjas vid investeringsplanens upprättande i annan mån än som nedan omnämnes.

Vid prövning av ärenden angående anvisande av statsmedel till fiskehamnsarbeten inhämtas regelmässigt yttranden av bland andra väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, genom vars försorg dessa arbeten utföras, samt lantbruksstyrelsen, som handlägger ärendena rörande fiskerinäringen. Investeringsutredningen har därför i fråga om urvalet av arbetsprojekt, intagna i förslaget till investeringsplan för fiskehamnarna, samrått med representanter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnbyrå och lantbruksstyrelsens fiskeribyrå. I planen hava under den ovan angivna förutsättningen beträffande dess omslutning kunnat inrymmas 8 arbetsobjekt i statens fiskehamnar och 30 objekt, avseende statsunderstödda fiskehamnar. Ett av dessa, fiskehamnen vid Videberg i Hallands län, har nyligen påbörjats. Då arbetet dock beräknas pågå under hela det budgetår, investeringsplanen avser, har det ansetts böra ingå i planen. Vart och ett av de i planen intagna arbetena har ansetts angeläget och brådskande av en eller flera av följande orsaker:

1. Befintliga hamnanordningar äro i så dåligt skick, att förbättringsarbetenas uppskjutande kan medföra risk för deras bestånd och därmed för möjligheterna att utnyttja hamnen (ex. Grundsund).

2. Antalet fiskare och fiskebåtar i orten har under årens lopp ökats i sådan omfattning, att befintliga hamnutrymmen äro avgjort otillräckliga sedan längre tid (ex. Hönö-Klåva, Öckerö, Gravarne).

3. Antalet i orten hemmahörande fiskare och fiskebåtar är relativt stort, men hamnanläggning saknas helt eller är av så primitivt slag, att nödigt skydd mot vind och sjögång saknas (ex. Hallshuk, Nickalaviken).

4. Vattendjupet i befintlig hamn har genom under årens lopp skedd uppgrundning minskats, så att hamnens användbarhet reducerats, eller också har behov av ökat vattendjup till följd av övergång till större och mera djupgående båtar uppstått (ex. Fågelsundet, Nogersund).

Vid valet mellan de olika arbetsprojekten har hänsyn vidare tagits till de resurser i fråga om arbetsledning och arbetsmaskiner, särskilt mudderverk, som stå till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande för arbetenas utförande. Vidare har, i den mån så varit möjligt, beaktats det under de senaste stränga vintrarna framkomna behovet av speciella vinterhamnar för fisket. Slutligen har hänsyn i viss utsträckning tagits till det förhållandet, att vissa landsdelars fiskerinäring under föregående arbetslöshetskris, då medel till åtgärder för motverkande av arbetslöshet investerades i ett stort antal fiskehamnar, blev bättre tillgodosedd med hamnarbeten än andra landsdelars.

Investeringsutredningen har över ett preliminärt förslag till investeringsplan för fiskehamnar inhämtat yttrande av de förenämnda sakkunniga för planläggning av statliga och statsunderstödda fiskehamnsbyggnader, 1944 års fiskehamnsutredning, som därvid bland annat anfört.

Fiskehamnsutredningen, som först nyligen påbörjat sitt arbete, vill till en början framhålla, att det icke är möjligt att redan nu ingående pröva, huruvida de i förslaget till investeringsplan upptagna fiskehamnarna utan undantag tillhöra dem, som vid jämförelse med det mycket stora antal i övrigt inom landet föreliggande fiskehamnsprojekt äro de mest angelägna. Utredningen har emellertid vid genomgång av investeringsplanen funnit de däri upptagna företagen vara så angelägna, att Utredningen anser sig kunna förorda dem till sådan detaljplanering, som av Investeringsutredningen avses, dock med de ändringar i planen, vartill nedanstående kan föranleda.

De ändringar, som därefter av fiskehamnsutredningen förordades, hava vidtagits i det slutliga förslaget. Detta har underställts chefen för försvarsstaben, som i sitt yttrande anfört, att ur de synpunkter, försvarsstaben hade att företräda, intet vore att erinra mot den överlämnade förteckningen. Den utredning, som erfordrades för att fastställa platsen för fiskehamnen vid Karlskrona, borde utföras under medverkan av chefen för Sydkustens marindistrikt, varefter valet av plats borde underställas chefen för marinen för godkännande.

Med hänsyn till att arbetsplaner för det övervägande antalet företag redan tidigare upprättats, torde svårigheter ej föreligga att fullborda återstående detaljplanering i så god tid, att investeringsplanen, om så erfordras, kan fullt utnyttjas under det avsedda budgetåret 1944/45.

De i planen ingående arbetena beräknas motsvara omkring 200 000 dagsverken, motsvarande en arbetsstyrka av 700 man. Åtgången av viktigare materialier, frånsett trävirke, har överslagsvis beräknats till ca 1 850 ton cement, företrädesvis E-cement, ca 400 ton armeringsjärn samt ca 40 ton annat järn.

11. Investeringsplan för lotsverket.

Förslag till investeringsplan för lotsverket för budgetåret 1944/45, innefattande en investeringsreserv om *1 490 000 kronor,* har sammanställts i *Bil. 20.* Beträffande förslaget får investeringsutredningen anföra följande.

Det medelsbehov för lotsverkets nybyggnadsändamål, som under förutsättning av fredsmässiga förhållanden bör anses motsvara *normal investering* under de närmaste åren, har av lotsstyrelsen uppgivits till ca 1,6 milj. kronor per år vid nuvarande prisläge. Beloppet har erhållits på grundval av en inom styrelsen tidigare verkställd beräkning av medelsbehovet för ifrågavarande ändamål under en tioårsperiod, som börjat 1940. Som stöd för det angivna beloppets skälighet har lotsstyrelsen vidare meddelat, att motsvarande medelsanvisning under de fem budgetåren 1939/40—1943/44 uppgått till i medeltal ca 1,4 milj. kronor per år. Medelsanvisningen före budgetåret 1939/40 har icke ansetts tillämplig för bedömning av den i detta sammanhang normala investeringen, enär standardhöjningar, förbättringar och utökningar

beträffande lotsverkets fasta anläggningar numera befunnits böra genomföras i betydligt snabbare takt och större omfattning än tidigare.

I enlighet med vad ovan anförts borde investeringsplanen för lotsverket omfatta företag för inalles ca 3,2 milj. kronor. Då för ordinarie arbeten under budgetåret med hänsyn till rådande statsfinansiella läge endast begärts 0,815 milj. kronor, skulle alltså investeringsreserven inrymma företag för ca 2,4 milj. kronor för att de arbeten, som bekostas i normal ordning, jämte investeringsreserven skulle motsvara två års normal investering. På grund dels av objektens art och storlek — de äro i allmänhet var för sig av liten omfattning — dels av deras belägenhet, spridda utefter rikets kuster som de äro och till betydande antal i transport- och kommunikationshänseende svårtillgängligt belägna, kan emellertid lotsstyrelsens anläggningsverksamhet icke utan olägenhet ökas utöver en viss gräns. Med hänsyn såväl härtill som till förefintligheten av vissa tidigare beviljade anslag, vilka beräknats icke i sin helhet bliva förbrukade före utgången av budgetåret 1943/44, har investeringsreserven befunnits böra begränsas till att omfatta företag för tillsammans 1 490 000 kronor.

Lotsverkets investeringsobjekt kunna i huvudsak indelas i sex större grupper, nämligen *fartyg, fyrar, hamnar och vägar, lotsuppassningshus, bostadshus* för personalen samt *livräddningsstationer*. Inom den första och sista av dessa grupper finnas inga investeringsobjekt anmälda. Inom de fyra övriga grupperna hava investeringsobjekt utvalts under beaktande av de i det inledande kapitlet angivna allmänna synpunkterna. Företag avseende hamnar och vägar hava medtagits i relativt stort antal på grund av deras lämplighet som sysselsättningsobjekt vid materialbrist och för icke yrkeskunnig arbetskraft. Företag avseende fyranläggningar föreslås ingå i investeringsreserven i relativt begränsad omfattning främst emedan de, utan att i fråga om angelägenhet stå före husbyggnadsföretagen, äro mindre lämpade att utnyttjas för beredande av ökade arbetstillfällen. Beträffande husbyggnadsföretagen, vilka medtagits i förhållandevis stort antal, beroende huvudsakligen på att det anmälda antalet angelägna företag av denna art varit stort, gäller i tillämpliga delar vad som under de allmänna synpunkterna anförts, nämligen att statliga husbyggnadsarbeten icke kunna förväntas bliva av större värde i en krissituation av den art, som närmast kan befaras efter ett vapenstillestånd. Med lotsverkets företag av denna art torde det dock ställa sig något gynnsammare, emedan desamma nästan uteslutande avse mindre träbyggnader, vilka dels kräva förhållandevis små kvantiteter av sådant material, som det kan befaras bliva knappt om, dels på grund av med flertalet av lotsverkets byggnader förknippade speciella förhållanden torde medföra sysselsättning i proportionsvis något större utsträckning och samtidigt med något mindre krav på differentierad yrkeskunnighet än motsvarande husbyggnadsföretag i allmänhet.

Slutligen må framhållas, att inom den tidigare angivna ramen för investeringsreservens omfattning befunnits icke böra medtagas några företag av natur att böra bekostas av medel å driftkostnadsstat eller av medel till

reparation och underhåll av anläggningar, som tillhöra lotsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond.

Beträffande de i investeringsplanen angivna kostnaderna för lotsuppassningshus må nämnas, att desamma inkludera vissa mindre belopp för anskaffning av inventarier.

Den för lotsverket föreslagna investeringsreserven har beräknats innebära arbetstillfällen motsvarande ca 15 500 dagsverken för grovarbetare och 27 000 dagsverken för yrkesarbetare i egentlig anläggningsverksamhet jämte 600 industridagsverken. Motsvarande arbetsstyrkor beräknas för de två förstnämnda dagsverksantalen uppgå till 75 resp. 130 man, varvid dock må påpekas att arbetsstyrkorna endast kunna påräkna sysselsättning under 8—9 månader av året. Beträffande materialbehovet för investeringsreserven hänvisas till *Bil. 28.*

Utredningen övergår härefter till att företag för företag referera de förslag och motiveringar, som lotsstyrelsen förebragt och vilka icke givit utredningen anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Fyrar.

Anordnande av fyr på Brämö kalv.

Härom uttalar lotsstyrelsen.

En av farlederna söderifrån till Sundsvall går inomskärs genom det s. k. Brämösund mellan fastlandet och Brämön, belägen omkring 15 distansminuter sydost om Sundsvall. Denna farled användes under normala förhållanden företrädesvis av sådana fartyg, som föredraga en skyddad inomskärsled, men har nu under kriget vissa tider använts av de flesta fartyg, som passera denna del av kusten. I Brämösund vid Sanna å Brämö finns en lotsuppassning under Sundsvalls lotsplats. Genom avsaknad av erforderlig fyrbelysning erbjuder angöringen söderifrån av Brämösund och lotsuppassningen därstädes vissa svårigheter. Styrelsen anser därför en komplettering av fyrbelysningen i ifrågavarande farvatten av behovet påkallad och får i sådant syfte föreslå, att en agafyr uppföres på den sydväst om Brämön belägna ön Brämö kalv. Fyren bör givas tillräcklig höjd och ljusstyrka för att den, såsom önskvärt är, skall bliva synlig redan vid passagen av Grans fyr, belägen omkring 10 distansminuter söder om Brämö kalv. På grund härav erfordras ett fyrtorn av omkring 10 m höjd samt en fyrapparat av 4:e ordningen. Kostnaden för den föreslagna fyren beräknar styrelsen till 20 000 kronor.

Anordnande av ny fyr vid Björns fyrplats m. m.

Beträffande detta företag yttrar lotsstyrelsen.

Vid Björns fyrplats, som är belägen på en ö i havsbandet mellan Gävlebukten och Öregrundsgrepen, utgöres fyrbyggnaden av ett 11 m högt fyrtorn, uppfört vid gaveln av ett av bostadshusen vid fyrplatsen. Fyrens ljuskälla utgöres av fotogenglödljus. Ljusstyrkan hos det vita skenet är 2 700 hefnerljus. Från sjöfartshåll hava klagomål framförts över att fyren på grund av fyrlågans ringa höjd över vattenytan och den svaga ljusstyrkan icke är synlig så långt som önskvärt vore. Till jämförelse kan nämnas, att ljusstyrkan hos de närliggande fyrarna Eggegrund, Örskär, Understen och Svartklubben uppgår till respektive 180 000, 90 000, 700 000 och 35 000 hefnerljus. Anordnandet av bättre fyrbelysning vid Björns fyrplats anser lotsstyrelsen i hög grad motiverat. Då det för att erhålla ett fyrsken av tillfredsställande ljusstyrka erfordras, att den nuvarande fyrapparaten och fyrlanter-

ninen utbytas mot nya sådana, och detta icke lämpligen låter sig göra med bibehållande av det nuvarande tornet, får styrelsen föreslå uppförande av ett nytt fyrtorn. Detta skulle byggas till en höjd av 15 m, varigenom önskemålet om högre höjd över vattenytan för fyrlågan jämväl bleve tillgodosett, och uppföras i anslutning till platsens mistmaskinhus. I fyren skulle insättas en fyrapparat av 4:e ordningen med dalénljus. Härigenom skulle ljusstyrkan komma att uppgå till 30 000 hefnerljus för vitt sken. Sedan den redan beslutade elektrifieringen av Garpens fyr blivit genomförd — detta beräknas ske under sommaren 1944 — blir den därstädes nu befintliga fyrapparaten av 4:e ordningen disponibel och kan överflyttas till Björns fyr. I detta sammanhang behöver därför icke upptagas någon annan kostnad för fyrapparatur än den till 10 000 kronor beräknade kostnaden för anordnande av dalénljus i sistnämnda fyrapparat, vilken för närvarande är försedd med fotogenglödljus. Själva fyrtornets uppförande beräknar styrelsen draga en kostnad av 30 000 kronor.

Lotsstyrelsen får vidare föreslå anläggandet av en ny hamn vid fyrplatsen. Den nuvarande hamnen, som använts sedan fyrplatsen år 1859 anlades, har under årens lopp blivit så uppgrundad, att den är otjänlig för sitt ändamål. Hamn bör därför anordnas på annan plats, där större vattendjup kan erhållas. Arbetena skulle härvid huvudsakligen bestå i upprensning av hamninloppet, utläggandet av några stenfyllda timmerkistor som vågskydd och landningsbrygga, anordnandet av en båtslip i den nya hamnen samt anläggandet av väg från den nya hamnen till fyren och bostäderna. Kostnaden härför beräknar styrelsen till 25 000 kronor, varav 2 000 kronor för slipanläggningen.

Sammanlagda kostnaderna för föreslagna arbeten vid Björns fyrplats belöpa sig således till 65 000 kronor.

Anordnande av fyr på Grepensgrund i Öregrundsgrepen samt elektrifiering av fyrarna Örskär och Djursten.

I fråga om detta företag erinrar lotsstyrelsen till en början om betydelsen av den inomskärsfarled, som framgår mellan nordöstra Upplands fastlandskust och den därutanför belägna, långsträckta ön Gräsö. Denna utgör i fredstid huvudfarled mellan Östersjön och Bottenhavet; under nuvarande krigsförhållanden är den sjöfartens enda förbindelse mellan sagda farvatten.

Styrelsen lämnar därefter en översikt över de befintliga säkerhetsanstalterna för farleden, vilka betecknas såsom tillfredsställande för delen söder om Öregrund men för delen norr därom, som framgår genom den vida och grunduppfyllda Öregrundsgrepen, äro i behov av vissa förbättringar. Inom Öregrundsgrepen utgöras säkerhetsanstalterna bland annat av den utanför Gräsöns nordspets belägna bemannade fyren Örskär, vilken tjänstgör som angöringsfyr för norrifrån kommande fartyg, den likaledes bemannade fyren Djursten, belägen på Gräsölandet ett stycke norr om Öregrund, samt det mitt i Öregrundsgrepen stationerade fyrskeppet Grepen, vilka samtliga tre fyranordningar äro försedda med mistsignalanläggningar. Beträffande de tre sålunda befintliga säkerhetsanstalterna anför lotsstyrelsen.

Fyrskeppet Grepen är ett av lotsverkets äldre fyrskepp — det är byggt år 1883 — och det är därjämte det minsta svenska fyrskeppet — dess bemanning utgöres blott av tre man. Fyrskeppet saknar eget framdrivningsmaskineri. Fyrljuset på fyrskeppet har den mycket ringa ljusstyrkan av 500 hefnerljus; mistsignalmaskineriet utgöres av en tämligen ljudsvag tyfonanläggning. På grund av fyrskeppets litenhet och dess ringa bemanning — plats finnes ej för större besättning — har det

av säkerhetsskäl icke ansetts lämpligt att hålla det på stationen under hösten och vintern om än isförhållandena så skulle tillåta, utan det har då ersatts med ett av de större reservfyrskeppen, vars besättning utgöres av sju man. Årligen ligger sålunda detta reservfyrskepp omkring tre månader på Grepens station.

Vid Örskär finnes sedan 1925 en tämligen modern fyrapparat för dalénljus, vars ljusstyrka är 90 000 hefnerljus. Å andra sidan sker mistsignaleringen vid fyrplatsen enligt det mest ålderdomliga system, som för närvarande tillämpas inom lotsverket, nämligen med knallsignaler. Under tjocka avfyras en sådan knallsignal var femte minut; den ledning, som mistsignaler av detta slag kunna lämna sjöfarten, är skäligen dålig på grund av de korta ljuden och de långa uppehållen dem emellan. Härtill kommer, att detta system för mistsignalering blir mycket dyrbart i drift.

Ljuskällan i Djurstens fyrapparat är glödljus för fotogen, vilket med befintlig lins ger en ljusstyrka av allenast 9 000 hefnerljus. För mistsignalering användes ett mindre och tämligen ljudsvagt tyfonmaskineri. Hela utrustningen vid fyrplatsen är tämligen föråldrad och försliten.

Frågan om indragning av fyrskeppet Grepen hade länge diskuterats, men lotsstyrelsen hade icke ansett sig böra framlägga något slutgiltigt förslag härom, förrän frågan om elektrifiering av Gräsö blivit aktuell.

Sedan detta företag — som blivit avsevärt fördröjt på grund av krisförhållandena — numera stode inför sitt påbörjande, ville lotsstyrelsen föreslå utbyte av fyrskeppet Grepen mot en fast fyr på grundet Grepensgrund samt elektrifiering av fyrarna Örskär och Djursten.

Djurstens fyrplats vore avsedd att elektrifieras genom direkt anslutning till kraftleverantörens, Älvkarleby kraftverk, ledning, under det att till Örskär en 7 km lång luftledning och till fyren Grepensgrund en 7 km lång sjökabel finge anordnas på lotsverkets bekostnad.

Lotsstyrelsen anför vidare.

I samband med elektrifieringen förändras Djursten till helautomatisk fyrplats med fjärrmanövrering från lotsstationen i Öregrund, varvid fyrplatsens nuvarande bemanning — ordinarie fyrmästare och fyrvaktare — indrages. Fyren på Grepensgrund göres likaledes helautomatisk med fjärrmanövrering från Örskärs fyrplats, vars nuvarande bemanning bibehålles oförändrad. Som reserv för det elektriska kraftnätet anordnas helautomatiska dieselaggregat vid Djursten och på Grepensgrund. I samband med elektrifieringen utbytes vid Örskär den nuvarande mistsignaleringen med knallsignaler mot en nautofonanläggning, varjämte ett maskindrivet reservkraftaggregat installeras.

De byggnadsarbeten, som bliva förknippade med förslagets genomförande, utgöra anordnandet av den bottenfasta fyren på Grepensgrund, uppförande av ett mindre maskinhus vid Örskär samt ombyggnad av fyren vid Djursten, varvid den förses med ny lanternin och inredes för att inrymma reservkraftaggregat och elektrisk utrustning. Kostnaderna för dessa byggnadsarbeten beräknas uppgå till 260 000 kronor, därav 225 000 kronor för fyren på Grepensgrund. Kostnaderna för apparatur, kraftledningar, kablar o. d. beräknas till 440 000 kronor, varför den sammanlagda kostnaden för förslagets genomförande skulle komma att uppgå till 700 000 kronor.

Genom indragning av fyrskeppet Grepen och av personalen vid Djursten uppstode lönebesparingar om ca 24 000 kronor per år, varjämte kostnaden för underhåll av fyrskepp minskades med omkring 7 000 kronor årligen. Vidare innebure förändringen beträffande mistsignaleringen vid Örskär en årlig driftkostnadsminskning av ca 3 000 kronor, under det att övriga driftkostnader förbleve i huvudsak oförändrade. Slutligen komme för andra ändamål

användbar fyrapparatur m. m. att frigöras, varjämte fyrskeppet Grepen och ett vid Djursten befintligt bostadshus kunde avyttras; värdet av ifrågavarande materiel jämte det beräknade försäljningsvärdet av fyrskeppet och bostadshuset utgjorde omkring 25 000 kronor, vilket belopp kunde sägas motsvara en besparing av 1 000 kronor per år.

Lotsstyrelsen uttalar i anslutning härtill följande.

De årliga besparingar för statsverket, som enligt det förestående skulle uppkomma vid förslagets genomförande, uppgå sålunda till sammanlagt (24 000 + 7 000 + 3 000 + 1 000 =) 35 000 kronor. Beräkningen är gjord efter den prisnivå, som var rådande i augusti 1939. Under nuvarande förhållanden med högre löner, högre pris på knallsignalammunition och exceptionellt stegrade priser på flytande motorbränsle skulle de sammanlagda årliga besparingarna komma att uppgå till ej mindre än omkring 50 000 kronor. Frånräknas ränta och amortering på anläggningskapitalet, 700 000 kronor, efter en räntefot av 4 procent och vid 50 års amorteringstid, utgörande omkring 32 500 kronor, skulle sålunda efter förslagets genomförande uppstå en årlig nettovinst för statsverket av 2 500 kronor vid ett prisläge, motsvarande det, som var rådande i augusti 1939. Härav framgår, att förslagets räntabilitet blir tillfredsställande. Frånsett detta innebär förslagets genomförande så stora förbättringar ur sjöfartens synpunkt — nämligen bl. a. tillkomsten av en fast ljusstark fyr med avskärmning på Grepensgrund, samt ökad ljusstyrka och avsevärt förbättrad mistsignalering vid Örskär och Djursten — att enbart dessa fördelar motivera förslagets genomförande.

Såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 föreslås uppförande av fyrbyggnaden på Grepensgrund, vilken enligt det föregående kostnadsberäknats till 225 000 kronor.

Förbättring av mistsignaleringen samt anordnande av nytt fyrtorn och reparation av strandskydden vid Vens fyrplats.

Beträffande de på ön Ven belägna säkerhetsanstalterna för sjöfarten erinrar lotsstyrelsen, att 1938 och 1939 års riksdagar anvisat tillhopa 190 000 kronor för vissa förbättringar vid Hakens fyrplats på Vens ostsida och för nyanläggning av fyr på Vens sydsida. Dessa företag utfördes i anslutning till att elektrisk kraft blev tillgänglig på ön medelst sjökabel från fastlandet. De båda fyrplatserna utrustades med elektriska mistsignalinstrument, s. k. nautofoner, försedda med gemensam instrumentering vid Hakens fyrplats, där fyrpersonal finnes i motsats till vad som gäller beträffande fyren på Vens sydsida, som icke har ständig bevakning.

Styrelsen yttrar vidare.

Den nyssnämnda instrumenteringen vid Hakens fyrplats för de båda nautofonerna utfördes för en mycket obetydlig merkostnad på sådant sätt, att i framtiden jämväl en tredje nautofon, nämligen vid Vens fyrplats på öns västra sida, skulle kunna anslutas till och drivas från Haken. Härvid skulle endast behöva tillkomma en förbindelseledning över ön mellan de båda fyrplatserna samt ett nytt ljudinstrument med tillhörande ställning vid Vens fyrplats. Däremot skulle icke någon ny, tämligen kostbar instrumentering och ej heller något nytt reservkraftaggregat, avsett att användas vid förekommande strömavbrott på kraftnätet, behöva anskaffas.

Lotsstyrelsen framhåller de fördelar, som skulle vinnas genom ersättande av den vid Vens fyrplats år 1912 anlagda mistsirenanläggningen mot en elektrisk nautofonanläggning, vilka fördelar för sjöfartens del bestode däri,

att mistljudet bleve fem à tio gånger starkare samtidigt som själva ljudinstrumentet kunde placeras på lämpligare plats i förhållande till farleden, och vilket för lotsverkets vidkommande innebure en årlig lönebesparing om ca 4 000 kronor genom att den nuvarande bemanningen vid fyrplatsen kunde minskas med en man.

I samband med anordnandet av en nautofonanläggning borde fyren, som nu vore placerad i en otidsenlig fyrlanternin på taket av ett bostadshus, överflyttas till ett fristående fyrtorn av betong med direkt anslutning till maskinhuset.

Styrelsen anför ytterligare.

Slutligen böra vissa reparationsarbeten komma till utförande på de strandskyddsanordningar av olika slag, som finnas omedelbart nedanför fyrplatsen, till förhindrande av ras i den höga strandslänten. Fyrplatsens byggnader ligga nämligen tämligen nära slänten. Ett sträntras mitt för fyrplatsen kunde därför innebära en katastrof för densamma. Strandskydden utgöras dels av en lång tegelmur, som löper längs stranden och är utsatt för fara att bliva underminerad, dels av ett antal från stranden utgående långa pirer av timmer, sten och betong, som delvis äro mycket skadade av sjön och isen. Kostnaden för reparation av dessa strandskydd belöpa sig till minst 10 000 kronor. En närmare undersökning torde dock utvisa, att detta belopp är otillräckligt, varför ytterligare medel för ändamålet sannolikt framdeles behöva anvisas.

Kostnaden för nautofonanläggningen beräknade styrelsen till 45 000 kronor, för det nya fyrtornet till 20 000 kronor och för reparationen av strandskydden till förslagsvis 10 000 kronor eller sammanlagt till 75 000 kronor.

Hamnar och vägar.

Förbättring av hamnförhållandena vid Rödkallens lotsuppassningsställe under Luleå lotsplats.

Hamnförhållandena vid Rödkallens lotsuppassningsställe under Luleå lotsplats äro enligt lotsstyrelsen i behov av förbättring snarast möjligt. Vattendjupet i och utanför hamnen uppgår vid medelvatten till blott ca 2,2 m och kan vid lågvattenstånd, som relativt ofta inträffar i denna del av Bottenviken, vara ända till 1,0 m lägre. Ehuru den största lotskuttern vid platsen har ett maximalt djupgående av blott 1,10 m, är sistnämnda vattenstånd vid sjöhävning alldeles otillräckligt. Från Rödkallen, som är ett av landets större lotsuppassningsställen, ombesörjes nästan all lotsning in till Luleå. Till belysande av lotsningens omfattning har lotsstyrelsen meddelat, att lotspenningintäkten vid Luleå lotsplats under åren 1934—1938 i medeltal utgjort ca 104 000 kronor per år och under åren 1940—1943 ca 290 000 kronor.

Lotsstyrelsen anför i fortsättningen.

För att erhålla förbättrade hamnförhållanden är det nödvändigt att bygga ut en helt ny och större hamnbassäng innanför den nu befintliga och i skydd av den nuvarande hamnpiren. Den större och djupare hamnbassängen skulle bildas genom uppmuddring till 3,0 m djup och anläggandet av erforderliga kajer i form av stenfyllda timmerkistor till en längd av ca 50 m, varjämte ett större kajplan bör anordnas av de uppmuddrade massorna jämte slipanläggning för torrsättning av

båtarna. Till förhindrande av muddermassornas bortspolning av sjön bör sländskydd i form av stenglacis anordnas på tre sidor av det utfyllda kajplanet. Därjämte skulle en ny vägförbindelse i form av en stenfylld bank eller plankvandring av ca 150 m längd anordnas ut till den nya båthamnen.

Den nu befintliga västra hamnarmen, bestående av betongkasuner, måste skyddas mot isens åverkan genom en större stenfyllning, som åt hamninloppet till måste avgränsas genom ett antal stenfyllda timmerkistor. Slutligen måste omfattande muddringsarbeten utföras i tillfartsrännan från sjön in till hamnen. Denna ränna torde till större delen av sin längd, ca 250 m, böra göras ca 20 m bred och 3,0 m djup. För att med båtar vinna tillträde till den nya hamnen måste därjämte en av betongkasunerna, som bilda kaj i den gamla hamnen, avlägsnas. Kostnaderna för samtliga dessa arbeten kunna i avvaktan på närmare undersökningar på platsen anges till 150 000 à 200 000 kronor, varav ungefär halva kostnaden belöper sig på muddringsarbetena, som dock ej kunna någorlunda exakt beräknas förrän provmuddring kunnat verkställas. Med hänsyn till att man ej bör taga risken att stationera ett så dyrbart arbetsredskap som ett mudderverk ute vid Rödkallen, där detta ej kan beredas erforderligt skydd vid en uppträdande storm, kan man därstädes ej använda sig av mudderverk, utan torde muddringarna böra verkställas med anlitande av släpskopor eller dylikt.

Arbetet beräknas av lotsstyrelsen taga minst två år i anspråk, och för första årets arbeten anses ett belopp av 100 000 kronor böra stå till förfogande.

Förbättring av hamnförhållandena vid Rönnskärs lotsplats.

Härom uttalar lotsstyrelsen följande.

Hamnförhållandena vid Rönnskärs lotsplats äro synnerligen otillfredsställande. Djupet i den nuvarande båthamnen uppgår i det djupaste partiet endast till knappa 1,9 m vid medelvatten, och djupgåendet för den stora lotskuttern utgör normalt ca 1,25 m. Vid nordliga stormar uppträder ofta i norra delen av Bottenviken mycket lågt vattenstånd, ända till 1,0 m under det normala. Stora kuttern måste då förläggas i boj på Kinnbäcksfjärden, ca 2 distansminuter från lotsplatsen; den kan därvid nås endast genom användandet av småbåtar. Tjänsten för lotsarna blir härigenom mycket försvårad, varjämte onödig tidsutdräkt vållas för färden ut till lotssökande fartyg. En förbättring av hamnförhållandena är därför i hög grad av behovet påkallad. För detta ändamål bör en helt ny hamnbassäng anordnas utanför den nu befintliga, där vattendjupet uppgår till 3 à 4,5 m. Härvid måste från en befintlig stenpir utläggas ett antal stenfyllda timmerkistor som vågbrytare till en total längd av ca 50 m. Med hänsyn till förekommande kraftig isskjutning böra kistorna delvis plankklädas som skydd mot isens nötning och givas stora dimensioner. Därjämte måste stora utfyllningar av sten utföras för att bära av isen, så att den ej får så stor kraft mot kistorna. Slutligen måste en del stenrensning under vattnet företagas för att skapa bättre utrymme i hamninloppet. Under förutsättning att stenrensningsarbeten ej behöva komma till utförande i större utsträckning än vad hittills utförda undersökningar utvisa, kan kostnaden för ovannämnda arbeten beräknas till 100 000 kronor.

Förbättring av hamnförhållandena vid Bjuröklubbs lotsplats m. m.

På halvön Bjuröklubb vid norrlandskusten mellan Skellefteå och Umeå finnes en lotsplats och en fyrplats, belägna på 2 km avstånd från varandra. Uppassningsförhållandena vid lotsplatsen äro enligt lotsstyrelsen mycket otillfredsställande, främst beroende på lotshamnens belägenhet tämligen långt inne i en vik på halvöns insida, vilket medför avsevärd färdtid ut till lotssökande

fartyg. Klagomål häröver hava även framförts från sjöfartskretsar. Vidare förekommer det under en tid varje höst och vår, att lotshamnen är tillfrusen, medan vattnet är öppet vid vikens mynning och sjöfarten utanför Bjuröklubb pågår. Lotspersonalen blir härunder i allmänhet urståndsatt att bispringa sjöfarten.

Jämväl utkiksförhållandena vid den nuvarande lotsuppassningen lämna enligt lotsstyrelsen mycket övrigt att önska. Vid platsen finnes en vaktstuga, som är mycket otidsenlig, och en ca 18 m hög öppen utkiksställning, vilken dock ej medgiver fri sikt i alla erforderliga riktningar. Styrelsens strävan hade sedan flera år varit att successivt ersätta dylika öppna utkiksställningar med inbyggda utkikstorn, anordnade i direkt anslutning till lotsuppassningslokalerna i övrigt. Styrelsen finge i detta sammanhang hänvisa till sitt förslag i en liknande fråga vid Sölvesborgs lotsplats, framlagt i 1943 års statsverksproposition (X ht, s. 145—146). På grund av höjdförhållandena vid den nuvarande lotsplatsen vore det emellertid praktiskt ogörligt att erhålla tillfredsställande sikt, enär utkikstornet därvid bleve mycket högt.

De påtalade olägenheterna skulle till största delen bliva avhjälpta genom lotsuppassningens förflyttning till Bjuröklubbs fyr, belägen på halvöns nordspets, i vars närhet funnes en mindre hamnplats för fyrpersonalens båtar. Denna hamnplats skulle utan större svårighet kunna utbyggas till en tidsenlig lotshamn, där risk för issvårigheter av nyss angivet slag vore avsevärt mindre. Lotsstyrelsen anför vidare.

Kostnaderna för lotsuppassningens förflyttning till fyrplatsen, d. v. s. för anordnandet av ny lotshamn samt nya uppassningslokaler, beräknas uppgå till omkring 100 000 kronor. Skall lotsuppassningen bibehållas vid sin nuvarande plats, bleve det å andra sidan ofrånkomligt att inom de närmaste åren här vidtaga avsevärda förbättringar, i huvudsak ombyggnad av det mycket otidsenliga lotsuppassningshuset jämte anordnandet av ett utkikstorn av betydligt större höjd än nuvarande öppna utkik samt upprensning och utbyggnad av nuvarande lotshamn, vilka arbeten skulle draga nästan samma kostnad som förflyttningen av uppassningen. Härvid skulle emellertid olägenheterna med lång färdtid ut till lotssökande fartyg samt issvårigheterna höst och vår alltjämt komma att kvarstå. Lotsstyrelsen anser därför, att lotsuppassningen bör flyttas till fyren, och att en ny lotshamn bör utbyggas i anslutning till den gamla fyrhamnen.

Bjuröklubbs fyr, som är en av Bottenvikens viktigare angöringsfyrar, är försedd med fyrapparat för fotogenglödljus, vars årliga förbrukning av lysfotogen utgör omkring 3 300 liter. Vid fyren finnes mistsignalstation för knallsignaler, den äldsta och minst tidsenliga form av mistsignalering, som numera förekommer inom det svenska fyrväsendet. Systemet lämnar mycket övrigt att önska i fråga om effektivitet, det är dyrbart i drift och ansträngande för personalen.

Sedan elektrisk kraft numera funnes tillgänglig så nära Bjuröklubb, att en elektrifiering av fyrplatsen vore ekonomiskt räntabel, borde en sådan företagas med hänsyn till att därvid en avsevärd ökning av fyrens ljusstyrka kunde vinnas och knallsignaleringen utbytas mot en betydligt effektivare elektrisk nautofonanläggning.

Lotsstyrelsen yttrar om detta företag.

Elektrifieringsförslaget omfattar framdragning av kraftledning till fyren, anordnande av transformatorstation och reservaggregat därstädes, elektrifiering av fyr-

ljuset samt av en närbelägen mindre ledfyr, Bjuröklubb nordöstra, utbyte av nuvarande mistsignalanordningar mot en nautofonanläggning, utförande av belysningsinstallationer samt anordnande av ett mindre maskinhus. Vidare beredes plats för anslutning till en cirkulär radiofyr; slutgiltigt avgörande om dess utförande bör dock anstå tills fredliga förhållanden återinträtt. Ytterligare bör bostadshuset vid fyrplatsen renoveras och förses med värmeledning och elektriskt ljus.

I samband med elektrifieringen avses att halvautomatisera fyrplatsen, varvid fyr- och mistsignalapparater utföras på sådant sätt, att ständig vakttjänst icke skall erfordras vare sig vid fyring eller mistsignalering. Under sådana förhållanden kan nuvarande ordinarie fyrpersonal vid fyrplatsen, fyrmästare och fyrvaktare, reduceras till allenast en man, därjämte kan den tid av omkring 5 månader årligen, varunder ett extra fyrbiträde för närvarande finnes anställd vid fyrplatsen, reduceras till tiden för den ordinarie befattningshavarens semester. Därest föreliggande förslag kommer till genomförande avser lotsstyrelsen att vid en senare tidpunkt förelägga Kungl. Maj:t ett närmare preciserat förslag rörande dessa personalfrågor.

De sammanlagda kostnaderna för fyrplatsens elektrifiering och automatisering på sätt nyss antytts beräknas till 140 000 kronor, inberäknat renovering av bostadsbeståndet till en kostnad av 30 000 kronor. De årliga besparingar för statsverket, som skulle uppkomma efter förslagets genomförande, äro beräknade till omkring 7 000 kronor vid den prisnivå, som var rådande före krigsutbrottet 1939, men till omkring 11 300 kronor under nuvarande förhållanden.

Det sammanlagda medelsbehovet för hela förslagets genomförande utgör enligt lotsstyrelsens beräkningar (100 000 + 140 000 =) 240 000 kronor. Förslaget borde lämpligen genomföras i två etapper, omfattande första året anordnandet av ny lotshamn, förbättrad vägförbindelse mellan denna och fyrplatsen och nytt maskinhus vid fyren, vilket skulle provisoriskt apteras till lotsuppassningshus, och andra året platsens elektrifiering med därtill hörande installationer, i samband varmed bostadshuset skulle renoveras och fyrvaktarlägenheten tagas i anspråk för lotsuppassningens behov.

Medelsbehovet för första årets arbeten uppgår enligt lotsstyrelsen till 80 000 kronor för hamnanläggning, 5 000 kronor för vägförbättring och 15 000 kronor för uppförande av nytt maskinhus eller tillsammans 100 000 kronor.

Förbättring av hamnförhållandena vid Järnäs lotsplats.

Vid Järnäs lotsplats, belägen på skäret Järnäsklubb utanför Järnäsudde sydost om Nordmaling, vore anställda en lotsförman, tre lotsar, ett båtbiträde och en lotslärling. Den vid platsen befintliga lotshamnen låge vid Järnäsklubbs nordsida i inre änden av en havsvik och innefattade en ca 40 m lång båtbrygga med en överbyggnad av trä, vilande på stenfyllda timmerkistor. Bryggan vore byggd i två omgångar, den inre delen troligen år 1893 och den yttre år 1924. Beträffande bryggan anför lotsstyrelsen.

Bryggan i dess helhet men särskilt dess äldre partier äro nu i hög grad angripna av röta. Bryggan behövde därför, om den skulle bibehållas, nästan helt ombyggas. Detta skulle emellertid draga avsevärda kostnader. Den befintliga hamnen är dock numera nästan obrukbar på grund av dess alltjämt pågående uppgrundning dels genom sanddrift, dels genom landhöjning, och inom få år torde hamnen vara helt otjänlig för sitt ändamål. En annan olägenhet med hamnen är, att densamma ligger i inre änden av en havsvik, där fast is bildas, långt innan isbildning äger rum utomskärs och sjöfarten upphör för året. Då isläggningen börjar, ha lotsarna ofta stora svårigheter att få båtarna ut från och in i hamnen, och stora risker före-

ligga därvid, att båtarna komma till skada. Olägenheten med isbildningen blir med åren mera framträdande i den mån seglationstidens längd genom isbrytning ökas.

Särskilt med hänsyn till den numera utsträckta vintertrafiken borde en helt ny lotshamn komma till utförande snarast möjligt. En lämplig plats härför funnes på Järnäsklubbs nordöstra sida, där lotsverket disponerade för ändamålet lämplig mark, och där det visat sig, att vattnet hölle sig öppet betydligt längre än i den nuvarande båthamnen. Här skulle byggas en ca 50 m lång vågbrytare med en ca 10 m lång båtbrygga innanför samt en ny slip jämte en mindre förrådsbod. Kostnaden för denna anläggning beräknar lotsstyrelsen till 75 000 kronor, därav 2 000 kronor för slipanläggningen.

Förbättring av hamnförhållandena vid Svartklubbens lotsplats samt anläggande av väg och brygga å Singö m. m.

Härom anför lotsstyrelsen.

Vid Svartklubbens lotsplats, som är belägen på en mindre ö i havsbandet utanför Singö omkring 15 distansminuter sydost om Öregrund, tjänstgöra sju befattningshavare. På samma ö som lotsplatsen ligger Svartklubbens fyrplats, vid vilken personalen utgöres av tre befattningshavare. Lotspersonalen är bosatt på Singö, medan fyrpersonalen har sina bostäder å Svartklubben.

För lotspersonalens behov finnes å Svartklubben en brygga, som är byggd år 1927. På grund av otillräcklig längd lämnar bryggan icke erforderligt skydd för den nuvarande båtmaterielen. För erhållande av en tillfredsställande hamn vid lotsplatsen får styrelsen föreslå, att bryggan förlänges omkring 15 m, att vattendjupet innanför bryggan ökas genom muddring, att en omkring 15 m lång kaj anordnas längs stranden syd om nuvarande bryggan samt att sten påfylles norr om bryggan till skydd mot sjön. Kostnaden för nu nämnda arbeten beräknas till 35 000 kronor.

I detta sammanhang har lotsstyrelsen vidare upptagit frågan om förbättring av den till Svartklubben förlagda personalens landförbindelser med Singö. Under det att Svartklubben låge öster om Singö, vore den egentliga bebyggelsen på denna ö belägen på dess västra sida, där lotspersonalen hade sina bostäder och där post och proviant hämtades. Färderna mellan Svartklubben och Singö måste företagas med båt vanligen till västra sidan av ön, men vid ogynnsamma is- och väderleksförhållanden nödgades personalen att från Svartklubben söka sig i land på östra sidan av Singö, varest av ålder funnes en tilläggsplats, den s. k. gamla lotshamnen, belägen på en holme, skild från Singö allenast av ett smalt, grunt sund. Enär lotshamnen emellertid saknade vägförbindelser med västra sidan av Singö, finge lotsstyrelsen föreslå, att en väg av enkel beskaffenhet iordningställdes från lotshamnen fram till landsvägen vid Backby å Singö, ett avstånd av omkring 1 300 m. På denna sträcka funnes till en längd av omkring 900 m närmast Backby en skogsväg, som endast behövde rustas upp, under det att närmast lotshamnen helt ny väg måste anläggas till en längd av omkring 400 m jämte en vägbank över det förut nämnda smala sundet. Vid den gamla lotshamnen borde vidare en mindre brygga uppföras. Kostnaden för väg, vägbank och

brygga beräknade styrelsen till 10 000 kronor, inberäknat ifrågakommande ersättningar till berörda markägare. Den sammanlagda kostnaden för ovannämnda företag skulle således utgöra 45 000 kronor.

Förbättring av hamnförhållandena vid Östergarns fyrplats.

Härom anför lotsstyrelsen.

Östergarns fyrplats är belägen på Östergarns holme ca 2 distansminuter utanför Gotlands östkust. I samband med fyrplatsens flyttning från västra till östra delen av holmen anlades år 1918 i den s. k. södra bukten en ny båthamn, vilken nu i regel användes av fyrfolket. Hamnen består av en ca 25 m lång betongbrygga på träkistor. På grund av hamnens utsatta läge kan fyrplatsens tjänstebåt ej alltid ligga förtöjd vid bryggan utan måste dragas upp på en slip, så snart dåligt väder är i annalkande. Hamnen är grund, och då dessutom stenar ofta föras in i densamma vid grov sjö under vissa vindförhållanden, är det många gånger förenat med stor risk att gå in i densamma med fyrbåten, vilken stöter i bottnen redan vid ganska liten sjöhävning. Vid vissa vindar är det till och med omöjligt att angöra hamnen. Av denna anledning har på öns norra sida anlagts en mindre nödhamn i form av en betongbrygga med slipanordning. Själva hamnbassägen är dock så smal, att fyrbåten ej kan vända i densamma. Vattendjupet är dessutom ringa. På grund av de dåliga hamnförhållandena på ön utsätter sig personalen ofta för stora risker, speciellt om det blåser upp under landresor. Vederbörande vill ju ej gärna stanna i land i onödan, även om det blåser ganska hårt, utan önskar i allmänhet snarast möjligt komma tillbaka till fyrplatsen och hemmet.

På grund av vad sålunda framförts anser lotsstyrelsen det nödvändigt, att hamnförhållandena vid Östergarns fyrplats förbättras. Detta anses lämpligast böra ske på följande sätt. Södra hamnen bottenrensas, varvid undervattenssprängning delvis måste ske. Hamnarmen förlänges därefter ca 10 m genom utläggande av stenkistor, vilka avtäckas med betong och förses med parapet av betong. Norra hamnen bottenrensas, fördjupas och förstoras medelst sprängning till sådan omfattning, att fyrplatsens båt obehindrat kan vända i densamma. Dessutom utföres en mindre vågbrytare mellan ett par skär intill hamnplatsen. Kostnaden för här berörda arbeten beräknas uppgå till 25 000 kronor.

Anordnande av vägförbindelse till Ölands norra uddes fyrplats.

Härom uttalar lotsstyrelsen.

Ölands norra uddes fyrplats är belägen på en holme norr om nordligaste udden av Öland. Holmen är skild från Öland av ett omkring 100 m brett sund. För proviantering, hämtning av post m. m. är fyrpersonalen, som utgöres av en fyrmästare, en fyrvaktare och ett fyrbiträde, hänvisad att upprätthålla förbindelse med Öland. För färden över nämnda sund håller lotsverket båt vid fyrplatsen. Vid stark blåst och sjögång innebär det stora svårigheter att angöra landningsplatsen på Ölandssidan, där det är mycket långgrunt, och om vintern innebär det ofta synnerligen stora svårigheter att överhuvud taget uppehålla landförbindelserna. Till landningsplatsen på Öland leder icke någon egentlig väg, utan man är hänvisad att färdas den omkring 2 km långa sträckan till närmaste farbara väg över öppna hed- och hagmarker.

Sedan länge hava framförts önskemål, att fyrplatsen måtte erhålla bättre förbindelse med Öland. Lotsstyrelsen får för sin del vitsorda behovet härav och föreslår, att en vägbank med en ca 4 m bred broöppning på mitten anordnas över sundet till fyrplatsen, samt att vissa arbeten vidtagas för att göra vägen till landningsplatsen på Öland mera framkomlig. Sistnämnda arbeten syfta icke till att erhålla en verklig körväg utan allenast till bortrensning av stenar, bortschaktning av vissa ojämnheter och verkställandet av utfyllningar, där så kan behövas, m. m.

Kostnaden för samtliga dessa arbeten beräknar styrelsen till 25 000 kronor, inberäknat ersättning till markägaren.

Förbättring av hamnförhållandena samt reparation av fyrhus vid Dämmans fyrplats.

Beträffande detta företag anför lotsstyrelsen.

Dämmans fyrplats, belägen i norra delen av Kalmarsund ca 10 distansminuter norr om Borgholm, uppfördes åren 1871--74 på ett undervattensgrund, som i sitt ytlager huvudsakligen består av rullstenar av mindre format, vilka ditförts som utfyllningsmateriel vid anläggandet av fyrplatsen. Skäret är ej större än att det nätt och jämnt rymmer fyrbyggnaden, med planmått ca 9 × 12 m, jämte ett mindre kajplan samt en i det närmaste halvcirkelformig vågbrytare, som på norrsidan sträcker sig från den västra till den östra sidan av skäret. Innanför vågbrytaren och längs densamma befinner sig en hamnbassäng, som tidigare haft två utlopp, ett västligt och ett östligt, av vilka det förra dock nu helt blockerats av stora mängder rullsten, som kastats in av sjön och nu över hela inloppet bildar en barriär, vilken visar en tendens att alltjämt växa inåt hamnen. Dylikt rullstensmaterial, härstammande från det ursprungliga utfyllnadsmaterialet vid anläggandet av fyrplatsen, har även stor benägenhet att vilja blockera det östra hamninloppet och kastas dessutom vid hårda stormar in i hamnen över vågbrytaren. Med några års mellanrum har stenrensning måst företagas i hamnen och hamninloppen för att möjliggöra angörandet av fyrplatsen med båt. En dylik upprensning måste nu ånyo snarast komma till stånd. I samband därmed bör ett antal stenfyllda timmerkistor utläggas vid de båda hamninloppen. Dessa kistor skola utgöra stenfångare för att i möjligaste mån hindra fortsatt uppgrundning. Vågbrytaren, som består av stenfyllda timmerkistor under vattnet och stenklädd betong över vattnet, är nu mycket illa åtgången av isen och sjön. Stockarna i timmerkistornas övre partier ha på flera ställen avlägsnats, så att stora hålrum bildats mellan kistorna och betongöverbyggnaden. Härigenom ha synnerligen goda angreppspunkter uppstått för fortsatt underminering av hela vågbrytaren. Vågbrytarens bestånd är därför i sin helhet starkt hotat. Stora partier av betongmassan besitta därför ringa hållfasthet och sammanhang. En genomgripande reparation av vågbrytaren bör därför snarast komma till stånd.

Slutligen bör fyrhuset — inrymmande kök, förläggningslokaler samt förråds- och vaktrum för personalen jämte maskinrum för mistsignaleringen och överst en fyrlanternin med apparatur — undergå en grundlig renovering och därvid bl. a. förses med värmeledning. Skilda sovhytter böra därjämte anordnas åt fyrpersonalen, uppgående till tre ordinarie befattningshavare och ett vinterbiträde.

Kostnaden för samtliga ovan nämnda arbeten kunde enligt lotsstyrelsen på förhand ej exakt beräknas, dels enär man vid arbetets utförande vore synnerligen beroende av väderlek och sjöhävning, dels emedan omfattningen av skadorna hos vågbrytaren först bleve kända i den mån stenbeklädnaden på vågbrytaren avlägsnades, vilket borde ske etappvis. Anläggandet av våg-

brytaren och fundamentet för fyrhuset under åren 1871—74 hade betingat en kostnad av 131 000 kronor och vid ombyggnad och reparation åren 1914—19 hade kostnaden härför belöpt sig till omkring 200 000 kronor. För samtliga de arbeten, som nu borde komma till utförande, torde totalkostnaden böra beräknas till omkring 200 000 kronor. Med hänsyn till att högst sex à åtta man kunde erhålla förläggning vid fyrplatsen, och då arbetet på grund av väderleksförhållandena i regel endast kunde bedrivas under tiden april—september, borde arbetet fördelas på minst fyra år.

För första årets arbeten anser lotsstyrelsen 50 000 kronor vara erforderliga, varav 20 000 kronor för reparation av fyrhuset.

Anordnandet av ny båtbrygga m. m. vid Aspö lotsplats.

Lotsstyrelsen anför, att hamnförhållandena vid Aspö lotsplats, belägen på en ö med samma namn strax utanför Karlskrona, vore otillfredsställande, enär tillräckligt kajutrymme för lotsarnas båtar för närvarande ej funnes innanför den befintliga hamnpiren i båthamnen därstädes. Efter en närmare redogörelse för utrymmena i hamnen och behovet av utökade förtöjningsplatser för vissa mindre båtar framhåller lotsstyrelsen, att dylika på lämpligaste sätt kunde erhållas genom anordnandet av en ny vinkelarm ut från den befintliga hamnpiren i lotshamnen, vilken vinkelarm skulle givas en längd av ca 25 m och utföras av stenfyllda träkistor. Dessutom borde stenfyllningen på utsidan av den befintliga stora vågbrytaren kompletteras på flera ställen.

Lotsstyrelsen beräknar kostnaden för ifrågavarande arbeten till 35 000 kronor.

Lotsuppassningshus.

Om- och tillbyggnad av uppassningshuset vid Rödkallens lotsuppassning under Luleå lotsplats.

I fråga om detta företag anför lotsstyrelsen.

Vid Luleå lotsplats är lotsuppassning anordnad dels i Luleå, dels på Rödkallen, en ö i yttersta havsbandet ca 18 distansminuter söder om Luleå. Personalen vid lotsplatsen utgöres av en överlots, tio lotsar, två icke-ordinarie lotsar och en båtman. För uppassningen på Rödkallen finnes ett mindre uppassningshus, inrymmande allenast ett rum och kök, vilket är alldeles otillräckligt med hänsyn till det stora antalet befattningshavare, som på en gång uppehåller sig på Rödkallen (upp till tio man). På Rödkallen övernatta lotsarna för närvarande i allmänhet i av dem ägda stugor och använda endast uppassningshuset för vakttjänstgöringen. En sådan ordning är dock otillfredsställande, särskilt under den kalla årstiden, då lotsarnas stugor nästan ständigt måste hållas uppvärmda, med påföljd att stor bränsleåtgång uppstår, i synnerhet som stugorna delvis äro ganska primitivt byggda. En koncentration av personalens förläggning skulle dessutom underlätta tjänsten. Uppassningshuset bör därför tillbyggas, så att hela den till Rödkallen förlagda personalstyrkan kan där beredas logi. För en rationell uppassning kräves vidare att utkiksförhållandena vid platsen förbättras. För närvarande hålles utkik till sjöss från taket av en omkring 50 m från uppassningshuset belägen byggnad; upp till taket leder en öppen stege. Härigenom blir särskilt vid dålig väderlek och kyla vakttjänstgöringen onödigt påfrestande.

Med hänsyn till det anförda bör enligt lotsstyrelsen det nuvarande uppassningshuset förses med en tornliknande tillbyggnad i fyra våningar, innehållande sovhytter för hela personalstyrkan och ett vaktrum högst upp samt en källarvåning. Det nuvarande uppassningshuset renoveras och apteras till kök och dagrum. Kostnaden för tillbyggnaden beräknas belöpa sig till 40 000 kronor och kostnaden för ombyggnaden av det befintliga huset till 15 000 kronor. Sammanlagda kostnaden för genomförande av ifrågavarande förslag skulle alltså uppgå till 55 000 kronor, varav för inventarier beräknas ett belopp av 4 000 kronor.

Om- och tillbyggnad av uppassningshuset vid Rönnskärs lotsplats.

Beträffande detta arbete uttalar lotsstyrelsen.

Vid Rönnskärs lotsplats är lotsuppassning anordnad dels i Piteå, dels å Rönnskär, en ö belägen omkring 18 distansminuter söder om Piteå. Personalen utgöres av en lotsförman, fyra lotsar, en icke-ordinarie lots och en båtman. Under seglationstiden är tjänstgöringen i regel så ordnad, att alltid en lots skall finnas till hands i Piteå för utlotsningen, medan övriga lotsar, i den mån de ej äro på lotsning, äro förlagda på Rönnskär. På Rönnskär finnes ett uppassningshus, uppfört år 1849. Huset, som endast innehåller rum och kök, är alltför litet för att den på Rönnskär förlagda personalen skall kunna beredas logi därstädes. Hittills hava lotsarna använt lotsuppassningshuset endast för vakttjänstgöringen men i övrigt under uppehåll å Rönnskär vistats och övernattat i dem enskilt tillhöriga stugor. En dylik förläggning är dock särskilt under den kalla årstiden olämplig, icke minst med hänsyn till att ett stort antal hus på samma plats därigenom måste hållas uppvärmda samtidigt. Detta medför extra arbete och drager onödigt stora bränslekostnader, särskilt som de av lotsarna ägda stugorna endast äro byggda som sommarstugor. En koncentration av personalens förläggning till ett enda hus skulle dessutom vara till gagn för tjänsten.

Styrelsen föreslår därför, att uppassningshuset förses med en tillbyggnad i två våningar, inrymmande sovhytter och ett vaktrum, det senare förlagt i övre våningen, samt en källarvåning. I samband härmed bör det befintliga lotsuppassningshuset ombyggas och restaureras. Kostnaden för tillbyggnaden beräknas till 25 000 kronor och för ombyggnad av det befintliga lotsuppassningshuset till 15 000 kronor. Sammanlagda kostnaden för genomförande av ifrågavarande förslag skulle alltså belöpa sig till 40 000 kronor, varav kostnaden för inventarier beräknas till 3 000 kronor.

Om och tillbyggnad av uppassningshuset samt förbättring av hamnförhållandena vid Bönans lotsuppassning under Gävle lotsplats.

Lotsstyrelsen framhåller, att vid Gävle lotsplats en överlots, 12 ordinarie lotsar, en extra lots, två motorskötare och två båtmän vore anställda, av vilken personal under seglationsperioden som regel tre à fyra lotsar vore stationerade i Gävle för utlotsningar därifrån och 1 à 2 lotsar vid vissa tillfällen i Harnäs, ca 7 distansminuter ost om Gävle, samt övriga lotsar vid Bönans lotsuppassningsställe, ca 6 distansminuter nordost om Gävle. Större delen av den vid Bönan stationerade personalen vore under seglationen förlagd till en stor kryssande motorkutter, vilken inväntade lotssökande fartyg i närheten av

Eggegrund, ca 7 distansminuter öster om Bönan. Under det att personalen under seglationen vore fördelad på olika förläggningar och med vissa tidsmellanrum cirkulerade mellan dem, förlades varje vår och ibland även om hösten hela personalstyrkan till Bönan för att utrusta eller lägga upp lotsbåtarna samt ombesörja prickningsarbete.

För personalens förläggning vid Bönan funnes dels ett uppassningshus, vilket disponerades av lotsarna, dels ett rum i ett gammalt före detta fyrbostadshus, tillhörande Gävle stad, som stode kvar sedan den vid Bönan befintliga fyren intill början av 1900-talet haft bevakning av särskild fyrpersonal. Detta hus finge av lotsverket disponeras med skyldighet att underhålla detsamma. Beträffande de således befintliga lokalerna anför lotsstyrelsen.

Lotsuppassningshuset, som uppfördes år 1842 på Limön, belägen ca 2 distansminuter sydost om Bönan, men år 1912 flyttades till sin nuvarande plats, innehöll ursprungligen endast 1 rum och kök om ca 46 m² men tillbyggdes år 1929 med ytterligare ett rum om ca 14 m². Båda de befintliga rummen i lotsuppassningshuset äro nu apterade som sovrum med 6 respektive 8 kojer i vartdera rummet, och köket får förutom sitt egentliga ändamål tjäna både som matsal, vakt- och dagrum.

Såväl lotsuppassningshuset som det gamla fyrbostadshuset, där båtbiträdena logera, äro dragiga och kalla och sakna all nutida inredning och bekvämlighet. Det sistnämnda huset bör med hänsyn till sitt skröpliga skick i dess helhet utdömas som bostad. De befintliga utrymmena i lotsuppassningshuset äro dessutom alldeles otillräckliga med hänsyn till nutida anspråk och lotsarnas behov av ostörd vila efter en ofta ansträngande tjänstgöring. Sålunda böra i stället för de nu befintliga logementsliknande sovrummen mindre sovhytter anordnas med högst två sängplatser i varje hytt, varjämte ett vaktrum och ett särskilt matrum i anslutning till köket böra anordnas. Därjämte böra båtbiträdena lämpligen förläggas i lotsuppassningshuset. För att uppfylla dessa fordringar måste lotsuppassningshuset tillbyggas vid ena gaveln, varjämte hela huset får påbyggas med en våning. Under den tillbyggda delen anordnas pannrum för värmeledningsanläggning, hela huset ombonas omsorgsfullt och förses med kopplade fönsterbågar, varjämte vatten- och avloppsledningar anläggas. Dessutom behöva uthusen på platsen repareras samt inventarierna i uppassningshuset till stor del nyersättas och kompletteras. Kostnaden för om- och tillbyggnaden beräknas uppgå till 45 000 kronor, därav för inventarier 4 000 kronor.

Ej heller hamnförhållandena vid Bönans lotsuppassningsställe vore tillfredsställande. I båthamnen funnes två stycken bryggor av trä, en större och en mindre, den förra huvudsakligen avsedd som tilläggsplats för den stora kuttern och den senare för de befintliga smärre, öppna lotsbåtarna. Den mindre båtbryggan lämnade icke tillräckligt utrymme för de båtar, som där behövde förtöjas, varför en del av dessa öppna båtar måste förtöjas vid stora bryggan, vilket vore olämpligt, främst emedan de vid vissa väder och vattenstånd riskerade att bliva fyllda och sänkta av vatten, som rykte över bryggan. Den mindre båtbryggan borde därför förlängas, i samband varmed även vissa arbeten på övriga anläggningar i hamnen borde komma till utförande.

Kostnaden för nämnda hamnförbättringar beräknade lotsstyrelsen uppgå till sammanlagt 15 000 kronor.

Kostnaderna för ovan angivna företag vid Bönans lotsuppassningsställe skulle således uppgå totalt till (45 000 + 15 000 =) 60 000 kronor.

Om- och tillbyggnad av uppassningshuset vid Söderarms lotsplats.

Härom yttrar lotsstyrelsen.

Vid Söderarms lotsplats, belägen på en ö i havsbandet i Stockholms norra skärgård, ca 16 distansminuter nordost om Norrtälje, äro anställda en lotsförman, två ordinarie lotsar, en icke-ordinarie lots och ett båtbiträde. Vid platsen finnes ett uppassningshus, som uppförts år 1863 och tillbyggts åren 1885 och 1927. Då personalen icke har några bostäder vid Söderarm, måste befattningshavarna vid tjänstgöring därstädes övernatta i uppassningshuset, som alltså måste inrymma sovplatser för personalen. Uppassningshuset, som är dragigt och kallt samt mycket otidsenligt, är i behov av en genomgripande upprustning, varjämte särskilda sovhytter böra anordnas för de olika befattningshavarna, varför rumsindelningen behöver omändras. Värmeledning bör dessutom installeras i huset. Kostnaden för ifrågavarande arbeten beräknar styrelsen till 20 000 kronor, därav 1 500 kronor till nya inventarier.

Om- och tillbyggnad av uppassningshuset vid Öresunds norra lotsplats.

Lotsstyrelsen erinrar till en början om att genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 juni 1939 den dåvarande Öresunds norra lotsplats, vilken haft Viken som stationeringsort, blivit sammanslagen med Höganäs lotsplats. Den nya lotsplatsen hade erhållit namnet Öresunds norra lotsplats, och dess stationeringsort vore Höganäs. Lotsstyrelsen uttalar vidare.

Lotsarna vid förutvarande Öresunds norra lotsplats voro samtliga bosatta i Viken, där de hade egna bostäder. De flesta av dem saknade kompetens för lotsning till och från Höganäs, varför vid sammanslagningen omedelbar överflyttning av nämnda lotsar till Höganäs ej kunde ske. Allteftersom dessa lotsar avgå med pension eller förvärva kompetens för lotsning å Höganäs kommer emellertid, dels genom nyrekrytering och dels genom överflyttning av lotsar från Viken till Höganäs, lotsstyrkan på sistnämnda plats så småningom att bringas upp till den storlek, som avsetts för den nya lotsplatsen.

Vid Höganäs lotsplats tjänstgjorde före sammanslagningen tre man, nämligen en lotsförman, en lots och en båtman. Denna styrka avses att successivt utökas till en lotsförman, fyra lotsar och två icke-ordinarie befattningshavare, vilka sistnämnda företrädesvis skola tjänstgöra som båtmän. Redan nästa år torde lotsstyrkan i Höganäs genom nyrekrytering och överflyttning komma att bliva fulltalig.

Det nuvarande lotsuppassningshuset i Höganäs är emellertid icke på långt när tillräckligt för den utökade personalstyrkan. Huset utgöres av en år 1890 uppförd mindre tegelbyggnad innehållande endast ett rum om 12 m^2. Det befinner sig i dåligt skick, enär detsamma med anledning av den under många år påtänkta sammanslagningen ej underhållits. Härjämte är byggnaden så låg, att järnvägsvagnar och åkdon samt fartyg vid kajen ofta hindra sikten till sjöss. Det befintliga huset bör därför om- och tillbyggas, på så sätt att det nya huset kommer att inrymma en källarvåning, innehållande bl. a. pannrum, ved- och kolkällare, samt därpå två våningar, innehållande ett tjänsterum för lotsförman, fyra sovhytter, ett vakt- och dagrum samt en kokvrå.

Kostnaden för ifrågavarande byggnad jämte planering av tomten och inhägnad beräknas till 40 000 kronor, varav 3 000 kronor till inventarier.

Nytt uppassningshus vid Falkenbergs lotsplats m. m.

Beträffande detta företag anför lotsstyrelsen.

Vid Falkenbergs lotsplats äro anställda en lotsförman, två lotsar samt en båtman. Vid platsen finnes ett år 1864 byggt lotsuppassningshus, som inrymmer allenast ett

rum om ca 12 m² och är alldeles otillräckligt för sitt ändamål enligt nutida behov. Huset har numera en mindre tillfredsställande belägenhet, sedan intill detsamma anordnats tippningsplats för avfall m. m. Därjämte föreligger risk för att huset kan bli förbyggt, så att sikten utåt farlederna blir skymd. Därest detsamma i fortsättningen skall användas för lotsuppassningen, måste det dessutom undergå grundlig reparation och omboning. På grund härav anser lotsstyrelsen mest rationellt att bygga ett nytt uppassningshus på annan, mera lämpligt belägen plats vid hamninloppet. Enligt ett inom lotsstyrelsen upprättat förslag skulle på tomt, som Falkenbergs stad förklarat sig villig upplåta till lotsverket, uppföras en byggnad innehållande bl. a. ett vaktrum, ett förmansrum, ett rum för båtbiträdet samt överliggningsrum för lotsar från andra lotsplatser.

I omedelbar närhet av den föreslagna platsen för ett nytt lotsuppassningshus befinner sig ett större skjul för prickar, vilket i samband med övriga arbeten på platsen bör repareras och ombyggas.

Kostnaden för det föreslagna nya lotsuppassningshuset inklusive planering av tomt, anordnande av stängsel, väg och prickupplag m. m. jämte ombyggnad av prickskjul beräknar styrelsen till 25 000 kronor, därav 1 500 kronor till inventarier och 3 000 kronor till prickskjul.

Bostadshus.

Förbättring av bostadsförhållandena vid Berguddens fyrplats.

Om behovet härav framhåller lotsstyrelsen.

Vid Berguddens fyrplats, belägen på Holmöns nordvästra sida ca 12 distansminuter söder om Ratan, äro anställda en fyrmästare och en fyrvaktare, varjämte ett extra fyrbiträde tjänstgör under sammanlagt ca 8 månader per år. Bostadshuset byggdes samtidigt med fyren år 1895, varvid i detsamma anordnades två bostäder, en fyrmästarlägenhet om två rum och kök och en fyrvaktarlägenhet om ett rum och kök. Sedermera har å vinden byggts ett mindre rum, som disponeras av extra biträdet. Någon modernisering har ej verkställts, sedan huset byggdes.

Såväl fyrmästaren som fyrvaktaren har vardera ett rum för litet enligt nuvarande standard, och dessutom besitter huset den olägenheten, att samtliga bostadsinnehavare ha gemensam ingång och förstuga, varjämte köksinredningen och husets plandisposition är synnerligen otidsenlig. Tillbyggnaden av bostäderna, så att dessa komma upp i den normalstorlek, tre rum och kök för fyrmästare och två rum och kök för fyrvaktare, som nu tillämpas för de bemannade fyrplatserna i landet, bör därför verkställas.

Huset är därjämte dragigt och kallt och behöver ombonas samt förses med nya fönster med kopplade bågar ävensom värmeledning. Ett för personalen gemensamt badrum bör anordnas, varjämte uthusen behöva repareras.

Kostnaden för ovanstående arbeten beräknas till 30 000 kronor.

Förbättring av bostadsförhållandena vid Draghällans fyrplats m. m.

Härom yttrar lotsstyrelsen.

Vid Draghällans fyrplats, belägen på ett skär vid inloppet till Sundsvall ungefär 5 distansminuter sydost om staden, utgöres personalen av en fyrmästare och ett extra ordinarie fyrbiträde, varjämte ett extra fyrbiträde är anställt under en stor del av året. Bostäderna, som äro förlagda i ett och samma hus, byggt år 1878 och tillbyggt år 1925, utgöras av en lägenhet om två rum och kök med en nyttig

golvarea av ca 50 m² för fyrmästaren, en lägenhet om 1 rum och kokvrå med en nyttig golvarea av ca 20 m² för extra ordinarie fyrbiträdet och ett kök med en nyttig golvarea av ca 10 m² för extra fyrbiträdet. Dessa bostadsutrymmen äro alldeles otillräckliga enligt nutida standard, varför en påbyggnad av huset bör ske, så att fyrmästaren erhåller en lägenhet om tre rum och kök, extra ordinarie fyrbiträdet en lägenhet om två rum och kök och extra fyrbiträdet en lägenhet om ett rum med kokvrå. Dessutom behöver bostadshuset i dess helhet renoveras och moderniseras med avseende på inredningen, varjämte befintliga uthusbyggnader böra överses och repareras. Påbyggnaden av enbart bostadshuset medför, att fyren skulle bliva skymd. Fyren bör därför i detta sammanhang påbyggas ca 2 m

Kostnaden för nu angivna arbeten beräknas belöpa sig till 45 000 kronor, varav 5 000 kronor för påbyggnad av fyren.

Förbättring av bostadsförhållandena vid Agö fyrplats.

Beträffande detta företag anför lotsstyrelsen.

Vid Agö fyrplats, belägen på en ö med samma namn i havsbandet ca 18 distansminuter öster om Hudiksvall, äro anställda en fyrmästare, en fyrvaktare och ett fyrbiträde samt ett extra fyrbiträde under en stor del av året.

På platsen finnas tre bostadshus, ett för fyrmästaren, byggt år 1916, ett för fyrvaktaren och fyrbiträdet, byggt år 1860, samt ett för extra fyrbiträdet, byggt år 1895.

Fyrmästarhuset innehåller tre rum och kök på nedre botten med en nyttig golvarea av 68 m² samt ett vindsrum om ca 16 m², ursprungligen avsett som skollokal. Detta hus är tillräckligt för sitt ändamål men behöver undergå en grundlig reparation ut- och invändigt samt omboning. Bland annat behöver ytterpanelen förnyas och nytt papptak påläggas. Köket, som invändigt är beklätt med spåntade bräder, bör klädas in med masonit och köksinredningen förnyas samt värmeledning och avlopp installeras.

Fyrvaktar- och fyrbiträdeshuset innehåller en lägenhet om två rum och kök med en nyttig golvarea av ca 58 m² för fyrvaktaren och en lägenhet om två rum och kök om ca 57 m², varav ett dåligt ombonat vindsrum, för fyrbiträdet. På norra gaveln till detta hus är på vinden fyren med tillhörande vaktrum anordnad. Huset bör i sin helhet ombyggas och förses med ny inredning samt nya fönster med kopplade bågar, varjämte särskild uppgång till vaktrummet på vinden ävensom värmeledning och avlopp böra anordnas.

Bostadshuset för extra fyrbiträdet är en mycket liten byggnad med yttre planmått 4,0 × 5,5 m innehållande endast ett rum med en nyttig golvarea av ca 14 m². Detta hus, som befinner sig i mycket dåligt skick, bör i sin helhet restaureras och förses med modern inredning.

Dessutom böra platsens tvättstuga och uthus överses och repareras, varjämte ett för personalen gemensamt badrum bör anordnas i tvättstugan.

Kostnaden för samtliga dessa arbeten beräknas uppgå till 50 000 kronor.

Förbättring av bostadsförhållandena vid Söderarm—Tjärvens fyrplats.

I fråga om behovet av denna förbättring anför lotsstyrelsen.

Personalen vid Söderarm-Tjärvens fyrplats utgöres av en fyrmästare, två fyrvaktare och ett fyrbiträde. Dessa äro bosatta på Söderarm, där lotsverket har tre bostadshus. Fyrmästaren och den ena fyrvaktaren disponera var sitt hus (här nedan benämnda fyrmästar- resp. fyrvaktarhuset), medan den andre fyrvaktaren och fyrbiträdet ha sina bostäder inrymda i det tredje huset. Fyrmästarhuset är uppfört år 1877 och tillbyggt år 1909. Fyrvaktarhuset är byggt år 1859 och stod ur-

sprungligen på Västergarns utholme vid Gotland, varifrån det år 1903 flyttades till Söderarm. Av det tredje huset är den del, som inrymmer bostad för den ena fyrvaktaren, uppfört år 1839. Genom tillbyggnad år 1927 utökades det ursprungliga huset med den nuvarande fyrbiträdesbostaden. Samtliga tre bostadshus äro kalla och dragiga samt synnerligen otidsenliga med avseende å planlösning och inredning m. m.; sålunda saknas bl. a. garderober.

Föreliggande förslag innefattar tillbyggnad av fyrvaktarhuset, ombyggnad av samtliga hus för erhållande av bättre planlösning, inledande av värmeledning och upprustning i övrigt ävensom grundlig reparation av uthusen. Ett gemensamt badrum borde därjämte anordnas. Kostnaden för samtliga nu nämnda arbeten beräknar styrelsen till sammanlagt 60 000 kronor.

Förbättring av bostadsförhållandena vid Fårö fyrplats.

Vid Fårö fyrplats, belägen på norra sidan av ön Fårö nordost om Gotland, vore anställda tre ordinarie befattningshavare, en fyrmästare, en fyrvaktare och ett fyrbiträde. Vid semester, sjukdom eller annat förfall tjänstgjorde vid platsen ett extra fyrbiträde. Beträffande bostäderna anför lotsstyrelsen.

Fyrplatsens bostadsbestånd utgöres av tre bostadshus jämte nödiga uthusbyggnader. Fyrmästarhuset, som år 1925 flyttades från Östergarns gamla fyrplats, där det år 1894 uppförts till fyrvaktarhus, innehåller två rum och kök på nedre botten samt ett rum på andra våningen med en sammanlagd nettoarea av ca 65 m^2. Under byggnaden finnes källare för bostadsinnehavarens behov. Byggnaden saknar tidsenlig köksinredning men är i övrigt i relativt gott stånd; den är dock kall och dragig. En allmän översyn av byggnaden är därför erforderlig, och i samband därmed böra kopplade fönster och modern köksinredning insättas samt vatten-, avlopps- och värmeledning anordnas.

Fyrvaktarhuset är den äldsta byggnaden på platsen och uppfördes av timmer år 1846—47 till bostad åt fyrmästare och fyrbiträde i samband med fyrens anläggande. Det innehåller en lägenhet om tre rum och kök för fyrvaktaren och en lägenhet om ett rum och kök, som numera användes som bostad för extra fyrbiträdet. Fyrvaktarens lägenhet har en nettoarea av ca 47 m^2, varav det ena rummet dock endast har en area av ca 7 m^2 och sådant läge och sådan form, att det måste anses mindervärdigt. I lägenheten saknas garderober och tidsenlig köksinredning. Tambur finnes till lägenheten, men vindfång saknas. Lägenheten för extra biträdet har en nettoarea av 25 m^2. Den saknar garderober och tidsenlig köksinredning, ävenså tambur och vindfång.

Sistnämnda byggnad, som icke på mycket länge undergått någon omfattande reparation, hade numera angripits av röta i viss utsträckning, varför en genomgående reparation vore än nödvändigare. I samband härmed borde erforderlig modernisering verkställas, innefattande jämväl anordnandet av vatten-, avlopps- och värmeledning.

Fyrbiträdeshuset slutligen uppfördes år 1873 och tillbyggdes år 1925. Byggnaden vore numera i behov av en grundlig översyn och modernisering i likhet med fyrvaktarhuset. Slutligen borde även ett för personalen gemensamt badrum anordnas och uthusen repareras.

Kostnaden för ovan nämnda arbeten belöper sig enligt lotsstyrelsen till sammanlagt 45 000 kronor.

Förbättring av bostadsförhållandena vid Högby fyrplats.

Vid Högby fyrplats, belägen på östra sidan av Öland, vore anställda en fyrmästare och en fyrvaktare. Efter elektrifiering av fyren, vilket beräknades komma att ske under år 1944, skulle den ordinarie personalen minskas till enbart en fyrmästare och ett tillfälligt biträde vid semester, sjukdom eller annat förfall för fyrmästaren.

Fyrplatsens bostadsbestånd utgjordes av ett år 1898 uppfört bostadshus 10,8 × 16,3 m med källarvåning ovan mark, vilken innehölle nödiga ekonomiutrymmen, en bostadsvåning innehållande en lägenhet för fyrmästaren om två rum och kök med en nettoarea av 62 m² samt en lägenhet för fyrvaktaren om ett rum och kök med en nettoarea av ca 42 m². I vindsvåningen disponerade fyrmästaren ett rum utan eldstad om ca 10 m². Lotsstyrelsen anför vidare.

Källarvåningen är uppförd av granit, invändigt beklädd med tegel, och bostadsvåningen av kalksten, likaledes invändigt beklädd med tegel. Mellan naturstenen och teglet har ett tätande asfaltskikt ursprungligen anbringats. Med tiden har detta byggnadssätt visat sig olämpligt i havsbandet. Lägenheterna ha sålunda i många år varit fuktiga, så att mögel bildats och trävirket i golven angripits av röta. Speciellt på sydvästra sidan har vatten under vissa vindförhållanden inträngt i sådan grad, att det runnit längs väggens insida. För att förbättra förhållandena installerades värmeledning år 1941, varjämte utvändigt alla fogar mellan kalkstenarna kratsades rena och ny fogstrykning utfördes. En viss förbättring har också därefter inträtt, men på sydvästra sidan rinner vatten fortfarande längs väggens insida vid vissa vindförhållanden. Dessutom är byggnaden alltjämt mycket kall, varför oproportionerligt mycket bränsle åtgår för dess uppvärmning, vilket personalen ett flertal gånger klagat på. Orsaken till nämnda olägenheter torde vara, att den ursprungligen utförda tätande asfaltisoleringen mellan kalksten och tegel har blivit förstörd, på grund av att de flyktiga beståndsdelarna i isoleringen avdunstat genom solbestrålningens uppvärmning av murverket om sommaren, så att vatten härigenom utifrån kunnat tränga in i teglet och förorsakat fuktighetsbildning på insidan. För att effektivt kunna utestänga fukten måste byggnaden utvändigt förses med ett tätt skikt slamputs och utanpå denna puts ett värmeisolerande skikt av siporex eller liknande material, som i sin tur förses med en tät utvändig puts.

I samband härmed böra invändigt vissa mindre ändringsarbeten komma till utförande, så att fyrmästarlägenheten kommer att omfatta tre rum och kök i samma plan. Det återstående köket, som är mycket stort, avses som bostad för det extra biträdet.

Kostnaden för de föreslagna arbetena har av lotsstyrelsen beräknats uppgå till 15 000 kronor.

Förbättring av bostadsförhållandena vid Vinga fyrplats.

Härom anför lotsstyrelsen.

Vid Vinga fyrplats, belägen i havsbandet ca 10 distansminuter väster om Göteborg, tjänstgöra en fyrmästare, en fyrvaktare och två fyrbiträden. Lotsverket har å Vinga tre bostadshus, vilka äro upplåtna till fyrpersonalen. Fyrmästaren och fyrvaktaren disponera var sitt hus, i det följande benämnda fyrmästar- resp. fyrvaktarhuset. I fyrvaktarhuset är utom fyrvaktarbostaden även inrymt ett bostadskök för extra biträde. De båda fyrbiträdenas bostäder äro inrymda i det tredje huset, det s. k. fyrbiträdeshuset. Alla tre husen äro gamla och uppförda fyrmästar-

huset år 1854 (tillbyggt år 1900), fyrvaktarhuset år 1889 och fyrbiträdeshuset år 1841 (tillbyggt år 1926). Samtliga bostadslägenheterna äro otidsenliga med avseende å inredning och planläggning och dessutom kalla och dragiga. Stort behov föreligger därför av förbättring av bostadsförhållandena vid fyrplatsen.

Föreliggande förslag innefattar ombyggnad av fyrmästarhuset, till- och ombyggnad av fyrvaktarhuset samt anordnandet av källare under detsamma, inledande av värmeledning i båda nämnda hus samt upprustning av desamma i övrigt. Även fyrbiträdeshuset är i behov av en genomgripande reparation. Då emellertid vid en eventuell elektrifiering av fyrplatsen inom en snar framtid personalen torde kunna reduceras med en man, anser styrelsen, att det tillsvidare bör anstå med några större arbeten med avseende å fyrbiträdeshuset, varemot byggnaden bör underkastas vissa smärre reparationer.

Utöver nu nämnda arbeten innefattar förslaget även reparation av mistsignalhuset samt anordnandet av en förbättrad vägförbindelse från båthamnen till fyrplatsen ävensom utförandet av vissa planeringsarbeten.

Kostnaden för här föreslagna arbeten beräknar styrelsen till sammanlagt 65 000 kronor, varav 5 000 kronor belöpa på mistmaskinhuset, 12 000 kronor å väg- och planeringsarbeten samt återstoden på bostadshusen.

12. Investeringsplan för statliga husbyggnadsföretag för verk och myndigheter m. m.

Förslag till investeringsplan för statliga husbyggnadsföretag för förvaltning, sjukhus, vårdanstalter, vetenskapliga och kulturella institutioner, undervisning o. s. v. har sammanställts i *Bil. 22* och innefattar ordinarie arbeten för inalles *36 858 900 kronor* samt en investeringsreserv om *19 588 100 kronor*. Det må framhållas, att bland de ordinarie arbetena medräknats ett stort antal, till vilka anslag tidigare beviljats, men vilka på grund av rådande förhållanden icke ännu kunnat komma till utförande. Jämväl investeringsreserven omfattar delvis företag, vilka tidigare beslutats, nämligen byggnadsarbeten som ursprungligen avsetts att finansieras med reservationsanslag (B) å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41. Såsom i annat sammanhang omnämnts, är det avsett att kvarstående dylika anslag skola regleras inom riksgäldsfonden och, i den mån så erfordras, ersättas med nya anslag å beredskapsstaten. Beträffande förslaget får utredningen anföra följande.

I fråga om det belopp, som skulle utgöra normal investering för nu ifrågavarande ändamål, har det icke varit möjligt att angiva någon bestämd siffra. Omfattningen av här avsedd byggnadsverksamhet har nämligen företett väsentliga växlingar, och storleken av investeringarna av denna art under tiden före kriget torde därjämte endast i ringa mån kunna vara vägledande för bedömande av storleken av motsvarande normala investering under tiden närmast efter kriget. Det må i detta sammanhang erinras om att ett betydande antal angelägna byggnadsföretag under krigsåren fått anstå, och att det under nämnda tid ackumulerade behovet i fråga om byggnader torde vara av avsevärd omfattning. Vidare må framhållas, att den under senare år allt mera ökade statliga verksamheten självfallet torde medföra ett tillskott i byggnadsbehovet.

Investeringsutredningen har på grund av ovan åberopade omständigheter icke ansett det möjligt att vid uppgörande av investeringsplanen bestämma reservens storlek med utgångspunkt från ett uppskattat värde på den normala investeringen. Omfattningen har i stället fått bestämmas av förefintligheten av angelägna objekt, för vilka utrednings- och förberedelsearbetet varit så långt framskridet eller bedömts kunna fullföljas med sådan snabbhet, att företagen, om så befinnes önskvärt, kunna komma till utförande eller igångsättas under det avsedda budgetåret.

I fråga om husbyggnadsföretagens lämplighet såsom sysselsättningsobjekt i en arbetsmarknadskris efter ett vapenstillestånd må hänvisas till vad utredningen härom anfört under de allmänna synpunkterna, s. 32—33.

Vid utväljandet av de byggnadsföretag, vilka föreslagits skola ingå i investeringsreserven, har utredningen samrått med vederbörande departement. På grund av den knappa tid, som stått utredningen till buds, har det icke varit möjligt att här anföra motiveringar beträffande de medtagna företagens behövlighet eller framlägga förslag i fråga om byggnadsföretagens utformning. Det har i samråd med departementen förutsatts, att erforderlig utredning skulle genom departementens försorg förebringas i samband med propositionsarbetet för en blivande allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45. Av vad nyss anförts framgår emellertid, att åtskilliga av de i investeringsreserven nu medtagna företagen redan varit föremål för statsmakternas prövning, i det att de varit upptagna i tidigare beredskapsstater eller att till dem anvisats B-anslag.

Av sålunda angivna skäl inskränker sig utredningen här till att hänvisa till den departementsvis uppställda investeringsplanen, *Bil. 22.*

Den föreslagna investeringsreserven har uppskattats innefatta ca 75 000 dagsverken för grovarbetare och ca 220 000 dagsverken för yrkeskunniga byggnadsarbetare, motsvarande genomsnittliga arbetsstyrkor om 250 resp. 750 man. Av material erfordras bland annat ca 8 400 ton cement och 1 300 ton valsat järn.

13. Investeringsplan för reparations- och underhållsarbeten å byggnader och anläggningar tillhörande statens fastighetsfonder.

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1944/45 för reparations- och underhållsarbeten å staten tillhöriga fastigheter, innefattande för statens allmänna fastighetsfond en investeringsreserv om *1 380 000 kronor* och för försvarsväsendets fastighetsfond en investeringsreserv om *500 000 kronor,* har sammanställts i *Bil. 23.* De i investeringsreserven upptagna beloppen för reparations- och underhållsarbeten hava beräknats motsvara arbetstillfällen om ca 40 000 dagsverken, huvudsakligen för yrkeskunniga byggnadsarbetare. Beträffande förslaget önskar investeringsutredningen anföra följande.

a. Statens allmänna fastighetsfond.

Reparations- och underhållsarbeten å fastigheter för statliga verk och myndigheter, sjukhus, vårdanstalter, vetenskapliga och kulturella institutioner, undervisningsanstalter och dylika ändamål, vilka arbeten bestridas av anslag å staten för statens allmänna fastighetsfond, hava sedan det pågående krigets utbrott i viss mån blivit eftersatta dels på grund av rådande brist på material och arbetskraft, dels ock till följd av en restriktiv medelsanvisning för detta ändamål, betingad ej allenast av nämnda förhållanden utan jämväl av statsfinansiella skäl. Samtidigt som medelstilldelningen sålunda minskats, hava kostnaderna för arbetets utförande stegrats, vilket tillsammans inneburit, att omfattningen av reparations- och underhållsarbetena måst avsevärt inskränkas. De arbeten, som inom de minskade anslagens ram kommit till utförande, hava företrädesvis varit sådana, som icke kunnat anstå utan fara för en byggnads bestånd eller användbarhet eller utan risk att en förefintlig bristfällighet skulle förvärras så avsevärt, att kostnaden för erforderlig reparation, om denna uppskötes, skulle bliva oproportionerligt stor. Utöver arbeten av nu antytt slag hava endast de mest angelägna av de åtgärder, som normalt bruka utföras för nu ifrågavarande medel, kunnat komma till stånd. Den såväl nominellt som i än högre grad reellt minskade medelstilldelningen torde främst hava medfört, att sådana arbeten tills vidare fått uppskjutas, vilka hava karaktär av ändring, förbättring eller modernisering, inberäknat till- och ombyggnader av den omfattning, att de kunnat utföras med anlitande av underhållsmedel. Ekonomiskt sett hava utgifterna för sist avsedda arbeten framflyttats men däremot icke inbesparats. Inskränkningen i arbetenas omfattning har emellertid även inneburit, att man under de gångna åren fått åtnöjas med en något sänkt standard i fråga om byggnadernas och inredningens beskaffenhet, t. ex. med avseende på fasadernas utseende och på invändig målning, golvbeläggning o. s. v. Sistnämnda förhållande kan sägas i betydande utsträckning hava inneburit en direkt besparing genom en verklig minskning av det löpande underhållet; de underlåtna åtgärderna hava endast till en del skjutits på framtiden, till den större delen hava de inbesparats.

När fredsförhållanden åter inträda, torde det vara uppenbart såväl att anslagen för reparations- och underhållsarbeten å kronans fastigheter ånyo böra utgå med normala belopp som att under ett antal år medelstilldelningen därutöver bör ökas i syfte dels att relativt snabbt kunna utföra de erforderliga förbättringar, som hittills fått anstå, dels ock att kunna bringa byggnadernas standard med avseende på underhållet upp till den nivå, som för normala förhållanden anses skälig.

Investeringsutredningen har med biträde av byggnadsstyrelsen införskaffat uppgifter om den minskning av medelstilldelningen för reparations- och underhållsarbeten, som under krigsåren ägt rum beträffande de olika delfonderna. Denna sammanlagda minskning har jämte de ökningar av anslagen, som skulle varit erforderliga för att underhållsarbetena med hänsyn

till prisstegringen skulle hava kunnat bedrivas i för fredsförhållanden normal omfattning, beräknats för de olika delfonderna. Av de sålunda erhållna kostnadsbeloppen belöper sig viss del, vilken av utredningen på grundval av uppgifter från byggnadsstyrelsen uppskattats till en tredjedel, enligt det föregående på den besparing, som uppstått genom standardsänkningen under krigsåren. Återstående två tredjedelar synas böra anvisas för utförande av de sålunda eftersatta arbetena. Dessa arbeten äro i sin art väl lämpade att komma till utförande i arbetsmarknadsreglerande syfte, främst enär arbetena vart för sig äro av begränsad omfattning eller kunna uppdelas i etapper och sålunda i allmänhet kunna utföras på relativt kort tid. Ifrågavarande företag kunna på grund härav merendels bedrivas i den omfattning, som för tillfället kan vara önskvärd med hänsyn till arbetsmarknadsläget.

Med hänsyn till att byggnaderna för arbetets utförande såsom regel kunna utrymmas endast i mindre omfattning böra de eftersatta arbetena fördelas över tre à fyra år. I enlighet härmed hava såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 medtagits reparations- och underhållsarbeten under de olika delfonderna för ett belopp motsvarande en fjärdedel à en tredjedel av det anslagsbehov, som på sätt i det föregående angivits beräknats utöver den normala årliga medelstilldelningen föreligga för utförande av de eftersatta arbetena.

I det efterföljande redogöres i korthet för det sålunda beräknade medelsbehovet under de olika delfonderna.

Fångvårdsstyrelsens delfond.

Fångvårdsstyrelsen har utgått från att 325 000 kronor vid förkrigspriser finge anses som normalt årligt belopp till reparations- och underhållsarbeten för fångvårdsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond. Skillnaden mellan detta belopp och det belopp, som i fångvårdsstyrelsens delfond av fastighetsfonden upptagits till reparations- och underhållskostnader m. m. under krigsåren 1940/41—1943/44 utgjorde respektive 35 000, 25 000, 75 000 och 50 000 kronor eller tillhopa 185 000 kronor. Lägges härtill såsom kompensation för ökade materialpriser och stegrade arbetslöner ett belopp motsvarande 25 procent å 325 000 kronor för vart och ett av de fyra budgetåren 1940/41—1943/44, skulle beloppet ökas med 325 000 kronor (0,25 × 1 300 000) till 510 000 kronor, vilket alltså skulle motsvara kostnaderna för på grund av rådande förhållanden underlåtna reparations- och underhållsarbeten. Av nämnda belopp torde enligt av investeringsutredningen tillämpad schematisk beräkning en tredjedel kunna anses utgöra verklig besparing, under det att två tredjedelar eller i runt tal 340 000 kronor torde böra anvisas för utförande av eftersatta arbeten.

Reparations- och underhållsarbeten å fångvårdsstyrelsens byggnader utföras enligt styrelsen huvudsakligen av fångar, men det för budgetåret 1944/45 i vanlig ordning utgående anslaget beräknas vara tillräckligt för beredande av arbete åt fångarna, varför de arbeten, som kunna komma till utförande

såsom investeringsreserv, skulle bereda ökade arbetstillfällen inom den öppna arbetsmarknaden.

Med hänsyn till vad ovan anförts finner utredningen, att i fråga om fångvårdsstyrelsens delfond såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 böra upptagas reparations- och underhållsarbeten för en kostnad av 120 000 kronor.

Det må erinras, att i den av riksdagen för budgetåret 1944/45 fastställda staten för statens allmänna fastighetsfond anslagsposten för bestridande av reparations- och underhållskostnader m. m. under fångvårdsstyrelsens delfond upptagits till 325 000 kronor.

Medicinalstyrelsens delfond.

Medicinalstyrelsen har meddelat, att styrelsen utgått från att det i staten för budgetåret 1939/40 anvisade beloppet av 1 260 000 kronor till reparations- och underhållsarbeten m. m. å statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka finge räknas som normalanslag. Styrelsen ville dock framhålla, att med denna förutsättning icke någon hänsyn tagits vare sig till att fastighetsbeståndet sedan budgetåret 1939/40 avsevärt ökats eller till att 1939/40 års anslag i och för sig enligt ett från byggnadsstyrelsens sida till besparingsutredningen 1942 avgivet yttrande betecknats såsom för lågt. De för budgetåren 1940/41—1943/44 anvisade anslagen för reparations- och underhållsarbeten uppginge till ett sammanlagt belopp av 3 300 000 kronor, vilket med utgångspunkt från att anslaget för budgetåret 1939/40 finge räknas som normalt innebure, att för de fyra krisåren uppstått ett underskott av 1 740 000 kronor. Lägges härtill såsom kompensation för ökade materialpriser och stegrade arbetslöner ett belopp motsvarande 25 procent å 1 260 000 kronor för vart och ett av de fyra budgetåren 1940/41—1943/44, skulle beloppet ökas med 1 260 000 kronor (0,25 × 5 040 000) till 3 000 000 kronor, vilket belopp alltså skulle motsvara kostnaderna för på grund av rådande förhållanden underlåtna reparations- och underhållsarbeten. Av nämnda belopp torde enligt av investeringsutredningen tillämpad schematisk beräkning en tredjedel kunna anses utgöra verklig besparing, under det att två tredjedelar eller 2 000 000 kronor torde böra anvisas för utförande av eftersatta arbeten. Medicinalstyrelsen har dock framhållit, att arbetena i fråga med hänsyn till sjukhusens behöriga drift icke torde kunna utföras i större omfattning än motsvarande 500 000 kronor per år.

Det må erinras, att i den av riksdagen för budgetåret 1944/45 fastställda staten för statens allmänna fastighetsfond anslagsposten för bestridande av reparations- och underhållskostnader m. m. under medicinalstyrelsens delfond upptagits till 900 000 kronor.

Med hänsyn till vad ovan anförts finner utredningen, att i fråga om medicinalstyrelsens delfond såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 böra upptagas reparations- och underhållsarbeten för en kostnad av 500 000 kronor.

Byggnadsstyrelsens delfond.

Byggnadsstyrelsen har meddelat, att det belopp, som enligt beräkningsgrunder motsvarande de för fångvårdsstyrelsens och medicinalstyrelsens delfonder tillämpade borde anvisas för utförande av eftersatta arbeten avseende byggnadsstyrelsens delfond uppginge till 2 000 000 kronor. Detta belopp borde jämnt fördelas över fyra budgetår med 500 000 kronor per år.

I den av riksdagen för budgetåret 1944/45 fastställda staten för statens allmänna fastighetsfond har anslagsposten för bestridande av reparations- och underhållskostnader m. m. under byggnadsstyrelsens delfond upptagits till 1 800 000 kronor, varvid i första hand ett belopp av 1 600 000 kronor skulle ställas till byggnadsstyrelsens förfogande för avsett ändamål.

Med hänsyn till vad ovan anförts har utredningen i fråga om byggnadsstyrelsens delfond ansett sig böra såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 upptaga reparations- och underhållsarbeten för en kostnad av 500 000 kronor.

Generaltullstyrelsens delfond.

Generaltullstyrelsen har meddelat, att för budgetåret 1943/44 förväntad behållning å 27 000 kronor tillika med å staten för budgetåret 1944/45 för dess delfond upptaget belopp, 30 000 kronor, äro tillräckliga för bestridande av erforderliga reparations- och underhållsarbeten, varför någon investeringsreserv av dylika arbeten för generaltullstyrelsens delfond icke upptagits i investeringsplanen.

Uppsala universitets delfond.

Rektorsämbetet vid Uppsala universitet har meddelat, att alltsedan inrättandet av Uppsala universitets delfond av statens allmänna fastighetsfond de belopp, som stått till buds för reparation och underhåll av delfonden tillhörande fastigheter, varit beräknade i underkant. På grund av den allmänna prisstegringen samt tillkomsten av nya institutionsbyggnader utan motsvarande ökning av de anvisade medlens storlek hade det visat sig allt svårare att nöjaktigt underhålla fastigheterna. På grund härav hade åtskilliga reparations- och underhållsarbeten måst i avsevärd utsträckning eftersättas under de senare åren. Förutom normalt utgående reparations- och underhållsmedel, vilka för budgetåret 1943/44 utgöra 394 000 kronor och å den för budgetåret 1944/45 godkända staten upptagits med 409 000 kronor, erfordrades enligt rektorsämbetet för utförande av tidigare eftersatta reparations- och underhållsarbeten dels ett engångsanslag av 50 000 kronor för budgetåret 1944/45, dels ock ett tilläggsanslag av 75 000 kronor per år för de närmaste budgetåren. Under förutsättning att dessa medel ställdes till förfogande skulle enligt rektorsämbetets mening de till universitetets delfond hörande fastigheterna nöjaktigt kunna vidmakthållas. Ämbetet ville dock betona, att de angivna höjningarna av anslaget icke innebure någon kompensation för den under senare åren inträdda prisstegringen och att sålunda beloppen i fråga måste betecknas såsom liggande i underkant.

Investeringsutredningen, som icke funnit anledning till erinran mot vad rektorsämbetet förordat i fråga om storleken av det belopp, som för Uppsala universitets delfond bör upptagas såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45, har i investeringsplanen härför inberäknat (50 000 + 75 000 =) 125 000 kronor.

Lunds universitets delfond.

För Lunds universitets delfond har i den numera godkända staten för budgetåret 1944/45 till reparations- och underhållsarbeten upptagits ett anslag av 135 000 kronor. Härutöver har investeringsutredningen med ledning av från universitetet erhållna uppgifter ansett sig böra såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 upptaga reparations- och underhållsarbeten å fastigheter tillhörande universitetets delfond för ett belopp av 75 000 kronor.

Karolinska sjukhusets delfond.

För karolinska sjukhusets delfond har i den numera godkända staten för budgetåret 1944/45 till reparations- och underhållsarbeten upptagits ett anslag av 160 000 kronor. Härutöver har investeringsutredningen med ledning av från Karolinska sjukhuset erhållna uppgifter ansett sig böra såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 upptaga reparations- och underhållsarbeten å fastigheter tillhörande ifrågavarande delfond för ett belopp av 60 000 kronor.

Lotsstyrelsens delfond.

I riksstaten för budgetåret 1943/44 hava å lotsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond upptagits 215 000 kronor för reparations- och underhållskostnader m. m., medan i riksstaten för budgetåret 1944/45 för samma ändamål upptagits ett belopp om 240 000 kronor.

Från lotsstyrelsens sida har under hand meddelats investeringsutredningen, att någon ökning av reparations- och underhållsarbetena under budgetåret 1944/45 utöver vad som kommer till utförande med utnyttjande av normalt tillgängliga medel icke lämpligen kunde ifrågakomma med hänsyn till den omfattning, vari byggnadsföretag att bestridas av anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten vore avsedda att ingå i investeringsreserven för lotsverket.

b. Försvarsväsendets fastighetsfond.

I den godkända staten för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1944/45 upptagas till reparations- och underhållskostnader m. m. anslag å arméförvaltningens delfond med 7 600 000 kronor, å marinförvaltningens delfond med 2 850 000 kronor och å flygförvaltningens delfond med 2 344 000 kronor eller tillsammans 12 794 000 kronor. Enligt vad investeringsutredningen inhämtat från berörda myndigheter förefinnes såsom investeringsreserv lämpat behov av underhållsarbeten endast beträffande fastigheter tillhörande marinförvaltningens delfond. Omfattningen av dylika arbeten under sagda

delfond har befunnits motsvara en kostnad av 500 000 kronor. I enlighet härmed har investeringsutredningen såsom investeringsreserv för budgetåret 1944/45 under försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond, upptagit reparations- och underhållsarbeten för 500 000 kronor.

14. Investeringsplan för vissa kommunala och enskilda arbeten.

Investeringsplanen för vissa kommunala och enskilda arbeten, *Bil. 24*, är uppdelad efter olika slag av arbetsobjekt. I densamma ingå icke enskilda vägföretag och statsbidragsberättigade gator inom städer och större samhällen, vilka redovisas under investeringsplanen för statliga och statsunderstödda vägbyggnader, ej heller civila flygfält, handelshamnar och farleder samt statsunderstödda fiskehamnar, vilka behandlats i särskilda avsnitt. För vinnande av största möjliga överskådlighet hava å andra sidan i den kommunala investeringsplanen upptagits statsunderstödda torrläggningsföretag, elektrifieringsarbeten samt en grupp arbeten — flertalet statsunderstödda — rubricerad »Diverse enskilda arbeten», bland vilka märkas moderniserings- och ombyggnadsarbeten vid diverse sanatorier (Spenshult, Hessleby och Hålahult m. fl.) etc. samt byggnader för vissa hushållningssällskap.

Den procentuella andelen av de i investeringsplanen upptagna olika slagen av objekt framgår av följande sammanställning.

	Procent
Vatten- och avloppsledningar	
i bebyggelseområden med mer än 10 000 invånare	12,7
i bebyggelseområden med mindre än 10 000 invånare	16,0
Skolbyggnader	
Allmänna läroverk	2,6
Kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor	1,7
Byggnader för folkskoleväsendet	12,4
Högre folkskolor och praktiska mellanskolor	0,4
Byggnader för yrkesutbildning	1,8
Fritidsanläggningar	
Idrottsplatser, friluftsbad etc.	2,2
Torrläggningsföretag	3,2
Cykelstigar	0,3
Elektrifieringsarbeten	3,7
Diverse kommunala husbyggnader	
Kommunalhus, ålderdomshem, brandstationer etc.	20,2
Diverse byggnadsföretag för landstingen	6,3
Diverse kommunala anläggningsarbeten	
Gator, branddammar, el- och gasverkens utvidgningsarbeten etc.	15,8
Diverse enskilda arbeten	0,7
	100,0

Av sammanställningen framgår att de investeringsobjekt, vilka efter utredning befunnits kunna ingå i planen, till övervägande del utgöras av vatten- och avloppsledningar samt husbyggnader (skolor, sjukhus, förvaltningsbyggnader etc.).

Målet för utredningens arbete enligt de direktiv, som givits, skulle vara att nå fram till en total investeringsreserv motsvarande ungefärligen två års normala investeringsbehov, vilken reserv skulle vara så noggrant tekniskt och ekonomiskt utredd, att den kunde, om så ansåges önskvärt, fullt utnyttjas redan under ett första år. Vad till en början det normala investeringsbehovet beträffar, hava genom förfrågningar hos respektive kommuner inhämtats uppgifter över gjorda investeringar under 10-årsperioden 1930—1939, med stöd av vilka uppgifter ett ungefärligt begrepp kunnat erhållas om det normala anläggningsbehovet. För de kommuner, vilka av olika skäl icke inkommit med svar på de begärda upplysningarna angående investeringen, har det normala investeringsbehovet uppskattats på följande sätt. Med ledning av de efter förfrågan erhållna värdena på den normala investeringen och befolkningssiffran i de kommuner, som lämnat uppgifter, har beräknats medelvärdet på den årliga kommunala investeringen per innevånare dels för städer, dels för landskommuner. För att erhålla investeringsbehovet för de kommuner, från vilka svar på förfrågan icke ingått, har därefter respektive kommuns invånarantal multiplicerats med det nyssnämnda specifika investeringsvärdet. Då godtagbara uppgifter på normal kommunal investering erhållits från över 60 procent av antalet tillfrågade kommuner, torde de specifika investeringsvärdena — ca 8 kronors investeringsbehov per invånare för landskommuner och ca 27 kronors investeringsbehov per invånare i städer — vara tillräckligt noggranna för de jämförelser, som här behöva göras.

De från kommunernas sida föreslagna arbetena representera icke alltid förslagsställarnas normala investeringsbehov. Under de gångna krigsåren hava nämligen vissa arbeten i stor utsträckning måst inskränkas eller blivit fördröjda av ekonomiska skäl eller på grund av materialbrist och brist på arbetskraft eller ock på grund av att erforderliga utredningar till följd av personalbrist blivit försenade. Ett stort antal av dessa försenade arbeten har nu av kommunerna ansetts böra komma till utförande snarast.

I detta sammanhang må uppmärksamheten även fästas på att vissa nybildade samhällen, exempelvis Solna stad, Sollentuna köping m. fl., i avvaktan på fastare administrativa former under längre tidsperioder uppskjutit önskvärda och nödvändiga kommunala investeringsarbeten, varför mycket stora berättigade behov att utföra nyanläggningar måste bedömas föreligga. Andra samhällen åter — exempelvis Linköping, Enköping och Köping — vilkas expansion tidigare varit mycket obetydlig, hava genom tillkomsten av nya fasta militärförläggningar eller större industrier tvingats planlägga betydande exploateringsarbeten för att möta det starkt ökade behovet av exempelvis bostäder.

Den gradering av arbetsobjekten efter angelägenhet, som uppgjorts av förslagsställarna, har i vissa fall tillkommit så, att de föreslagna objekten num-

rerats i löpande följd, varvid de mest angelägna företagen erhållit beteckningen 1. I andra fall däremot hava förslagen indelats i olika grupper, vilka angelägenhetsgraderats. Inom varje grupp har någon inbördes gradering icke kunnat äga rum. En uttagning av arbetsobjekt till investeringsplanen med stöd av den av förslagsställarna gjorda graderingen har sålunda icke varit möjlig.

Vid uttagningen av de föreslagna objekten till investeringsplanen hava dessa i tillämpliga delar prövats efter *den fredsmässiga angelägenhetsgraden.* Härvidlag har utredningen i stor utsträckning varit hänvisad till ett subjektivt bedömande. Största hänsyn har givetvis tagits till de av förslagsställarna och remissinstanserna anförda synpunkterna och sakskälen.

Det må anmärkas att, särskilt då fråga varit om mindre kommuner med endast enstaka eller ett fåtal anmälda arbetsobjekt, uttagning av arbeten till investeringsplanen skett, även om den fredsmässiga angelägenhetsgraden kunnat antagas vara lägre än för arbeten inom andra kommuner, där rikligare tillgång på investeringsojekt förelegat.

Även då det gäller frågan om arbetenas *produktivitetsgrad och förmåga att snabbt höja nationalinkomsten* har utredningen i regel varit hänvisad till ett subjektivt bedömande, då ett stort antal av de anmälda objekten icke kan påvisas förränta en anläggningskostnad efter en viss förräntningsprocent, medan däremot åtskilliga företag kunna anses innebära rationaliseringsåtgärder eller medföra besparing eller annan ekonomisk fördel av mera svåruppskattad natur (exempelvis vägar, skolor, förvaltningsbyggnader etc.).

Bland de synpunkter, som beaktats vid urvalet av investeringsobjekt, har givetvis även varit arbetenas *förmåga att ge sysselsättning* samt arbetenas *lämplighet med hänsyn till materialtillgången.* I de fall, då möjlighet förelegat att välja mellan två eller flera i övrigt likvärdiga förslag, hava till investeringsplanen i första hand uttagits sådana företag, som kunna beräknas möjliggöra arbete även vintertid.

I första hand hava vidare föga materialkrävande arbeten uttatgits till investeringsreserven. Då från förslagsställarnas sida angivits samma angelägenhetsgrad för ett husbyggnadsföretag och ett anläggningsföretag, har i första hand uttagits anläggningsföretaget under förutsättning, att detta icke nödvändiggjort anskaffande av sådana materialier, på vilka tillgången vid fredsslutet sannolikt torde komma att bliva otillräcklig. Enär materialtillgången vid ett vapenstillestånd för närvarande icke torde kunna tillfredsställande överblickas, särskilt i fråga om importvaror, och då vidare leveranstiderna för inom landet producerade varor svårligen för närvarande kunna ens uppskattningsvis angivas samt slutligen tillgången på transportmedel, bränsle och drivmedel överhuvudtaget icke är känd, har bedömningen ur denna synpunkt givetvis varit ytterst vansklig.

Sedan industrikommissionen haft tillfälle taga del av samtliga utredningar angående den ekonomiska efterkrigsplaneringen och vunnit en överblick över de med planerna förenade materialkraven blir — beroende på de bedömanden, som kommissionen kan komma att göra beträffande möjligheterna att

anskaffa byggnadsmaterial — en viss justering av investeringsplanerna måhända nödvändig.

Som stöd för bedömande av frågan om den *tid, som beräknas åtgå, innan respektive arbeten kunna igångsättas,* hava givetvis måst utnyttjas förslagsställarnas egna uppgifter. Även om dessa måhända i vissa fall måste förutsättas vara alltför optimistiska, torde några väsentliga risker icke vara förknippade med att tills vidare godtaga desamma.

Investeringsutredningen avser emellertid att inom den närmaste tiden genom personlig kontakt med de kommunala myndigheterna, särskilt inom konjunkturkänsliga områden, söka vinna en utvidgad kännedom om värdet av de arbetsobjekt, som uttagits till investeringsplanen.

I samband med den i det följande lämnade redogörelsen för de olika avsnitten av investeringsplanen för vissa kommunala och enskilda arbeten har utredningen sökt göra en bedömning av den omfattning, i vilken planen kan beräknas bliva tagen i anspråk. Under förutsättning att de gjorda antagandena äro riktiga, skulle i planen upptagna rent kommunala arbetsobjekt till en beräknad kostnad av ca 284 milj. kronor kunna komma att utföras. Om denna totalkostnad för de kommunala arbetena jämföres med den beräknade normala investeringen inom de kommuner, vilka varit förmål för investeringsutredningens planläggningsarbete — beloppet av denna beräknade normalinvestering utgör ca 125 milj. kronor, varav för Stockholms stad ca 50 milj. kronor — framgår, att den kommunala investeringsplanen innehåller arbeten till en omfattning motsvarande något mer än det dubbla normala investeringsbeloppet.

Enskilda, statsunderstödda arbetsobjekt, som upptagits i planen, beräknas kunna bliva utförda för en totalkostnad av 37 milj. kronor.

Den samlade investeringsplanen för kommunala och enskilda arbeten innebär uppskattningsvis följande antal dagsverken, nämligen för grovarbetare ca 6 000 000, för yrkeskunniga arbetare i anläggningsverksamhet ca 2 200 000 och för industriarbetare ca 200 000. Frånbragas de dagsverken, som kunna beräknas belöpa sig på ordinarie arbeten, återstå för investeringsreserven ca 3 550 000, 1 200 000 och 100 000 dagsverken respektive, vilket motsvarar arbetsstyrkor om ca 12 000 grovarbetare, ca 4 000 yrkeskunniga anläggningsarbetare och ca 350 industriarbetare.

Den beräknade materialåtgången för genomförande av planen framgår av *Bil. 28.*

En överblick över hur de till den kommunala investeringsplanen uttagna arbetena fördela sig på landets olika delar samt på städer och rena landskommuner återfinnes i *Bil. 25.*

I denna översikt hava icke medtagits Stockholm stads investeringsobjekt. De i den kommunala planen upptagna enskilda, statsunderstödda arbetena — torrläggningsföretag, cykelstigar, elektrifieringsarbeten och diverse enskilda arbeten — hava ej heller medtagits.

Av översikten framgår, att de till planen uttagna arbetena hava en betyd-

ligt större omfattning än den dubbla normala investeringsvolymen. I det föregående hava angivits några skäl härtill. Ett annat vägande skäl varför planen givits denna större omfattning är, att garantierna för dess snabba realiserande måste anses mindre än när det gäller statliga investeringsplaner, beroende bl. a. därpå, att utförandet av åtskilliga arbetsobjekt måste bli beroende på kommunala beslut, underställningspliktig kommunal upplåning eller medelsanskaffning överhuvudtaget.

Det är uppenbart, att även i ett allvarligt krisläge den kommunala investeringsplanen icke i sin helhet kan beräknas bli utförd. I det följande kommer närmare att redogöras för investeringsutredningens uppfattning angående den utsträckning, vari investeringsplanen sannolikt kan tagas i anspråk. Innan utredningen övergår till att i detta syfte behandla de olika kategorier av objekt, som intagits i planen, torde skäl föreligga att separat närmare behandla de inom investeringsplanen inrymda arbetena för Stockholms stad.

a. Investeringsobjekt för Stockholms stad.

Från Stockholms stad hava till investeringsutredningen inkommit förslag till arbetsobjekt motsvarande en totalkostnad av 309 milj. kronor. Arbetsobjekten äro indelade i trenne grupper av olika angelägenhetsgrad. Med nr I hava betecknats sådana arbeten, som uppgivits vara de mest angelägna, med nr II de arbeten, vilka ansetts böra komma till utförande i andra hand, samt med nr III arbeten, som synts hava den lägsta angelägenhetsgraden. Samtliga de arbeten, som upptagits i vederbörande kommunala myndigheters statförslag för år 1944, hava hänförts till angelägenhetsgrad I. Vidare hava vissa av de arbeten, som avsetts att utföras eller påbörjas under år 1944 men ej upptagits i detta års stat, hänförts till denna grupp.

Beträffande de arbeten, som ej beräknats kunna igångsättas förrän år 1945 eller 1946, hava i första angelägenhetsgraden allenast upptagits sådana arbeten, om vilka klarhet vunnits, att desamma vore avsedda att uppföras i respektive års statförslag. Stockholms stad har i samband med ingivandet av planerna anfört, att det uppställda kravet, att endast sådana anläggnings- och byggnadsföretag skulle medtagas, som under förutsättning av den för fredsförhållanden normala angelägenhets- och produktivitetsbedömningen borde komma till utförande under åren 1944, 1945 och 1946, icke helt kunnat tillgodoses. Det syntes nämligen knappast tänkbart, att under en så begränsad tidsperiod som de tre nämnda åren ett så betydande antal omfattande arbetsobjekt samtidigt skulle kunna komma till utförande.

På begäran av investeringsutredningen har inom Stockholms stad en närmare undersökning företagits för att utröna, vilka arbetsobjekt, som för närvarande befinna sig på ett så långt framskridet planläggningsstadium, att de utan tekniska hinder kunna igångsättas senast hösten 1944. Med den sålunda vunna kännedomen har utredningsmaterialet underkastats en närmare bearbetning, vilken resulterat i en sammanställning *(Bil. 26)* angivande omfatt-

ningen av de arbeten, som enligt investeringsutredningens uppfattning borde ingå i investeringsplanen för Stockholms stad.

De i planen ingående arbetsobjekten bestå av två huvudgrupper, dels byggnadsarbeten — skolhus, fattigvårds- och barnavårdsanstalter, sjukhus samt förvaltningsbyggnader av olika slag — dels skilda slag av anläggningsarbeten i övrigt (i detta avsnitt fortsättningsvis benämnda anläggningsarbeten) såsom gatureglerings arbeten, brobyggnader, spårvägsanläggningar etc.

Byggnadsarbetena representera en samlad arbetsvolym av ca 46 milj. kronor. Igångsättandet av dessa arbetsobjekt medför en direkt ökning av den öppna marknadens arbetstillfällen beroende på att dessa arbeten i regel utföras på entreprenad.

Anläggningsarbetena motsvara en arbetsvolym av ca 70 milj. kronor. Dessa arbeten utföras i allra största utsträckning i kommunens egen regi. Härav följer, att endast beträffande en del av dessa arbeten igångsättandet kommer att betyda något ökat utbud av arbetstillfällen. En viss mängd arbetsobjekt åtgår nämligen årligen för sysselsättandet av den redan fast anställda kommunalarbetarstammen. Om sålunda redan under år 1944 arbeten igångsättas, som normalt skulle hava utförts under år 1945 eller 1946, medför detta antingen att brist på arbete uppstår för kommunalarbetarkåren under dessa senare år eller att nya arbetsobjekt måste anskaffas för att giva tillräckliga sysselsättningsmöjligheter.

Beträffande den gjorda uttagningen av arbetsobjekt till investeringsplanen må till en början framhållas, att ett stort antal av de arbeten, som äro tekniskt så förberedda, att de kunna igångsättas hösten 1944, icke administrativt befinner sig i det läge, att beslut kunnat fattas om arbetenas utförande. Betydande svårigheter hava dessutom förelegat vid uttagningen, då ett stort antal av de arbeten, som av staden upptagits i 1944 års stat, redan igångsatts. Andra arbeten åter äro av sådan storleksordning, att de draga en utförandetid överstigande ett år. För att vinna önskad klarhet beträffande omfattningen av de arbeten, som kunna utföras under tiden 1 juli 1944—1 juli 1945 (budgetåret 1944/45) har utredningen valt att gå till väga på följande sätt. I första hand hava samtliga i staten för år 1944 upptagna arbeten uttagits, av vilka vissa redan påbörjats, medan däremot andra äro avsedda att utföras först andra halvåret 1944. Till dessa i staten ingående arbeten hava fogats alla tekniskt förberedda arbeten, vilka på olika grunder kunna bedömas bli färdigställda före budgetårsskiftet 1945/46, därest skäl skulle föreligga att i arbetsmarknadsreglerande syfte låta igångsätta dem. I fråga om större arbeten har så stor del av kostnaden medtagits, som kan beräknas åtgå till arbete, som utföres före nyssnämnda budgetårsskifte. Genom att från de så erhållna totalsummorna för varje grupp av arbeten draga de kostnadsbelopp, vilka kunna beräknas bliva tagna i anspråk före den 1 juli 1944 för redan igångsatta arbeten, har erhållits den totalkostnad av 116 milj. kronor, som för Stockholms stad ingå i *investeringsplanen* för budgetåret 1944/45. Om därefter från den sålunda erhållna kostnaden dragas dels kostnaderna för de i staten för år 1944 upptagna arbeten, vilka beräknas bli utförda under senare hälften av året, dels de

beräknade kostnaderna under första halvåret 1945 för arbeten eller delar av arbetsföretag, vilka redan nu kunna bedömas bliva upptagna i staten för år 1945, kan erhållas en uppfattning om storleken av den *investeringsreserv,* som kan beräknas stå till förfogande för arbetsmarknadsreglerande åtgärder. Vid genomförandet av en dylik kalkyl förutsättes, att arbeten upptagas i statförslagen i sådan utsträckning, att fortlöpande sysselsättning kan beredas stadens fasta kommunalarbetarkår.

Såsom tidigare framhållits utgör gruppen byggnadsarbeten en avsevärd del av de arbeten, vilka kunna tagas i anspråk under budgetåret 1944/45. Det är uppenbart, att det vore synnerligen fördelaktigt, om anläggningsarbetena, vilka i regel äro mindre materialkrävande, kunde utökas till omfattningen. Detta skulle kunna ske, om arbetet med planläggningen av stadens förortsbanelinjer samt trafikarbetena inom staden påskyndades och i samband därmed stadsplanearbetet för nya bebyggelseområden i förorterna forcerades.

I sin planläggning på längre sikt har staden nämligen upptagit ett flertal större anläggningsföretag, vilka så småningom med nödvändighet måste bli utförda, men som ännu icke ansetts vara så aktuella, att ur normal investeringssynpunkt sett funnes skäl att redan nu igångsätta detaljplaneringen av desamma. I främsta rummet gäller detta vissa arbeten i samband med exploateringen av nya bostadsområden i stadens ytterområden, särskilt inom Brännkyrka, Enskede och Spånga. I den mån dessa områden bliva bebyggda, måste nya trafikleder in mot stadens centrum skapas och förortsbanelinjer anläggas för anslutning till den inre stadens trafiknät. Härvid komma många betydande svårigheter att möta, i det att i den inre stadens trafiknät vissa punkter och trafikleder redan äro tillfullo belastade eller i vissa fall redan nu överbelastade, varför dessa delar av det inre nätet först måste utbyggas, så att den från förorterna tillförda nya trafikvolymen kan mottagas. Sålunda anses tunnelbanans station vid Slussen icke kunna taga emot den ökade trafik, som skulle uppstå, om ytterligare förortsbanelinjer från de södra förorterna infördes till centrum genom tunnelbanan. Denna måste för den skull dragas fram via gamla staden till Tegelbacken och Kungsgatan.

Även Södermalmstorg har för ringa trafikkapacitet, i det att denna plats icke kan beräknas taga emot den trafikökning, som skulle följa av ett ökat bostadsbyggande i de sydvästra förorterna. Den enda godtagbara möjligheten att lösa detta sistnämnda trafikproblem anses vara att förlägga spårvagnstrafiken från de sydvästra förorterna till en särskild förortsbanelinje i en tunnel fram till Slussen och där göra en anslutning till den söderifrån kommande tunnelbanan. Likartade förhållanden äro rådande i fråga om en utvidgad trafik från de västra förorterna. Ängbybanan torde nämligen för närvarande icke kunna dragas fram längre än till Fridhemsplan. Därest trafiken väster ifrån ökas, blir sannolikt även Fridhemsplan otillräcklig, och den enda lösningen vore att i tunnel föra fram de västra förortsbanorna till stadens centrum med anslutning till den från Slussen kommande tunnelbanan. Sträckningen av de sålunda nödvändiga tunnelbanorna i den inre staden är emellertid ännu icke fastställd, beroende därpå att stadsplanen för nedre Norrmalm ännu

icke kunnat få en slutgiltig utformning och att ett fastställande av densamma kan komma att draga ut på tiden. Om tomtmark skall kunna beredas för kommande behov, måste projekteringen av de nyss skisserade trafikarbetena påbörjas redan nu. Dessa anläggningsarbeten skulle då också kunna innebära en med hänsyn till stadens konjunkturkänslighet önskad utvidgning av investeringsreserven, som dem förutan skulle uppgå till cirka 2,3 gånger den normala investeringen för stadens räkning.

Från Stockholms stads sida har framhållits, att staden givetvis vore villig att redan nu gripa sig an med en ökad projektering för de nyssnämnda anläggningsarbetena. Företagen vore emellertid av sådan omfattning att för en forcerad projektering komme att erfordras en avsevärd utökning av personalen vid stadsplanekontoret och gatukontorets konstruktionsavdelning. De kommunala verkens personal vore för närvarande till storleken avpassad närmast för en kontinuerlig anläggningsverksamhet av en omfattning, som motsvarade den mera fast anställda kommunalarbetarkårens storlek. Kostnaderna för det forcerade planeringsarbetet skulle med hänsyn till den stora omfattningen komma att bli mycket stora. Med hänsyn härtill och till de risker, som vore förenade med ett forcerat utbyggnadsarbete såtillvida, att staden skulle behöva binda sig för trafikarbeten motsvarande många års utveckling, har staden framställt en förfrågan, huruvida statsbidrag vore att påräkna till projekteringskostnaderna.

Utredningen, som ur de synpunkter densamma har att företräda finner angeläget, att nyss berörda anläggningsarbeten snarast bli projekterade, har emellertid icke funnit skäl föreslå, att Stockholms stad skulle i en eller annan form erhålla statsbidrag till kostnaderna för sina projekteringsarbeten. De avsedda arbetena synas vara av sådan natur, att de utgöra ett livsintresse för staden med hänsyn till dess normala utveckling, varför några särskilda åtgärder från statens sida knappast böra ifrågakomma. Å andra sidan bör enligt utredningens mening staden liksom andra kommuner kunna påräkna statsbidrag vid utförandet av anläggningsarbetena i fråga, därest dessa måste komma att igångsättas och bedrivas för att bereda arbetstillfällen i en allvarlig krissituation. I ett dylikt läge torde även projekteringskostnaderna kunna få inräknas i de statsbidragsberättigade kostnaderna för företagen. Frågan om statsbidrag i allmänhet till kommunernas projekteringskostnader behandlas av investeringsutredningen i avsnittet »Fortsättning av förberedelsearbetena» (s. 259—265).

Bland de arbetsobjekt av större betydenhet, vilka äro fullständigt planlagda och därför upptagits i Stockholms stads investeringsplan, må nämnas arbeten med Södersjukhusets fullbordan för en kostnad av 5 000 000 kronor, viadukt i Klarabergsgatans förlängning 1 030 000 kronor, Skansbron med dess tillfarter 2 000 000 kronor samt tunnelbanan inom nedre Norrmalm eller eventuellt annan delsträcka till en kostnad av 3 650 000 kronor. Ett betydande belopp — 22 000 000 kronor — har upptagits för vissa exploateringsarbeten för fastighetsnämndens räkning, huvudsakligen inom Bromma och Brännkyrka. För brandkåren har i planen medtagits en summa av 3 540 000 kro-

nor utgörande beräknade kostnader för nya brandstationsbyggnader. Bland elektricitetsverkets nyanläggningsföretag slutligen hava medtagits arbeten med Järpströmmens kraftverk samt 220 kV kraftledning Järpen—Strömsdal till en sammanlagd kostnad av 12 000 000 kronor.

I avvaktan på de förberedande arbeten, som järnvägsstyrelsen avser att företaga i och för Tegelbackens reglering, vilka arbeten ingå i järnvägens investeringsplan, hava av Stockholms stad några kostnader för detta arbete icke upptagits i stadens plan. Planerade arbeten avseende reglering av stadsplanen för nedre Norrmalm hava ej heller upptagits.

Efter att sålunda hava lämnat en allmän översikt över investeringsplanen för Stockholms stad övergår utredningen till att mera i detalj redovisa de olika avsnitten av investeringsplanen för vissa kommunala och enskilda arbeten.

Härvid är att märka, att även Stockholms stads arbeten behandlas i anslutning till investeringsobjekten för övriga kommuner inom landet.

b. Vatten- och avloppsledningar.

Det primärmaterial, som inkommit till utredningen, omfattar förslag till vatten- och avloppsanläggningar motsvarande en kostnadssumma av ca 275 milj. kronor. För att vinna kännedom om angelägenhetsgraden av de föreslagna företagen och möjligheterna att kunna taga dessa i arbete under det närmaste året hava samtliga förslag remitterats till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som gjort de närmare tekniska undersökningar, vilka befunnits möjliga. Styrelsen har företagit en angelägenhetsgradering av de föreslagna objekten, varvid dessa indelats i trenne grupper. Den med I betecknade gruppen upptager sådana företag, som ur sanitär synpunkt äro synnerligen angelägna, och den med III betecknade gruppen innehåller företag, vilkas utförande under den närmaste tiden icke anses särskilt angeläget. Den med II betecknade gruppen innehåller samtliga övriga företag. Den kännedom, som utredningen sålunda erhållit om investeringsobjekten, har kompletterats genom ytterligare upplysningar, inhämtade direkt från representanter för respektive kommuner.

Vid den närmare behandlingen av de inkomna förslagen har en stor del av dessa befunnits icke böra upptagas i investeringsplanen, beroende på exempelvis bristande planläggning, på att företagen äro avhängiga av stadsplaneregleringar och administrativa beslut, vilka icke kunna förväntas föreligga inom den närmaste tiden, samt slutligen i vissa fall på att företagen befunnits vara ur teknisk eller ekonomisk synpunkt mindre väl utformade.

I utredningens investeringsplan för vatten- och avloppsanläggningar hava upptagits företag till en totalkostnad av ca 158 milj. kronor. Beloppet har i planen uppdelats på två delsummor, dels kostnader för vatten- och avloppsföretag i bebyggelseområden med mer än 10 000 invånare, ca 70 milj. kronor, dels kostnader för vatten- och avloppsföretag i bebyggelseområden

med mindre än 10 000 invånare, ca 88 milj. kronor. Uppdelningen har närmast skett för att utredningen skulle få en uppfattning om storleksordningen av de företag, till vilka statsbidrag skulle kunna utgå enligt det förslag till statsbidragsgrunder, för vilket redogöres i det följande. Att gränsen dragits vid 10 000 invånare innebär icke, att till företag i samhällen med mer än 10 000 invånare statsbidrag icke anses böra kunna utgå. Vid den relativt fria bedömning och smidiga tillämpning av statsbidragsgrunderna, som förutsatts i utredningens förslag, torde sannolikt bidrag kunna beviljas till företag även i vissa av de större orterna, lika väl som anläggningar i en del mindre bygder av olika anledningar torde kunna befinnas icke vara statsbidragsberättigade. Den genom gränsdragningen erhållna siffran 88 milj. kronor torde emellertid angiva storleksordningen av den investeringsverksamhet, till vilken bidrag kan förutsättas komma att utgå.

Samtliga de i investeringsplanen upptagna företagen äro ur sanitär synpunkt angelägna och ur teknisk synpunkt så planlagda, att de kunna påbörjas inom den närmaste tiden. Att planen har denna förhållandevis betydande omfattning, synes utredningen vara av stort värde, då vatten- och avloppsföretag äro väl ägnade att tagas i anspråk för beredande av sysselsättning åt arbetslösa. Det är emellertid uppenbart, att några möjligheter att samtidigt utföra alla i planen upptagna företag icke föreligga. I vilken utsträckning investeringsplanen kan bli tagen i anspråk, torde i första hand bli beroende av tillgången på rör av olika slag. Rörtillgången är emellertid i sin tur i hög grad beroende på huruvida en ostörd import kan komma igång omedelbart efter ett vapenstillestånd. Andra skäl, som tala mot att hela investeringsplanen på en gång kan tagas i anspråk, äro dels att de med dylika arbeten sysslande entreprenörerna hava en viss begränsad kapacitet, dels att tillgången på oundgängligen nödvändiga specialarbetare sannolikt icke kommer att motsvara behovet. Slutligen må framhållas, att den kontrollverksamhet, som är avsedd att bedrivas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, helt naturligt icke på kort tid kan utökas i alltför stor utsträckning.

Med beaktande av de nyss berörda omständigheterna samt med hänsyn tagen till landets nuvarande materialtillgångar och till de åtgärder, som vidtagits eller äro planerade för att inom landet söka åstadkomma en utvidgad rörproduktion, har utredningen ansett sig våga göra den uppskattningen, att ca 40 procent av investeringsplanen för vatten och avlopp kan tagas i anspråk under det närmast instundande investeringsåret. Ett ianspråktagande av planen i denna utsträckning motsvarar ett kostnadsbelopp av 65 milj. kronor, varav ca 36 milj. kronor för samhällen med mindre än 10 000 invånare och ca 29 milj. kronor för samhällen med mer än 10 000 invånare.

c. Skolbyggnader.

Till utredningen hava anmälts skolbyggnadsföretag för en total kostnadssumma av omkring 265 milj. kronor. Utredningen har genom direkt samråd med förslagsställarna inhämtat närmare upplysningar om projekten för att kunna bedöma angelägenhetsgraden och möjligheterna att få företagen igång-

satta inom den närmaste tiden. Dessutom har utredningen för yttrande till överstyrelsen för yrkesutbildning överlämnat de skolbyggnadsförslag, som falla inom denna styrelses verksamhetsområde. Samtliga övriga skolbyggnadsprojekt hava remitterats till skolöverstyrelsen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har inkommit med en detaljerad redogörelse för de relativt fåtaliga byggnadsförslag, som falla inom dess verksamhetsområde, och angivit de företag, som med hänsyn till angelägenheten och det fortskridna planeringsarbetet närmast böra komma i fråga att ingå i investeringsplanen.

Utredningsarbetet inom skolöverstyrelsen har utförts å de rotlar, till vilka de olika byggnadsförslagen enligt för styrelsen gällande arbetsordning överlämnats. På grund därav hava förslagen uppdelats i följande fyra huvudgrupper, nämligen en för *allmänna läroverk,* en *för kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor,* en för *högre folkskolor och praktiska mellanskolar* samt en avseende *byggnader för folkskoleväsendet.* Överstyrelsen har — efter hörande av vederbörande folkskolinspektör, såvitt angår folkskolebyggnader — klassificerat förslagen enligt följande grunder. Inom varje huvudgrupp av skolföretag hava de byggnadsförslag, som från vederbörande kommuner ingivits till investeringsutredningen och sedan remitterats till styrelsen, hänförts till en med *A* betecknad grupp. Med *B* hava betecknats sådana förslag till byggnadsföretag för folkskoleväsendet, som från folkskolinspektörerna inkommit direkt till styrelsen, liksom också de förslag till byggnadsföretag för högre skolor, som av styrelsen ansetts böra ifrågakomma.

Inom var och en av de med *A* och *B* betecknade grupperna hava förslagen hänförts till en viss angelägenhetsgrad med beteckningen 1, 2 eller 3, där 1 anger den högsta angelägenhetsgraden. Till utredningsmaterialet hava fogats särskilda promemorior med redogörelser för de skäl, som legat till grund för angelägenhetsbedömningen.

I den slutliga investeringsplanen ha upptagits skolbyggnadsföretag, som bedömas kunna bli utförda under ett första investeringsår och vilka representera ett sammanlagt byggnadsvärde av 102 milj. kronor fördelade på följande sätt: allmänna läroverk 14 milj. kronor; kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor 9 milj. kronor; folkskoleväsendet 67 milj. kronor; högre folkskolor och praktiska mellanskolor 2,5 milj. kronor; yrkesutbildning 9,5 milj. kronor.

Skolbyggnadsplanen, som får anses förhållandevis mycket omfattande, innehåller praktiskt taget endast rena husbyggnader, vilka i och för sig icke äro särdeles lämpliga att utföras i syfte att skapa arbetstillfällen i en krissituation. Anledningarna till att planen det oaktat erhållit en relativt stor volym äro flera. En orsak är att behovet av byggnader för högre läroanstalter under de senaste åren ökats genom den återhållsamhet i fråga om byggnadsverksamheten, som av olika skäl kännetecknat den kommunala politiken. Ett annat skäl är den strävan till centralisering av folkskoleväsendet på landsbygden, som under de senare åren resulterat i nybyggnadsförslag.

Med beaktande av att vid ett ianspråktagande av investeringsplanen i och för arbetsmarknadsreglerande åtgärder skolbyggnadsföretag många gånger komma att i sista hand utnyttjas, dels beroende på den ringa andel i ett sådant företags kostnad, som utgöres av arbetslöner, dels på grund av att tillgången på byggnadsmaterial för husbyggnader kommer att vara begränsad till följd av den sannolikt mycket livliga bostadsbyggnadsverksamheten efter kriget, måste man enligt investeringsutredningens uppfattning förutsätta, att planen endast delvis kommer till utförande. Utgår man från att halva antalet av de i planen ingående företagen skulle bliva utfört under ett första investeringsår — vilket torde vara det högsta antal, som man kan räkna med — skulle detta betyda uppförande av skolbyggnader för ca 50 milj. kronor, däribland byggnader för folkskoleväsendet till en kostnad av i runt tal 35 milj. kronor.

d. Fritidsanläggningar.

Till utredningen har ingivits ett betydande antal förslag till arbetsobjekt avseende fritidsanläggningar (idrottsplatser o. d.) för invånarna i samhällen och tätorter. Totalkostnaden för de föreslagna anläggningarna uppgår till icke mindre än ca 31 milj. kronor.

Vid uttagning av objekt av detta slag till investeringsplanen har utredningen med hänsyn till direktiven iakttagit en viss återhållsamhet. I vissa fall har kunnat konstateras, att fullgoda idrottsplatser redan funnits i de ifrågavarande samhällena. I andra fall hava projekten varit mer eller mindre lyxbetonade. Å andra sidan har utredningen med hänsyn till det obestridliga sociala värdet, icke minst för ungdomen, av lämpliga fritidsanläggningar funnit angeläget, att i investeringsplanen upptaga de upprättade förslagen, när det kunnat konstateras att vederbörande kommun saknat fritidsanläggningar av ifrågavarande slag eller endast haft tillgång till mindre tillfredsställande dylika. De av utredningen medtagna investeringsobjekten utgöras till större delen av idrottsplatser och friluftsbad för en sammanlagd kostnad av ca 5,4 milj. kronor respektive ca 4,0 milj. kronor. Dessutom tillkomma anläggningar för inomhusidrott m. m. för en kostnad av ca 2,6 milj. kronor. Totalkostnaden för i planen upptagna fritidsanläggningar uppgår sålunda till 12,0 milj. kronor, av vilket belopp 4,9 milj. kronor avse anläggningar planerade för Stockholms stads räkning.

Med hänsyn till att de i planen upptagna fritidsanläggningarna i allmänhet äro väl förberedda och förhållandevis väl lämpade att tagas i anspråk i arbetsmarknadsreglerande syfte, och då de dessutom kräva ett ganska ringa antal specialarbetare, finnes anledning antaga, att i ett allvarligt krisläge en mycket stor del av arbetena kommer att bliva utförd. Räknar man uppskattningsvis med att ca 80 procent av de i planen upptagna arbetena kunna komma att samtidigt bliva utnyttjade, skulle detta motsvara ett investeringsbelopp av omkring 10 milj. kronor.

e. Torrläggningsföretag.

Till utredningen hava genom lantbruksstyrelsens förmedling inkommit förslag till torrläggningsföretag, dragande en beräknad kostnad av ca 33 milj. kronor. Företagen i fråga äro visserligen i viss utsträckning av den art, att de måste komma till utförande sommartid, men då en icke obetydlig del kan utföras även å annan tid, och då en stor del av kostnaderna för desamma utgöres av arbetslöner, måste företagen anses vara synnerligen lämpliga att utnyttjas i arbetsmarknadsreglerande syfte. Såsom ytterligare skäl för arbetenas lämplighet kan anföras, att antalet erforderliga specialarbetare är mycket litet och att goda möjligheter till samlad förläggning av arbetsstyrkorna föreligga.

För att vinna närmare kännedom om vilka företag, som lämpligen böra upptagas i investeringsplanen, har utredningen sökt samråd med vederbörande lantbruksingenjörer. Genom den detaljkännedom, dessa äga om företagen, utvidgad genom samtal med företagens intressenter för att utröna det aktuella intresset för arbetenas igångsättande, har ett tillfredsställande underlag för bedömningen av desamma kunnat erhållas. De arbetsobjekt, som slutligen upptagits i planen, draga en beräknad kostnad av ca 17,5 milj. kronor. Samtliga företag äro av den art, att båtnaden för desamma beräknas överstiga anläggningskostnaden, varför de väl fylla de uppställda kraven på produktivitet.

Sakägarna hava i allmänhet visat ett mycket stort intresse för att företagen skulle kunna igångsättas snarast, och i samtliga fall hava de också förklarat sig äga möjligheter att göra den ekonomiska insats, som erfordras utöver det beräknade statsbidraget. Det kan emellertid tänkas, att några av företagen på grund av komplicerad handläggning i vattendomstolarna komma att behöva uppskjutas, varjämte den möjligheten föreligger, att vissa sakägare efter ett fredsslut ställa sig avvaktande i förhoppning om sjunkande arbetslöner.

Med beaktande av de anförda synpunkterna har utredningen funnit skäl uppskatta omfattningen av de torrläggningsföretag, som kunna komma till utförande under året närmast efter ett fredsslut, till ca 70 procent av de i investeringsplanen redovisade, vilket motsvarar en anläggningskostnad av ca 12 milj. kronor.

f. Cykelstigar.

En offentlig utredning rörande behovet av cykelstigar och de lämpligaste typerna av sådana har redan tidigare kommit till stånd. I anledning av motionerna I: 57 och II: 132 vid 1937 års riksdag begärde nämligen riksdagen utredning rörande lämpligheten och möjligheterna av statligt stöd för anläggning av cykelstigar genom landets mera avlägsna skogsområden och andra glest befolkade bygder, vilka kunde antagas vara i behov av cykelstigar. I anslutning härtill må framhållas, att cykelstigar redan kommit till utförande i viss omfattning, huvudsakligen inom statens skogar. Sålunda meddelar 1936 års skogsutredning i sitt betänkande rörande skogsbrukets transportfrågor: vä-

gar och järnvägar (SOU 1943: 4), att år 1938 i hela Norrland funnes totalt ca 1 300 km cykelstigar, varav domänverket byggt ca 90 procent. De utförda cykelstigarna vore av två typer, en smal med en bredd på vägbanan av 1 m och en bred, vars normalbredd vore 1,5 m.

Kungl. Maj:t uppdrog i anledning av ovannämnda motioner den 2 juli 1937 åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och domänstyrelsen att verkställa den begärda utredningen. Inom ämbetsverken utarbetades en den 3 november 1938 dagtecknad promemoria i ämnet, till vilken fogats dels »förslag till anvisningar för planläggning av och upprättandet av arbetsplan till cykelstig», dels »förslag till arbetsbeskrivning för cykelstig».

På grundval av denna promemoria samt sedan yttranden inhämtats från skogsvårdsstyrelserna i riket och skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd, avgåvo väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt domänstyrelsen den 11 september 1939 gemensamt yttrande i ärendet. Ämbetsverken uttalade därvid bland annat, att för byggande av cykelstigar å enskild mark bidrag av statsmedel borde stå till disposition. Dessa bidrag borde lämnas enligt samma grunder, som i den då nyligen utfärdade kungörelsen av den 15 juni 1939, nr 359, fastställts för bidrag till byggande av enskilda vägar. Byggnadsbidraget borde sålunda utgöra 50 procent av den beräknade kostnaden. Anslag från landsting eller kommun borde ej sättas som villkor för lämnande av statsbidrag. Bidragsfördelningen borde lämpligen ske genom samma myndighet, som kontrollerade byggandet. Detta organ borde vara vederbörande skogsvårdsstyrelse. Emellertid borde skogsvårdsstyrelsen före prövningen av bidragsärendena inhämta yttrande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Såsom villkor för erhållande av statsbidrag borde uppställas, att intressenterna i byggnadsföretaget förbunde sig att underhålla de med bidrag byggda cykelstigarna.

Ämbetsverkens yttranden utmynnade i en hemställan om ett anslag av 100 000 kronor för ändamålet för budgetåret 1940/41.

Över denna framställning inhämtade Kungl. Maj:t yttranden från statskontoret och luftskyddsinspektionen samt anbefallde därefter den 28 februari 1941 centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund att efter hörande av skogsvårdsstyrelserna »verkställa utredning rörande de trakter, där det i ärendet ådagalagda behovet av att underlätta framkomligheten i mera avlägsna skogsområden m. m. i första hand borde tillgodoses. Därvid borde uppmärksammas de fall, då framkomstmöjligheterna å skogsmarkerna kunde tillgodogöras, förutom av befintliga och planerade skogsvägar, av till dessa anslutna cykelstigar».

Fristående från den av Kungl. Maj:t anbefallda utredning om cykelstigarna, vilken här ovan refererats, har en annan utredning i samma ämne bedrivits, vilken i visst hänseende åberopats av centralrådet i dess yttrande. Sålunda infordrade luftskyddsinspektionen efter samråd med statens arbetsmarknadskommission år 1940 från länsstyrelserna i de norrländska länen samt Kopparbergs, Värmlands, Västmanlands och Uppsala län uppgifter om

behovet av cykelstigar inom respektive län. Uppgifterna avsågo sådana stigar, vilka kunde beräknas bliva värdefulla dels såsom transportvägar för släckningsmanskap, dels såsom samfärdsleder till avlägset belägna gårdar. I länsstyrelsernas svar skulle jämväl lämnas uppgift om vilka socknar och vägdistrikt, som berördes av respektive stigar, stigarnas blivande längd samt antalet hushåll, som skulle erhålla samfärdsled genom de olika stigarna. Jämväl skulle stigarna åtskiljas efter angelägenhetsgrad, så att de, vilka borde utföras omedelbart, skulle redovisas för sig.

Luftskyddsinspektionens utredning resulterade i ett på sammandragskartor inlagt material, vilket utvisade cykelstigarnas ungefärliga läge. Inspektionen överlämnade den 10 december 1940 detta material till arbetsmarknadskommissionen samt uttalade därvid bland annat följande. De för skogsluftskyddets räkning avsedda stigarna borde utbyggas till en normal bredd av 1,2 m samt hårdgöras i sådan utsträckning, att å dem kunde framföras mindre motorsprutor och för skogseldsläckningsredskap iordningställda kärror. Stakningen av stigarna borde utföras av respektive skogsvårdsstyrelser, och medel till bekostande av denna stakning borde erhållas ur det reservationsanslag, som i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 236 anvisats av lagtima riksdagen 1940 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. Enligt luftskyddsinspektionens mening borde stakning och röjning för de ifrågavarande cykelstigarna påbörjas redan vintern 1940—41.

Centralrådet erhöll emellertid del av luftskyddsinspektionens undersökning samt inarbetade dess resultat i den mera brett lagda utredning av ärendet, som centralrådet den 22 april 1941 jämlikt Kungl. Maj:ts här ovan omnämnda uppdrag framlade. Centralrådet har därvid på grundval av luftskyddsinspektionens undersökningar redovisat behovet av cykelstigar sålunda.

	Norrland, Dalarna, Värmland	Västmanlands o. Uppsala län	Hela området
Antal cykelstigar, varav behov anses föreligga	1 076	46	1 122
Därav omedelbart behövliga	747	46	793
Längd i km på samtliga stigar, varav behov föreligger	9 819	281	10 100
Längd i km på omedelbart behövliga stigar	6 992	281	7 273
Antal hushåll, som ha gagn av samtliga behövliga stigar	2 420	106	2 526
Antal hushåll, som ha gagn av de omedelbart behövliga stigarna	1 701	106	1 807

För egen del yttrade centralrådet i ärendet bland annat följande. Även om skogsvägarna utgjorde den grundläggande delen av skogsbrukets transportnät, så innebure detta icke, att kommunikationsfrågan i skogarna därmed i sin helhet bleve löst. För stora skogsområden erfordrades som komplement till billederna ett system av enklare vägar, cykelstigar, som förgrenade sig från de större vägarna och skapade framkomstmöjligheter även under som-

maren. Stigarna kunde framdragas till sommarförläggningar, till skogsbrandtorn och till avlägset belägna boningsplatser. Om dessa senare saknade annan utfartsväg, kunde cykelstigarna givas sådan bredd, att kärrtrafik möjliggjordes. För skogsbrandsläckningen vore stigarna av största betydelse.

Centralrådet ansåge, att statligt stöd för byggande av cykelstigar borde ifrågakomma inom det vidsträckta nordsvenska barrskogsområdet. Den statliga stödverksamheten borde sålunda begränsas att avse Norrland, Kopparbergs län och nordligaste delen av Värmlands län.

I främsta rummet borde sådana cykelstigar komma till utförande, som vore ägnade att förbättra skogsbrandskyddet. Även de sociala synpunkterna borde uppmärksammas. I stort sett borde den av luftskyddsinspektionen uppgjorda planen kunna följas.

Beträffande de tekniska kraven på cykelstigarna anförde centralrådet, att de stigar, som i främsta rummet skulle betjäna skogsbrandskyddet, ej borde göras bredare än nödvändigt. Förutom röjning borde vägbanan ej vara mer än 30—50 cm bred.

Luftskyddsinspektionen har hävdat den ståndpunkten, att speciellt vid krigsfall personaltillgången komme att bliva otillräcklig, varför skogseldsläckningsväsendet i görligaste mån måste mekaniseras. På inspektionens förslag har också ett icke obetydligt antal motorsprutor med tillhörande utrustning inköpts med statsmedel och fördelats på olika distrikt. De här ifrågavarande motorsprutorna äro konstruerade så, att de kunna framföras på smalare vägar och hava liksom tillhörande redskapskärror en hjulbas av 800 mm. För att sprutorna någorlunda bekvämt skola kunna framföras å cykelstigarna erfordras enligt inspektionens mening en stigbredd av 1,2 m.

Investeringsutredningen. Enligt utredningens uppfattning äro cykelstigar som investeringsobjekt avsedda att utföras i arbetsmarknadsreglerande syfte ingalunda idealiska. Arbetet måste huvudsakligen utföras sommartid, och möjligheterna till samlad förläggning av något större antal arbetare äro små.

Då emellertid den arbetskraft, som för anläggningarna lämpligen kan ifrågakomma, huvudsakligen måste utgöras av arbetskraft, som normalt är sysselsatt inom skogshanteringen, och då det är önskvärt, att arbeten för eventuellt friställd dylik arbetskraft finnas planerade, har utredningen ansett lämpligt att en viss investeringsreserv av utbyggnadsvärdiga cykelstigar står till förfogande. Utredningen saknar anledning att närmare ingå på ett av de huvudskäl, som anförts till förmån för utbyggandet av cykelstignätet, nämligen dettas värde för skogsbrandförsvaret. Under krigsförhållanden med ringa tillgång på släckningsmanskap torde varje åtgärd, som kan underlätta transport av eldsläckningspatruller och släckningsutrustning, vara av betydelse. Under de fredsförhållanden, vilka äro förutsättningen för den av utredningen bedrivna planläggningsverksamheten, komma andra skäl, talande till förmån för cykelstignätets utbyggande, att träda i förgrunden.

Cykelstigarna hava sålunda enligt utredningens uppfattning sitt största värde för den intensifierade skogsvården. Förbättrade kommunikationer för skogsarbetare komma att på många håll verka i riktning mot ett höjande av

skogens rotvärde. Därest stigarna utföras med sådan bredd, att de även kunna användas vintertid för transport av virke, kommer nyttan av stigarna att i än högre grad accentueras. Möjligheterna att genom anläggande av cykelstigar öka arbetstillgången för skogshuggare under en krisperiod måste bedömas gynnsamt.

Om cykelstigarna, vilka i regel avses att bli en utbyggnad av de s. k. virkesbilvägarna, framdragas till sommarförläggningar eller till avlägset belägna boningsplatser, tillskapas även ett icke obetydligt socialt värde. Skogsarbetare kunna oftare för rekreation besöka hemmen och närliggande samhällen. Därest stigarna utföras med tillräcklig bredd, kunna boställen, som sakna annan utfartsväg, få tillgång till en förbättring av kommunikationsmöjligheterna, som annars icke skulle vara ekonomiskt överkomlig.

Med hänsynstagande till vad ovan anförts angående värdet av att under vissa förhållanden kärrfordonstrafik möjliggöres på cykelstigarna, torde bredden å stigarna normalt böra uppgå till 1,2 m. Härigenom tillmötesgås även det önskemål, som uppställts av luftskyddsinspektionen, nämligen att å stigarna skulle kunna framföras den av inspektionen anskaffade mekaniserade eldsläckningsutrustningen, avsedd särskilt för skogsbrandväsendets behov. I vissa fall, där det kan anses önskvärt att möjliggöra trafik med hästfordon å stigarna, synes bredden böra — i anslutning till vad som redan tillämpas av domänverket — ökas till 1,5 m. Medelkostnaden för stigar av här avsedd typ torde icke behöva överstiga 1: 50 kronor per meter.

Enligt den av skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd verkställda utredningen rörande behovet av cykelstigar, för vilken i den tidigare framställningen redogjorts, skulle längden av samtliga cykelstigar i de delar av riket, där behov av sådana förelåge, uppgå till sammanlagt 10 100 kilometer. Såsom ovan framhållits har byggandet av cykelstigar med en bredd av 1,5 m beräknats draga en kostnad icke överstigande 1 krona 50 öre per meter. De sammanlagda kostnaderna vid en total utbyggnad skulle sålunda icke överstiga ca 15 milj. kronor. Emellertid måste förutsättas en viss utbyggnadsperiod för genomförandet av hela programmet. Då utredningen utgått ifrån en utbyggnadsperiod av 10 till 15 år, skulle utbyggnadslängden av cykelstigar under det första byggnadsåret kunna beräknas till ca 850 kilometer. Kostnaderna härför komma att uppgå till omkring 1 300 000 kronor. En utbyggnad med denna omfattning finner utredningen utgöra en investeringsreserv av lämplig storleksordning i fråga om cykelstigar för budgetåret 1944/45.

g. Elektrifieringsarbeten.

Till utredningen hava inkommit förslag till vissa elektrifieringsarbeten i Norrbottens, Västerbottens och Västernorrlands län för en sammanlagd kostnad av 5,7 milj. kronor. De kommuner, som beröras av de föreslagna arbetena, äro i Norrbottens län Arjeplog, Arvidsjaur, Älvsby och Jokkmokk, i Västerbottens län Malå och i Västernorrlands län Junsele. Elektrifierings-

arbetena äro uppenbarligen av typen ödebygdselektrifieringar och förtjäna enligt utredningens mening att särskilt beaktas. Av de ifrågasatta arbetena kan emellertid, på grund av att planläggningen för flertalet arbeten ännu icke är fullständigt avslutad, endast ett företag nu komma i fråga, nämligen elektrifiering inom Arjeplogs kommun för en kostnad av 1,5 milj. kronor. Av denna kostnad torde ungefär tredjedelen kunna inlevereras i form av naturaprestationer från intressenternas sida. Utöver detta företag, vilket hänförts till investeringsplanen, föreligger emellertid ett betydande behov av bygdeelektrifieringsarbeten inom samtliga delar av landet.

I samband med investeringsutredningens inventering av arbetsobjekt har den s. k. elektrifieringsberedningen anmält ett beräknat behov av anslagsmedel för beviljande av statsbidrag till elektrifieringsarbeten med 7 milj. kronor. Detta belopp skulle motsvara nyanläggning av omkring 80 000 subventionerade enheter. Elektrifieringsberedningen utgår härvid ifrån, att bidragen för den närmaste framtiden kunna uppskattas till ca 80 kronor per enhet. Om intressenternas andelar uppskattas till samma belopp, skulle det av elektrifieringsberedningen äskade anslaget svara mot nyanläggningar under instundande budgetår till en kostnad av ca 13 milj. kronor.

Elektrifieringsberedningen framhåller i sin skrivelse till investeringsutredningen, att förhållandevis starka skäl kunde anföras för lämpligheten av att tillfälligt bromsa upp landsbygdens elektrifiering vid en tidpunkt, då ett upphörande av materialbristen kunde anses vara nära förestående. Beredningen, som funnit sig icke böra ingå på ett bedömande, huruvida denna tidpunkt för närvarande skulle vara inne, ansåge sig emellertid med hänsyn till det labila tidsläget icke med någon större grad av sannolikhet kunna angiva medelsbehovet för budgetåret 1944/45. Beredningen ville emellertid även framhålla, att möjlighet kunde föreligga, att materialsvårigheterna upphörde före nästa budgetårs utgång, och beredningen ville understryka nödvändigheten av att anslagsmedel i så fall funnes disponibla.

Ett ianspråktagande av en mera omfattande investeringsplan på förevarande område förutsätter sådana förändringar i handelsläget, att en relativt tillfredsställande tillgång på material kan påräknas. Med hänsyn dels till den stora omfattningen enbart av de till utredningen anmälda förslagen till ödebygdselektrifieringar, dels till önskvärdheten av att landsbygdens elektrifiering bedrives i snabbt tempo, har utredningen funnit skäl föreslå en investeringsplan för elektrifieringsarbeten av större omfattning än vad elektrifieringsberedningen under trycket av rådande materialbrist ansett vara möjlig. Det synes icke orimligt att i investeringsplanen upptaga nyanläggningsarbeten motsvarande en kostnad av ca 20 milj. kronor, vilket alltså skulle förutsätta statsbidrag av storleksordningen 10 milj. kronor.

Investeringsutredningen har vid ifrågavarande beräkningar förutsatt, att hittillsvarande grunder för bidragsgivningen skulle bibehållas, d. v. s. att intressenterna själva skola deltaga i utgifterna för elektrifieringen upp till ett belopp, som kan anses motsvara normal och skälig kostnad. Utredningen vill emellertid i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på vissa områ-

den, inom vilka elektrifieringsarbeten äro synnerligen önskvärda, men där svårigheterna vid genomförandet äro så betydande, att särskilda åtgärder från statens sida utöver ett normalt bidrag till anläggningskostnader kunna bliva påkallade i en eller annan form. Till dylika områden höra — förutom de norrländska ödebygderna — även vissa delar av kustbanden, där de med kabeldragning till öarna förenade höga anläggningskostnaderna hittills försvårat en i och för sig angelägen elektrifiering. Inom vissa delar av inlandet finnas dessutom isolerade bygder, som tidigare elektrifierats genom utbyggande av mindre bygdevattenkraftverk, vilka hittills producerat tillräcklig energi för tillgodoseende av abonnenternas behov, men där möjligheterna till konsumtionsökning för närvarande äro mycket små. Den tillgängliga vattenkraften är nämligen fullt utnyttjad, och en produktionsstegring kan icke lämpligen ske på annat sätt än genom att energi tillföres från kraftkällor belägna på betydande avstånd från konsumtionsorten. Kostnaderna för anläggningar för en dylik energitransport över längre sträckor kunna icke med vidmakthållande av rimliga krafttaxor bäras av de lokala distributionsföretagen.

h. Diverse kommunala husbyggnader.

Under denna rubrik hava upptagits samtliga rent kommunala husbyggnadsföretag, vilka icke äro att hänföra till skolbyggnader eller fritidsanläggningar. Som exempel på de olika slag av byggnadsföretag, om vilka här är fråga, må nämnas sjukhus, tandvårdspolikliniker, barnhem, ålderdomshem, brand- och polisstationer, kommunalhus, medborgarhus, förråd, verkstäder och garage för kommunala behov, kyrkor, ecklesiastika boställen, krematorier etc.

De till investeringsutredningen anmälda företagen inom denna grupp representera en kostnad av ca 311 milj. kronor. Härav hava i investeringsplanen medtagits byggnader till ett sammanlagt värde av omkring 110 milj. kronor. Av denna totalkostnad belöpa sig omkring 30 milj. kronor på byggnadsföretag inom Stockholms stad. Vid uttagningen till investeringsplanen hava i första hand ifrågakommit byggnader, vilka kunna tillmätas ett större socialt värde, såsom sjukhus, barnhem och ålderdomshem. Med hänsyn till vikten av ett ändamålsenligt utnyttjande och en tillfredsställande vård av den brandmateriel, som med bidrag från staten anskaffats till landskommunerna, hava också i främsta linjen för uttagande till investeringsplanen ställts projekterade brandstationsbyggnader.

En icke obetydlig del av investeringsplanen för kommunala husbyggnader utgöres av kommunalhus, medborgarhus, förrådsbyggnader o. dyl., vilka byggnader vid investeringsplanens ianspråktagande normalt torde få ställas efter exempelvis viktigare skolbyggnader. Om vidare beaktas, att kostnaderna för här ifrågavarande husbyggnader till relativt ringa del utgöras av arbetslöner och att arbetena sålunda av detta skäl icke äro särskilt lämpliga ur sysselsättningssynpunkt, har utredningen funnit skäl föreligga att uppskatta den del av investeringsplanen för »Diverse kommunala husbyggnader», som

kan komma att i första hand tagas i anspråk, till högst 50 procent av de i planen upptagna arbetsobjekten, vilket skulle motsvara en totalkostnad för den aktuella investeringsplanen av ca 55 milj. kronor.

i. Diverse byggnadsföretag för landstingen.

De kommunala byggnadsföretag, vilka administreras av de olika landstingen, hava inom investeringsutredningen behandlats för sig, enär de enligt utredningens uppfattning i flertalet fall måste bedömas hava en särskilt hög angelägenhetsgrad. De inkomna förslagen till byggnader för landstingen representera en sammanlagd kostnad av ca 59 milj. kronor. För att utröna möjligheten att igångsätta de föreslagna projekten inom den tid denna utredning avser, har samråd ägt rum med landstingsdirektörerna och i förekommande fall med de teknici, som upprättat byggnadsförslagen i fråga.

Samtliga de företag, som ur teknisk synpunkt äro så förberedda, att de kunna påbörjas instundande sommar, hava uttagits till investeringsplanen. Oaktat de i planen sålunda upptagna arbetsobjekten uteslutande utgöras av husbyggnader, har utredningen nämligen ansett, att förslagen representera ur social synpunkt så värdefulla nyanläggningar, att de böra komma ifråga till utförande. De i planen upptagna arbetena — med en totalkostnad av ca 34 milj. kronor — utgöras till övervägande delen av lasarett, sjukstugor, sanatorier och vårdhem av olika slag ävensom bostadshus för sjukhuspersonal samt ekonomibyggnader.

Med hänsyn till vad nyss anförts i fråga om företagens angelägenhetsgrad, och då de i planen ingående byggnadsföretagen kunna anses rymmas inom landstingens normala investering för de närmaste åren, har utredningen anledning antaga att, därest behov skulle uppstå av en utvidgad byggnadsverksamhet, samtliga företag kunna komma till utförande. Den aktuella investeringsplanen skulle följaktligen under nämnda förutsättning få en omfattning av ca 34 milj. kronor.

k. Diverse kommunala anläggningsarbeten.

De arbeten, som i investeringsplanen redovisas under rubriken »Diverse kommunala anläggningsarbeten», utgöras av alla de rent kommunala arbeten, vilka icke kunna hänföras till husbyggnader, hamnbyggnader, statsbidragsberättigade vägar, gator och broar, vatten- och avloppsledningar eller fritidsanläggningar. Som exempel på dylika företag må nämnas icke statsbidragsberättigade vägar, gator och brobyggnader, de kommunala gasverkens, elverkens och vattenledningsverkens utvidgnings- och förnyelsearbeten, spårvägar, vissa kajbyggnader, branddammar och brandbrunnar, kyrkogårdsanläggningar etc.

Till utredningen redovisade företag, hänförliga till denna grupp, representera en totalkostnad av ca 151 milj. kronor.

Huvuddelen av de till investeringsplanen uttagna arbetena av denna art utgöres av arbeten inom Stockholms stad — omkring 50 milj. kronor — medan arbetena inom landet i övrigt draga en kostnad av i runt tal 37 milj. kronor.

Vad beträffar de kommunala gas-, el- och vattenledningsverkens projekt, hava i allmänhet i planen endast medtagits sådana arbeten, som motsvara den normala årliga utvecklingen, närmast därför att arbetena i fråga måste bedömas vara i hög grad beroende av tillgången på ledningsmateriel av olika slag. Däremot hava med hänsyn till vikten av ett förbättrat brandväsende medtagits flertalet av de motiverade förslagen till branddammar och brandbrunnar, även om dessa normalt vore avsedda att utföras först 1945 eller 1946. Vidare hava åt gatuarbeten och arbeten avseende tomtmarksexploatering givits ett betydande utrymme i planen med hänsyn till vikten av att efter ett fredsslut den nödvändiga nyproduktionen av bostäder icke skall bliva hindrad eller fördröjd på grund av bristande förarbeten.

I vilken omfattning investeringsplanen, i vad den avser diverse kommunala anläggningsarbeten, kan komma att bliva tagen i anspråk är synnerligen svårt att bedöma. Företagen äro avsevärt förmånligare att utnyttjas i arbetsmarknadsreglerande syfte än husbyggnadsföretag och äro i allmänhet förhållandevis väl förberedda. Å andra sidan äro arbetena mindre fördelaktiga än husbyggnaderna såtillvida, att de mindre väl än dessa lämpa sig för utförande vintertid. Investeringsutredningen hyser den uppfattningen, att en relativt stor del av de här ifrågavarande arbetena kan antagas bliva utförd i ett allvarligt krisläge, och stöder denna uppfattning bland annat därpå, att huvuddelen av arbetena utgöres av Stockholms stads anläggningsföretag, vilka sannolikt komma att i mycket stor omfattning bliva tagna i anspråk under en svårare kris. Om man uppskattningsvis räknar med att 80 procent av företagen i planen skulle komma till utförande, skulle den aktuella investeringsplanen sålunda motsvara ett kostnadsbelopp av omkring 70 milj. kronor.

I. Diverse enskilda arbeten.

Under rubriken »Diverse enskilda arbeten» hava i investeringsplanen upptagits dels av hushållningssällskapen föreslagna husbyggnader, dels byggnader för vissa statsunderstödda institutioner. Totalkostnaderna för de arbeten, som anmälts till utredningen, uppgå till ca 16 milj. kronor.

Bland de byggnadsföretag, som uttagits till investeringsplanen, må nämnas följande.

Byggnader för hushållningssällskapen.

Huvuddelen av de hithörande byggnaderna utgöras av frörenserier samt lanthushållsskolor och lantmannaskolor inom olika delar av landet. Anmärkas må här att byggnadsobjekt av hithörande slag, vilka anmälts av och administreras av landstingen, redovisas under kategoribeteckningen »Diverse byggnadsföretag för landstingen».

Byggnader för vissa statsunderstödda institutioner m. m.

Bland företag tillhörande statsunderstödda institutioner märkas ny- och ombyggnadsarbeten för erkända alkoholistanstalterna Holmforshemmet, Älvgården, Holmahemmet, Västkusthemmet samt Björknäs, nybyggnad

för Konung Gustav V:s forskningsinstitut inom karolinska sjukhusets område för en beräknad kostnad av 750 000 kronor samt diverse nybyggnads- och moderniseringsarbeten vid folksanatorierna, vilka administreras av överstyrelsen för Konung Oscar II:s jubileumsfond, 574 000 kronor. Totalkostnaden för de arbeten, som äro upptagna i investeringsplanen, uppgår till omkring 4 milj. kronor.

Med hänsyn till att, såvitt utredningen kan bedöma, de i planen ingående förslagen äro tekniskt tillräckligt förberedda och hava en relativt hög angelägenhetsgrad, finnes anledning antaga, att flertalet företag kan komma till utförande, därest investeringsplanen i någon större utsträckning behöver tagas i anspråk och förutsättningar därför i materialavseende bliva för handen.

C. Investeringsreservernas finansiering.

1. Allmänna synpunkter beträffande anslagsuppdelning, statsbidragsgrunder m. m.

De arbeten, som ingå i de av investeringsutredningen i det föregående framlagda investeringsplanerna, äro dels helt statliga, dels sådana kommunala eller enskilda arbeten, som normalt bruka finansieras med både kommunala eller enskilda medel och statsbidrag från anslag i normal ordning, dels slutligen kommunala eller enskilda sysselsättningsobjekt av sådan art, att de normalt finansieras helt med kommunala eller enskilda medel men kunnat erhålla statsbidrag av anslag till arbetsmarknadens reglering i sådana fall, då de utförts som beredskaps- eller reservarbeten.

Från en annan synpunkt sett innehålla investeringsplanerna dels arbeten, till vilka statsanslag redan finnas disponibla men som ännu icke igångsatts, dels arbeten, till vilka statsanslag för budgetåret 1944/45 eller å tilläggsstat för budgetåret 1943/44 äskats i propositioner till årets riksdag, och dels arbeten, som föreslås utgöra investeringsreserv och för vilka beräknas anslag på allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

De disponibla anslag för innevarande och tidigare budgetår, som i detta sammanhang äro betydelsefulla, äro av två olika slag, nämligen reservationsanslag, respektive investeringsanslag, beviljade i vanlig ordning, samt reservationsanslag (B), kvarstående från tilläggsstat II för budgetåret 1940/41. Anslag av sistnämnda art anvisades på sin tid för att finansiera en investeringsreserv, avsedd att tillgripas, därest arbetsmarknadsläget skulle föranleda en ökning av de offentliga arbetena.

Under den tid, som gått sedan dessa reservationsanslag (B), anvisades av riksdagen, hava vissa av anslagen tagits i anspråk för avsedda ändamål, medan andra kvarstå helt eller väsentligen orörda. I vissa fall hava ytterligare reservationsanslag anvisats med samma rubrik som befintliga B-anslag men utan B-beteckningen. Därest Kungl. Maj:t förordnat om överförande till de nya anslagen av förefintliga reservationer å motsvarande B-anslag, äro dessa att numera räkna som normala anslag utan den arbetsmarknadsspärr, som vidlåder B-anslagen; hava däremot beslut om överförande av B-reservationerna icke meddelats, torde dessa fortfarande böra betraktas såsom självständiga reservationsanslag (B) och behandlas som sådana.

Ur budgettekniska synpunkter synes en avveckling av de gamla B-anslagen medföra betydande fördelar. I 1944 års statsverksproposition, bilagan in-

komster å riksstaten, framhålles också, att samtliga B-anslag böra indragas vid utgången av innevarande budgetår och ersättas med anslag på allmän beredskapsstat eller — i ett fåtal fall — på den ordinarie kapitalbudgeten. För finansieringen av sådana i investeringsreserven upptagna företag, för vilka tidigare beviljade B-anslag sålunda komma att indragas, hemställer investeringsutredningen i det följande om anvisande på allmän beredskapsstat av anslag å kapitalbudgeten eller i förekommande fall å driftbudgeten.

I enlighet med vad som anföres i årets statsverksproposition, inkomsterna å riksstaten, har investeringsutredningen, där ej annat uttryckligen säges, uppdelat sin framställning om anslag å allmän beredskapsstat på de anslagsrubriker, som tillämpas för anslag i normal ordning. Härigenom möjliggöres å ena sidan beträffande denna beredskapsstat en sådan sedvanlig sakbehandling av statsmakterna, som tillämpas vid behandlingen av anslagsfrågor i allmänhet. Å andra sidan medför denna uppdelning på en mängd specialanslag, att handlingsfriheten vid utnyttjandet av beredskapsstaten blir kringskuren.

Arbetslöshetssituationer kunna, såsom investeringsutredningen framhålllit i de allmänna resonemangen i det föregående, vara av många olika slag och kräva smidig anpassning av motåtgärderna med hänsyn till det aktuella läget. I vissa fall erfordras, att investeringsverksamheten påskyndas beträffande ett visst slag av arbeten, i andra åter, att arbetena i en viss trakt speciellt ökas. Situationer kunna också uppstå, då en omfattande och väl differentierad allmän investeringsökning bör eftersträvas. För att en investeringsplan skall kunna fungera tillfredsställande för sådana till karaktären skilda arbetslöshetssituationer och ändock vara uppdelad i specialanslag, böra dessa anslag vara så tilltagna, att varje anslag för sig blir tillräckligt för den situation, som blir mest påkostande för anslaget. Detta leder till en väsentlig överdimensionering av beredskapsstaten som helhet betraktad. Därest investeringsreserven i stället finansierades med stor finansfullmakt utan specificerad användning för olika ändamål, skulle följaktligen slutsumman av beredskapsstaten kunnat sättas lägre utan att därigenom beredskapen blivit sämre.

Investeringsutredningen vill särskilt understryka detta för att undanröja missförstånd grundade på uppfattningen, att den i det följande föreslagna beredskapsstaten vore avsedd att eller ens kunde utnyttjas helt och hållet. Denna stat är snarast att anse som en ram för investeringsobjekt, vilka äro så angelägna och förberedda, att — allt efter det aktuella behovet — det ena eller det andra investeringsområdet inom ramen bör och kan utnyttjas.

Till sådana speciella arbetsmarknadslägen, som göra det önskvärt, att investeringen särskilt ökas beträffande objekt, vilka icke medföra stor materialåtgång eller förutsätta särskild yrkesskicklighet hos arbetskraften, har investeringsutredningen sökt taga hänsyn genom att vid urvalet av arbeten lämna visst företräde åt sådana företag, som uppfylla dessa villkor. Därest en särskilt svårartad arbetsmarknadskris av detta slag skulle inträffa, erfordras dock, såsom förut framhållits, därjämte en extra reserv av grovar-

beten. För denna grovarbetsreserv har det ansetts angeläget att icke göra någon uppdelning på olika anslag utan bibehålla den större anpassbarhet, som ett gemensamt anslag medför. Betänkligheter häremot synas icke behöva möta med hänsyn till att en sådan grovarbetsreserv endast skulle behöva tillgripas i exceptionella fall och efter särskild prövning av riksdagen. De arbeten, som enligt investeringsutredningens förslag skulle ingå i grovarbetsreserven, äro också väsentligen sådana, att även i normal ordning statsmedel till dem brukar utgå av till Kungl. Maj:ts disposition ställda kollektivanslag.

Grovarbetsreserven föreslås, i vad angår statens andel i kostnaderna, bliva finansierad med medel av ett på allmän beredskapsstat anvisat anslag till arbetsmarknadens reglering. Från samma anslag synas även bidrag böra beviljas till kommunala och enskilda företag av sådana kategorier, till vilka anslag i normal ordning ej utgå, men vilka i enlighet med tidigare praxis skulle kunna erhålla statsbidrag, om de utfördes såsom beredskapsarbeten. Anslaget till arbetsmarknadens reglering synes även i övrigt böra få tagas i anspråk i särskilda fall, då av en eller annan orsak annat statsanslag ej finnes disponibelt för ett företag, men det ändock vore angeläget att igångsätta detsamma.

Vad angår statsbidragsgrunderna för kommunala och enskilda arbeten har investeringsutredningen bland annat övervägt frågan om allmän höjning av statsbidragsprocenten i en situation, då investeringsreserven skulle behöva tagas i anspråk. En sådan höjning skulle därvid få karaktären av konjunkturstimulans och vara avsedd för att öka kommunernas och enskildas beredvillighet att påskynda sin investeringsverksamhet under en arbetslöshetsperiod. Investeringsutredningen har dock ansett en sådan generell anslagshöjning icke vara nödvändig för att mobilisera nödig beredvillighet hos kommuner och enskilda och knappast lämplig med hänsyn till de ökade krav, den skulle komma att ställa på statsverket, och till den stimulans, den skulle giva åt tendensen att på staten överflytta allt större delar av kostnaderna för statsunderstödda företag.

Däremot har investeringsutredningen beträffande vissa slag av arbeten ansett det skäligt, att gällande statsbidragsbestämmelser uppmjukas för att möjliggöra hänsynstagande till de speciella faktorer, som för kommunen eller den enskilde inverka fördyrande eller försvårande, då ett arbete utföres som åtgärd i arbetsmarknadsreglerande syfte. Redan en forcering av investeringsverksamheten i och för sig kan verka fördyrande eller på annat sätt bliva särskilt betungande. Vidare kan utförande av ett företag tidigare än normalt medföra ränteförluster, varjämte kostnadsfördyringar kunna uppkomma genom att ett arbetslöshetsarbete ofta måste utföras vid olämplig årstid eller väderlek eller med anlitande av hänvisade arbetslösa. Det synes rimligt, att vid tilldelningen av statsbidrag viss hänsyn tages till dessa omständigheter. Utredningen återkommer i det följande till detta spörsmål.

Slutligen vill investeringsutredningen understryka vikten av att erforderliga anslag omedelbart kunna disponeras, utom till fortsättning av detalj-

planeringen, även till ordnande av sådana markfrågor, som eljest skulle kunna verka avsevärt fördröjande på möjligheterna att igångsätta företag. Beträffande företag, vilka komma att hänföras till första gruppen av den i årets statsverksproposition, inkomster å riksstaten, angivna indelningen av anslagen å beredskapsstaten i anslagsgrupper, synes det lämpligt att kostnader för angelägna markförvärv få bekostas av vederbörande investeringsanslag oberoende av huruvida beslut om företagets igångsättande fattats eller ej. I fråga om företag tillhörande tredje anslagsgruppen — beträffande vilken grupp, då riksdagen är samlad, särskilt riksdagsbeslut skulle erfordras för medlens ianspråktagande — skulle det vara av värde att i förekommande fall marklösenkostnader, åtminstone i fråga om smärre belopp, finge förskotteras av det för hela beredskapsstaten gemensamma planeringsanslaget tillhörande första anslagsgruppen.

I det följande behandlas anslagsfrågorna för olika kategorier av investeringsobjekt ordnade efter huvudsakligen samma principer, som tillämpats beträffande de förut avhandlade investeringsplanerna.

2. Anslag till postverket.

Enligt den lämnade redogörelsen för investeringsplanen för postverket (s. 35 och Bil. 8) hava såsom byggnadsarbeten av sådan angelägenhetsgrad, att de synts böra ingå i den föreslagna investeringsreserven, upptagits ny posthusbyggnad i Äppelviken i Stockholm, om- och tillbyggnad av posthuset i Linköping, nya posthusbyggnader i Huskvarna, Skellefteå och Storuman samt ombyggnad av posthuset i Luleå. Kostnaderna för de olika i investeringsreserven upptagna byggnadsföretagen hava av generalpoststyrelsen angivits till ett sammanlagt belopp av 2 560 000 kronor. Generalpoststyrelsen har framhållit, att mera fullständiga kostnadsberäkningar endast medhunnits beträffande arbetena i Skellefteå, Linköping och Luleå. I övriga fall hava kostnadsbeloppen grundats endast på approximativa beräkningar. Vidare hava i investeringsreserven ansetts böra medtagas ersättningsanskaffningar för ett belopp av 1 000 000 kronor i enlighet med vad härom närmare anförts i den föregående framställningen.

Utöver de ordinarie anslagen till postverket för budgetåret 1944/45 skulle således för ett utnyttjande i dess helhet av den föreslagna investeringsreserven för postverket, såvitt nu kan bedömas, ytterligare anslag om sammanlagt 3 560 000 kronor vara erforderliga.

Därjämte erfordras, såsom framgår av det av generalpoststyrelsen därom anförda, i det föregående återgivna,

dels att den telegrafverket tillhöriga tomten i kvarteret Smeden i Huskvarna får förvärvas av postverket genom överförande från telegrafverkets till postverkets fond av tomtens bokförda värde, 10 255 kronor 14 öre,

dels ock att ett statens järnvägar tillhörigt tomtområde om ca 1 450 m² i Storumans municipalsamhälle får förvärvas av postverket genom överfö-

rande från statens järnvägars fond till postverkets fond av tomtens värde, ca 4 350 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubriken Statens affärsverksfonder, Postverket, upptaga följande anslag, nämligen

Posthusbyggnad i Äppelviken i Stockholm	kronor	750 000
Om- och tillbyggnad av posthuset i Linköping	»	200 000
Posthusbyggnad i Huskvarna	»	375 000
Posthusbyggnad i Skellefteå	»	875 000
Posthusbyggnad i Storuman	»	180 000
Ombyggnad av posthuset i Luleå	»	180 000
Ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten	»	1 000 000.

3. Anslag till telegrafverket.

Såsom av den lämnade redogörelsen för investeringsplanen för telegrafverket (s. 49 och Bil. 9) närmare framgår, har kostnadssumman för den föreslagna investeringsreserven upptagits till ett sammanlagt belopp av 21 450 000 kronor.

I fråga om bestridandet av de till nämnda belopp uppgående kostnaderna för de olika i investeringsreserven upptagna grupperna av arbeten har telegrafstyrelsen föreslagit, att å telegrafverkets *driftkostnadsstat* skulle bestridas dels allmänna arbeten för 4 000 000 kronor, dels linje- och nätarbeten för 1 000 000 kronor, dels landskabelarbeten för 900 000 kronor, dels ock linje- och nätarbeten på grund av järnvägselektrifieringar för 400 000 kronor eller tillsammans arbeten för 6 300 000 kronor. Av förnyelsemedel skulle bestridas dels kostnader för landskabelarbeten med 1 500 000 kronor, dels ock kostnaderna för förbättring av landsbygdens telefonförhållanden med 4 000 000 kronor. Kostnaderna i övrigt för i investeringsreserven ingående arbeten borde täckas genom särskilda anslag. För att vid en eventuellt inträffande arbetsmarknadskris under budgetåret 1944/45 kunna igångsätta de i reserven ingående arbeten, som icke äro avsedda att täckas av driftkostnadsmedel, skulle alltså bliva erforderligt att å beredskapsstat för samma budgetår upptaga anslag om tillhopa 15 150 000 kronor.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubriken Statens affärsverksfonder, Telegrafverket, upptaga följande anslag, nämligen

Telefonstationsbyggnad i Gustavsberg ..	kronor	270 000
Telefonstationsbyggnad i Saltsjöbaden	»	25 000
Telefonstationsbyggnad i Viggbyholm	»	110 000
Telefonstationsbyggnad i Enköping	»	315 000
Telefonstationsbyggnad i Katrineholm	»	360 000
Telefonstationsbyggnad i Värnamo ..	»	315 000
Telefonstationsbyggnad i Borgholm	»	300 000
Telefon- och överdragsstationsbyggnad i Vimmerby	»	315 000
Tillbyggnad av telegrafverkets stationsfastighet i Västervik	»	225 000
Telefonstationsbyggnad i Ystad	»	440 000
Telefonstationsbyggnad i Klippan	»	475 000
Telefonstationsbyggnad i Skara	»	425 000
Telefonstationsbyggnad i Hagfors	»	370 000
Telefonstationsbyggnad i Sunne	»	300 000
Telefonstationsbyggnad i Arboga	»	310 000
Tillbyggnad av telegrafverkets stationsfastighet i Ljusdal	»	100 000
Telefonstationsbyggnad i Sollefteå	»	375 000
Tillbyggnad av kontorsbyggnad i Nynäshamn	»	500 000
Förråds-, garage- och verkstadsbyggnad i Norrköping	»	420 000
Förråds-, garage- och verkstadsbyggnad i Örebro	»	420 000
Förråds-, garage- och verkstadsbyggnad i Gävle	»	420 000
Förråds- och kontorsbyggnad i Västanfors	»	260 000
Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende	»	2 600 000
Ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten	»	5 500 000.

4. Anslag till statens järnvägar.

Såsom av den lämnade redogörelsen för investeringsplanen för statens järnvägar (s. 68 och Bil. 10) närmare framgår, har kostnadssumman för den föreslagna investeringsreserven upptagits till ett sammanlagt belopp av 126 670 000 kronor. Då kostnaderna för vissa i reserven ingående arbeten å tillhopa 4 600 000 kronor i enlighet med vad järnvägsstyrelsen föreslagit torde böra bestridas å *driftkostnadsstaten* för statens järnvägar, skulle således den återstående delen av reserven omfatta företag för en sammanlagd kostnad

av 122 070 000 kronor. För att i händelse av behov under budgetåret 1944/45 kunna utnyttja denna del av den föreslagna investeringsreserven i dess helhet skulle det alltså bliva erforderligt att å beredskapsstat för samma år upptaga särskilda anslag om tillhopa sistnämnda belopp, vilka anslag angivas i det följande.

Investeringsutredningen utgår från att de olika anslagen endast må anlitas för rubricerade ändamål. Emellertid kan vid den fortsatta detaljplaneringen eller eljest befinnas lämpligt att i fråga om visst anslag utbyta ett under detsamma ingående företag mot annat liknande företag, utan att anslagsändamålet såsom sådant därvid skulle behöva åsidosättas. Utredningen förutsätter därför, att Kungl. Maj:t icke kommer att bliva bunden av den närmare fördelning inom varje anslagstitel, som angivits i det nu framlagda förslaget till investeringsreserv. Inom anslaget till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten torde dock sådant utbyte, som här ifrågasatts, endast böra få ske inom de delposter under nämnda anslag, som motsvara de särskilda anslagen till olika nyinvesteringar och som närmare framgå av förslaget till investeringsplan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubriken Statens affärsverksfonder, Statens järnvägar upptaga följande anslag, nämligen

A. Byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar:

Bangårdar och spår samt husbyggnader:		
Gångbroar och gångtunnlar	kronor	1 600 000
Bangårdsombyggnader och spårutvidgningar m. m.	»	4 800 000
Plattformsanordningar m. m.	»	300 000
Uppförande av nya bostadshus	»	100 000
Förbättring av byggnadsbeståndet i fråga om stationshus m. m.	»	2 800 000
Diverse arbeten	»	260 000
Tegelbackens reglering	»	1 000 000
Dubbelspårsbyggnader och linjeomläggningar:		
Fortsatt anläggning av dubbelspår ..	»	23 000 000
Ny tunnel mellan Tomteboda och Hagalund	»	1 000 000
Linjeomläggningar	»	1 175 000
Anordnande av nya grusgropar	»	350 000

Fortlöpande förstärkning av spåröverbyggnaden:		
Diverse åtgärder för spårförstärkning	kronor	2 000 000
Skenfria vägkorsningar m. m.	»	200 000
Telefonanläggningar och kabelarbeten	»	1 200 000
Anläggningar för elektrisk tågdrift	»	3 625 000
Anläggningar vid huvudverkstäder:		
Ny marketenteribyggnad i Notviken	»	150 000
Magasin för elektrolokdetaljer m. m. i Örebro	»	225 000
Tillbyggnad av vagnverkstaden i Bollnäs	»	100 000
Banelektrifiering:		
Elektrifiering av linjen Lund—Kävlinge—Landskrona m. fl.	»	23 000 000
Försvarsberedskap vid statens järnvägar:		
Anskaffning av tio ånglok	»	3 750 000
Dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten	»	500 000
B. Rullande materiel:		
Rullande materiel	»	25 000 000
C. Automobiltrafik:		
Garage- och verkstadsbyggnader	»	1 210 000
D. *Ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten*	»	24 725 000.

5. Anslag till statens vattenfallsverk.

Såsom av den lämnade redogörelsen för investeringsplanen för statens vattenfallsverk (s. 92 och Bil. 12) närmare framgår, hava kostnaderna för de olika i investeringsreserven upptagna anläggningarna av vattenfallsstyrelsen beräknats uppgå till ett sammanlagt belopp av 14 milj. kronor. Utöver de ordinarie anslagen för budgetåret 1944/45 till statens vattenfallsverk skulle således för utnyttjande av den föreslagna investeringsreserven i dess helhet ytterligare anslag motsvarande nämnda belopp vara erforderliga.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubriken Statens affärsverksfonder, Statens vattenfallsverk, upptaga följande anslag, nämligen

Kraftstation vid Forsmoforsen	kronor	5 000 000
Kraftstation vid Hölleforsen	»	3 000 000
Ett tredje maskinaggregat vid Stadsforsens kraftstation	»	2 000 000
Mindre utvidgningar av förefintliga kraftstationsanläggningar och mindre regleringsföretag	»	1 000 000
Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk	»	3 000 000.

6. Anslag till försvarsväsendet.

De föreslagna investeringsreserverna för försvarsväsendet omfatta arbeten för en sammanlagd kostnad av 55 573 200 kronor, varav arbeten för 14 636 200 kronor upptagits såsom allmän investeringsreserv och arbeten för 40 937 000 kronor såsom grovarbetsreserv. I efterföljande framställning, vari behandlas finansieringen av de till respektive delfonder under försvarsväsendets fastighetsfond hörande byggnadsarbetena, hava angivits de olika belopp med vilka delfonderna ingå i den allmänna reserven och grovarbetsreserven. I sistnämnda reserv ingå dessutom vissa lagringsanläggningar m. m. för försvarsstabens räkning. Totalkostnaderna för sistnämnda anläggningar hava beräknats till 9 milj. kronor. Utredningen har beräknat, att arbetena å ifrågavarande anläggningar under budgetåret 1944/45 kunna komma till utförande till en kostnad av 6 milj. kronor. Vad angår finansieringen av de i grovarbetsreserven ingående arbetena återkommer utredningen till detta spörsmål under rubriken »Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering» (s. 255).

Såsom investeringsobjekt för försvarsväsendet har utredningen medtagit jämväl vissa arbeten för sjökarteverket, vilka föreslagits ingå i den allmänna reserven. Totalkostnaderna för dessa belöpa sig till 780 000 kronor.

b. Arméförvaltningens delfond.

Investeringsplanen för byggnadsarbeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, för vilken plan i det föregående redogjorts (s. 108 och Bil. 15 b), omfattar en byggnadskostnad av 184 811 000 kronor, varav under budgetåret 1944/45 erfordras 75 286 000 kronor för det ordinarie programmet, 5 226 000 kronor för den allmänna reserven och 2 991 000 kronor för grovarbetsreserven.

I fråga om den närmare fördelningen av de till arméförvaltningens delfond hörande byggnadsarbetena hänvisas till sammanställningen i *Bil. 15 b*. Kostnaderna för de i den allmänna investeringsreserven upptagna arbetena kunna sammanfattningsvis beräknas enligt följande:

Luftvärnsskjutskolan	kronor	300 000
Södermanlands pansarregemente	»	238 000
Wendes artilleriregemente	»	408 000

Skånska pansarregementet	kronor	412 000
Göteborgs luftvärnskår	»	378 000
Bergslagens artilleriregemente	»	436 000
Göta trängkår	»	144 000
Luleå luftvärnskår	»	410 000
Uppförande av exercishus samt om- och tillbyggnad av matinrättningar m. m.	»	2 500 000
Summa	kronor	5 226 000

Därest de i den allmänna investeringsreserven ingående arbetena vid en eventuellt inträffande arbetsmarknadskris under budgetåret 1944/45 skulle behöva igångsättas i full omfattning, skulle sålunda bliva erforderligt att å beredskapsstat för nämnda budgetår ställa ett anslag å 5 226 000 kronor till förfogande för ändamålet. Dock förutsättes därvid att byggnadsarbetena endast komma till utförande med anlitande av berörda anslag, i den mån kostnaderna icke kunna bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å kapitalbudgeten under rubriken Försvarsväsendets fastighetsfond, Arméförvaltningens delfond, upptaga följande anslag, nämligen

Vissa byggnadsarbeten m. m. ..... kronor 5 226 000.

c. Marinförvaltningens delfond.

Investeringsplanen för byggnadsarbeten under försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond, för vilken plan i det föregående redogjorts (s. 111 och Bil. 15 c), omfattar en total byggnadskostnad av 32 268 900 kronor, varav under budgetåret 1944/45 erfordras 13 011 000 kronor för det ordinarie arbetsprogrammet, 3 723 200 kronor för den allmänna investeringsreserven och 7 040 000 kronor för grovarbetsreserven.

I fråga om den närmare fördelningen av de till marinförvaltningens delfond hörande byggnadsarbetena hänvisas till sammanställningen i *Bil. 15 c.* Kostnaderna för de i den allmänna investeringsreserven upptagna arbetena kunna sammanfattningsvis beräknas enligt följande:

Allmänt	kronor	362 500
Stockholms kustartilleriförsvar och Vaxholms kustartilleriregemente	»	623 000
Gotlands kustartilleriförsvar och Gotlands kustartillerikår	»	1 015 700
För Sydkustens marindistrikt gemensamma anläggningar	»	561 800
Karlskrona örlogsvarv	»	137 800
Verkstadsbyggnader inom Västkustens marindistrikt	»	749 400
Göteborgs kustartilleriförsvar och Älvsborgs kustartilleriregemente	»	273 000
Summa	kronor	3 723 200.

Därest de i den allmänna investeringsreserven ingående arbetena vid en eventuellt inträffande arbetsmarknadskris under budgetåret 1944/45 skulle behöva igångsättas i full omfattning, skulle sålunda bliva erforderligt att å beredskapsstat för nämnda budgetår ställa anslag å 3 723 200 kronor till förfogande för ändamålet. Dock förutsättes därvid att byggnadsarbetena endast komma till utförande med anlitande av berörda anslag, i den mån kostnaderna icke kunna bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å kapitalbudgeten under rubriken Försvarsväsendets fastighetsfond, Marinförvaltningens delfond, upptaga följande anslag, nämligen

Vissa byggnadsarbeten m. m. ..... kronor 3 723 200.

d. Flygförvaltningens delfond.

Investeringsplanen för byggnadsarbeten under försvarsväsendets fastighetsfond, flygförvaltningens delfond, för vilken plan i det föregående redogjorts (s. 115 och Bil. 15 d), omfattar en byggnadskostnad av 107 626 000 kronor, varav för budgetåret 1944/45 erfordras 71 890 000 kronor för det ordinarie arbetsprogrammet, 3 207 000 kronor för den allmänna investeringsreserven och 24 964 000 kronor för grovarbetsreserven.

I fråga om den närmare fördelningen av de till flygförvaltningens delfond hörande byggnadsarbetena hänvisas till sammanställningen i *Bil. 15 d.* Kostnaderna för de i den allmänna investeringsreserven upptagna arbetena kunna sammanfattningsvis beräknas enligt följande:

Västmanlands flygflottilj	kronor	372 000
Östgöta flygflottilj	»	232 000
Jämtlands flygflottilj	»	251 000
Krigsflygskolan	»	245 000
Svea flygflottilj	»	232 000
Bråvalla flygflottilj	»	116 000
Hallands flygflottilj	»	510 000
Hälsinge flygflottilj	»	507 000
Upplands flygflottilj	»	174 000
Blekinge flygflottilj	»	510 000
Centrala flygverkstaden i Västerås	»	29 000
Flygvapnets övningsplats i Nederkalix	»	29 000
Summa	kronor	3 207 000

Därest de i den allmänna investeringsreserven ingående arbetena vid en eventuellt inträffande arbetsmarknadskris under budgetåret 1944/45 skulle behöva igångsättas i full omfattning, skulle sålunda bliva erforderligt att å beredskapsstat för nämnda budgetår ställa ett anslag å 3 207 000 kronor till förfogande för ändamålet. Dock förutsättes därvid att byggnadsarbetena en-

dast komma till utförande med anlitande av berörda anslag, i den mån kostnaderna icke kunnna bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

De i investeringsplanen för flygförvaltningens delfond medtagna arbetena, vilka föreslagits ingå i grovarbetsreserven, utgöras huvudsakligen av flygfältsanläggningar. Såsom ovan framhållits är avsett, att kostnaderna för dessa arbeten skola täckas genom anslag till arbetsmarknadens reglering. För att emellertid vid en inträffande arbetsmarknadskris snabbt kunna utnyttja den del av grovarbetsreserven, som utgöres av flygfältsanläggningar, är det nödvändigt att de med anläggningarna sammanhängande markfrågorna dessförinnan blivit lösta. Härför erfordras att medel finnas tillgängliga för den markinlösen, som i stor utsträckning kommer att få ske med hänsyn till rullbanornas förlängning. Kostnaderna för förvärv av erforderlig mark hava beräknats till i runt tal 1,7 milj. kronor. Sistnämnda belopp torde sålunda böra ställas till förfogande för marklösen av de planerade flygfälten å beredskapsstaten för budgetåret 1944/45.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å kapitalbudgeten under rubriken Försvarsväsendets fastighetsfond, Flygförvaltningens delfond, upptaga följande anslag, nämligen

Vissa byggnadsarbeten m. m. ..... kronor 3 207 000
Markförvärv för flygfält ..... » 1 700 000.

e. Sjökarteverket.

Under åberopande av vad i det föregående anförts vid redogörelsen för investeringsplanerna för försvarsväsendet under rubriken e. Sjökarteverket (s. 118) hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Om- och nybyggnad av sjömätningsfartyg. .kronor 780 000.

7. Anslag till statliga och statsunderstödda vägar och gator.

Investeringsplanen för statliga och statsunderstödda vägar och gator, vilken framlagts å s. 119—138, omfattar en byggnadskostnad under budgetåret 1944/45 av 372,7 milj. kronor, varav 42,1 milj. kronor ordinarie arbetsprogram, 160,6 milj. kronor allmän investeringsreserv samt 170,0 milj. kronor särskild grovarbetsreserv. Vad angår finansieringen av grovarbetsreserven av väg- och gatubyggnader återkommer utredningen till detta spörsmål under rubriken »Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering» (s. 255). Statens andel i finansieringen av den allmänna investeringsreserven skall i enlighet med förut angivna riktlinjer bekostas av anslag, uppdelade så som tillämpas för arbeten i vanlig ordning.

Allmänna vägar och gator.

Sedan staten från och med den 1 januari 1944 övertagit den allmänna väghållningen på landet, skola vägbyggnadskostnaderna för landsbygdens samt vissa smärre städers och samhällens allmänna vägar helt bestridas av statsmedel.

Till byggnadskostnaderna för allmänna vägar och för automobiltrafiken viktiga gator i städer och samhällen, som själva äro väghållare, skall enligt gällande förordning (SFS 438/43) statsbidrag i mån av tillgång på därtill anslagna medel utgå med 95 procent av byggnadskostnaderna.

Investeringsutredningen anser skäl icke föreligga att beträffande finansieringen av investeringsreserven för allmänna vägar föreslå någon ändring i de normalt för motsvarande arbeten gällande bestämmelserna.

Den allmänna investeringsreserven för byggande av allmänna vägar på landet slutar på en byggnadskostnad av 93,7 milj. kronor. Härtill skola läggas kostnaderna för marklösen o. d., varigenom det totala anslagsbehovet för sådana vägar kan uppskattas till 109,0 milj. kronor. Av detta belopp beräknas för nyanläggning av bygdevägar 24,0 milj. kronor, för nyanläggning av ödebygdsvägar 8,5 milj. kronor, för byggande av huvudvägar 58,0 milj. kronor och för förbättring av bygdevägar och ödebygdsvägar 18,5 milj. kronor.

För byggande av vägar och gator i städerna utgör investeringsreservens byggnadskostnad 35,4 milj. kronor. Det statsanslag, som erfordras för investeringsreservens ianspråktagande, kan med hänsyn till att en del av kostnaderna skola täckas av tomtägarnas gatukostnadsbidrag beräknas något lägre än som svarar mot det författningsenliga statsbidraget (95 procent). Investeringsutredningen har uppskattningsvis kalkylerat med 90 procent av byggnadskostnaden 35,4 milj. kronor eller i runt tal 32,0 milj. kronor.

Erforderliga anslag till övriga kategorier av arbeten på allmänna vägar och gator hava beräknats efter grunder liknande dem, som ovan angivits för arbeten på landet respektive i städerna. Enligt dessa beräkningar skulle till stensättningsarbeten erfordras för landsbygden 4,0 milj. kronor och för städerna 1,8 milj. kronor eller tillhopa 5,8 milj. kronor. Till byggande av broar erfordras 3,1 milj. kronor, varav 2,5 milj. kronor till arbeten på landet och 0,6 milj. kronor till arbeten i städerna, samt till vissa vägbeläggningar 17,9 milj. kronor, varav 15,0 milj. kronor till arbeten på landet och 2,9 milj. kronor till arbeten i städerna.

Enskilda vägar.

Statsbidragen till byggande av enskilda vägar regleras av en särskild kungörelse (SFS 800/43).

Det statsbidrag, som för närvarande författningsenligt kan utgå, uppgår till högst 50 procent av den beräknade kostnaden, där anläggningen måste anses vara för väghållarna synnerligen betungande. Någon möjlighet att i särskilda fall ytterligare höja bidraget föreligger icke. En jämförelse med de bidrag, som kunna ställas till förfogande för s. k. skogsvägar, visar att bidrag kan utgå för skogsstamvägar med 50 procent av den av skogsvårds-

styrelsen godkända kostnaden för företaget samt för annan skogsväg med högst 40 procent av kostnaden. Dessutom finnes beträffande skogsvägar möjlighet att, då synnerliga skäl därtill föreligga, efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall erhålla byggnadsbidrag med högst 75 procent av den godkända kostnaden för företaget. I skogsstyrelsens »Promemoria angående beredande av sysselsättning inom skogsbruket vid omfattande arbetslöshet efter krigets slut», dagtecknad den 17 januari 1944, framhåller styrelsen, att vissa omständigheter kunna motivera högre bidrag. I syfte att stimulera planläggning i förväg av beredskapsarbeten, som anses önskvärda för att skapa en tillräcklig sysselsättningsreserv, har skogsstyrelsen funnit tilläggsanslaget böra vara gynnsammare än enligt de bestämmelser, som gälla för det ordinarie anslaget. Skogsägarna finge eljest ej tillräckligt intresse av att låta planlägga beredskapsarbeten. Med en förhöjning av bidragen skulle enligt styrelsens uppfattning vara förknippad skyldighet för markägarna att anlita anvisad lämplig arbetskraft ävensom skyldighet för bidragstagarna att slutföra företagen inom viss bestämd tid. Styrelsen föreslår sålunda, att statsbidrag må utgå till byggande av skogsstamväg med ett grundbelopp motsvarande högst 70 procent av den godkända kostnaden för företaget och till byggande av annan skogsväg med högst 60 procent. Dessutom skulle utöver grundbeloppet kunna beviljas ett tilläggsbelopp uppgående till högst 15 procent av kostnaden till enskild person, vilken för sin och sitt husfolks bärgning vore beroende av arbetsinkomster vid sidan av jordbruket, dock under förutsättning att han kunde antagas icke vara i stånd att utan tilläggsbeloppet utföra i företaget ingående arbete.

Förutsättningen för meddelande av byggnadsbidrag till skogsväg är, att nyttan av företaget kan beräknas minst motsvara kostnaden därför och att sålunda de skogsvägar, som komma till utförande, i och för sig äro ekonomiskt lönsamma. Någon dylik lönsamhet, uppskattningsbar i penningar, kan i allmänhet icke beräknas föreligga beträffande enskild utfartsväg. Med hänsyn till att frågan om enskilda vägar är ett spörsmål av stor social räckvidd, finner utredningen skäl tala för att statsbidraget till enskilda vägar bör kunna uppgå till minst samma bidragsprocent som för skogsvägar och då närmast stamvägar. Ytterligare skäl tala dessutom för en viss höjning av statsbidraget. Under normala förhållanden hava vägintressenterna tidigare i en viss icke obetydlig utsträckning kunnat fullgöra sin bidragsskyldighet i form av naturaprestationer av olika slag. För det fall däremot att det enskilda vägföretaget ingår i en investeringsreserv och sålunda förutsättes komma till utförande under sådana förhållanden, att i stor utsträckning hänvisad arbetskraft kommer att tagas i anspråk, kommer detta att för vägintressenterna kunna leda till kontanta utlägg för vissa prestationer, vilka eljest kunnat utföras av dem själva. Vidare ligger det i sakens natur, att under en arbetsmarknadskris strävan måste vara att placera största möjliga antal arbetare på varje särskilt arbetsobjekt, vilket har till följd en mer eller mindre påtaglig forcering av arbetet, en forcering som helt naturligt kommer att bidraga till stegring av de kontanta utgifterna och även realkostnaderna.

Utredningen finner sålunda skäl föreligga för en viss temporär höjning av

det författningsenliga statsbidraget och vill för sin del förorda, att statsbidraget efter behovsprövning må kunna utgå med samma bidragsprocent, som av skogsstyrelsen föreslagits att gälla för skogsstamvägar.

Investeringsreserven av enskilda vägbyggnader beräknas draga en kostnad av 4,0 milj. kronor. Om normala statsbidragsgrunder skulle tillämpas, skulle det mot denna byggnadskostnad svarande statsanslaget uppgå till 2,0 milj. kronor. Därest de av skogsstyrelsen för skogsstamvägar föreslagna statsbidragsgrunderna erhålla tillämpning beträffande enskilda vägar, kan uppskattningsvis bedömas, att anslagsbehovet för investeringsreserven av enskilda vägar kommer att uppgå till 3,0 milj. kronor.

Väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsrörelse.

De till investeringsreserven hörande byggnaderna för väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsrörelse skola även helt och hållet bekostas med statsmedel.

Investeringsreserven av sådana byggnader beräknas draga en kostnad av 0,5 milj. kronor, varför ett anslag med detta belopp erfordras.

Under åberopande av vad ovan anförts hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 upptaga följande anslag, nämligen

å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln:

Nyanläggning av bygdevägar	kronor	24 000 000
Nyanläggning av ödebygdsvägar	»	8 500 000
Byggande av huvudvägar	»	58 000 000
Förbättring av bygdevägar och ödebygdsvägar	»	18 500 000
Bidrag till byggande av vägar och gator	»	32 000 000
Bidrag till byggande av enskilda vägar	»	3 000 000
Stensättning av vägar och gator	»	5 800 000
Byggande av broar	»	3 100 000
Vissa vägbeläggningar	»	17 900 000

samt å kapitalbudgeten under rubriken Fonden för förlag till statsverket:

Förlag för väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsfond	kronor	500 000.

8. Anslag till civila flygplatser.

Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen för investeringsplanen för civila flygplatser (s. 139 och Bil. 17) hava såsom allmän investeringsreserv upptagits terrasserings- och beläggningsarbeten för en beräknad byggnadskostnad under budgetåret 1944/45 av 4,3 milj. kronor. Av de företag som, såvitt nu kan bedömas, i första hand böra ifrågakomma såsom investeringsobjekt, därest arbetsmarknadssituationen skulle föranleda inves-

teringsreservens ianspråktagande, avse sex företag statliga flygfält, medan endast ett (Stockholm—Bromma) avser arbeten på flygfält i kommunal ägo.

Beträffande de statliga flygfälten måste självfallet byggnadskostnaderna helt och hållet bekostas av statsmedel, men i fråga om kommunala flygfält bör förutsättas att kostnaderna fördelas mellan stat och kommun i ungefär samma proportioner som hittills tillämpats för liknande företag. För arbetena på Bromma flygfält skulle man sålunda kunna preliminärt räkna med 80 procent statsbidrag.

Under ovan angivna förutsättningar skulle, därest investeringsreserven i sin helhet toges i anspråk, erfordras 4,2 milj. kronor av statsmedel. I fråga om det för budgetåret 1942/43 anvisade anslaget till byggande och förbättring av flygplatser föreskrevs beträffande ett belopp av 1,5 milj. kronor, att det finge disponeras endast därest läget på arbetsmarknaden därtill gåve anledning, dock att beloppet utan hinder härav finge tagas i anspråk för att tillgodose möjligen uppkommande militära krav på flygfältsarbeten, vilka ansåges icke kunna uppskjutas, och för vilkas utförande militära anslag befunnes icke böra disponeras. Detta belopp har hittills icke till någon del tagits i anspråk. Skulle den situationen inträda, att investeringsreserven av flygfältsarbeten behöver utnyttjas, torde detta innebära, att ovannämnda för anslagsbeloppets disposition givna regler ej lägga hinder i vägen för att använda beloppet till finansiering av investeringsreserven. Utöver detta anslag erfordras ett nytt anslag om 2,7 milj. kronor för budgetåret 1944/45.

Vad angår den särskilda grovarbetsreserven böra erforderliga statsmedel för denna kunna utgå av anslaget till arbetsmarknadens reglering.

Investeringsutredningen hemställer med hänvisning till det ovan sagda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubriken Luftfartsfonden upptaga följande anslag, nämligen

Byggande och förbättring av flygplatser ..... kronor 2 700 000.

9. Anslag till bidrag till handelshamnar och farleder.

Enligt den i det föregående lämnade redogörelsen för investeringsplanen för handelshamnar och farleder (s. 142 och Bil. 18) har såsom investeringsreserv upptagits sammanlagt ett belopp av 31 371 600 kronor, varav för kommunala hamnar 30 821 600 kronor och för enskilda hamnar 550 000 kronor.

Statsbidrag till handelshamnar och farleder utgår jämlikt bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 10 augusti 1928, nr 328, med högst två tredjedelar av den beräknade byggnadskostnaden. Bidragsandelens storlek prövas i anslutning härtill från fall till fall och har under senare år, i den mån statsbidrag överhuvudtaget utgått, varierat från en tiondel till två tredjedelar. Vid prövning av andelens storlek torde hänsyn hava tagits till hamnarbetenas angelägenhet ur det allmännas synpunkt och till hamnens ekonomi m. m.

Det möter givetvis svårigheter att nu bedöma, huruvida och med vilken andel de kommuner och enskilda, vilkas projekterade hamnarbeten inrymts i investeringsplanen, vid normal prövning skulle erhålla statsbidrag, därest ansökan därom gjordes. Under de senare årens kris hava många hamnars bärighet avsevärt minskats och en av grunderna för bidragsandelens bedömande därigenom ändrats. En överslagsberäkning med ledning av under senare år fattade beslut om anvisande av statsbidrag giver vid handen att, om vederbörande hamnförvaltningar till de i investeringsplanen angivna arbetena skulle erhålla statsbidrag i ungefär samma omfattning som vid tidigare utförda arbeten, för investeringsplanens genomförande skulle krävas anvisande av statsmedel med sammanlagt minst 5 000 000 kronor utöver det i 1944 års statsverksproposition äskade anslaget 250 000 kronor. Vid denna beräkning hava icke medtagits några bidrag för arbeten i sådana hamnar, exempelvis Stockholm, Göteborg och Malmö, till vilka bidrag av ordinarie anslag till hamnar och farleder tidigare ej utgått. Vid en arbetslöshetskris torde det emellertid kunna bliva nödvändigt — för stimulerande av företagens igångsättande genom att i viss mån lämna gottgörelse för de extra kostnader, som kunna följa företagets utförande med hänvisad arbetskraft eller vid olämplig årstid eller dylikt — att i enstaka fall anvisa statsbidrag även till arbeten i dylika ur ekonomisk synpunkt jämförelsevis bärkraftiga kommuner. I andra fall torde undantagsvis högre bidragsandel än tidigare kunna motiveras. Med hänsyn härtill har utredningen ansett sig böra förorda, att bidragsanslaget upptages med ett belopp av 10 milj. kronor.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å d r i f t b u d g e t e n under sjätte huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Bidrag till handelshamnar och farleder . . kronor 10 000 000.

10. Anslag till byggande av fiskehamnar.

Enligt den i det föregående lämnade redogörelsen för investeringsplanen för fiskehamnar (s. 149 och Bil. 19) har såsom investeringsreserv upptagits ett belopp av 5 991 500 kronor, varav för arbeten avseende utvidgning och förbättring av statens fiskehamnar och farleder 1 890 000 kronor samt för arbeten avseende byggande och underhåll av statsunderstödda fiskehamnar 4 101 500 kronor.

Till arbeten i statens fiskehamnar, vilka bekostas helt av statsmedel, har Kungl. Maj:t i 1944 års statsverksproposition äskat anslag av 300 000 kronor. För genomförande av investeringsplanen, i vad densamma avser statens fiskehamnar, skulle sålunda erfordras ett ytterligare anslag av 1 590 000 kronor.

De statsunderstödda fiskehamnarna utföras regelmässigt med 90 procent bidrag av statsmedel. För investeringsplanens genomförande skulle sålunda

erfordras anslag med 90 procent av 4 101 500 = 3 691 300 kronor. Utöver det av Kungl. Maj:t äskade anslaget om 300 000 kronor erfordras alltså anslag om 3 391 300 kronor.

Med hänsyn till att vissa belopp av de redan begärda anslagen om 300 000 kronor vartdera till statens fiskehamnar och till statsunderstödda fiskehamnar torde böra reserveras för oförutsedda, brådskande reparationsarbeten har utredningen ansett sig böra förorda, att anslagsbeloppen avrundas uppåt till 1 700 000 kronor respektive 3 500 000 kronor.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Utvidgning och förbättring av statens fiskehamnar och farleder	kronor	1 700 000
Bidrag till byggande och underhåll av statsunderstödda fiskehamnar	»	3 500 000.

11. Anslag till lotsverket.

Såsom av den lämnade redogörelsen för investeringsplanen för lotsverket (s. 152 och Bil. 20) närmare framgår, hava kostnaderna för de olika i den föreslagna investeringsreserven upptagna företagen av lotsstyrelsen beräknats uppgå till ett sammanlagt belopp av 1 490 000 kronor. Utöver de ordinarie anslagen för budgetåret 1944/45 skulle således, därest den för lotsverket föreslagna investeringsreserven skulle behöva utnyttjas i sin helhet, ytterligare anslag motsvarande nämnda belopp vara erforderliga.

Lotsstyrelsen har framhållit, att kostnaderna för de i investeringsreserven upptagna företagen borde fördelas dels å driftbudgeten, dels å kapitalbudgeten i enlighet med vad som framginge av en inom styrelsen upprättad sammanställning *(Bil. 21)*. Enligt de riktlinjer, som i samband med inrättandet av lotsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond förordades av lotsstyrelsen efter samråd med riksräkenskapsverket samt av Kungl. Maj:t och riksdagen lämnades utan erinran, skulle obevakade fyrar icke redovisas å sagda delfond. I överensstämmelse härmed hade vid nämnda fördelning av kostnaderna å driftbudgeten och kapitalbudgeten upptagits anslag å driftbudgeten för samtliga föreslagna obevakade fyrar. I sammanställningen hade ock upptagits anslag å driftbudgeten till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i anläggningar, till vilka medel föresloges skola anvisas å kapitalbudgeten. Härvid borde med iakttagande av den princip, som av Kungl. Maj:t senast tillämpats i avseende å avskrivning av lotsverkets fastigheter, investeringar i husbyggnader, och därvid icke allenast bostadshus utan även lotsuppassningshus, omedelbart avskrivas till hälften, under det att investeringar i övriga anläggningar borde omedelbart avskrivas i sin helhet.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 upptaga följande anslag, nämligen

å driftbudgeten under tionde huvudtiteln:

Lotsverket: Säkerhetsanstalter för sjöfarten kronor 366 000;

samt å kapitalbudgeten under rubriken Statens allmänna fastighetsfond:

Säkerhetsanstalter för sjöfarten ..... kronor 1 124 000.

12. Anslag till statliga husbyggnadsföretag för verk och myndigheter m. m.

Den föreslagna investeringsplanen för statliga husbyggnadsföretag för förvaltning, sjukhus, vårdanstalter, vetenskapliga och kulturella institutioner, undervisning m. m., för vilken plan i det föregående närmare redogjorts (s. 173 och Bil. 22), omfattar ordinarie arbeten för en kostnad av 36 858 900 kronor samt en investeringsreserv av arbeten för en kostnad av 19 588 100 kronor.

Såsom förut framhållits har det icke varit möjligt på grund av den knappa tid, som stått utredningen till buds, att framlägga förslag och anföra motiveringar beträffande de i investeringsreserven medtagna företagens behövlighet eller sättet för byggnadsförslagens utformning. Det har i samråd med departementen förutsatts, att erforderlig utredning skulle ske i samband med framläggandet av förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 upptaga anslag enligt följande sammanställning:

å driftbudgeten:

under femte huvudtiteln:

Blindinstitutet i Tomteboda		
Hem för blinda barn före skolåldern ..	kronor	72 000
Statens alkoholistanstalt å Venngarn		
Centraltvättstuga för personal	»	45 000
Statens skolhem Broby, Söderköping		
Diverse ombyggnadsarbeten	»	114 500
Statens skolhem Brättegården, Vänersborg		
Uppförande av svinhus och hönshus ..	»	11 000
Statens skolhem Folåsa, Vikingstad		
Diverse ombyggnadsarbeten	»	334 000
Statens yrkeshem Forsane, Frändefors		
Uppförande av personalbostadshus, tvåfamiljshus	»	43 000

Uppförande av svinhus	kronor	9 500
Statens skol- och yrkeshem Johannisberg, Kalix		
Uppförande av rektorsbostad	»	51 000
Uppförande av elevförläggning	»	20 500
Statens yrkeshem Ljungaskog, Örkelljunga		
Uppförande av gymnastikhus	»	45 300
Statens skyddshem Lövstahemmet, Vagnhärad		
Uppförande av två personalbostadshus	»	50 000
Uppförande av lärarbostad	»	39 500
Statens yrkeshem Sundbo, Västanfors		
Uppförande av gymnastikhus	»	50 900
Statens skol- och yrkeshem Vemyra, Sollefteå		
Uppförande av personalbostadshus	»	45 000
Diverse byggnadsarbeten	»	84 000
Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar, Salbohed		
Vattenverk och vattenledning	»	35 000
Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor, Vänersborg		
Uppförande av byggnad för arbetshem	»	290 000
Kustsanatoriet Apelviken, Varberg		
Ny poliklinikbyggnad	»	418 000
under sjätte huvudtiteln:		
Vissa byggnadsarbeten å Ulriksdals slott ..	»	30 000
Vissa byggnadsarbeten vid Gripsholms slott	»	86 400
Underhåll av vissa historiska byggnader m. m.	»	150 000
under åttonde huvudtiteln:		
Uppförande av domkapitelshus i Växjö ..	»	143 500
Restaurering av Visby domkyrka	»	76 500
Domkapitelshus i Visby	»	130 000
under nionde huvudtiteln:		
Lantbruksstyrelsen		
Renovering av ytterväggarna å de s. k. kommenderingsstallarna vid Flyinge hingstdepå	»	6 000
Reparation av södra hingststallet vid Strömsholms hingstdepå	»	18 000

Lantbrukshögskolan, Uppsala

Förmansbostad samt ekonomibyggnad vid Brännbergs försöksgård, Överluleå	kronor	130 000
Uppförande av vaktmästarbostad vid husdjursförsöksanstalten	»	23 000
Uppförande av häststall vid Kungsängen	»	55 000

Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut

Institutionsbyggnad för jordbrukslära, husdjurslära m. m. samt samlingssal	»	280 000
Uppförande av elevbostäder	»	270 000
Uppförande av lärarbostad	»	35 000
Uppförande av föreståndarbostad	»	65 000
Maskinhall för utbildning med lantbruksmaskiner	»	90 000
Lagerkällare	»	60 000
Växthus- och värmeanläggning, första etappen	»	60 000
Utökning av lokalerna för statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	»	325 000;

å kapitalbudgeten:

under Statens allmänna fastighetsfond:

Justitiedepartementet

Vårdanstalten å Hall

Nytt bostadshus	kronor	170 000
Uppförande av svinhus m. m.	»	70 000
Installation av värmeledning m. m. i kronohäktet i Sundsvall	»	72 000

Kronohäktet i Ystad

Verkstadslokal	»	32 000
Nytt växthus	»	4 000
Införande av värmeledning i kronohäktet i Hudiksvall	»	40 000
Införande av värmeledning i rannsakningshäktet i Visby	»	50 000
Ny verkstadsbygnad vid centralfängelset i Härnösand	»	200 000

Ungdomsanstalten å Skenäs

Gymnastik- och skolbyggnad	»	82 500
Uppförande av svinhus	»	13 000

Socialdepartementet

Sundby sjukhus vid Strängnäs

Ny paviljong för svårskötta psykopater ..... kronor 1 380 000

Ändring av vissa paviljongutrymmen samt uppförande av två nya personalbostäder ..... » 120 000

S:ta Gertruds sjukhus i Västervik

Utvidgning och komplettering av vattenverket ..... » 63 000

S:t Lars sjukhus i Lund

Uppförande av ny ladugård å Hunnerup ..... » 115 000

Uppförande av nytt växthus samt tvättstuga för personalen ..... » 30 500

Införande av wc i personalbostäder .. » 18 000

Renovering av paviljong B vid östra sjukhuset ..... » 250 000

Vipeholms sjukhus i Lund

Uppförande av ny vårdpaviljong .... » 1 050 000

Uppförande av personalbostäder ..... » 75 000

S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg

Anordnande av källare för potatis m. m. ..... » 32 000

S:t Jörgens sjukhus vid Göteborg

Ombyggnad av ekonomibyggnaden .... » 675 000

Källshagens sjukhus vid Vänersborg

Uppförande av växthus ..... » 10 500

Västra Marks sjukhus i Örebro

Inredning av samlingssal ..... » 20 000

Salberga sjukhus i Sala

Inredning av samlingssal ..... » 16 000

Furunäsets sjukhus vid Piteå

Utvidgning av sjukhuset ..... » 1 000 000

Tvättstuga och desinfektionsugn ..... » 15 000

Läkarbostäder vid statens sinnessjukhus

Uppförande av läkarbostad vid vart och ett av Sundby sjukhus vid Strängnäs, S:t Lars sjukhus i Lund, S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg, Restads sjukhus vid Vänersborg, Källshagens sjukhus i Vänersborg och Säters sjukhus ..... » 200 000

Kommunikationsdepartementet

Om- och tillbyggnad av fastigheten nr 1 i Kvarteret Lejonet i Stockholm	kronor	600 000
Påbyggnad av länsresidenset i Jönköping	»	260 000
Tillbyggnad till landsstatshuset i Malmö	»	555 000
Tillbyggnad till landsstatshuset i Göteborg	»	700 000
Nybyggnad för lantmäterikontor och vattendomstol i kvarteret Palmen i Vänersborg	»	350 000
Tillbyggnad till landsstatshuset i Mariestad	»	600 000
Iståndsättning av uthyrningsfastigheterna Lilla China och Canton nr 2 och 4 vid Drottningholms slott	»	200 000
Oljeförråd och siloanläggning vid statens väginstitut	»	20 000

Finansdepartementet

Tjänstebostadshus vid tullstationen i Svanstein	»	60 000
Tjänstebostadshus vid tullstaionen i Jarhois	»	60 000
Vissa byggnadsarbeten vid tullverkets gränsbevakning	»	120 000

Ecklesiastikdepartementet

Till- och ombyggnad av landsarkivet i Göteborg	»	80 000
Ombyggnad av Kungl. Bibliotekets byggnad i Humlegården i Stockholm	»	440 000
Akademiska sjukhuset i Uppsala		
Utvidgning av polikliniken	»	118 000
Ortopedisk-reumatisk klinik	»	750 000
Uppsala universitet		
Ombyggnads- och installationsarbeten i byggnaden för kemiska institutionen	»	160 000
Om- och tillbyggnad av meteorologiska institutionen	»	135 000
Nytt observatorium i Märsta	»	90 000
Lunds universitet		
Nybyggnad för fysiologiska institutionen	»	700 000
Byggnad för institutionen för ärftlighetsforskning	»	500 000

Nybyggnad för bakteriologiska institutionen	kronor	525 000
Chalmers tekniska högskola		
Administrationsbyggnad med personalbostäder samt biblioteksbyggnad	»	1 000 000
Ändrings- och reparationsarbeten i byggnaden för kemiska institutionen	»	60 000
Ny gymnastiksal jämte skolkök vid folkskoleseminariet i Göteborg	»	400 000
Ombyggnad av toalettavdelning samt ändring av bostäder vid folkskoleseminariet i Uppsala	»	40 000
Jordbruksdepartementet		
Lantbruksstyrelsen		
Lagringslokal för potatis och frukt vid statens växtskyddsanstalt	»	70 000
Nybyggnad för statens reproduktionsanstalt	»	1 400 000.

13. Anslag till reparations- och underhållsarbeten å byggnader och anläggningar tillhörande statens fastighetsfonder.

Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen för investeringsplanen för reparations- och underhållsarbeten å staten tillhöriga fastigheter (s. 174 och Bil. 23) närmare framgår, uppgår kostnaden för den föreslagna investeringsreserven för de olika delfonderna under statens allmänna fastighetsfond till ett sammanlagt belopp av 1 380 000 kronor. Beträffande försvarsväsendets fastighetsfond har utredningen funnit såsom investeringsreserv böra medtagas endast reparations- och underhållsarbeten å fastigheter under marinförvaltningens delfond till en kostnad av 500 000 kronor.

Kostnaderna för de i investeringsreserven för statens allmänna fastighetsfond upptagna reparations- och underhållsarbetena fördela sig på fångvårdsstyrelsens delfond med 120 000 kronor, medicinalstyrelsens delfond med 500 000 kronor, byggnadsstyrelsens delfond med 500 000 kronor, Uppsala universitets delfond med 125 000 kronor, Lunds universitets delfond med 75 000 kronor och karolinska sjukhusets delfond med 60 000 kronor.

Ett omedelbart utnyttjande av de föreslagna investeringsreserverna för statens fastighetsfonder vid en arbetsmarknadskris förutsätter, att Kungl. Maj:t dessförinnan inhämtat riksdagens bemyndigande att i angivna situation få överskrida de å respektive delfonder för budgetåret 1944/45 upptagna anslagsposterna till reparations- och underhållskostnader m. m. med de i reserverna för respektive delfond upptagna beloppen. Investeringsutredningen hemställer alltså, att Kungl. Maj:t i samband med framläggandet av förslag

till allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 måtte inhämta dylikt bemyndigande i fråga om följande delfonder med för varje fond nedan angivet belopp:

Statens allmänna fastighetsfond:

Fångvårdsstyrelsens delfond	kronor	120 000
Medicinalstyrelsens delfond	»	500 000
Byggnadsstyrelsens delfond	»	500 000
Uppsala universitets delfond	»	125 000
Lunds universitets delfond	»	75 000
Karolinska sjukhusets delfond	»	60 000;

Försvarsväsendets fastighetsfond:

Marinförvaltningens delfond	kronor	500 000.

14. Anslag till bidrag till vissa kommunala och enskilda arbeten.

a. Vatten- och avloppsledningar.

Redan år 1938 hemställde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen om anvisande för budgetåret 1939/40 av statsmedel till ett belopp av 0,5 milj. kronor för bidrag till vattenförsörjningsanläggningar i sådana samhällen, vilka ej kunde erhålla dylika bidrag från anslag till arbetslöshetens bekämpande. Denna framställning medförde dock icke, att Kungl. Maj:t framlade proposition i ämnet, och en vid 1939 års riksdag väckt motion i samma syfte har icke heller lett till någon statsmakternas åtgärd.

Med anledning av en motion vid 1940 års lagtima riksdag hemställde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t om vidtagande av utredning rörande vattenförsörjning för sådana bebyggelseområden på landsbygden, vilka med nu gällande bestämmelser icke kunde få statsbidrag för dylikt ändamål.

Sedan Kungl. Maj:t den 11 oktober 1940 uppdragit åt egnahemsstyrelsen att efter samråd med styrelsen för statens institut för folkhälsan verkställa den av riksdagen begärda utredningen, överlämnade styrelsen den 26 oktober 1942 till Kungl. Maj:t utredning och yttrande i ämnet.

I proposition nr 243 till 1943 års riksdag framlades egnahemsstyrelsens utredning för riksdagen. Chefen för socialdepartementet underströk därvid angelägenheten av en förbättring av vattenförsörjningen och avloppsförhållandena och påpekade, att en tillräckligt effektiv sådan förbättring ej torde kunna påräknas, med mindre statliga åtgärder i olika former vidtoges för främjande härav. Han framhöll dock, att tidpunkten icke vore lämplig för en vidgad investeringsverksamhet på detta område. Det rådde nämligen allvarlig brist på en del för vatten- och avloppsanläggningar behövliga materialier, och dessutom kunde svårigheter möta att disponera över arbetskraft för ändamålet. Departementschefen ville dock anmäla egnahemsstyrelsens förslag, då han ansåge det vara i hög grad angeläget, att uppmärksamheten

mera än dittills inriktades på de betydelsefulla arbetsuppgifter, som här erbjöde sig vid en kommande fredskris. Planläggning och organisation av verksamheten borde påbörjas i god tid. För att stimulera härtill borde statsmakterna i princip förklara sig dela den av egnahemsstyrelsen uttalade uppfattningen, att förbättrandet av landsbygdens avlopps- och vattenförhållanden tedde sig som en så betydelsefull samhällelig angelägenhet, att den borde stödjas genom bidrag från statens sida. Genom att statens insats på detta område något uppskötes, kunde den fördelen vinnas, att erforderliga undersökningar hunne verkställas jämväl i fråga om behovet av åtgärder för förbättring av vatten- och avloppsförhållandena i tätorter.

Riksdagen framhöll i detta spörsmål angelägenheten av att bestämmelser om bidrag och långivning till gemensamma ledningsföretag snarast komme till stånd.

Det torde få betraktas som självfallet, att avsaknad av vatten- och avloppsledningar för boningshus alltid utgör en avsevärd olägenhet, som medför ett betydande merarbete, särskilt för husmödrarna. För jordbrukets del har vidare ur arbetssynpunkt vattentillgången för kreaturens behov en kanske ännu större betydelse.

Att på ett även med hänsyn till hygienens krav tillfredsställande sätt ordna vattenförsörjningen och avloppsförhållandena såväl på den rena landsbygden som i tätorterna måste betraktas som ett viktigt led i den förebyggande hälsovården.

Ur hygienisk synpunkt torde kravet på vatten- och avloppsledningar vara särskilt starkt i områden med tätare bebyggelse. Anläggningskostnaderna per fastighet bliva i sådana områden i regel mindre än i glest befolkade bygder, varför förutsättningarna för vederbörande intressenter att själva verksamt bidraga till förverkligandet av vatten- och avloppsföretag i många fall äro relativt stora.

I mera spridd bebyggelse stiga ofta ledningskostnaderna till sådana belopp, att anordnandet av större och tekniskt mera fulländade vatten- och avloppsanläggningar icke låter sig ur ekonomisk synpunkt försvara. I sådana fall kan man bli hänvisad till att antingen uppge tanken på att få till stånd vatten- och avloppsledningar eller också söka tillgodose behoven med enklare anordningar för enstaka eller ett fåtal fastigheter. Då dels anläggningskostnaderna i regel bliva större vid mera spridd bebyggelse, dels också den ekonomiska bärkraften ofta är mindre i mera avskilt belägna och glest befolkade trakter, äro de enskildas möjligheter att själva bidraga till att lösa vatten- och avloppsfrågan i många fall tämligen begränsade.

En förutsättning för att frågan om vatten- och avloppsledningar skall kunna lösas på ett ur teknisk och hygienisk synpunkt tillfredsställande sätt är i ett stort antal fall, såsom av det anförda framgår, att statligt stöd i form av bidrag eller lån kan erhållas. Sådant stöd erfordras både för de små anläggningar, som kunna visa sig ändamålsenliga i mycket spridd bebyggelse, och för de större anläggningar, som erfordras i samhällsbildningar av olika slag eller i tätare befolkad landsbygd.

Ett på lämpligt sätt utformat statligt stöd för anordnande av vatten- och avloppsledningar kan också medverka till att utjämna skillnaderna i levnadsstandard mellan stad och land och kan ur befolkningspolitisk synpunkt få betydelse som medel att motverka avfolkning av vissa delar av landsbygden.

Statliga myndigheter taga på olika sätt befattning med frågor om anläggning av vatten- och avloppsledningar. Sådana frågor handläggas för närvarande av ett stort antal statliga verk och myndigheter såsom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, egnahemsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, medicinalstyrelsen och de militära förvaltningarna ävensom lantbruksstyrelsen och länsstyrelserna.

Till utförande av vatten- och avloppsledningsanläggningar utgå för närvarande statsmedel — utom i fråga om anslagen till statens egen byggnadsverksamhet — i form av statsbidrag av särskilda riksstatsanslag enligt kungörelserna den 22 juni 1939 om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden (nr 464) och om lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag (nr 465), varjämte bidrag kunna utgå av anslag till arbetsmarknadens reglering, när så ur arbetsmarknadssynpunkt befinnes motiverat.

I det följande lämnas översiktliga uppgifter dels om vissa ämbetsverk, som handlägga frågor rörande vatten- och avloppsledningar, dels om de hittills tillämpade statsbidragsgrunderna.

Ämbetsverk, som handlägga frågor rörande vatten- och avloppsledningar.

Inom *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* handläggas frågor rörande vatten- och avloppsledningar jämte andra vattenbyggnadsärenden på styrelsens hamnbyrå. Denna byrå är organiserad med dels en central organisation i Stockholm, dels sex distriktsorgan ute i landet, stationerade i Luleå, Sundsvall, Stockholm, Kalmar, Hälsingborg och Göteborg.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har sedan år 1933 verkställt teknisk granskning av ett betydande antal förslag till sådana vatten- och avloppsledningar, som ifrågasatts till utförande med statsbidrag av arbetslöshetsmedel. Sedan år 1938 har därjämte utförandet av de som statliga beredskapsarbeten beslutade vatten- och avloppsledningarna skett i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi under direkt ledning av ovannämnda distriktsorgan. Dessa hava även haft att utöva kontroll beträffande utförandet av vissa statskommunala beredskapsarbeten.

Statens arbetsmarknadskommission och dess föregångare statens arbetslöshetskommission hava under åren från och med budgetåret 1920/21 beslutat om utförande av vatten- och avloppsledningar för mycket betydande belopp dels som statliga och statskommunala reservarbeten, dels ock under senare år som statliga och statskommunala beredskapsarbeten. Statsbidrag till beredskapsarbeten beviljades till en början av Kungl. Maj:t, men från och med den 1 juli 1940 är arbetsmarknadskommissionen bidragsbeviljande myndighet för nytillkommande beredskapsarbeten. I början av kommissionens

verksamhet utgick statsunderstöd till vatten- och avloppsledningsföretag i vissa fall även i form av lån, som voro räntefria i fem år. Vid kontrollen och utförandet av företagen använder sig arbetsmarknadskommissionen av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens tekniska expertis.

Kommissionen har också tagit initiativet till ett flertal länsvis anordnade undersökningar angående behovet av vatten- och avloppsledningar och lämpligaste sättet för tillgodoseendet av dessa behov. Därvid hava bland annat möjligheterna undersökts att få till stånd tekniskt och ekonomiskt lämpliga vatten- och avloppsledningar genom att göra företagen gemensamma för flera närliggande bebyggelseområden. I Göteborgs och Bohus län pågår sedan flera år en dylik länsutredning, länsutredningen för vatten- och avloppsfrågor i Bohuslän. Denna utredning har igångsatts efter beslut av Kungl. Maj:t på framställning av vederbörande länsstyrelse. Anslag beviljades till att börja med av Kungl. Maj:t, sedermera av arbetsmarknadskommissionen. I Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens, Stockholms, Jämtlands, Gävleborgs och Blekinge län hava sådana länsutredningar igångsatts på initiativ av kommissionen i samverkan med vederbörande länsstyrelser samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Medel för ändamålet hava av kommissionen ställts till vederbörande länsstyrelses förfogande av anslagen till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. Hittills hava utredningarna slutförts beträffande Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. I ytterligare ett flertal län planeras liknande utredningar.

Egnahemsstyrelsen har att handlägga frågor om statsbidrag och lån till bostadsförbättringar på landsbygden, däri inbegripet anordnande av ledningar för vatten och avlopp ävensom förbättring av vattentäkt. Den hittillsvarande bidrags- och långivningen har i övervägande antalet fall haft avseende på enstaka lägenheter. Emellertid har det i vissa fall befunnits lämpligast att vidtaga gemensamma anordningar för ett antal närbelägna lägenheter. Uttryckliga bestämmelser härom hava dock saknats. En framställning om medel för utvidgning av verksamheten så att den även kunde omfatta större, för flera fastigheter gemensamma anläggningar har ej bifallits av statsmakterna.

Sedan någon tid är en civilingenjör anställd hos egnahemsstyrelsen för att handlägga vatten- och avloppsfrågor. Denne har bland annat till uppgift att bistå egnahemsnämnderna med förslag och teknisk rådgivning samt att verkställa utredningar angående utvidgning av låneverksamheten beträffande vatten- och avloppsledningar. Egnahemsstyrelsen utför icke vatten- och avloppsledningar i egen regi. I egnahemsnämnderna och egnahemsdirektörerna förfogar egnahemsstyrelsen över en i huvudsak länsvis organiserad distriktsorganisation, genom vilken kännedom erhålles om förhållandena i olika delar av landet.

Byggnadsstyrelsen sysslar med vatten- och avloppsfrågor i samband med sin byggnadsverksamhet i övrigt. För några år sedan inrättades å styrelsens byggnadsbyrå en särskild avdelning för värme- och sanitetstekniska frågor. Byggnadsstyrelsens befattning med frågor rörande vatten och avlopp

avser främst inre ledningar. I vissa fall, såsom vid anläggande av sinnessjukhus och vid andra större byggnadsföretag inom område, för vilket tillfredsställande vatten- och avloppsledningar ej anordnats, måste styrelsen dock projektera och utföra relativt betydande yttre ledningar med tillhörande reningsanläggningar för vatten och avlopp. Erforderliga konstruktionsarbeten utföras till största delen av konsulterande ingenjörsfirmor i samarbete med styrelsen.

Medicinalstyrelsen förfogar icke över specialutbildad personal för vatten- och avloppsledningar utan anlitar i dylika frågor utomstående expertis. Konstruktionsarbetet för ledningarna vid statliga sjukhusbyggen och liknande företag utföres i regel genom en särskild firma och granskas av byggnadsstyrelsen, som sålunda svarar för det tekniska utförandet.

De militära förvaltningarna hava särskilt under senare år utfört betydande vatten- och avloppsledningsföretag. De mest omfattande militära ledningsarbetena torde handläggas av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse, från den 1 januari 1944 arméns fortifikationsförvaltning, och äro inom denna uppdelade så, att förvaltningens värmekontor har hand om frågor angående ledningar inomhus och i vissa fall servisledningar, medan dess byggnadskontor handlägger ärenden angående större ledningsarbeten utomhus. Genom byggnadskontoret utföras konstruktioner av vatten- och avloppsreningsverk av större eller mindre omfattning. Byggnadskontoret utför också byggnadsarbeten, delvis i egen regi.

Lantbruksstyrelsen och de under denna lydande lantbruksingenjörerna handlägga ärenden angående torrläggningsföretag och därmed sammanhängande frågor. På grund av samband med torrläggningsföretag kommer ett stort antal kloakledningsförrättningar att handläggas av statens lantbruksingenjörer.

Länsstyrelserna handlägga ärenden angående kommunernas hälsovård och skola envar inom sitt län vaka över att kommuner, hälsovårdsnämnder samt vederbörande läkare fullgöra sina åligganden i fråga om den allmänna hälsovården. Därigenom komma länsstyrelserna att var för sitt län behandla vissa frågor rörande vatten- och avloppsförhållanden.

Hittills tillämpade statsbidragsgrunder.

Statens arbetsmarknadskommission beviljar som regel statsbidrag till vatten- och avloppsledningar till kommunala myndigheter, men formellt torde även enskilda samfälligheter kunna erhålla bidrag till dylika anläggningar. De bidragssystem, som tillämpats av kommissionen i fråga om beredskapsarbeten, hava särskilt anpassats efter det förhållandet, att bidrag endast utgå till företag, som anses vara ur arbetsmarknadssynpunkt angelägna.

Det före år 1941 tillämpade statsbidragssystemet var icke så konstruerat, att det under en period av krisarbetslöshet kunde hindra de mest arbetslöshetstyngda kommunerna från att bliva alltför hårt ekonomiskt belastade. Detta berodde dels på att bidragen fastställdes i förväg, dels på att de icke

utgingo på den totala arbetslöshetskostnaden utan endast på viss del därav. Från och med år 1941 tillämpas emellertid nya statsbidragsgrunder. Principerna för dessa framgå närmare av propositionen nr 30 till 1941 års riksdag, s. 28 och följande. Det nya systemet, för vilket en närmare redogörelse lämnas i investeringsutredningens *Bil. 27*, går i huvudsak ut på att söka åstadkomma en utjämning av arbetslöshetsbördan kommunerna emellan genom att bidraget slutgiltigt regleras i efterhand, då möjlighet gives att överblicka arbetslöshetskostnadernas verkliga omfattning. En sådan reglering göres vid varje års slut. I princip äro också alla arbetslöshetskostnader berättigade till statsbidrag. Detta bidragssystem, som emellertid endast tillämpas försöksvis, innebär, att statsbidrag kan utgå i två olika former, dels i form av ett årskostnadsbidrag, dels i form av särskilda arbetsbidrag.

Årskostnadsbidrag utgår endast till kommuner och uteslutande till sådana, som stå i rapportförbindelse med arbetsmarknadskommissionen. I princip utgår bidraget till alla av kommissionen på förhand godkända arbetslöshetskostnader under det löpande året, alltså icke endast till beredskapsarbeten utan också till dagunderstöd o. s. v.

Systemet med årskostnadsbidrag föranleder, att vid beräkningen av bidrag till en kommun viss hänsyn blir tagen till de årliga inkomsterna av kommunens som arbetslöshetsobjekt utförda företag.

Till bland annat anläggning av vatten- och avloppsledningar utgår arbetsbidrag efter viss för varje kommun fastställd normalbidragsprocent. Dessa procentsatser fastställas årligen för alla aktuella kommuner. Uträkningen sker med ledning av följande två faktorer: antalet skattekronor per innevånare och den totala skattebelastningen. Procentsatsen beräknas enligt vissa regler med ledning av enbart de två nämnda faktorerna, varefter en korrektion i vissa fall göres med hänsyn till arbetslöshetsförhållandena.

Beträffande dessa arbetsbidrag må framhållas, att de, om korrektionen med hänsyn till arbetslösheten icke göres, endast äro grundade på kommunernas skattebörda och bärkraft och sålunda kunna tillämpas även för områden utan arbetslöshet, samt att de icke taga hänsyn till eventuell förräntning av det investerade kapitalet (t. ex. vattenavgifter vid vattenledningsanläggningarna), men att korrektion kan göras för sådana förhållanden.

Inom *egnahemsstyrelsens* ämbetsområde utbetalas, såsom förut nämnts, statsbidrag till anordnande av ledningar för vatten och avlopp samt till förbättring av vattentäkt jämlikt bestämmelserna i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464) om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden samt kungörelsen samma dag (nr 465) om lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag.

Enligt förstnämnda kungörelse finnas tre former för statligt stöd åt bostadsbyggnadsföretag på landsbygden, nämligen förbättringsbidrag, nybyggnadslån och förbättringslån.

För förbättring av bostadslägenhet, vari inbegripes anordnande av ledningar för vatten och avlopp, för ersättningsnybyggnad av lägenhet och för förbättring av vattentäkt kan på ansökan den, som äger eller är skyldig un-

derhålla lägenheten, beviljas förbättringsbidrag under förutsättning, dels att berörda bostadsutrymmen äro behövliga för framtiden, dels att det planerade företaget är påkallat ur hälsovårdssynpunkt, dels att bostadsutrymmena efter företagets genomförande uppfylla hälsovårdsstadgans krav, dels ock att sökanden enligt vissa grunder prövas vara i behov av ekonomiskt bistånd för att kunna utföra arbetet inom rimlig tid. Förbättringsbidrag utgår med viss del av den i förväg uppskattade kostnaden för förbättringsarbetet, vilken del i varje särskilt fall bestämmes med skälig hänsyn till sökandens förmåga att själv bidraga med penningar, material, transporter eller eget arbete samt till den ersättning från annat håll, vartill sökanden må äga rätt, ävensom till lån eller bidrag av andra statsmedel. Bidrag må ej överstiga 80 procent av kostnaden, dock att i särskilt ömmande fall och under vissa förutsättningar bidraget må utgå med högre procent. Bidraget är maximerat så att det för varje särskild bostadslägenhet icke må överstiga visst belopp. I fråga om byggnadsföretag, som enbart avser anordnande av ledningar för vatten och avlopp eller förbättring av vattentäkt, utgör maximibeloppet 1 000 kronor.

Nybyggnadslån utgår för ersättningsnybyggnad samt för förbättring av vattentäkt, så ock för ombyggnad av samt för annat mera omfattande förbättringsarbete å bostadslägenheter, däri inbegripet anordnande av ledningar för vatten och avlopp. Lån må beviljas under enahanda villkor som förbättringsbidrag, dock att den för bidrag stadgade ekonomiska behovsprövningen icke tillämpas, och må, jämte eventuellt förbättringsbidrag, icke överstiga 80 procent av den uppskattade totalkostnaden. Skälig hänsyn skall tagas till eventuellt lån eller bidrag av statsmedel i annan ordning. För nybyggnadslån skall ställas godtagbar säkerhet, i första hand inteckning i vederbörande fastighet. Lånet skall förräntas enligt från början fastställd räntefot och amorteras på 20 år med fasta annuiteter.

Förbättringslån utgår för samma ändamål och under samma villkor som nybyggnadslån men skiljer sig från detta därigenom att det är räntefritt under de första 10 åren. Förbättringslån får i motsats till nybyggnadslån icke kombineras med förbättringsbidrag, ej heller må lån enligt båda låneformerna lämnas till ett och samma företag.

Vid prövning av bidrags- och låneärenden skall egnahemsnämnd taga hänsyn till ej mindre varje byggnadsföretags angelägenhetsgrad ur hälso- och utrymmessynpunkt än även behovet av arbetstillfällen å olika orter. Vid i övrigt lika förhållanden bör företräde givas åt sökande med flera minderåriga barn. Egnahemsnämnd skall i dessa ärenden samråda med provinsialläkaren i orten eller annan bostadshygieniskt sakkunnig.

Enligt kungörelsen om lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag kan till ägare eller brukare av jordbruksfastighet för ny- eller ombyggnad av eller mera omfattande förbättringsarbete å lantarbetarbostad utgå lantarbetarbostadslån under förutsättning, dels att berörda bostadsutrymmen äro behövliga för framtiden, dels ock att lägenheten omfattar minst två rum och kök av lämplig storlek och är så inrättad, att den ur hygienens och

det husliga arbetets synpunkter utgör en god och ändamålsenlig bostad. Där så kan ordnas inom rimlig kostnad, skall lägenheten förses med vatten- och avloppsledningar samt värmeledning. Lantarbetarbostadslån må ej överstiga 80 procent av den uppskattade totalkostnaden för företaget, däri inberäknad kostnad för förbättring av vattentäkt. Lånevillkoren äro i huvudsak desamma som för förbättringslån.

I samband med beviljande av lån kan jämväl beviljas lantarbetarbostadsbidrag för iordningställande av sådan lägenhet, som antingen utrustas med vatten- och avloppsledningar och centraluppvärmning eller innehåller minst tre rum och kök. Bidrag utgår med 600 kronor för lägenhet, som fyller båda de nämnda villkoren, och eljest med 300 kronor.

Egnahemsstyrelsens förslag till ytterligare statsbidrag till vatten- och avloppsledningar.

I egnahemsstyrelsens ovannämnda skrivelse den 26 oktober 1942 erinrar styrelsen om att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har befattning med kommunala och andra större vatten- och avloppsledningsföretag, vilkas igångsättande motiverats av uppkommande arbetslöshetssituationer. Styrelsen ifrågasätter, om icke väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bör övertaga ansvaret för alla statliga åtgärder för ordnande av vatten- och avloppsanläggningar. Då emellertid dessa, åtminstone såvitt angår mindre företag, i allmänhet böra komma till stånd i samband med att en fastighet iordningställes eller blir föremål för ny- eller ombyggnad, synes det egnahemsstyrelsen ligga närmast till hands, att åt egnahemsorganisationen anförtros statens stödåtgärder med avseende å mindre företag, medan däremot i fråga om större företag, förslagsvis företag med fler än tjugu delägare, övervägande skäl torde tala för att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bör taga företagen om hand. Samråd mellan de båda myndigheterna torde dock i lämplig utsträckning böra äga rum.

Yttre och inre vatten- och avloppsledningar för de smärre företagen inom egnahemsstyrelsens ämbetsområde skulle få statsbidrag såsom för bostadsförbättringsarbeten. Frågan om yttre vatten- och avloppsledningar till bebyggelseområden med mer än 20 fastigheter förutsatte egnahemsstyrelsen skola lösas genom särskilt statsanslag enligt förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen år 1938. I sådana större bebyggelseområden skulle bostadsförbättringsbidrag med högst 200 kronor per lägenhet kunna utgå till installationer av vatten och avlopp.

Den av egnahemsstyrelsen företagna utredningen avser både vatten- och avloppsledningar men tager främst sikte på dels ytterledningar för den mera spridda bebyggelsen, dels installationer, och endast i mindre omfattning på behoven av ytterledningar för byarna och de mindre samhällena. En av egnahemsstyrelsen företagen inventering visar, att kostnaderna för erforderliga anläggningar inom de av egnahemsstyrelsens utredning berörda områdena uppgå till lägst 87,3 milj. och normalt 365,5 milj. kronor. Det mind-

re beloppet avser en begränsning av programmet till endast anläggning eller förbättring av brunnar o. d., medan det större beloppet även innefattar vatten- och avloppsledningar.

Investeringsutredningens promemoria.

Såsom ovan framhållits föreligger ett stort behov att utvidga statsunderstödet till vatten- och avloppsledningar, så att även större, för flera fastigheter gemensamma anläggningar kunna bliva delaktiga av statsbidrag. Det har även ovan påvisats, att en betydande del av de kommunala arbetsuppgifterna utgöres av anläggningar av vatten- och avloppsledningar. Dessa anläggningar innefatta också i regel angelägna arbetsuppgifter. Frågan om anläggningar för enstaka eller ett fåtal fastigheter synes vara i princip löst genom bostadsförbättringsbidragen, och den takt, i vilken förhållandena härvidlag böra förbättras, kan regleras genom statsanslagens storlek. Däremot erfordras särskilda bestämmelser och anslag, därest staten vill giva sitt stöd åt de ur hygienisk synpunkt särskilt angelägna gemensamma vatten- och avloppsledningarna för byar och smärre samhällen.

Investeringsutredningen har utarbetat en promemoria angående utvidgat statsbidrag till anläggning av vatten- och avloppsledningar, vilken sedermera remitterats till ett stort antal myndigheter och korporationer.

I nämnda promemoria anfördes bland annat följande.

Flera statliga myndigheter sysslade för närvarande med vatten- och avloppsfrågor. Myndigheterna i fråga hade dock sina naturligt avgränsade områden, varför anledning saknades att ifrågasätta omreglering av dessas nuvarande ämbetsområden. De verk, som i förevarande sammanhang intresserade mest, vore väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som behandlade tekniska spörsmål i fråga om — huvudsakligen relativt stora — gemensamma anläggningar, samt egnahemsstyrelsen, som avgjorde ärenden angående statsbidrag till vatten- och avloppsledningar för till övervägande del enstaka fastigheter. Genom en utvidgning av statens stöd till att avse jämväl sådana gemensamma anläggningar, som icke vore motiverade av arbetsmarknadsskäl, skulle uppstå ett betydande nytt område, vilket skulle kräva prövning och kontroll av statlig myndighet. Inom detta område borde en gräns dragas mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och egnahemsstyrelsens ämbetsområden. En sådan uppdelning kunde tänkas ske enligt flera olika principer. En lämplig uppdelningsgrund kunde vara, att den tekniska svårighetsgraden användes som indelningsgrund på så sätt, att åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som sedan länge handlagt ärenden angående större anläggningar, anförtroddes vatten- och avloppsfrågor av större teknisk svårighetsgrad, såsom sådana, där särskilda pumpverk eller reningsanläggningar erfordrades, medan egnahemsstyrelsen finge handlägga ur teknisk synpunkt enklare vatten- och avloppsspörsmål. En sådan indelning lede dock av vissa brister. Det syntes exempelvis i många fall vara svårt att på förhand avgöra, om anordningar av ena

eller andra slaget vore erforderliga. Vidare kunde även gemensamma anläggningar utan reningsanläggningar eller dylikt bjuda på spörsmål av stor teknisk och ekonomisk räckvidd, som för sin lösning krävde medverkan av teknisk expertis med erfarenhet av såväl projektering som utförande av stora anläggningar.

Emellertid syntes dock den lämpligaste indelningsgrunden vara antalet fastigheter, som anläggningen skulle omfatta. Egnahemsstyrelsen hade också utgått från denna indelningsgrund samt föreslagit, att anläggningar, som skulle betjäna upp till 20 fastigheter, skulle tillhöra egnahemsstyrelsens ämbetsområde och anläggningar för ett större antal fastigheter väg- och vattenbyggnadsstyrelsens. Gränslinjen vid 20 fastigheter vore dock helt godtyckligt vald, och bland motiven för denna gränsdragning kunde knappast åberopas behov av olikheter i det tekniska utförandet eller den administrativa handläggningen av frågor på ena och andra sidan av den föreslagna gränsen. Dylika gemensamma anläggningar borde även planeras så, att erforderliga utbyggnadsmöjligheter funnes för den framtida ökning av behovet per fastighet och av antalet anslutna fastigheter, som kunde motses. Särskilt torde detta gälla egnahemsområden invid städer och industrisamhällen. Även möjligheterna att sammanföra flera mindre eller större bebyggelseområden med varandra till gemensamma anläggningar borde undersökas och syntes förutsätta handläggning av den myndighet, som disponerade den tekniska sakkunskapen för sådana koordinationsfrågor, nämligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Ett särskilt skäl till att lägga övervägande delen av de gemensamma anläggningarna hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utgjorde angelägenheten att genom denna styrelse fullfölja den generalplanering för vatten- och avloppsledningar, som påbörjats i arbetsmarknadskommissionens regi genom de ovan nämnda länsutredningarna. Genom en dylik utredning, som borde omfatta såväl stora som små gemensamma anläggningar, utröntes möjligheterna att rationalisera vattenförsörjningen och lösningen av avloppsproblemet genom exempelvis anordnande av gemensamma vatten- och avloppsanläggningar för flera nära varandra liggande bebyggelseområden. Slutligen syntes den bedömningsmetod, som tillämpades för de individuella bostadsförbättringsbidragen, d. v. s. att varje lägenhetsägares behov och möjligheter bedömdes var för sig, icke vara lämplig för så stora kollektiva anläggningar som ytterledningar för ett tjugutal fastigheter. För dylika anläggningar syntes det vara lämpligare med schematiska bedömningsgrunder liknande dem, som tillämpades för de av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen handhavda ärendena angående statsunderstöd åt fiskehamnar, eller dem, som gällde för statsbidrag till torrläggningsföretag, vilka ärenden handlades av lantbruksstyrelsen. Den för bostadsförbättringsbidrag begagnade individuella bedömningsmetoden och bidragstilldelningen syntes däremot vara lämplig för bidrag till installationer för vatten och avlopp även i sådana fastigheter, som beträffande ytterledningarna deltoge i större gemensamt företag. Installationer borde nämligen bedömas individuellt och bidrag endast utgå till de berörda fastighetsägare, som hade verkligt behov av statlig hjälp.

Med hänsyn till det anförda föresloges, att egnahemsstyrelsen skulle handlägga dels alla ärenden rörande bostadsförbättringsbidrag till installationer, dels ärenden rörande ytterledningar såväl för enstaka fastigheter som för gemensamma anläggningar för högst fyra fastigheter, samt att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle handlägga ärenden rörande yttre ledningar för gemensamma anläggningar för fem eller flera fastigheter. En sådan gränsdragning skulle innebära, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle handlägga frågor, där sökanden utgjordes av ekonomisk förening eller annan samfällighet, och där bidragsbedömningen kunde ske efter kollektiva principer, medan däremot egnahemsstyrelsen skulle handlägga ärenden, beträffande vilka de för bostadsförbättringsbidrag gällande individuella bedömningsgrunderna hellre borde tillämpas.

Av särskild vikt för en organisation, som skulle pröva frågor om bidrag till vatten- och avloppsledningar för bebyggelseområden i olika delar av landet, vore att äga god kännedom om de lokala förhållandena. Härvidlag syntes länsstyrelserna, egnahemsnämnderna och hälsovårdsnämnderna vara särskilt ägnade att avge omdömen om behovet av olika anläggningar och om intressenternas förmåga att deltaga i kostnaderna för sina andelar. Härförutom torde även erfordras tekniker, som kunde på fältet granska olika förslag, sköta kontrollen av arbetenas utförande och i fortsättningen handhava kontrollen av driften och underhållet. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnbyrå ägde visserligen en distriktsorganisation, fördelad på sex hamnbyggnadsdistrikt, men dessa distrikt torde vara alltför stora för att den erforderliga lokala kontakten skulle kunna vinnas. På grund härav borde anställas särskilda distriktsingenjörer för vatten- och avloppsfrågor. Dessa borde i likhet med vägingenjörerna i den tidigare vägorganisationen vara väg- och vattenbyggnadsstyrelsens tjänstemän men stå jämväl till länsstyrelsernas förfogande. Liksom i fråga om länsarkitektsorganisationen syntes även den ifrågavarande organisationen, åtminstone till en början, kunna begränsas genom att i vissa fall låta en distriktsingenjör ha hand om uppgifterna i flera län. Antalet till en början erforderliga distriktsingenjörer hade uppskattats till 12, och deras lönegradsplacering kunde förslagsvis sättas till A 26 eller till en början försöksvis Eo 26. Till Kungl. Maj:t syntes böra hänskjutas frågor av större principiell räckvidd, såsom fastställande av årliga fördelningsplaner för statsanslagen, förhöjning av bidragsprocenten över den normala o. d. ävensom beviljande av bidrag till anläggningar, för vilka kostnaden överstege förslagsvis en miljon kronor.

Beslutanderätten i bidragsfrågorna skulle i övrigt utövas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen efter samråd med vederbörande länsstyrelse. Alternativt kunde tänkas, att vid skiljaktig mening mellan länsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ärendet skulle hänskjutas till Kungl. Maj:t.

Vad beträffar grunderna för beviljande av statsbidrag eller lån syntes dessa böra fastställas efter följande principer. Två faktorer borde tillmätas avgörande betydelse, nämligen å ena sidan de *inkomster,* som kunde påräknas av vattenavgifter, och å andra sidan det *relativa skattetrycket* och *antalet skatte-*

kronor inom vederbörande samfällighet. Med hänsyn till osäkerheten i alla förhandsberäkningar av kommande utgifter för en anläggning borde man vid beräkningen av inkomsterna utgå från ett relativt lågt vattenpris, förslagsvis en årsavgift motsvarande 25 öre per kubikmeter förbrukat vatten. Denna beräknade avgift borde vara lika i hela landet. Eventuellt kunde man också tänka sig att vid beräkningen av inkomsterna för ett företag medräkna skäliga anslutningsavgifter. Inkomsterna av denna vattenavgift borde i första hand gå till drift, underhåll och förnyelse av anläggningen. Eventuellt återstående del av de beräknade inkomsterna skulle kapitaliseras och detta kapitaliserade belopp frånbdragas byggnadskostnaderna. På återstående del av byggnadskostnaderna finge sedan statsbidrag beviljas med normalt 75 procent. Bidragsprocenten borde efter särskild prövning av Kungl. Maj:t kunna höjas, då anläggningskostnaderna med hänsyn främst till skattetrycket och antalet skattekronor hos vederbörande samfällighet ansåges vara särskilt betungande.

För att möjliggöra för vederbörande intressenter att finansiera den del av anläggningskostnaderna, som icke motsvarades av statsbidrag, borde statslån kunna beviljas för denna del.

Avloppsledningar brukade som regel icke tillmätas affärsvärde på samma sätt som vattenledningar. I det fall, att avloppsledning anlades samtidigt med och dreves tillsammans med vattenledningsföretag, finge vattenavgifterna, i den mån de försloge, anses finansiera jämväl drift, underhåll och förnyelse av avloppsanläggningen. Då vatten- och avloppsledningar utfördes samtidigt, syntes de därför böra betraktas som ett enda företag och bidrag utgå med normalt 75 procent på hela den anläggningskostnad, som ej täcktes av det på ovannämnda sätt med utgångspunkt från inkomster av vattenavgifter beräknade affärsvärdet av anläggningen. Därest i undantagsfall statsbidrag borde beviljas till separat avloppsanläggning syntes bidrag böra beräknas på motsvarande sätt som för kombinerade anläggningar, varvid intressenternas årsavgifter jämte eventuella anslutningsavgifter borde förutsättas utgöra förslagsvis 75 procent av motsvarande avgift vid en kombinerad anläggning. Det föreslagna procenttalet innebure i regel, att bidraget till separat avloppsledning bleve relativt mindre än till kombinerad anläggning, vilket syntes motiverat med hänsyn dels till att det i regel torde vara mera betungande att utföra en kombinerad vatten- och avloppsanläggning än enbart avloppsledningarna, dels ock till att det ur teknisk och ekonomisk synpunkt vore önskvärt att uppmuntra till anläggning av vatten- och avloppsledning samtidigt.

Statsbidrag till anordnande av vatten- och avloppsledningar borde icke utgå till anläggningar inom städer, köpingar, municipalsamhällen och andra tätorter med mera än 10 000 innevånare.

Yttranden över investeringsutredningens promemoria.

Över ovannämnda promemoria hava utlåtanden avgivits av överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, egnahemsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, 1942 års torrläggnings-

sakkunniga, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, föreningen statens lantbruksingenjörer samt svenska teknologföreningen.

I det övervägande flertalet av remissvaren tillstyrkas statliga stödåtgärder till vatten- och avloppsledningsanläggningar, och därvid framhålles det stora behovet av sådana anläggningar. En del erinringar göras dock mot vissa detaljer i det i promemorian uppgjorda förslaget. Endast två länsstyrelser hava direkt avstyrkt förslaget.

Överståthållarämbetet anser, att möjligheten att erhålla statsbidrag icke bör vara beroende av var gränsen drages mellan de båda ifrågavarande myndigheternas ämbetsområden, då denna gränsdragning är avsedd att ske ur helt andra synpunkter. Finnes möjlighet att erhålla bostadsförbättringsbidrag och därmed även bidrag för mindre vatten- och avloppsföretag, synes det icke heller böra vara uteslutet, att bidrag i särskilda fall skall kunna utgå även till gemensamma anläggningar av den storleksordningen, att de tekniska frågorna anses böra anförtros åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Uppsala län ansluter sig i fråga om gränsdragningen för handläggningen av ärendena i huvudsak till investeringsutredningens förslag. Denna regel skulle möjligen kunna uppmjukas på så sätt, att, därest väg- och vattenbyggnadsstyrelsen funne, att ett företag, gemensamt för mer än fyra fastigheter, vore av sådan beskaffenhet, att detsamma med fördel kunde handläggas av egnahemsstyrelsen, egnahemsstyrelsen i samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle övertaga ärendets handläggning.

Länsstyrelsen i Jönköpings län avstyrker förslaget. Åtminstone ur hygienisk synpunkt torde behovet av vattenledningar vara ringa. Däremot måste behovet av avloppsledningar anses såsom synnerligen trängande. Principen att anslå statsmedel till understödjande av det syfte, en vattenledning främst avser att tjäna, kan enligt länsstyrelsens mening icke anses riktig. Oavsett det starkt framträdande behovet av avloppsledningar och oavsett att för detta behov förefinnas tungt vägande skäl av hygienisk art, kunna i stort sett samma betänkligheter anföras även mot förslaget om statligt understöd härutinnan. Länsstyrelsen föranledes härtill främst av tanke på att det knappast lärer vara möjligt att fortsättningsvis tillämpa en sådan understödspolitik och att — vad värre är — denna, då statsbidraget icke kan avse annat än en del av anläggningskostnaden, icke löser den betydelsefulla frågan om erhållande av tillräckligt effektiva åtgärder för undanröjande av sanitära olägenheter på grund av förorening genom avloppsvatten.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser, att vederbörande förste provinsialläkare obligatoriskt bör höras i ärenden angående statsbidrag till anläggningar av ifrågavarande slag. Statsbidrag till enbart avloppsledningar bör ej inskränkas till undantagsfall. Sättet för bestämmande av statsbidrag till avloppsledningar bör kunna utformas något enklare.

Länsstyrelsen i Blekinge län skulle gärna hava sett, att egnahemsstyrelsen med sin väl fungerande lokalorganisation skulle hava i huvudsak fått sig anförtrodda de uppgifter, vilka sammanhänga med vatten- och avloppsledningars anläggande. En sådan anordning skulle dock hava krävt ett betydan-

de utbyggande av egnahemsorganisationen, och likväl hade samarbete med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen varit nödvändigt, särskilt i fall av svårare teknisk art. Länsstyrelsen kan förstå, att huvuduppgifterna föreslås lagda hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. En sådan åtgärd förutsätter dock ovillkorligen, att de lokala organen må kunna lämnas betryggande garantier att de verkligen få göra sitt inflytande gällande. Gränsen vid fyra fastigheter synes lika godtyckligt vald som den av egnahemsstyrelsen föreslagna gränsen vid 20 fastigheter. Vid bedömandet av den bidragsform, som bör tillämpas vid beviljandet av statlig hjälp till detta slag av gemensamhetsanläggningar, kan icke behovsprincipen på samma sätt få vara gällande som då det gäller anslag för egnahemsverksamheten. En tillämpning av en renodlad behovsprincip skulle i detta fall kunna äventyra företagets igångsättande och den hjälpverksamhet, som här åsyftas, därest icke betungande föreskrifter om tvångsskyldighet att deltaga skulle tillämpas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller, att de medel, som av statsverket investeras i vatten- och avloppsföretag, indirekt komme att giva en god avkastning.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser, att möjligheten och lämpligheten att anlita statens lantbruksingenjörer för upprättande av förslag, kontroll m. m. bör övervägas. Deras ortskännedom och utbildning lära göra dem väl skickade härför. Länsstyrelsen framhåller, att på landsbygden i många fall lärer vara möjligt att erhålla vatten till ett pris av 10—15 öre per m^3 förbrukat vatten. Om beräkningen av statsbidraget bygger på att förbrukaren skall anses betala 25 öre per m^3, lärer detta förhållande komma att motverka syftet med statsbidraget. Större anpassning till det verkliga vattenpriset synes för den skull böra eftersträvas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ansluter sig helt till promemorians uppfattning om uppdelning av ärendena mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och egnahemsstyrelsen. Med hänsyn till vikten av tillfredsställande sakkunskap redan vid den förberedande handläggningen hos länsstyrelserna böra tämligen höga fordringar ställas på vederbörande ansvariga distriktstjänstemäns kompetens. Länsingenjörerna böra placeras i lönegrad A 28 (eller till en början eventuellt Eo 28). Styrelsen ifrågasätter huruvida f. n. ett för dessa befattningar tillräckligt antal kvalificerade ingenjörer står att uppbringa. Det synes nödvändigt att åtminstone till en början i stor utsträckning utnyttja de ingenjörer med sakkunskap och erfarenhet av vatten- och avloppsledningar, vilka äro anställda vid styrelsens hamnbyrås distriktskontor. Den väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tillagda skyldigheten att före statsbidrags beviljande inhämta yttrande från eller samråda med vederbörande egnahemsnämnd synes böra överflyttas på länsstyrelserna. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen torde även framdeles böra äga att, då skäl därtill anses föreligga, själv utföra vatten- och avloppsledningsanläggningar. Betydelsen av kontakt med det praktiska utförandet bör ej underskattas. Styrelsen vill framhålla angelägenheten av att nu förevarande organisationsfråga och frågan om styrelsens hamnbyrås omorganisation lösas i ett sammanhang.

Egnahemsstyrelsen framhåller, att vid de arbeten, som komma till stånd med hjälp av lån eller bidrag från egnahemsorganisationen, arbetena åtminstone till stor del utföras av bidrags- och låntagarna själva eller ock med hjälp av lejd arbetskraft mot relativt låga kostnader. Enligt styrelsens mening är det i hög grad önskvärt, att möjlighet finnes att på detta sätt utnyttja de enskildas företagsamhet och arbetskraft, samtidigt som kostnaderna kunna hållas låga. Ehuru styrelsen i princip vidhåller den av styrelsen föreslagna gränsen vid 20 fastigheter, anser sig styrelsen kunna medgiva vissa modifikationer i denna regel. Sålunda kunna skäl tala för att även mindre anläggningar i vissa angivna fall överlåtas på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. För att säkerställa detta synes motiverat att föreskriva egnahemsnämnderna skyldighet att underställa egnahemsstyrelsen alla sådana fall, där antalet delägare är fler än fyra. Liksom egnahemsstyrelsen är villig att inleda samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen angående sina frågor om små företag, anser styrelsen önskvärt, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samråder med egnahemsorganisationen angående företag på landsbygden med mer än 20 delägare. Detta bör även gälla planläggning i stort av åtgärder för förbättrade vatten- och avloppsförhållanden.

Lantbruksstyrelsen yttrar i huvudsak följande. Behovet av förbättrade förhållanden i avseende å vattenförsörjningen för samt avledandet av spillvatten från bostadslägenheter m. m. å landsbygden har länge varit starkt framträdande. Särskilt under de senaste åren hava de på detta område ur sanitära och andra synpunkter ofta olidliga förhållandena framtvingat anläggningar av olika slag för avledandet och oskadliggörandet av spillvattnet. Av ekonomiska skäl utföras ifrågavarande anläggningar vanligen på sådant sätt, att ett flertal i varandras närhet belägna fastigheter kunna betjänas medelst gemensamma ledningar, reningsbrunnar m. m., varigenom kostnaderna för varje särskild fastighet kunna väsentligt nedbringas. Anläggningarna kräva i allt fall relativt betydande kapitalutlägg. Med hänsyn härtill ävensom med beaktande av dessa arbetens betydelse för åstadkommande av önskvärd förbättring av de sanitära förhållandena på landsbygden måste statens medverkan till deras förverkligande anses i hög grad påkallad. I likhet med vad i promemorian föreslagits finner lantbruksstyrelsen denna medverkan böra givas genom anvisande av statsbidrag i viss utsträckning till anläggningskostnaderna. Såsom förutsättning härför torde i varje särskilt fall böra gälla, att garanti förefinnes för anläggningens framtida underhåll ävensom att kostnaderna för anläggningens utförande och vidmakthållande hava med laga verkan fördelats på vederbörande intressenter. Bestämmelser i nämnda avseenden böra sålunda vara meddelade vid syneförrättning enligt vattenlagen. Lantbruksstyrelsen anser sig slutligen böra erinra därom, att avloppsledningar för jords torrläggning i relativt stor utsträckning planeras och utföras på sådant sätt, att desamma jämväl kunna utnyttjas för avledande av spillvatten från bebyggelse inom eller i närheten av det område, som berörres av företaget. Arbetsplaner rörande dylika företag upprättas vid syneförrättning enligt vattenlagen, och statsbidrag utgår till den del av kostna-

derna, som belöper på jordbruksintresset. En dylik kombination mellan ifrågavarande båda intressen är allmänt förekommande och kan förväntas i fortsättningen med den starkt tilltagande bebyggelsen få en allt mer ökad omfattning. För den händelse statsbidrag anses böra utgå jämväl till de kostnader, som inom dylika företag belöpa på spillvattensintresset, torde härför erfordras vissa ändringar i de för ifrågavarande företag nu gällande bidragsvillkoren.

Föreningen statens lantbruksingenjörer framhåller, att flertalet större kloakledningsförrättningar på landsbygden ävensom de mindre, som kräva syneförrättning enligt vattenlagen, f. n. torde handläggas av statens lantbruksingenjörer. Blott de mindre förrättningar, som hava samband med bostadsförbättringsbidrag, komma till egnahemsnämnderna, vilkas befattning med förrättningarna torde inskränka sig till en ganska summarisk granskning. Förutom beträffande företag, som utföras med arbetslöshetsmedel, torde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte taga annan befattning med kloakledningsförrättningar än som föreskrives i vattenlagen (när kloakledning passerar enskild järnväg, skall styrelsen yttra sig). Vad beträffar förbättring av brunnar och vattenledningar på landsbygden, så torde dessa arbeten i stor utsträckning och fullt tillfredsställande utföras i vederbörande fastighetsägares regi utan anlitande av specialutbildade fackmän. Ingen med förhållandena förtrogen person torde kunna förneka behovet av statligt stöd för anordnande av kloakledningar på landsbygden. Den nya utformningen av vattenlagen ger möjlighet att komma till rätta med rådande missförhållanden, men den svårigheten kvarstår, att företagen bliva dyra och för betungande för den enskilde. Det måste anses vara ett allmänt intresse av stor betydelse, att en bättre tingens ordning kommer till stånd utan onödigt dröjsmål. Vad beträffar statsbidrag till anordnandet eller förbättring av vattentäkter och vattenledningar, utöver nuvarande bidrag till bostadsförbättring och vid eventuell arbetslöshet, synes något verkligt behov härav ej f. n. förefinnas.

Svenska landskommunernas förbund anser, att det måste framstå såsom nödvändigt att i mycket betydande utsträckning räkna med de enskilda fastighetsägarnas ekonomiska medverkan. För den rena landsbygdens vidkommande måste det ligga närmast till hands att låta denna ekonomiska medverkan lämnas i form av utförd arbetsprestation. Det statliga stödet i form av bostadsförbättringsbidrag, nybyggnads- och förbättringslån, borde i huvudsak finansiera kostnaden för material och specialarbetare och kunde då bliva en mycket effektiv och smidig form för det allmännas medverkan. Förutsättningen härför är emellertid, att bidragets högsta gräns höjes.

Svenska teknologföreningen framhåller, att den verksamhet, som hittills bedrivits av statens arbetsmarknadskommission och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beträffande vatten- och avloppsledningsanläggningar, huvudsakligen baserats på den sakkunskap, som finnes samlad hos landets konsulterande ingenjörer. Föreningen anser, att den föreslagna organisationen bör fastställas på sådant sätt, att denna sakkunskap fortfarande utnyttjas. Antalet fas-

tigheter bör icke under alla förhållanden vara avgörande för ärendets hänskjutning till den ena eller andra styrelsen, utan vardera styrelsen bör ha möjlighet att, då den så finner lämpligt, överföra ärendet till den andra.

Investeringsutredningens förslag.

Det i promemorian skisserade förslaget har i huvudsak rönt allmän tillslutning från myndigheters och korporationers sida, varför de i promemorian angivna principerna torde böra läggas till grund för ett förslag i ämnet. I fråga om vissa detaljer hava emellertid vägande anmärkningar och förslag framkommit, som synas böra beaktas.

Frågan om statsbidrag till anläggning av vatten- och avloppsledningar är dock av mycket omfattande natur och torde kräva ytterligare utredning och belysning. Detta spörsmål synes lämpligen kunna upptagas till behandling i samband med vissa planerade utredningar angående översyn av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens organisation i de delar, som icke berörts av vägväsendets förstatligande, samt angående statens handläggning av bostadsfrågor. Investeringsutredningen anser sig därför icke vara i stånd att nu framlägga ett slutligt förslag i ämnet utan inskränker sig till att föreslå ett provisoriskt förfarande att tillämpas under budgetåret 1944/45.

Statsbidragsfrågorna torde böra handhavas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen såvitt angår anläggningar, gemensamma för fem eller flera fastigheter. De hörda myndigheterna hava i allmänhet tillstyrkt förslaget på denna punkt. Om de nu avsedda uppgifterna anförtroddes egnahemsstyrelsen och dess lokalorganisation, skulle detta kräva ett betydande utbyggande av egnahemsorganisationen, och likväl bleve samarbete med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nödvändigt, särskilt i fall av svårare teknisk art.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bör låta fullfölja det genom statens arbetsmarknadskommissions försorg påbörjade arbetet med att i samråd med vederbörande länsstyrelser uppgöra behovsplaner över erforderliga anläggningar inom de delar av riket, där sådan behovsplanering ej utförts. Kostnaderna härför böra bestridas av det anslag till vatten- och avloppsledningar, som utredningen i det följande föreslår.

Hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen böra i mån av behov för investeringsplanens genomförande anställas distriktsingenjörer att i enlighet med vad Kungl. Maj:t kan finna lämpligt ställas till de länsstyrelsers förfogande, vilka kunna vara i behov därav. Dessa böra icke för närvarande erhålla ordinarie befattningar utan böra tills vidare endast anställas såsom extra tjänstemän i en lönegrad motsvarande Ex 26 (begynnelselöneklass 23). Avlöningen till dessa tjänstemän torde tills vidare böra utgå från det anslag, som kan komma att anvisas för bidrag till vatten- och avloppsledningsföretag, oavsett i vad mån detta anslag kommer att tagas i anspråk för bidrag till anläggningsverksamheten. Från nämnda anslag lära också få tills vidare bestridas kostnaderna för den personalförstärkning hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som kan befinnas erforderlig. Distriktsingenjörerna avses skola biträda väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och länsstyrelserna vid deras arbete i nu

ifrågavarande avseende. De böra vidare vara behjälpliga vid granskningen av planer för ifrågasatta företag samt, i den mån deras tid kan förslå därtill, även själva uppgöra sådana planer. Då det kan förväntas, att deras tid kommer att nästan helt tagas i anspråk av annat arbete, torde dock för planläggningen av de olika företagen komma att liksom hittills till övervägande delen anlitas andra fackmän.

Statsbidrag bör utgå till företag ej endast på landsbygden utan även inom samhällen. Det torde vara svårt att utesluta någon viss grupp av samhällen, t. ex. de större, då även inom ett större samhälle kunna finnas ytterområden av landsbygdskaraktär, inom vilka stort behov av statsbidrag till vattenlednings- och avloppsföretag kan föreligga. Det synes därför böra överlåtas åt den statsbidragsbeviljande myndigheten att i varje särskilt fall avgöra, huruvida statsbidrag bör utgå till företag inom ett samhälle. Härvid bör hänsyn tagas till huruvida behov av statsbidrag föreligger med hänsyn till samhällets förmåga och skyldighet att bidraga till företaget.

Statsbidrag bör kunna tilldelas kommun, municipalsamhälle eller annan samfällighet, som ombesörjer ett företag av ifrågavarande art. Det måste anses vara en fördel, om företagen omhänderhavas av kommunerna eller samhällena, vilket i avsevärd mån förenklar problemet om företagets administration. I övriga fall måste intressenterna bilda en sammanslutning, lämpligen en ekonomisk förening. En sådan förening måste dock hava minst fem medlemmar. Möjlighet bör därför lämnas för intressenter, som icke kunna eller vilja bilda förening, att genom avtal skapa en likvärdig sammanslutning. Vare sig intressenterna bilda ekonomisk förening eller annan sammanslutning, bör en förutsättning för statsbidrag vara, att garanti skapats för anläggningens framtida underhåll ävensom för att kostnaderna för dess anläggning och underhåll med laga verkan fördelas mellan intressenterna. Vid förrättning enligt 8 kap. vattenlagen bildas en sammanslutning av intressenterna, och därvid bestämmes också, vem som skall handhava företagets angelägenheter.

Liksom vid bostadsförbättringsbidrag bör såsom villkor för statsbidrag uppställas kravet på att de bostadslägenheter, som beröras av anläggningen, äro behövliga för framtiden och att anläggningen anses påkallad ur hälsovårdssynpunkt eller av andra skäl. Härjämte bör som villkor uppställas, att företagets planläggning och kapacitet böra vara tillfredsställande med hänsyn såväl till befintlig bebyggelse som ock till den bebyggelse, som inom rimlig tid kan förväntas inom området.

Statsbidrag bör normalt utgå med högst 60 procent av anläggningskostnaden, sedan från densamma dragits företagets beräknade affärsvärde. Att från början fastslå detaljerade regler för hur detta skall beräknas synes dock icke vara motiverat. Särskilt i detta avseende torde åtminstone det första årets erfarenheter böra avvaktas. Investeringsutredningen vill därför inskränka sig till att angiva vissa riktlinjer, vilka synas böra följas i den mån icke erfarenheten nödvändiggör annat.

Då behovet av avloppsledningar synes vara lika stort som behovet av vat-

tenledningar eller i varje fall lika angeläget, synas statsbidragsbestämmelserna för båda slagen av företag i princip böra göras lika förmånliga. Viss hänsyn synes dock böra tagas till det förhållandet, att vatten- och avloppsledningar, om båda äro behövliga, böra utföras samtidigt och icke i skilda byggnadsetapper, vilket skulle öka den totala anläggningskostnaden. Detta torde böra beaktas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vid statsbidragstilldelningen. Det nu sagda bör dock icke gälla fall, då det ena slaget av ledningar redan är utfört. Det kan exempelvis förekomma, att fastighetsägare med tillhjälp av brunn och lokal vattenledningsanläggning ordnat sin vattenfråga fullt tillfredsställande, medan fastighetens avloppsfråga kanske icke alls är löst på lämpligt sätt. Å andra sidan torde avloppsledning på flera håll hava kommit till stånd utan samband med vattenledning.

Avloppsledningsföretag intaga i viss mån en särställning, då 8 kap. vattenlagen lämnar möjlighet att tvångsansluta fastighetsägare till sådant företag. Någon motsvarande möjlighet finnes ej vid vattenledningsföretag.

I fråga om affärsvärdet hos vattenledningsföretag torde i stort sett de i promemorian angivna principerna böra läggas till grund för detsammas beräknande. Avkastningen av företaget torde böra beräknas efter årsavgifter motsvarande en avgift av 25 öre per m^3 förbrukat vatten. Från den sålunda beräknade årliga inkomsten avräknas de årliga kostnaderna för anläggningens drift, underhåll och framtida förnyelse ävensom förräntning och amortering av delägarnas i företaget nedlagda kapital. Återstoden av årsavkastningen kapitaliseras efter en räntefot av 4 procent och en livstid hos anläggningen av 50 år. Den sålunda erhållna kapitalsumman anses utgöra anläggningens affärsvärde. Å den del av anläggningskostnaden, som icke täckes av affärsvärdet, bör statsbidrag utgå med normalt högst 60 procent. Vid utförande av ett ledningsföretag böra intressenterna, om de utgöra en ekonomisk förening eller annan enskild sammanslutning, i den mån så är möjligt beredas tillfälle att inleverera sina kostnadsandelar antingen som naturaprestationer (arbete eller material) eller i form av kontantinsatser. Skulle fråga uppstå om högre statsbidrag än 60 procent, bör ärendet underställas Kungl. Maj:ts prövning. Vid fastställande av procenttalet bör det allmänna ekonomiska läget inom samfälligheten och inom kommunen vederbörligen beaktas.

Affärsvärdet av en avloppsanläggning torde böra beräknas på enahanda sätt, dock finnas icke här några vattenavgifter att räkna som inkomst. Man torde i detta fall i stället böra räkna med en skälig årlig avgift för varje ansluten bostadslägenhet. Denna avgift bör graderas efter den mängd avloppsvatten, som beräknas belöpa å lägenheten. Den årliga inkomsten kapitaliseras på samma sätt som vid vattenledningsföretag. Det bör i detta sammanhang påpekas, att vid förrättning enligt 8 kap. vattenlagen kostnaderna för gemensam avloppslednings skötsel och underhåll fördelas å företagets delägare efter den beräknade mängden avloppsvatten från delägarnas fastigheter.

Vid bedömandet av vilken bidragsform som bör tillämpas vid beviljandet

av statlig hjälp i dessa fall, kan, såsom framhållits av länsstyrelsen i Blekinge län, behovsprincipen icke på samma sätt få vara gällande som då fråga är om anslag för egnahemsverksamheten. En tillämpning av en renodlad behovsprincip skulle i här förevarande fall kunna äventyra den åsyftade hjälpverksamheten, för så vitt icke särskilda föreskrifter om tvångsanslutning skulle tillämpas.

Att mer detaljerat än som ovan skett angiva reglerna för statsbidragets beräknande synes icke nu vara lämpligt. Vad angår regler för beräkning av anläggningarnas s. k. affärsvärde böra sådana fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. I övrigt torde det vara fördelaktigt, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lämnas förhållandevis fria händer vid bidragsbedömningarna under ett år, under vilken tid systemet med statsbidrag kan närmare prövas. Efter denna tid synes styrelsen böra till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse för vunna erfarenheter och med förslag till slutgiltiga bestämmelser i ämnet.

Ansökning om statsbidrag bör ingivas till hälsovårdsnämnden i orten, som efter utredning insänder densamma till länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör inhämta yttranden av egnahemsnämnden och förste provinsialläkaren i länet och därefter med eget yttrande översända ansökningen till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. För länsstyrelsernas räkning synas ärendena böra beredas av de förenämnda distriktsingenjörerna. Genom detta förfarande komma de lokala organen att få göra sitt inflytande gällande. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bör vid statsbidragets beviljande meddela de föreskrifter, som kunna anses nödvändiga. Skulle väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i statsbidragsfrågan hava annan åsikt än länsstyrelsen, och kunna myndigheternas meningar icke sammanjämkas, bör ärendet underställas Kungl. Maj:ts prövning. Om väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vid sin prövning av ärendet finner, att den ifrågasatta anläggningen hellre bör erhålla statsbidrag av bostadsförbättringsmedel, bör väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samråda med egnahemsstyrelsen och eventuellt överlämna ärendet till denna.

Å delägarna kommer att vila en del av anläggningskostnaden. Åtminstone beträffande mindre anläggningar torde denna till stor del kunna gäldas medelst delägares naturaprestationer. Det kontanta belopp, som delägare eljest kan bliva nödsakad att tillskjuta, torde i regel bliva relativt blygsamt. Skulle delägare sakna möjlighet att erlägga ett sådant belopp, bör han hänvisas att söka nybyggnadslån av bostadsförbättringsmedel.

Erforderligt anslag för budgetåret 1944/45.

I den föregående redogörelsen för investeringsplanen beträffande anläggning av vatten- och avloppsledningar (s. 188 och Bil. 24) har utredningen närmare behandlat frågan, i vilken omfattning de i planen ingående företagen vid en eventuellt inträffande arbetsmarknadskris under budgetåret 1944/45 kunna tagas i anspråk för arbetsmarknadsreglerande ändamål. Utredningen har därvid kommit fram till att företag, omfattande en beräknad kostnadssumma av tillhopa ca 65 milj. kronor, skulle kunna komma till ut-

förande. Vid bedömandet av spörsmålet, huru stor del av dessa företag, som kan komma i fråga för erhållande av statsbidrag, har utredningen endast medtagit anläggningar inom orter med mindre än 10 000 invånare. Utredningen har visserligen icke förordat någon motsvarande ovillkorlig gräns för statsbidrags beviljande, men med hänsyn dels till att bidrag endast i undantagsfall torde komma att utgå till anläggningar inom större tätorter, dels till att även inom mindre orter bidrag kan komma att utgå med i förhållande till anläggningskostnaden endast måttliga eller låga belopp eller icke alls bliva behövligt, har den angivna metoden för uppskattning av sammanlagda kostnaden för sålunda statsbidragsberättigade företag ansetts försvarlig. nämnda kostnad har utredningen på angivet sätt uppskattat till 36 milj. kronor.

Statsbidrag har av utredningen föreslagits böra normalt utgå med högst 60 procent på den del av anläggningskostnaden, som icke täckes av anläggningens affärsvärde. Emellertid kunna frågor om högre statsbidrag förväntas komma att uppstå i viss utsträckning. Efter undersökning i samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av aktuella anläggningar har utredningen beräknat, att statsbidrag i medeltal kan komma att utgå med belopp varierande mellan 50 och 60 procent av anläggningskostnaderna. Under antagande av att bidrag kommer att utgå med i genomsnitt 55 procent på ovannämnda kostnadssumma 36 milj. kronor skulle ett anslag av i runt tal 20 milj. kronor bliva erforderligt för budgetåret 1944/45 att vid behov stå till förfogande.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Bidrag till anläggning av vatten- och avloppsledningar ..... kronor 20 000 000.

b. Skolbyggnader.

Såsom av den lämnade redogörelsen för den kommunala investeringsplanen (s. 190 och Bil. 24) närmare framgår, har investeringsutredningen uppskattat de sammanlagda kostnaderna för de skolbyggnadsföretag, vilka vid behov av utredningen ansetts kunna komma till utförande under ett första investeringsår, till ca 50 milj. kronor. Härav hava omkring 35 milj. kronor beräknats motsvara byggnadsvärdet av byggnader för folkskoleväsendet.

Sistnämnda slag av skolbyggnader äro de, som i bidragshänseende komma i fråga i nu förevarande sammanhang. Emellertid har utredningen icke ansett sig böra räkna med att förutsättningar för statsbidrags erhållande komma att föreligga för folkskolebyggnader till hela det beräknade beloppet. I vissa fall är nämligen standarden på de folkskolebyggnader, som utföras, något högre än den enligt skolöverstyrelsens uppfattning skäliga. Vidare hava kommunerna i åtskilliga fall funnit lämpligt att i samband med byggandet

av skolor och inom samma byggnadskropp låta inreda lokaler även för andra än skoländamål. Likaså förekommer att i kostnaderna för byggnader för folkskoleväsendet inkluderats vissa kostnader för bostäder åt lärare etc. De sammanlagda kostnaderna för statsbidragsberättigade byggnadsföretag torde med hänsyn härtill kunna beräknas till 30 milj. kronor.

Det författningsenliga statsbidraget utgör för närvarande 75 procent av byggnadskostnaderna. Vid godtagande av nyssnämnda totalkostnadsbelopp av 30 milj. kronor skulle statsbidrag komma att utgå med 22,5 milj. kronor. Då emellertid sagda bidrag i likhet med det normalt förekommande bidraget till samma ändamål bör utgå i form av amorteringsbidrag under en amorteringsperiod om 25 år, skulle det årliga bidragsbehovet endast bliva 900 000 kronor. För att vid behov kunna helt utnyttja den föreslagna investeringsreserven av folkskolebyggnader under budgetåret 1944/45 skulle det sålunda bliva erforderligt att å beredskapsstat för samma år upptaga sistnämnda belopp.

I investeringsplanen för skolbyggnader ingå jämväl vissa byggnadsarbeten för inrättande av flygmekanikeravdelningar vid yrkesundervisningsanstalterna i Hälsingborg och Norrköping. Då i propositionen nr 215 till årets riksdag hänsyn redan tagits till anslagsbehovet för dessa arbeten, gör investeringsutredningen icke hemställan om särskilt anslag för ändamålet.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten ..... kronor 900 000.

c. Fritidsanläggningar.

Enligt den i det föregående lämnade redogörelsen för investeringsplanen för fritidsanläggningar (s. 191 och Bil 24) har utredningen uppskattat, att cirka 80 procent av de i planen upptagna arbetena om tillhopa 12 milj. kronor i ett allvarligt krisläge skulle kunna komma till utförande, vilket skulle motsvara ett investeringsbelopp av ca 10 milj. kronor. Av de i planen ingående anläggningarna kunna emellertid endast idrottsplatser och friluftsbad komma i fråga för erhållande av bidrag av statsmedel i normal ordning. Investeringsbeloppen för dessa anläggningar skulle med användande av samma procenttal bliva 4,3 respektive 3,2 milj. kronor.

Bidrag till anläggningar av sistnämnda slag utgå för närvarande ur de fonder för främjande av idrott och friluftsliv, till vilka anslag anvisas av s. k. tipsmedel. I årets statsverksproposition, tionde huvudtiteln, punkterna 87 och 88, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för budgetåret 1944/45 anvisa anslag dels till avsättning till fonden för idrottens främjande med 1 800 000 kronor, dels ock till avsättning till fonden för friluftslivets främjande med 750 000 kronor.

Enligt hittills tillämpade grunder för lämnande av bidrag torde, enligt vad som inhämtats från riksidrottsförbundets idrottsplatskommitté, till idrottsplatsanläggningar bidrag i regel hava utgått med omkring 50 procent. I fråga om anläggningar för friluftsbad torde man med hänsyn till de principer, som tillämpats för fritidsanläggningar av liknande slag, kunna räkna med en något högre bidragsprocent eller ca 60 procent. Därest de företag, som av utredningen under angivna förhållanden ansetts böra komma till utförande under budgetåret 1944/45, skulle behöva igångsättas, skulle således bidragsbehovet för idrottsplatsanläggningar bliva omkring 2,2 milj. kronor samt för friluftsbadanläggningar omkring 1,9 milj. kronor. Med hänsyn till att ifrågavarande anläggningar i viss omfattning kunna beräknas erhålla bidrag inom ramen för de ordinarie anslagen för budgetåret 1944/45 finner utredningen de ytterligare anslag, som skulle bliva erforderliga att upptagas å beredskapsstat för nämnda budgetår, kunna begränsas till 1,5 milj. kronor för vardera fonden. Statens fritidsnämnd och de stora fritidsorganisationerna torde böra beredas tillfälle att utforma närmare förslag till disposition av ifrågavarande belopp.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Avsättning till fonden för idrottens främjande	kronor	1 500 000
Avsättning till fonden för friluftslivets främjande	»	1 500 000.

d. Torrläggningsföretag.

Investeringsutredningen har, såsom närmare framgår av den tidigare lämnade redogörelsen för investeringsplanen för torrläggningsföretag (s. 192 och Bil. 24), uppskattat kostnaderna för de företag, som vid behov beräknats kunna igångsättas under budgetåret 1944/45, till omkring 12 milj. kronor. Enligt gällande bestämmelser utgår statsbidrag från statens avdikningsanslag till sådana torrläggningsföretag, om vilka här är fråga, med ca 50 procent av anläggningskostnaderna. Behovet av statsbidrag för budgetåret 1944/45 skulle således bliva ca 6 milj. kronor, därest samtliga i den föreslagna investeringsreserven upptagna torrläggningsföretag skulle komma till utförande.

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkten 148, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1944/45 bevilja statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhopa högst 3 500 000 kronor, dels ock anvisa ett förslagsanslag av 2 900 000 kronor till statens avdikningsanslag för finansieringen av erforderliga utbetalningar av bidrag.

I den föreslagna investeringsplanen hava emellertid av skäl, för vilka i tidigare sammanhang redogjorts, icke medtagits sådana mindre torrläggningsföretag, där anläggningskostnaderna beräknats understiga 15 000 kronor per

företag. Lantbruksstyrelsen har upplyst, att statsbidrag under budgetåret 1944/45 till dylika företag kunde beräknas utgå med omkring 2 000 000 kronor. Under antagande av en ordinarie bidragstilldelning om 3 500 000 kronor från avdikningsanslaget för budgetåret 1944/45 skulle således ett bidragsbelopp av 1 500 000 kronor stå till förfogande till i investeringsplanen ingående företag. För att vid en eventuellt inträffande arbetsmarknadskris under budgetåret 1944/45 snabbt kunna utnyttja planen i dess helhet, skulle en ytterligare bidragstilldelning om 4 500 000 kronor behöva medgivas av riksdagen å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45. Bidragsbeloppen torde få avföras å riksstatsanslaget.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

> att Kungl. Maj:t må, under för den allmänna beredskapsstaten gällande förutsättningar, under budgetåret 1944/45 bevilja statsbidrag från statens avdikningsanslag å högst 4 500 000 kronor utöver det av riksdagen för sagda budgetår medgivna beloppet.

e. Cykelstigar.

Utredningen har vid framläggandet av förslag om investeringsplan beträffande byggande av cykelstigar (s. 192 och Bil. 24) förutsatt, att ett byggnadsprogram omfattande en längd av 850 kilometer och dragande en sammanlagd kostnad av 1 300 000 kronor skulle innefattas i investeringsplanen för budgetåret 1944/45.

Vidkommande frågan, i vilken utsträckning statsmedel böra ställas till disposition för byggande av cykelstigar å enskild mark, finner utredningen många skäl tala för en relativt hög bidragsprocent. Då cykelstigarna äro typiska skogsvägar, vilka, såsom tidigare anmärkts, lämpligen böra utgöra påbyggnad till virkesbilvägarna, synas de i bidragshänseende böra jämställas med vanliga skogsvägar. Om hänsyn dessutom tages till den stora betydelse cykelvägnätet torde komma att få för skogsbruket samt till den svaga ekonomiska ställning flertalet enskilda skogsägare har, synas övervägande skäl föreligga för att i bidragshänseende närmast jämställa dem med skogsstamvägar, för vilka statsbidrag av skogsstyrelsen föreslagits böra utgå med ett grundbelopp av högst 70 procent.

Under förutsättning, att statsbidrag kommer att utgå enligt ovan angivna grunder, samt att investeringsreserven beträffande cykelstigar får den av utredningen föreslagna omfattningen, har utredningen beräknat medelsbehovet för budgetåret 1944/45 till 1 milj. kronor.

I den utredning av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och domänstyrelsen rörande cykelstigar, för vilken i tidigare sammanhang redogjorts, har bidragsfördelningen och kontrollen föreslagits lämpligen böra ske genom vederbörande skogsvårdsstyrelse, som även skulle kontrollera byggandet. Beträffande utförandet av de i den allmänna investeringsreserven ingående företagen synes — i enlighet med vad som säges å s. 266—269 om investerings-

planernas utnyttjande — verksamheten böra ledas av den föreslagna investeringsberedningen, som i lämplig omfattning kan delegera uppgifter och befogenheter till skogsstyrelsen och andra ifrågakommande organ.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Bidrag till byggande av cykelstigar inom andra skogar än statens ..... kronor 1 000 000.

f. Elektrifieringsarbeten.

Såsom av den lämnade redogörelsen för investeringsplanen för elektrifieringsarbeten (s. 196 och Bil. 24) närmare framgår, har utredningen funnit skäl föreligga att i planen för budgetåret 1944/45 upptaga anläggningsarbeten för en uppskattad totalkostnad av 20 milj. kronor. Härav belöpa ca 13 milj. kronor å de nyanläggningar, för vilka elektrifieringsberedningen beräknat behov av statsbidrag föreligga med 7 milj. kronor. Vidare ingå i planen de förutnämnda elektrifieringsarbetena inom Arjeplogs kommun med en beräknad kostnad av 1,5 milj. kronor. Utredningen förutsätter således, att elektrifieringsarbeten till en kostnad av 5,5 milj. kronor skulle kunna komma till utförande utöver ovannämnda anläggningar.

Vid beräknandet av det bidragsbelopp, som för ett genomförande av planen i dess helhet skulle bliva erforderligt under budgetåret 1944/45, har utredningen i likhet med elektrifieringsberedningen utgått ifrån att statsbidrag genomsnittligen torde komma att utgå med hälften av de totala anläggningskostnaderna. Medelsbehovet torde således kunna uppskattas till cirka 10 milj. kronor.

I propositionen nr 170 till årets riksdag har Kungl. Maj:t hemställt om anvisande av ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor till ifrågavarande ändamål. Ett belopp av ytterligare 6 000 000 kronor skulle alltså bliva erforderligt att upptagas å beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Befrämjande av landsbygdens elektrifiering ..... kronor 6 000 000.

g. Diverse kommunala husbyggnader.

Såsom av den lämnade redogörelsen för investeringsplanen för diverse kommunala husbyggnader (s. 198 och Bil. 24) närmare framgår, har utredningen uppskattat totalkostnaderna för de i planen upptagna arbeten, som skulle kunna komma till utförande under budgetåret 1944/45, till i runt tal 55 milj. kronor. Av dessa arbeten torde emellertid flertalet icke komma i fråga

för erhållande av statsbidrag från i riksstaten i normal ordning upptagna anslag.

Bland de investeringsobjekt i planen, som i första hand borde tagas i anspråk, har upptagits uppförande av sjukvårdsanstalter av olika slag. Till dylika arbeten torde statsbidrag kunna utgå. Utredningen har emellertid funnit lämpligt att behandla bidragstilldelningen för dessa arbeten, vilken av utredningen uppskattats till cirka 400 000 kronor, i samband med det förslag beträffande bidrag till byggnadsföretag av samma kategori, som framlägges i fråga om investeringsplanen för landstingens byggnadsföretag.

Vidare torde statsbidrag kunna komma i fråga för sådana i planen ingående byggnadsföretag, genom vilka allmänna samlingslokaler skulle komma att anordnas. Emellertid hava dylika arbeten, av skäl som utredningen närmare utvecklat i det föregående, ansetts böra komma till utförande först i andra hand. De ingå dock i den aktuella delen av investeringsplanen med den begränsning av densamma, som tidigare angivits. De totala kostnaderna för byggnadsföretag, som enbart komma att inrymma samlingslokaler, hava av utredningen uppskattats till omkring 2 milj. kronor. Härtill komma sådana byggnader, som inrymma jämväl lokaler för andra ändamål. Av det material, som stått till utredningens förfogande i fråga om sistnämnda slag av byggnader, har utredningen icke kunnat bilda sig någon närmare uppfattning om huru stor del av byggnadskostnaderna, som kan anses belöpa på samlingslokaler. Man torde dock även här kunna utgå ifrån ett totalbelopp av minst 2 milj. kronor. Med förut angivna begränsning av planen skulle således kostnaderna för sådana byggnader inrymmande samlingslokaler, som kunna tänkas komma till utförande under budgetåret 1944/45, uppgå till omkring 2 milj. kronor. Under förutsättning att statsbidrag kommer att utgå med 25 procent av byggnadskostnaderna i vad de avse anordnande av samlingslokaler, skulle bidragsbehovet för budgetåret 1944/45 kunna uppskattas till minst 500 000 kronor.

I årets statsverksproposition har icke upptagits något anslag till ifrågavarande ändamål. Statens nämnd för samlingslokaler har i en framställning till Kungl. Maj:t, av vilken utredningen tagit del, hemställt att för budgetåret 1944/45 måtte anvisas dels ett anslag av 1 000 000 kronor till bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler, dels ock under fonden för låneunderstöd ett anslag av 2 000 000 kronor till lån för anordnande av allmänna samlingslokaler. Nämnden har framhållit, att ansökningar om bidrag vore att förvänta i stor utsträckning under budgetåret 1944/45, ehuru nämnden för det dåvarande icke kunde närmare angiva, till vilka belopp dessa kunde komma att uppgå. Såsom ovan framhållits har utredningen på grundval av förhandenvarande uppgiftsmaterial haft svårt att bedöma det verkliga bidragsbehovet. Med hänsyn härtill kan behovet komma att visa sig långt större än det i det föregående angivna. Utredningen finner sig därför kunna tillstyrka att de av nämnden äskade anslagen upptagas å beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att

Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 upptaga följande anslag, nämligen

å driftbudgeten under femte huvudtiteln:

Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler ..... kronor 1 000 000;

å kapitalbudgeten under Fonden för låneunderstöd:

Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler ..... kronor 2 000 000.

h. Diverse byggnadsföretag för landstingen.

Av de kommunala byggnadsföretag, som administreras av landstingen, hava, såsom förut framhållits vid redogörelsen för investeringsplanen för desamma (s. 199), samtliga de företag, som ur teknisk synpunkt varit så förberedda, att de omedelbart kunnat påbörjas, ansetts böra ingå i den föreslagna investeringsplanen. Totalkostnaderna för byggnadsföretagen, som till övervägande delen bestå av sjukhusbyggnader av olika slag och bostäder för sjukhuspersonal, hava uppskattats till omkring 34 milj. kronor.

Något mindre än hälften av samtliga i planen ingående arbeten eller byggnadsföretag till en sammanlagd kostnad av cirka 14 milj. kronor torde kunna komma i fråga för erhållande av statsbidrag från å riksstaten i normal ordning upptagna anslag. Med ledning av de av utredningen införskaffade uppgifterna rörande de olika byggnadsarbetena har utredningen uppskattat den sammanlagda ifrågakommande bidragstilldelningen till i runt tal 1,6 milj. kronor. Härtill komma de sjukhusbyggnader, vilka ingå i investeringsplanen för kommunala husbyggnader, och vilka ansetts böra medtagas i här förevarande sammanhang, med ett bidragsbelopp av omkring 400 000 kronor. Ett belopp å tillhopa 2 milj. kronor skulle sålunda under angivna förutsättningar bliva erforderligt för budgetåret 1944/45 för beviljande av bidrag till ifrågavarande ändamål. Utredningen vill emellertid framhålla, att endast byggnadsföretag med så långt framskriden detaljplanering, att de omedelbart kunna igångsättas, hava medtagits. Bidragsbehovet kan därför, med hänsyn till att en forcering av arbetsplanerna för de i planen icke medtagna företagen i viss omfattning kan emotses, säkerligen förväntas bliva större än angivna totalsumma.

Vad angår den närmare fördelningen av bidragsbeloppen hava 625 000 kronor beräknats till uppförande eller inrättande av vårdhem för lättskötta sinnessjuka, 450 000 kronor till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, 325 000 kronor till uppförande m. m. av hem för kroniskt sjuka samt 600 000 kronor till uppförande eller inrättande av förlossningsanstalter. I statsverkspropositionen för innevarande år har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen anvisande av anslag till motsvarande ändamål med respektive 400 000, 2 000, 300 000 och 300 000 kronor. Då det är att antaga, att de av utredningen medtagna byggnadsföretagen till största delen ingå i de beräkningar, som ligga till grund för de i statsverkspropositionen upptagna

anslagen, skulle således ett ökat medelsbehov för budgetåret 1944/45 av respektive 225 000, 448 000, 25 000 och 300 000 kronor kunna beräknas uppstå. I fråga om tuberkulossjukvårdsanstalter har departementschefen i anslutning till sin hemställan om anslag uttalat, att erforderliga medel härtill böra äskas å beredskapsstat. Som ovan framhållits torde kunna förväntas, att det faktiska behovet av statsbidrag blir större än vad utredningen med hänsyn till de aktuella byggnadsföretagen räknat med. Utredningen anser därför skäl föreligga att ställa ytterligare medel för beviljande av statsbidrag till förfogande å beredskapsstat för budgetåret 1944/45, varför beloppen beräknats böra höjas till respektive 300 000, 600 000, 100 000 och 600 000 kronor.

Några investeringsobjekt, innebärande uppförande eller inrättande av epidemisjukhus, hava icke upptagits i planen, då detaljplaneringen för dessa arbeten icke varit så långt framskriden, att de kunnat beräknas komma till utförande under budgetåret 1944/45. Med hänsyn till att arbetsplanerna för dessa objekt kunna komma att forceras anser utredningen emellertid, att bidragsmedel till ifrågavarande ändamål böra ställas till förfogande å beredskapsstaten för budgetåret 1944/45. Ett belopp av 200 000 kronor finner utredningen vara till fyllest för ändamålet.

I den föreslagna planen för investeringsobjekt, hörande under landstingen, ingår även ett ombyggnadsföretag till en totalkostnad av 486 000 kronor, innebärande inrättande av central verkstadsskola i Ljungby. Med hänsyn till vad som anförts i propositionen nr 215 till årets riksdag vid äskande av anslag å 3 milj. kronor till bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor anser utredningen anledning icke föreligga att hemställa om anslag till ifrågavarande ändamål.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under femte huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Bidrag till uppförande, inrättande eller inlösen av vårdhem för lättskötta sinnessjuka	kronor	300 000
Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter	»	600 000
Bidrag till uppförande eller inrättande av epidemisjukhus	»	200 000
Bidrag till uppförande m. m. av hem för kroniskt sjuka	»	100 000
Bidrag till uppförande eller inrättande av förlossningsanstalter	»	600 000.

i. Diverse enskilda arbeten.

Av de byggnadsföretag, som ingå i investeringsplanen för diverse enskilda arbeten (s. 200 och Bil. 24), har utredningen ansett de arbeten, för vilka i det följande redogöres, kunna komma i fråga för erhållande av statsbidrag från å riksstaten i normal ordning upptagna anslag.

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkten 42, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till bidrag till *byggnadsarbeten vid lantmanna- och lanthushållsskolor* anvisa ett reservationsanslag av 1,2 milj. kronor. I samband med anslagsfrågans behandling har departementschefen uttalat, att vid en ändring i situationen i fråga om material och arbetskraft — med hänsyn till önskvärdheten av att en ökning av antalet utbildningsanstalter samt en förbättring av vissa sådana anstalter kommer till stånd — ytterligare medel för ändamålet syntes kunna anvisas på beredskapsstat. Av de av hushållningssällskapen till utredningen anmälda arbetena hava i första hand i planen medtagits sådana byggnadsföretag för lantmanna- och lanthushållsskolor, som med hänsyn till verkställd detaljplanering ansetts kunna komma till utförande under budgetåret 1944/45. Totalkostnaderna för dessa arbeten hava beräknats till ca 2,2 milj. kronor. Då statsbidrag författningsenligt utgår med tre fjärdedelar av de av Kungl. Maj:t godkända byggnadskostnaderna, torde medelsbehovet för nu nämnda arbeten under budgetåret 1944/45 kunna uppskattas till 1,7 milj. kronor. Då emellertid det aktuella behovet av lantmanna- och lanthushållsskolor, såsom framhållits, är stort, torde icke endast en forcering av byggnadsplanerna för redan anmälda men ej medtagna sådana skolor vara att emotse utan även nya planer för ytterligare skolor kunna väntas föreligga i sådant skick att de kunna igångsättas redan under budgetåret 1944/45. Med hänsyn härtill anser utredningen medelsbehovet för budgetåret 1944/45 kunna uppskattas till 1,5 milj. kronor utöver det i statsverkspropositionen äskade anslaget för ändamålet.

Till de i planen upptagna, i det föregående angivna ny- och ombyggnadsarbetena vid *erkända alkoholistanstalter* finner utredningen jämväl statsbidrag böra utgå. Totalkostnaderna för ifrågavarande arbeten hava uppskattats till 264 000 kronor. Under antagande att statsbidrag kan komma att beviljas med omkring hälften av nämnda belopp, torde bliva erforderligt att å beredskapsstaten för budgetåret 1944/45 upptaga i avrundat tal 140 000 kronor för ändamålet.

Utredningen har även ansett statsbidrag böra utgå till de i planen upptagna nybyggnads- och moderniseringsarbetena vid *folksanatorierna*. Bidrag har tidigare av riksdagen beviljats till byggnadsarbeten vid folksanatorierna, senast för budgetåret 1942/43 med ett belopp av 200 000 kronor. De av överstyrelsen för Konung Oscar II:s jubileumsfond anmälda arbetena hava beräknats till en totalkostnad av 374 000 kronor. I skrivelse den 2 oktober 1943 till Kungl. Maj:t har överstyrelsen för jubileumsfonden hemställt om anvisande av 200 000 kronor för ändamålet. Kostnaderna upptogos då till 333 300 kronor. Med hänsyn till den långt framskridna detaljplaneringen av arbetena och till deras höga angelägenhetsgrad finner utredningen medel böra ställas till förfogande å beredskapsstaten för budgetåret 1944/45. Det av överstyrelsen äskade beloppet bör därvid upptagas.

I planen har även medtagits nybyggnad samt omändrings- och planeringsarbeten vid *Aug. Abrahamsons stiftelse* i Nääs, vilka ansetts kunna komma i fråga för erhållande av understöd av statsmedel. Tidigare har stiftelsen för liknande ändamål erhållit understöd i form av lån från fonden för låneunderstöd med 30 000 kronor. Utredningen föreslår, att samma belopp upptages å beredskapsstaten för budgetåret 1944/45.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 upptaga följande anslag, nämligen

å driftbudgeten:

under nionde huvudtiteln:

Bidrag till byggnadsarbeten vid lantmanna- och lanthushållsskolor ..... kronor 1 500 000;

under femte huvudtiteln:

Bidrag till byggnadsarbeten vid erkända alkoholistanstalter ..... » 140 000

Bidrag till byggnadsarbeten vid folksanatorierna ..... » 200 000

å kapitalbudgeten:

under Fonden för låneunderstöd:

Lån till Aug. Abrahamsons stiftelse för vissa omändrings- och planeringsarbeten ..... » 30 000.

15. Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering.

Enligt nu gällande bestämmelser utföras beredskapsarbeten av olika slag med bidrag av anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. Investeringsutredningens i det föregående framlagda förslag innebär, att under nästa budgetår flertalet arbeten i arbetsmarknadsreglerande syfte i stället skulle utföras med bidrag av specificerade anslag. Sålunda skulle betydande belopp av särskilda anslag komma att stå till förfogande för såväl de stora statliga verkens investeringsreserver som till bidrag till kommunala och enskilda arbetslöshetsarbeten. Bland dessa arbeten finnas även vissa kategorier, som tidigare icke kunnat erhålla statsbidrag i vanlig ordning, främst vatten- och avloppsledningar i bebyggelseområden.

De föreslagna specificerade anslagen täcka dock icke hela det behov av statsanslag till arbeten för arbetsmarknadens reglering, som kan befaras uppstå i en arbetsmarknadskris efter kriget. På grund härav måste man räkna med att även i fortsättningen ett särskilt anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering erfordras. Först och främst skulle från detta anslag

kunna beviljas bidrag till sådana kommunala och enskilda arbetslöshetsarbeten, som icke i normal ordning kunna komma i åtnjutande av bidrag, men som enligt hittills tillämpade grunder kunnat få statsbidrag, om de utförts som beredskapsarbeten. Dylika arbeten ingå i den i det föregående framlagda investeringsplanen för kommunala och enskilda arbeten huvudsakligen under rubrikerna »fridtidsanläggningar», »diverse kommunala husbyggnader» och »diverse kommunala anläggningsarbeten».

Härutöver synes också möjligheten böra hållas öppen, att av ett ospecificerat anslag bevilja medel även till sådana statliga, kommunala och enskilda arbeten, till vilka särskilda anslag upptagits. Nya omständigheter kunna nämligen göra, att vissa arbeten, som icke medtagits i investeringsplanen, och som icke kunna rymmas inom sina specialanslag, komma att visa sig så angelägna och lämpliga, att de böra tillgripas som investeringsobjekt vid arbetslöshet. Vid särskilt omfattande arbetslöshet kan det även visa sig angeläget att öka mängden arbeten av visst slag utöver det beräknade specialanslagets ram. Sådana situationer kunna självfallet även mötas genom särskild överdimensionering av de olika specialanslagen, men investeringsutredningen har funnit övervägande skäl tala för att i stället tänka sig för sådana ändamål utnyttja ett ospecificerat anslag.

I det föregående (s. 204) har utredningen som sin mening uttalat, att det beträffande vissa slag av arbeten kan anses skäligt, att gällande statsbidragsbestämmelser uppmjukas för att möjliggöra hänsynstagande till de speciella faktorer, som för kommunen eller den enskilde inverka fördyrande eller försvårande, då ett arbete utföres som åtgärd i arbetsmarknadsreglerande syfte (tidigare utförande än normalt, forcering av arbetet, utförande vid olämplig årstid och med hänvisad arbetskraft). I ett fall, i fråga om enskilda vägar, har utredningen i anledning härav föreslagit särskilda statsbidragsgrunder. Därest i andra fall tillägg till det vanliga statsbidraget skulle anses med hänsyn till här angivna omständigheter böra ifrågakomma, synes dylikt tillägg böra utgå ur det ospecificerade anslaget till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Beräkningen av den storlek, ett sådant anslag bör givas, måste väsentligen grunda sig på uppskattningar. Det är dock tydligt, att om man beräknar anslaget såsom summan av behoven av statsmedel för den allmänna investeringsreserven, i den mån de icke täckas av specificerade anslag, jämte den särskilda grovarbetsreserv, som i det föregående redovisats under olika rubriker, så skulle man komma till ett alltför stort belopp.

De under rubriken »diverse kommunala husbyggnader» upptagna investeringsobjekt, vilka skulle kunna erhålla bidrag av anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering, äro nämligen av den karaktären, att de knappast kunna bliva utförda i nämnvärd omfattning under de förhållanden, som måste förutsättas vara rådande, då den särskilda grovarbetsreserven i större omfattning tages i anspråk. Däremot torde dessa husbyggnader ur angelägenhetssynpunkt böra sättas före grovarbetsreserven och vara ägnade att ut-

nyttjas som allmän investeringsreserv i sådana arbetslöshetssituationer, då brister beträffande materialförsörjning och tillgång på yrkesutbildad arbetskraft icke lägga hinder i vägen för utnyttjande av en mera differentierad investeringsreserv.

Eftersom utnyttjandet av anslaget till arbetsmarknadens reglering till antingen endast grovarbeten eller till en mera differentierad investeringsreserv sålunda är att betrakta som alternativa användningar av samma medel, torde storleken av anslaget till arbetsmarknadens reglering böra beräknas för den situation, då de största kraven komma att ställas på detsamma.

Detta torde inträffa, om en svår arbetslöshet skulle uppstå samtidigt som vissa slag av investeringsobjekt icke kunna utnyttjas på grund av brist på material eller specialarbetare. För att kunna bemästra en sådan situation måste som arbetslöshetsarbeten utväljas sådana, som kräva ett minimum av svåråtkomligt material eller av arbetskraft med speciell utbildning. På denna grund har utredningen uppgjort förslag till en särskild grovarbetsreserv av arbeten enligt följande tabell.

Förvaltande myndighet	Typ av arbetsobjekt		Kostnad kronor
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	Allmänna vägar		170 000 000
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	Civila flygfält		3 000 000
Försvarsstaben	Oljelagringsanläggningar i berg m. m.		6 000 000
Arméförvaltningen	Huvudsakligen idrottsplatser		2 991 000
Marinförvaltningen	Fullträffsäkra skyddstunnlar för lätta fartyg	4 770 000	
	Förläggning av Gustafsviks torrdocka	1 633 000	
	Viss hamnanläggning	213 000	
	Stridscentral för chefen för kustflottan	424 000	7 040 000
Flygförvaltningen	Militära flygfält m. m.		24 964 000
		Summa kronor	**213 995 000**

Samtidigt med denna grovarbetsreserv bör med bidrag av anslaget till åtgärder till arbetsmarknadens reglering även kunna utföras sådana kommunala och enskilda arbeten, som i fråga om materialåtgång och krav på särskild yrkesskicklighet äro jämförbara med arbetena i grovarbetsreserven, och för vilka icke beräknats särskilt anslag. Ett bedömande av det erforderliga anslagsbehovet för dylika arbeten kan göras på följande sätt. De kategorier av här ifrågavarande företag, vilka innehålla mera avsevärda kvantiteter grovarbeten, äro fritidsanläggningar och diverse kommunala anläggningsarbeten. Den totala kostnaden för dessa arbeten uppgår i planen till ca 80 milj. kronor. Av denna summa torde ca 25 procent representera lämpliga grovarbeten. Under förutsättning av statsbidrag med i medeltal 50 procent av anläggningskostnaden skulle anslagsbehovet för dylika arbeten uppgå till ca 10 milj. kronor.

Enligt denna uppskattning skulle sålunda erforderligt anslag till åtgärder

till arbetsmarknadens reglering m. m. i vad angår sådana anläggningsarbeten, som inrymmas inom investeringsutredningens uppdrag, uppgå till 214,0 + 10,0 milj. kronor, eller i avrundat tal 225 milj. kronor.

Användningen av anslaget skulle enligt föregående betraktelsesätt alltefter den aktuella arbetsmarknadssituationen kunna varieras inom vida gränser på samma sätt, som tillämpats för hittills utgående anslag under denna rubrik. Därest grovarbetsreserven av statliga arbeten icke alls eller endast i mindre utsträckning behöver tagas i anspråk, skulle man sålunda inom anslagets ram kunna inrymma en större kvantitet arbeten av annat slag, och därest tyngdpunkten måste läggas på grovarbeten kan man utgå ifrån, att vissa arbeten, som kräva större del material och speciellt yrkeskunnig arbetskraft, i stället måste anstå.

Beträffande statsbidragsgrunderna och villkoren i övrigt för anslagets användning synas nu gällande principer för beviljande av statsbidrag till beredskapsarbeten även i fortsättningen böra tillämpas.

Under åberopande av det anförda hemställer investeringsutredningen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 å driftbudgeten under femte huvudtiteln upptaga följande anslag, nämligen

Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. ..... kronor 225 000 000.

D. Åtgärder för komplettering och utnyttjande av investeringsplanerna.

1. Fortsättning av förberedelsearbetena.

Såsom i det föregående framhållits, hava i de uppgjorda förslagen till investeringsplaner endast sådana arbeten medtagits, som beräknas kunna förberedas i så god tid, att möjligheter finnas att vid behov igångsätta dem i början av nästa budgetår eller i varje fall under budgetårets lopp. Under sitt arbete har investeringsutredningen funnit, att intresset för ifrågavarande planeringsverksamhet varit betydande och att såväl statliga verk som kommuner i stor utsträckning kunnat redovisa anläggningsarbeten av hög angelägenhetsgrad, vilka varit fullständigt eller i det närmaste fullständigt förberedda. Delvis torde detta sammanhänga med den begränsning av investeringsverksamheten, som under de senaste åren till följd av brist på arbetskraft eller på material ägt rum inom ett flertal civila områden. Emellertid varierar graden av förberedelse väsentligt såväl beträffande olika slag av arbeten som beträffande arbeten i olika trakter. Nyssnämnda begränsning av investeringsverksamheten har icke verkat lika kraftigt i alla delar av landet, enär bristen på arbetskraft under krigsåren icke överallt varit lika framträdande. I vissa landsdelar, som särskilt berörts av tidigare arbetsmarknadskriser, hava vidare de aktuella och förberedda investeringsobjekten i betydande omfattning redan tillgripits i arbetslöshetslindrande syfte. Dessa faktorer hava — jämte det förut påpekade förhållandet, att angelägenhetsgraden beträffande tillgängliga investeringsobjekt ofta icke blivit fullt jämförbar beträffande företag i skilda landsdelar — medfört, att de investeringsobjekt, som varit tillgängliga och i angelägenhetshänseende godtagbara, i åtskilliga fall icke varit på ett tillfredsställande sätt förberedda.

De ytterligare förberedelsearbeten, som tarvas för att möjliggöra ett snabbt igångsättande av olika i investeringsplanerna ingående arbeten, kunna vara av många olika slag beroende på de tidigare utförda förberedelsearbetenas omfattning, arbetenas natur och andra omständigheter. Någon fullständig redovisning av dessa förberedelsearbeten kan icke här lämpligen lämnas. Såsom exemplifiering må framhållas, att för igångsättande av arbeten kunna erfordras beslut av statliga och kommunala myndigheter, prövning av domstol, markuppgörelser samt sådana tekniska förberedelser som kompletterande

undersökningar på fältet, uppgörande av arbetsritningar och entreprenadhandlingar, renstakningar m. m. I vissa fall behöva större företag föregås av sådana mer eller mindre betydande förarbeten som byggande av materieltransportvägar, anskaffande av arbetsmaskiner och förläggningsbaracker, inköp och uttagning av virke till stolpar och pålar m. m.

Investeringsutredningen har för de över 7 000 företag, vilka varit under dess prövning, låtit upplägga ett geografiskt indelat kortregister. De i registret ingående kortens uppställning framgår av bil. 5 och 6. I detta register angivas för varje företag de förberedelsearbeten, som utförts eller pågå.

Såvitt angår statliga investeringsobjekt har investeringsutredningen hos Kungl. Maj:t hemställt om uppdrag åt vederbörande statliga myndigheter att fullfölja detaljplaneringen av sådana i utredningens förslag till investeringsplaner medtagna arbeten inom respektive myndighets ämbetsområde, vilka ännu icke hava blivit färdigplanerade. Dylika uppdrag hava med anledning av utredningens framställningar av Kungl. Maj:t lämnats åt lotsstyrelsen den 17 december 1943, åt telegrafstyrelsen den 21 januari 1944, åt generalpoststyrelsen den 11 februari 1944, åt vattenfallsstyrelsen den 3 mars 1944 och åt järnvägsstyrelsen den 17 mars 1944 beträffande investeringsplanerna för resp. verk samt åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 24 mars 1944 beträffande investeringsplan för det allmänna vägväsendet och de civila flygfälten.

I fråga om byggnadsstyrelsens ämbetsområde har sagda styrelse i skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 september 1943 hemställt om anvisande av visst anslag för utrednings- och planeringsarbete beträffande statens byggnadsverksamhet, vilken hemställan närmast föranletts av investeringsutredningens inventering av investeringsobjekt i fråga om statliga husbyggnadsföretag. Efter utredningens tillstyrkan anvisades de begärda medlen av Kungl. Maj:t den 5 november 1943.

Även beträffande sådana kommunala och enskilda företagskategorier, vilka normalt kunna ifrågakomma till erhållande av statsbidrag, och som i vanliga fall pläga helt eller delvis detaljplaneras under medverkan av statlig myndighet, har investeringsutredningen hos Kungl. Maj:t hemställt om uppdrag åt vederbörande statliga myndighet att utföra på dem ankommande förberedelseåtgärder. I detta hänseende har Kungl. Maj:t meddelat av investeringsutredningen föreslaget uppdrag åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 10 mars 1944 beträffande statsunderstödda fiskehamnar (ävensom statliga sådana).

I samband med de nyssnämnda utredningsuppdragen beträffande statliga och statsunderstödda arbetsobjekt har angivits, att detaljplaneringen borde vara av sådan omfattning och bedrivas med sådan skyndsamhet, att den, under förutsättning att erforderliga medel till de i respektive planer upptagna arbetena av riksdagen anvisades före ingången av budgetåret 1944/45, skulle möjliggöra genomförandet av hela investeringsplanen — inberäknat företag, vartill medel tidigare beviljats eller eljest äro disponibla — före utgången av samma budgetår.

I fråga om de kommunala arbetena är planeringen, såsom framhållits i direktiven för investeringsutredningen, beroende på kommunala initiativ. Utredningen förutsätter, att kommunala arbeten tillhörande investeringsreserven i regel skola liksom motsvarande normala investeringsarbeten i huvudsak detaljplaneras genom vederbörande kommuns försorg. Att döma av uppgifter, som ingivits till utredningen, äro dock kommunala investeringsobjekt till ett betydande antal redan fullt förberedda för igångsättande.

Om sålunda kunnat konstateras att investeringsplanen i stort sett har en tillfredsställande omfattning av jämförelsevis väl förberedda arbeten, finnes å andra sidan skäl till antagandet, att inom vissa kommuner eller grupper av varandra närliggande kommuner de planlagda investeringsobjekten icke motsvara en så stor arbetsvolym, som vore önskvärd i ett krisläge. I vissa industrisamhällen, inom vilka industrierna för närvarande i stor utsträckning äro sysselsatta med krigsmaterieltillverkning, är exempelvis tillgången på planlagda kommunala arbetsobjekt mindre tillfredsställande i förhållande till den befarade omfattningen av den i krigsindustrierna sysselsatta arbetskraftens friställning. Inom samhällena i fråga finnas måhända inga ytterligare produktiva arbetsobjekt att tillgå, medan dylika — ehuru ej planerade — kunna påvisas i närliggande kommuner, vilka å sin sida icke funnit skäl att med hänsyn till den egna arbetslöshetsrisken planlägga arbetena i fråga.

Investeringsutredningens närmare bearbetning av investeringsplanen kan sålunda i vissa fall beräknas resultera i önskemål angående en snabb planläggning av vissa arbeten i syfte att infoga dessa i planen. Då ansökningar om bidrag till planeringskostnaderna för vissa enligt utredningens uppfattning angelägna arbeten dessutom inkommit till utredningen, torde redan nu kunna förutses, att investeringsplanen inom den närmaste tiden kan komma att bliva utvidgad, särskilt i fråga om vatten- och avloppsanläggningar samt kommunala anläggningsarbeten. En dylik önskvärd ökning av planen kommer emellertid i många fall att bli beroende av de statsbidrag, som kunna erhållas till planläggningskostnaderna. Utredningen finner fördenskull skäl att till närmare behandling upptaga frågan om beviljandet av *bidrag till planläggning av kommunala arbetsobjekt.*

Vid kommunala beredskapsarbeten utgår i allmänhet statsbidrag till såväl projekteringskostnader som kostnaden för företaget i övrigt. Projekteringskostnaden redovisas alltså såsom andra statsbidragsberättigade kostnader vid slutredovisningen. Kommunernas kostnader för planläggningsarbeten bliva följaktligen ersatta, i den mån de planlagda arbetena komma till utförande. I åtskilliga kommuner har kunnat konstateras en viss obenägenhet att nedlägga kostnader på planläggningsarbeten, då man icke med säkerhet vetat, huruvida statsbidrag till dessa kostnader kunnat ifrågakomma, eller då man i varje fall kunnat antaga, att statsbidrag icke skulle komma att utgå förr än efter relativt lång tid. Den tanken har då uppstått, att i syfte att stimulera kommunerna till planläggningsarbeten statsbidrag i förväg skulle beviljas till projekteringskostnader för arbeten, som sedermera kunna bliva utförda såsom beredskapsarbeten.

1936 års utredning angående beredskapsarbeten föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 1937: 26), att statsbidrag i särskilda fall skulle kunna beviljas till kostnaderna för planläggning av sådana kommunala arbeten, som lämpade sig att framdeles utföras i arbetslöshetsbekämpande syfte. Chefen för socialdepartementet anmälde de sakkunnigas förslag i proposition nr 284 till 1938 års riksdag och framhöll därvid följande. Vikten av att noggrant utarbetade planer för utförande av lämpliga arbeten funnes tillgängliga vid en inträffad krissituation låge i öppen dag. Vad kommunernas arbeten beträffade, hade visserligen den verkställda inventeringen ådagalagt, att en mycket betydande arbetsreserv funnes tillgänglig. Inventeringen hade emellertid tillika givit vid handen, att kommunernas arbeten endast till en relativt ringa del vore på ett sådant sätt förberedda, att de utan tidsutdräkt kunde igångsättas. Under sådana förhållanden låge det stor vikt uppå, att kommunerna så snabbt som möjligt verkställde de förberedande åtgärder, vilka föreslagits. Uppgörandet av fullständiga arbetsplaner medförde emellertid för åtskilliga kommuner betydande utgifter. De sakkunnigas förslag att staten i viss begränsad utsträckning borde lämna bidrag till utarbetandet av planer till sådana arbeten, som kunde vara lämpliga att framdeles utföras i arbetslöshetsbekämpande syfte, syntes därför beaktansvärt. Under förutsättning att riksdagen icke däremot framställde erinran, hade departementschefen för avsikt att efter prövning i varje särskilt fall föreslå, att sådana bidrag måtte beviljas kommuner, för vilka ifrågasatt planläggningsarbete skulle medföra en kännbar ekonomisk belastning. Kostnaderna härför borde bestridas av anslaget till statliga och kommunala beredskapsarbeten.

Riksdagen anslöt sig till vad departementschefen anfört men underströk departementschefens uttalande om att dylikt bidrag endast borde utgå efter prövning i varje särskilt fall och då planläggningsarbetena skulle medföra en kännbar ekonomisk belastning för kommunerna.

Med stöd av det givna bemyndigandet har Kungl. Maj:t i ett begränsat antal fall lämnat bidrag till planläggningsarbeten. I samband med att beslutanderätten rörande beredskapsarbetena 1940 delegerades till statens arbetsmarknadskommission, överflyttades även bemyndigandet att bevilja bidrag av nu ifrågavarande slag. Kommissionen har i en del fall beviljat bidrag till planläggningsarbeten, som samtliga avsett planläggning av vatten- och avloppsledningsföretag. Dessa bidrag hava utgått till de ekonomiskt sämst ställda kommunerna. Bidragsprocenten har bestämts efter samma grunder, som skulle hava tillämpats, om själva anläggningsarbetet kommit till utförande, dock att kostnaderna för projekteringen icke fått medtagas vid beräkningen av årskostnadsbidraget.

Den bidragsgivning för kommunal projekteringsverksamhet, som sålunda förekommit, har haft ganska ringa omfattning. Av större betydelse för det kommunala planläggningsarbetet har varit arbetsmarknadskommissionens initiativ att i vissa län igångsätta generalplaneutredningar för vatten- och avloppsledningar. Dessa utredningsarbeten hava i första hand kommit till utförande i sådana län, där en markant arbetslöshet gjort sig gällande. I syfte

att få dessa utredningar planlagda och utförda på mest rationella sätt har kommissionen helt åtagit sig samtliga härmed förbundna kostnader.

Då enligt investeringsutredningens uppfattning en riklig tillgång till väl förberedda och planlagda kommunala arbetsobjekt utgör en viktig förutsättning för ett effektivt bekämpande av en vid en omställningskris uppstående arbetslöshet, och då utredningen ansett sig kunna konstatera, att en del i och för sig väl motiverade arbetsobjekt icke blivit planlagda på grund av kommunernas tveksamhet att påtaga sig kostnader för planläggningsarbetet, anser sig utredningen böra förorda, att systemet med bidrag till kommunernas projekteringskostnader utvidgas. Ett dylikt mera omfattande bidragssystem torde böra avse beviljande av statsbidrag till kostnaderna för planläggning av beredskapsarbeten inom

dels svårt skattetyngda kommuner med omfattande arbetslöshet,

dels kommuner, vilkas arbetslöshetsutgifter vid en arbetslöshetskris kunna beräknas bliva särskilt betungande för kommunen,

dels ock kommuner med svag ekonomisk ställning, vilka önska utföra vissa arbetsobjekt och äro villiga att mottaga arbetskraft från annan ort för själva anläggningsarbetets utförande.

Beträffande statsbidragets storlek torde samma rörelsefrihet böra tillerkännas den beslutande myndigheten, som nu gäller beträffande de kommunala beredskapsarbetena.

I fråga om sådana kommunala investeringsobjekt, som icke äro förberedda, eller beträffande vilka förberedelsearbetena äro ofullständiga, har utredningen i ett stort antal fall tillskrivit vederbörande kommunala myndighet och anhållit, att detaljplanering genom kommunens försorg måtte verkställas enligt liknande grunder, som i det föregående angivits beträffande de statliga investeringsobjekten. I andra fall åter har utredningen på grund av knappheten på tid hittills måst inskränka sig till att i samband med de muntliga överläggningar, vilka vid personligt sammanträffande eller per telefon ägt rum mellan representanter för investeringsutredningen och vederbörande drätselkammar- eller kommunalfullmäktigordförande eller av kommunen utsedd annan representant, framhålla angelägenheten av att kommunen utan dröjsmål vidtager erforderliga planeringsåtgärder.

Av det här anförda framgår, att åskilliga förberedelsearbeten ännu återstå att utföra, innan alla de i investeringsplanerna upptagna arbetsobjekten blivit så förberedda, att de utan dröjsmål kunna igångsättas. Investeringsutredningen avser att efter detta betänkandes avgivande med skyndsamhet fullfölja strävandena att åvägabringa en effektiv och snabb detaljplanering. Med hänsyn till den naturliga ojämnheten i det uppgiftsmaterial, som skriftligen lämnats av statliga och kommunala myndigheter eller av enskilda intressenter och i betraktande av att missförstånd lätt kunna uppstå vid utredningar huvudsakligen baserade på uppgiftsformulär och kompletterade genom telefonsamtal, är det önskvärt att vid den fortsatta detaljplaneringen direkt personlig kontakt — i mån av behov genom resor — upptages med

vederbörande myndigheter och andra intressenter i större omfattning än vad tiden hittills medgivit, så att utredningen kan fortlöpande hålla sig underkunnig om planeringsarbetets läge och i mån av behov påkalla erforderliga ytterligare åtgärder. I samband med det fortsatta förberedelsearbete, som utredningen sålunda anser nödvändigt efter betänkandets avlämnande, avser utredningen att från fall till fall pröva frågan om eventuella bidrag av det å allmän förskottsstat för budgetåret 1943/44 uppförda förskottsanslaget till planering av allmänna arbeten.

Det inom utredningens kansli upplagda kortregistret måste också för att icke förlora i aktualitet fortlöpande kompletteras med uppgifter om förberedelsearbetenas fortgång och om de ändringar i kostnadsberäkningar och andra förhållanden, som därunder framkomma.

I detta sammanhang bör beaktas, att arbeten, som upptagits i en investeringsreserv, kunna komma att i avsevärd omfattning utföras i annan ordning, redan innan planen av arbetsmarknadsskäl behöver tagas i anspråk. För sannolikheten av en sådan utveckling talar i detta fall, att utredningen jämlikt sina direktiv sökt att i investeringsplanerna endast inrymma de mest angelägna företagen, vilka i ganska betydande utsträckning kunna väntas komma till utförande i normal ordning, så snart finansieringen ordnats samt arbetsmarknads- och materialförsörjningsfrågor icke längre lägga hinder i vägen. Redan under den tid investeringsutredningen hittills arbetat, har det visat sig att investeringsplanerna för olika förvaltningsområden i en del fall måst justeras med hänsyn till att däri redovisade arbetsobjekt blivit igångsatta i vanlig ordning. Uppgifterna i investeringsplanerna hava därjämte i några fall kunnat utnyttjas för urval av objekt, lämpliga såsom beredskapsarbeten för att lindra den arbetslöshet, som inträtt under innevarande budgetår.

Det är på grund av vad nu anförts tydligt, att investeringsplanerna måste successivt kompletteras och revideras, intill dess statsmakterna anse sig böra upphöra med planläggning av ifrågavarande slag. Denna komplettering och revision kan beräknas bliva mer omfattande, ju närmare investeringsutredningen förmått följa sina direktiv att inom planen endast inrymma angelägna företag. Planerna kunna emellertid även behöva ändras med hänsyn till nytillkommande faktorer av beskaffenhet att påverka angelägenhetsgraderingen. Exempelvis kan ett angeläget arbete, som icke medtagits i planerna för budgetåret 1944/45 på grund av att det varit otillräckligt förberett, senare med avseende å planeringen komma i ett sådant läge, att det bör medtagas före annat företag av lägre angelägenhetsgrad. Under fullföljandet av vissa nyligen igångsatta eller beslutade statliga utredningar — exempelvis utredningarna angående handelshamnar, fiskehamnar och flygfält — kunna vidare nya synpunkter och riktlinjer framkomma, vilka göra jämkningar och kompletteringar av investeringsplanerna motiverade. Därest man, såsom investeringsutredningen förutsätter, beträffande investeringsprogrammens realiserande kan räkna med samma rörelsefrihet vid urvalet av arbeten inom ra-

men för olika å beredskapsstat upptagna kollektivanslag, som gäller för motsvarande i normal ordning beviljade anslag å riksstaten, blir det en betydelsefull uppgift att i fortsättningen följa utvecklingen i nyssberörda hänseenden och verkställa fortlöpande revision av investeringsplanerna inom ramen av de anslag av kollektiv natur, som kunna komma att beviljas å en allmän beredskapsstat.

I utredningens direktiv framhålles, att en undersökning av här förevarande art icke kan betraktas som en engångsåtgärd utan bör avse att bilda grunden för ett fortsatt vidmakthållande av en detaljplanerad investeringsreserv av offentliga arbeten. Om det nu framlagda investeringsprogrammet under budgetåret 1944/45 skulle komma att i väsentlig omfattning tagas i anspråk, erfordras i enlighet med vad som uttalas i direktiven uppgörande av ett nytt motsvarande program för budgetåret därefter eller måhända för längre tid framåt. Skulle å andra sidan det nu framlagda programmet icke alls eller endast till mindre del utnyttjas för budgetåret 1944/45, erfordras det oaktat en väsentlig påbyggnad av programmet för ytterligare ett år eller mera, detta med hänsyn till vad förut anförts om sannolikheten av en väsentlig avgång av företag ur investeringsreserverna för budgetåret 1944/45, främst på grund av att de angelägnaste företagen komma att ingå bland de ordinarie arbetena för budgetåret 1945/46.

I investeringsutredningens direktiv framhålles önskvärdheten av att utredningen söker finna en såvitt möjligt fast organisatorisk ram för utredningsarbetet, som med lämplig anknytning till statsdepartementen kan äga bestånd även sedan utredningens omedelbara uppgift blivit löst. Med hänsyn till att utredningsuppdraget icke kan anses fullgjort, förrän jämväl detaljplaneringen av det föreslagna investeringsprogrammet fullbordats, har utredningen icke funnit skäl att redan nu upptaga till närmare prövning spörsmålet om en sådan mera permanent organisation. Utredningen finner det lämpligast att, intill dess annorlunda kan bliva bestämt, de pågående förberedelsearbetena få fullföljas under i huvudsak de organisationsformer, i vilka utredningen för närvarande arbetar. Ett tillämpande för någon tid av denna anordning torde medföra vissa fördelar. Därigenom kan det samarbete, som investeringsutredningen begynt med ett stort antal statliga och kommunala myndigheter och verk, fortsättas till ett mera framskridet stadium av förberedelsearbetena beträffande de investeringsobjekt, vilka på grundval av utredningens material kunna komma i fråga. Investeringsutredningens utredningsmaterial är så omfattande, att det skulle vara förenat med vissa olägenheter att vidtaga en organisatorisk omläggning beträffande materialets bearbetning, medan ännu arbetet med det ursprungliga utredningsuppdraget pågår i forcerad takt.

Frågan om ett förverkligande av de uppgjorda investeringsplanerna aktualiserar organisationsfrågor av ett annat slag. Utredningen övergår nu att i korthet beröra dessa frågor.

2. Investeringsplanernas utnyttjande.

Såsom framgår av det föregående, har investeringsutredningen vid uppgörandet av sina förslag till investeringsplaner sökt gradera arbetena efter angelägenhet. Beträffande företag av samma eller liknande art har det därvid i regel visat sig möjligt att komma fram till en godtagbar rangordning mellan företagen ur angelägenhetssynpunkt. Däremot är det i de flesta fall svårt för att icke säga omöjligt att upprätta någon angelägenhetsskala, som visar i vilken ordning företag tillhörande helt olika kategorier med hänsyn till angelägenheten böra sättas i förhållande till varandra. Bedömandet av sådana frågor kan i många fall innebära näringspolitiska eller andra avgöranden av stor räckvidd och betydelse.

Vid sitt ställningstagande till spörsmålen om den relativa omfattningen av investeringsplanerna för olika kategorier av arbeten har utredningen, såsom tidigare framhållits, i huvudsak ansett sig böra följa tämligen schematiska beräkningar, grundade bland annat på uppgifter om hittillsvarande investeringsvolym för motsvarande slag av arbeten. De framlagda investeringsplanerna äro emellertid, tillsammantagna med de planer beträffande investeringsreserver inom andra områden, som framlagts av övriga med fredsplaneringsarbetet sysselsatta utredningsorgan, av en så stor omfattning, att de knappast ens i en exceptionellt svårartad arbetslöshetssituation kunna komma att helt förverkligas. Vid en mindre djupgående kris komma självfallet endast mindre delar av de förberedda planerna att behöva tillgripas för att åstadkomma lämplig arbetsmarknadsstimulans. Urvalet av de arbetsobjekt i investeringsplanerna, som böra igångsättas, är i alla situationer en betydelsefull procedur, men det blir särskilt viktigt vid ett allenast partiellt genomförande av ett investeringsprogram sådant som det nu framlagda.

Då det gäller att utvälja de arbetsobjekt, vilka böra sättas i gång, synes hänsyn böra tagas bland annat till samma synpunkter, som varit vägledande då investeringsutredningen haft att utvälja arbeten, lämpliga att medtagas i investeringsplanerna. Sålunda böra beaktas ej endast angelägenhetsgraden ur normala fredsmässiga bedömningsgrunder utan även förhållanden, som sammanhänga med det aktuella läget. Vid den tidpunkt, då investeringsreserven kan behöva tillgripas, kan brist på vissa materialier eller på yrkeskunnig arbetskraft av vissa kategorier försvåra eller omöjliggöra utförandet av vissa slag av anläggningsarbeten. Andra investeringsobjekt kunna endast användas under vissa klimatiska förhållanden. Även den aktuella arbetslöshetens natur kan i avsevärd grad påverka urvalet. Om en arbetslöshet skulle uppstå på grund av minskad ordertillgång för verkstadsindustrien, talar exempelvis mycket för att visst företräde gives åt sådana investeringsobjekt, som medföra relativt stora verkstadsbeställningar. Vid bristande sysselsättning i någon speciell byggnadsämnesindustri böra i första hand sådana aktuella objekt tagas under övervägande, som leda till arbe-

ten, i vilka yrkesskickligheten hos den i detta fall friställda arbetskraften kan utnyttjas. Skulle arbetsmarknadssituationen vara sådan, att en betydande friställning uppstått bland grovarbetare eller bland sådana yrkesarbetare, som icke lämpligen kunna sysselsättas inom sitt eget fack, böra sådana investeringsobjekt främst beaktas, vilkas lönekvot är hög och vilka icke kräva någon mera omfattande insats av specialarbetare.

Även hänsyn till arbetenas lokalisation bör tagas vid urval av arbetsobjekt, så att friställd arbetskraft beredes sysselsättning företrädesvis inom sin hemort, givetvis dock endast under förutsättning att arbeten av tillräcklig angelägenhetsgrad finnas på orten.

Dessa och andra omständigheter medföra, att man på förhand ej gärna kan ens approximativt bestämma den ordningsföljd, i vilken företagen i investeringsplanerna böra utföras. Avgörandena om anvisande av medel och igångsättande av företag måste därför träffas vid den tidpunkt, då ett igångsättande blir aktuellt, och med hänsyn till då rådande förhållanden.

I 1944 års statsverksproposition (Inkomster å riksstaten, s. 14—16) har chefen för finansdepartementet beträffande den allmänna beredskapsstaten framhållit, bl. a., att anslagen på denna stat kunde indelas i tre olika grupper. *Den första gruppen* anslag — avseende internationellt återuppbyggnadsarbete och detaljplanering av allmänna arbeten — borde, sedan riksdagen anvisat medel, omedelbart av Kungl. Maj:t få disponeras för avsedda ändamål. Anslag hänförliga till *den andra gruppen* borde, sedan medel på allmän beredskapsstat anvisats, utan förnyad prövning från riksdagens sida stå till Kungl. Maj:ts förfogande, om en sådan lättnad i marknadsläget skulle komma till stånd, att det ansåges möjligt att utan åsidosättande av andra mera väsentliga intressen låta de med anslagen avsedda arbetena komma till utförande. *Den tredje anslagsgruppen* slutligen skulle vara bunden vid den gemensamma förutsättningen, att dispositionsrätt skulle inträda först om en sådan mera allmän arbetslöshet skulle framträda, som påkallade igångsättandet av allmänna arbeten. Skulle beredskapsstaten i denna del sättas i kraft, borde riksdagens medgivande därtill inhämtas eller riksdagen, om den icke vore samlad, likväl beredas tillfälle att inom viss begränsad tid taga ställning till åtgärden.

Investeringsutredningens förslag berör endast de två senare av ifrågavarande anslagsgrupper. Utredningen har för sin del icke ansett sig böra taga ståndpunkt till uppdelningen på dessa grupper av de anslag, med vilka investeringsreserven avses att finansieras. Förslag till sådan uppdelning torde närmast böra ankomma på vederbörande departementschefer i samband med framläggandet av proposition om allmän beredskapsstat. Såvitt investeringsutredningen nu kan bedöma, vill det dock synas som om vissa i planerna avsedda anslag eller delar av anslag lämpligen borde inordnas under den andra gruppen. Det övervägande flertalet av anslagen för investeringsplanernas genomförande torde dock närmast vara att hänföra till den tredje anslagsgruppen. Detta skulle betyda, att för ianspråktagande av medlen i de flesta fall skulle erfordras beslut av såväl Kungl. Maj:t som riksdagen, medan i andra fall Kungl. Maj:t allena skulle ha dispositionsrätten.

Vad beträffar fördelningen av medel *inom* anslagens ram, förekommer i fråga om närmast motsvarande anslag på riksstaten en uppdelning av beslutanderätten mellan Kungl. Maj:t och de förvaltande verken. Vissa anslag, såsom t. ex. anslaget till byggande av enskilda vägar, fördelas på olika företag av vederbörande ämbetsverk, medan i fråga om andra anslag, t. ex. anslaget till byggande av broar, Kungl. Maj:t förbehållit sig att verkställa medelsfördelningen.

Med hänsyn till den särskilda naturen hos de anslag, som upptagas å en för arbetsmarknadsreglerande åtgärder avsedd allmän beredskapsstat, torde ett riktigt och lämpligt urval av arbeten i anslutning till vad förut anförts förutsätta, att avvägning av behoven sker ej endast mellan företag inom ett och samma kollektivanslag utan även mellan arbeten, finansierade från olika anslag och tillhörande skilda myndigheters ämbetsområden. Ledningen av investeringsprogrammets genomförande måste därför enligt utredningens förmenande ligga hos ett enda organ med anknytningar till de viktigaste berörda intressena.

Detta centrala organ bör vara utrustat med stora befogenheter såväl att fatta beslut om beviljandet av anslag som att anbefalla berörda statliga verk att igångsätta eller avbryta arbeten eller att vidtaga andra åtgärder, vilka kunna bliva påkallade i och för investeringsprogrammet och dess genomförande. Ifrågavarande organ bör också med hänsyn till den brådskande naturen av frågor av detta slag kunna arbeta snabbt och effektivt.

Efter preliminära överväganden har investeringsutredningen kommit till den uppfattningen, att den direkta ledningen av investeringsplanernas genomförande, i vad det gäller urval av arbetsobjekt och anvisande av medel, bör förbehållas Kungl. Maj:t, dock att delegation av beslutanderätten härutinnan i viss omfattning bör ske till statens arbetsmarknadskommission. För ärendenas beredning inom Kungl. Maj:ts kansli synes en organisation, förslagsvis benämnd investeringsberedningen och till uppbyggnaden av samma slag som den för tillämpning av gällande lagstiftning om tillståndstvång för byggnadsverksamhet fungerande byggnadsberedningen inom socialdepartementet, vara den lämpligaste. Med hänsyn till arten av denna investeringsberednings arbetsuppgifter kan dess sammansättning förslagsvis bli följande. Såsom ordförande bör fungera en av statsrådets ledamöter, tillika föredragande i konseljen för de ärenden, om vilka här är fråga. I beredningen böra såsom ledamöter inträda dels statssekreterarna i social-, kommunikations- och finansdepartementen, dels ock representanter för statens arbetsmarknadskommission och statens industrikommission. I frågor av vikt, som beröra andra departement, böra vederbörande statssekreterare adjungeras inom beredningen. Däremot synas tillräckliga skäl icke föreligga för att till beredningen knyta representanter för alla de myndigheter med större eller mindre investeringsprogram, som hava intresse i frågornas handläggning. Erforderlig kontakt med dessa myndigheter bör kunna ernås genom överläggningar från fall till fall eller genom skriftligt förfarande.

Investeringsutredningen har ansett sig icke böra ingå på förevarande organisatoriska spörsmål i vidare mån än vad här antydningsvis skett. Enär utredningens verksamhetsområde endast omspänner vissa delar av hela det genom olika organ bedrivna planeringsarbetet, saknar utredningen möjlighet att nu bedöma storleken av den personalorganisation, som den ifrågasatta investeringsberedningen skulle behöva för lösandet av sina uppgifter. Med hänsyn till den utomordentliga vikten av att frågor av detta slag handläggas med skyndsamhet och effektivitet bör dock dess personal icke tillmätas knappt. Organisationen bör göras tillräckligt elastisk för att kunna väl anpassas efter arbetsuppgifternas med variationer i arbetsmarknadsläget växlande omfattning.

Slutligen vill investeringsutredningen framhålla, att den icke ansett frågan om sättet för uttagning av arbetskraft till de arbeten, som upptagits i investeringsreserverna, ligga inom området för dess utredningsuppdrag.

E. Sammanfattning.

Det i betänkandet föreliggande huvudsakliga resultatet av investeringsutredningens hittillsvarande arbete kan i korthet sammanfattas på följande sätt.

Utredningen har till en början verkställt en grundläggande inventering, avsedd att klarlägga omfattningen och sammansättningen av de investeringsbehov i fråga om olika slag av anläggningsarbeten, vilka inom de områden, som innefattas i utredningens uppdrag, ansetts böra tillgodoses inom de närmaste tre åren under förutsättning av en för fredsförhållanden normal angelägenhets- och produktivitetsbedömning. Inventeringen har innefattat den statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsverksamheten i dess helhet med undantag dock för anläggningsverksamhet inom jord- och skogsbruket samt i fråga om bostäder, beträffande vilka områden motsvarande utredningsarbete varit anförtrott åt andra utredningsorgan. Av statliga och kommunala myndigheter samt andra förvaltningsorgan, som handhava verksamhet, inom vilken erforderliga anläggningsföretag anses kunna påräkna statsbidrag, hava till utredningen redovisats totalt ca 7 100 investeringsobjekt för en sammanlagd kostnad av i runt tal 3 700 000 000 kronor. Det sålunda anmälda investeringsbehovet är, såsom redan av beloppets storlek torde framgå, avsevärt större än vad som kan anses motsvara tre års normal investering.

Utredningens huvuduppgift har varit, att bland de sålunda redovisade investeringsobjekten utvälja dem, som med hänsyn till såväl angelägenhet i och för sig som lämplighet att utnyttjas såsom sysselsättningsobjekt vid en eventuell arbetsmarknadskris ansetts böra bliva föremål för en omedelbar detaljplanering. Denna detaljplanering skulle utföras i syfte att tillskapa en färdigberedd reserv av anläggningsarbeten, vilken utan eller med endast kort dröjsmål skulle kunna utnyttjas för beredande av ökade arbetstillfällen i en arbetsmarknadskris i samband med omställningen efter ett vapenstillestånd. Såsom grundval för detta utväljande har utredningen dels verkställt vissa specialundersökningar, dels ock övervägt olika tänkbara arbetslöshetssituationer samt i anslutning härtill uppdragit allmänna riktlinjer för urvalet.

Med tillämpning såvitt möjligt av sålunda fastställda generella regler hava härefter för olika områden upprättats investeringsplaner för budgetåret 1944/45. Dessa planer innefatta såsom regel dels en *ordinarie del,* motsvarande de arbeten, som under nu rådande förhållanden i normal ordning kunna vän-

tas komma till utförande under budgetåret, dels en *allmän investeringsreserv*, vars storlek utredningen i regel sökt tillmäta så, att den tillsammans med de ordinarie arbetena för varje investeringsområde komme att motsvara två gånger den årliga investering, vilken bedömts bliva normal för tiden närmast efter kriget, dels ock en särskild *grovarbetsreserv*, avsedd att tillgripas, därest materialbrist skulle hindra erforderligt utnyttjande av den allmänna reserven, och bestående av föga materialkrävande företag av en angelägenhet, som icke varit så utpräglad, att företaget medtagits i den allmänna reserven. Även den sistnämnda reserven består till avsevärd del av föga materialkrävande grovarbeten, varför den särskilda grovarbetsreserven endast torde behöva anlitas i särskilt svåra lägen. Storleken av sagda grovarbetsreserv har väsentligen begränsats av tillgången på lämpliga arbetsobjekt.

Investeringsplaner hava upprättats dels för olika statliga förvaltningsområden, dels ock för särskilda grupper av kommunala och statsunderstödda investeringsobjekt. För de statliga objekt, som sålunda medtagits i investeringsreserverna, har detaljplaneringsarbetet i flertalet fall omedelbart påbörjats, sedan utredningen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om uppdrag åt vederbörande myndighet i sådant avseende. I fråga om de kommunala och statsunderstödda objekten har utredningen haft att förhandlingsvägen söka påskynda önskvärd planering.

Den investeringsreserv, som beräknats på detta sätt kunna bliva detaljplanerad och vara färdig att utnyttjas i arbetsmarknadsreglerande syfte under budgetåret 1944/45, innefattar anläggningsarbeten och anskaffningar för en total kostnad av ca 580 000 000 kronor för den allmänna reserven och ca 215 000 000 kronor för grovarbetsreserven. Utredningen har varken förutsatt eller räknat med att denna reserv skall behöva tillgripas i sin helhet, men för att man skall kunna med tillfredsställande effektivitet möta en arbetslöshetssituation av på förhand icke bestämbar art och omfattning samt med skiftande lokal fördelning måste den planerade reserven med nödvändighet omfatta ett betydligt större antal företag än som kan förväntas på en gång behöva tagas i anspråk.

Utredningen har vidare beräknat behovet av de statsanslag, som böra stå till förfogande för att de i reserven medtagna företagen vid behov skola kunna utnyttjas. Detta behov har beräknats till beträffande specificerade anslag till statliga företag 188 757 000 kronor å kapitalbudgeten och 190 157 600 kronor å driftbudgeten, varjämte 10 900 000 kronor böra utgå av affärsverkens driftmedel och 1 880 000 kronor av reparationsmedel å fastighetsfondernas stater. Beträffande specificerade anslag till bidrag till kommunala och statsunderstödda företag utgör anslagsbehovet 39 040 000 kronor å driftbudgeten (inberäknat bidrag att utgå från statens avdikningsanslag) samt 2 030 000 kronor å kapitalbudgeten att tillföras statens lånefonder. Därjämte erfordras ett ospecificerat anslag å driftbudgeten av 225 000 000 kronor till arbetsmarknadens reglering. Det sammanlagda anslagsbehovet uppgår i enlighet härmed till 190 787 000 kronor å kapitalbudgeten och 454 197 000 kronor å driftbudgeten samt 12 780 000 kronor att anvisas utanför riksstaten eller tillhopa 657 764 000 kronor.

I samband med beräknandet av erforderliga statsbidragsmedel har utredningen diskuterat och framlagt förslag dels om ändring eller ändrad tillämpning i vissa fall av hittillsvarande statsbidragsregler, dels ock beträffande statsbidrag och statsbidragsgrunder för vissa slag av anläggningar, för vilka statsbidrag hittills icke utgått annat än av medel till arbetsmarknadens reglering. Såsom exempel på anläggningar, för vilka enligt utredningens uppfattning sålunda borde beredas statsbidrag enligt för ändamålet avvägda generella grunder, må nämnas vatten- och avloppsledningsanläggningar samt cykelstigar inom större skogsområden.

Den av utredningen föreslagna allmänna investeringsreserven har uppskattats innefatta totalt ca 16 900 000 dagsverken, varav 12 000 000 dagsverken för grovarbetare och 3 300 000 för yrkesarbetare i egentlig anläggningsverksamhet samt 1 600 000 industridagsverken *(Bil. 28)*. Dessa antal dagsverken kunna beräknas motsvara arbetsstyrkor om resp. 40 000, 11 000 och 5 000 man eller tillhopa 56 000 man. Det angivna antalet industridagsverken hänför sig endast till företag, som helt och hållet eller till väsentlig del utgöras av direkta industribeställningar av t. ex. telefonapparatur, rullande järnvägsmateriel, maskinaggregat för kraftverk etc. Den allmänna reserven innebär därutöver sysselsättning inom industrien genom beställningar av material och tillverkningar för anläggnings- och husbyggnadsföretag, för vilka beställningarna i fråga endast utgöra en mindre del av respektive företag. Sagda sysselsättning har uppskattats till ca 1 200 000 industridagsverken, vilket motsvarar helårsarbete för ca 4 000 man. Genom den allmänna reserven skulle alltså totalt ca 60 000 man kunna beredas arbete.

Den särskilda grovarbetsreserven beräknas innefatta totalt ca 8 300 000 dagsverken, varav för grovarbetare ca 7 500 000 och för yrkeskunniga anläggningsarbetare ca 800 000 dagsverken, motsvarande arbetsstyrkor om 25 000 resp. 2 700 man eller tillhopa ca 28 000 man.

Materialbehovet för ett utnyttjande av den allmänna investeringsreserven har även uppskattats och sammanställts (se *Bil. 28*). Totalbehovet av järn och stål skulle bliva ca 54 000 ton och av cement ca 120 000 ton. Det må emellertid även i detta sammanhang understrykas, att utredningen icke räknat med att investeringsreserven skall behöva tagas i anspråk i sin helhet, vilket för övrigt med hänsyn till materialtillgången troligen icke kommer att bliva möjligt.

Utredningen har slutligen övervägt de ytterligare åtgärder, som äro erforderliga för en fortsatt detaljplanering och för vidmakthållande av en investeringsreserv av nu föreslagen omfattning, ävensom de organisatoriska åtgärder, vilka böra vidtagas för att vid behov kunna snabbt utnyttja investeringsreservens företag i arbetsmarknadsreglerande syfte. För sistnämnda ändamål har utredningen förordat en departemental beredning av i huvudsak motsvarande art som den fungerande byggnadsberedningen inom socialdepartementet.

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen).

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. [9] 2. Motiv m. m. [10]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag ang. revision av riksdagens arbetsformer [8]

Kommunalförvaltning.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 1. [7] 2. [12] 3. [13]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. [11]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]
Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]
Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. [5]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

447579. Isaac Marcus Boktr.-A.-B., Stockholm